

LÄSNING FÖR FINNAR,

nti

Blandade, fosterländska, ämnen.

Af

C. A. GOTTLUND.

Första Häftet.

HELSINGFORS.

1864—1866.

LÄSNING FÖR FINNAR

uti

Blandade Fosterländska ämnen.

Af

G. A. Gottlund.

Första Häftet.

Nascitur ridiculus mus.

Helsingfors,
hos P. Widerholm, 1864.

LÄSNING FÖR FINNAR

Blandade Talspråksskolsämnen.
Imprimatur: L. Heimbürger.

G. A. Wollman.

Wien 1881.

Wollman

Wien, 1881.

Angående

Läsning för Finnar.

*Paha kuulla,
kipiü kärsiä.*

Under den korta tid af endast tvenne år (åren 1813 och 1814) som Hans Excellens framlidne Grefve Gust. Mauritz Armfelt sednaste gången var Kansler för Åbo Universitet — och hvartill han, enligt Konsistorii val, af H. M. Kejsaren utnämndes d. 2 Juli 1812 — vidtog han flere kraftiga åtgärder, som vittna om hans nit och omtanka ej blott enskildt för Universitetet, utan för hela landet i gemen. Enligt hans åsichter borde Herrar Professorer icke endast docentera i katedern, och inom auditorii fyra väggar, utan borde de mera verksamt, och i en större skala, i likhet med hvad som var fallet vid flere utländska universiteter, ingripa i lärarens kall, genom att bibringa och kringsprida kunskap och vetenskap äfven inom en större allmänhet, med ett ord — inom hela det Finska samhället. "Hvad stå ni här, och prediken för de toma väggarne"! sade den stora Gustaf Adolf, då han, inträdande i en Katolsk kyrka, såg de 12 af silfver gjutna apostlabelätena stå der och prunka i metallens glans,*) och hvilka han lät slå till mynt, för att sålunda låta dem vandra kring land och rike; och ungefär detsamma tänkte Armfelt om d. s. k. "lärde", om hvilka man kanske kan säga: att

*) Då Napoleon I inträdde i St. Peders kyrka i Rom, säges han fällt samma yttrande om dessa stumma predikanter; hvilka äfven han på samma sätt löste från förtrollningens band, derigenom att han lät pregla dem till mynt; hvarigenom de säkert gjorde mera nytta i världen.

ingen visste — hvad de lärde. Han ville nemligen att dessa herrar ej skulle tillbringa sitt lif som fjäriln i puppan, utan att de offentligen skulle framträda inför allmänheten, och visa hvartill de dugde; med ett ord, att de ej skulle ställa sitt ljus under ena skäppo, d. v. s. att de ej blott skulle lysa med visdomens sken, utan äfven gagna medelst en vetenskapens värma. Endast sålunda ansåg han dem bäst kunna motsvara ändamålet med deras bestämmelse, tidens dåvarande fordringar, alla rätt tänkandes och upplyste medborgares rättmätiga önskningsar, och hela landets sanna båtndad och väl.

I sådant ändamål hade han ej blott muntligen öfvertalt, utan äfven formligen ålagt Konsistorium Akademikum, att årligen, till sina landsmäns fromma och nytta, utgifva en populär tidskrift; hvaruti de, på *svenska språket*, skulle meddela dem frukterna af sina djupa(?) insigter inom kunskapernas och vetandets områden. Troligen ville han att detta härigenom skulle få utseende, såsom Konsistorium sålunda sjelfmant, och af en egen inre drift och kallelse, känt sig härtill livvade, och uppmanade — till en sak som bort vara deras högsta sträfvande. Men Konsistorium ansåg måhända, att allt hvad som icke, strängt taget, hörde till tjensten, borde betraktas, och anses, såsom "öfverloppsgerningar", hvartill de icke voro, eller ansågo sig vara, förbundna. Allt-nog, då ingenting hördes, och ingenting heller härvid vidgjordes, inkom slutligen från Kansler en skrifvelse af *d. 8:de Febr. 1813*, hvaruti han väl endast flyktigt, och i förbigående, härpå antydde; men hvori han — liksom till straff för deras försummelse, och härvid visade ohörsamhet — nu ålade dem att derjemte, och dessutom, äfven utgifva en annan, nemligen en lärd tidskrift, och det på *latin*; för att sålunda, äfven utomlands, dokumentera och rättfärdiga sin vetenskapliga ståndpunkt. Detta var mera än hvad Konsistorium någonsin kunnat vänta sig, och som härvid dessutom gaf dem myror i hufvudet; ty det gällde dem nu en hvar, att visa fram sitt *pund*, och offentligen stå, eller falla, för sin sak. Dock tänkte de, att af tvenne onda ting måste man väl här

välja det minsta. D. v. s. man förklarade sig nu nöjd och villig att gå i författning om utgifvandet af en svenk tidskrift, i hopp att såiunda undgå, eller att åtminstone tillsvare ifrån den latinska blifva befriad.

Kanslerns skrifvelse är i detta afseende alltför bestämd, och äfven annars mycket karakteristisk, för att icke förtjena att här in extenso intagas. Den lyder:

„Högvördige Herr Doctor, Biskop, Procansler, Riddare af Kejsarl. St. Anne Ordens Första Class, och Ledamot af Kongl. Svenska Nordstjerne-Orden!

„Högvördige, Välborne, Högädle, Ädle och Höglärde Herrar Rector Magnifice, Doctorer och Professorer!

„Academien i Åbo har, genom Alexander den Förstes frikostighet erhållit den utvidgning, Hon sjelf för sig bestämt, och de tillgångar Hon önskat sig, till Vettenskapernes och upplysningens befordrande. Den tid, som förflutit, sedan Finlands förnämsta lärosäte njöt detta utmärkta prof af sin Förste Kejsares kärlek för vettenskaperna, har blifvit använd till den reglering, hvilken, i anledning deraf, blef nödvändig. Nu då denna reglering för sig gått, då de flesta Academiska tjenster blifvit besatte, och Hennes nya tillgångar bestämde, bör Akademien framför allt eftersträfva att ådagalägga det Hennes förnämsta bemödande är, att svara emot sin Höge Beskyddares Nåd och Samhällets billiga fordringar.

„Emot vettenskaperna särskilt, har Akademien en dryg pligt att uppfylla. Icke allenast fosterlandet, utan äfven vårt gemensamma fädernesland och hela den lärda verlden, äger anspråk på Hennes verksamhet till deras utspridande, och den sanna lärdomens befordrande och förökande. Det förtjenta anseende Akademien, för några år tillbaka, förvärfvade sig bland Europas Lärosäten, bör åter, att jag så må säga, upplifvas och förökas.

„Då detta hos mig i öfvervägande kommit, och jag, i samråd med landets upplyste män, varit betänkt på de medel, som med visshet skulle befrämja förenämnde ändamål, har jag trodt mig finna, att utgifvandet af något pe-

„riodiskt verk för den egenteligen såkallade lärda världen,
 „icke skulle förfela detsamma. Af sådan anledning, och då
 „jag framdeles hoppas kunna utverka Hans Kejs. Majest:s
 „Nådiga tillstånd till utgifvandet af något annat periodiskt
 „verk, hvars egenteliga syftemål endast skulle blifva, att,
 „innom vårt fädernesland, utsprida ljus och en sann national-
 „anda; har jag, öfvertygad om Consistorii Academici med-
 „lemmars benägenhet, att gå mina afsigter till mötes, och om
 „deras kärlek för vettenskaperna, härmed velat föreslå, att
 „Herr Biskopen och Consistorium Academicum, med för-
 „sta, måtte ingå i författning om utgifvandet af ett lärdt pe-
 „riodiskt arbete på Latinska språket, under tittel af *Acta*
 „*Litteraria Universitatis Aboensis*; deri Original-Afhandlingar
 „i alla vettenskapsdelar, som vid Akademien trakteras, skulle
 „komma att införas. Detta verk borde utgå, i mohn af till-
 „gången på tjenliga materialier och utan att binda sig vid
 „någon viss tid vid dess utgifvande, helst man bör vänta sig,
 „att, då saken engång kommer i verkställighet, icke saknas
 „afhandlingar, som förtjena att i detta verk införas; och an-
 „ser jag den till tryck och papper nödige kostnad, kunna af
 „Kejs. Academiens besparingskassa förskjutas.

„Jemte det jag till Herr Biskopen och Consistorium
 „Academicum öfverlemnar, att mera fullständigt utarbete
 „och i verkställighet bringa, hvad jag, i ofvanberörde måtto
 „föreslagit, anhåller jag, att Herr Biskopen och Consistorium
 „Academicum behagade meddela mig den författning och
 „åtgärd Herr Biskopen och Consistorium Academicum, i
 „anledning häraf kommer att vidtaga; och förblifver med till-
 „gifvenhet

„Högvördige Herr Doctorns, Biskopens, Pro-Canslerens,
 „Riddarens och Ordens Ledamotens, så ock Consistorii Aca-
 „demici

ödmjuke tjenare.

G. M. ARMFELT.

St. Petersburg den 8 (20) Februarii 1813.

Lars Gabr. Haartman.

Denna skrifvelse "tog skruf", som det heter, och väckte följaktligen mycket buller i lägret. Konsistorii protokoller för den 10 och 13 April 1813 utvisa huru man om saken der resonnerade och diskuterade; till följd hvaraf Konsistorium slutligen ingick till Kansler, med en så lydande skrifvelse: Till Hans Excellens Academie Canslern Grefve Armfelt, om utgifvandet af tvenne periodiska arbeten.

Tit.

„I Eders Excellences, såväl muntliga, under Eders Excellences sednaste härvaro, som sedan i vördad skrifvelse af d. (8) 20 sistlidne Februari ytterligare framställda förslag om utgifvande från trycket i Åbo af 2:ne särskildta periodiska verk, dels på Latin, dels på Svenska språket författade, igenkänner Consistorium Academicum med vördnadsfullaste tacksamhet Eders Excellences ädla och varma nit för Academiens så litterära som medborgerliga anseende, och får till följe deraf härhos till Eders Excellences högtupplysta granskning öfverlemnade de planer eller utkast till berörde verk, som i allerödmjukast vidfogade 2:ne Protokollutdrag af den 10:de och 13:de innevarande April innefattas och dem Consistorium Academicum för dess del ansett vara för ändamålet lämplige och antaglige.

„Och som Eders Excellence täckes tillkännagifva att till utgifvandet af det sednare på Svenska språket utgående arbetet Hans Majestäts Kejsarens nådiga tillstånd erfordras, så har Consistorium Academicum ansett sig böra vidfoga ett särskildt förslag dertill, att Hans Kejsarl. Majestät i underdånighet föreläggas.

„Så länge kriget fortfar att hämma kommunikationen emellan oss och den öfriga lärda världen, och bokhandeln tillika är så stockad och förstörd, att hvarken journaler eller andra nya skrifter i vettenskaplig väg stå att erhålla, skall ofelbart utgifvandet af våra *Acta Litteraria* mötas af stora svårigheter, men billiga Läsare skola bedöma dem med den skonsamhet vår och litteraturens belägenhet påkallar, och göra rättvisa åt våra goda och välmenta afsigter. Åbo den 13 April 1813.“ &c. &c.

Man finner häraf, att den sednaste, visserligen på sätt och vis väl cirklade, men i sig sjelft likväl tvetydiga, mening — hvilken skulle gälla såsom en ursäkt, hvarföre af den latinska tidskriften blef ingenting utaf — var en tom förevändning, hvaraf man här sökte begagna sig. Men äfven af den svenska skriften hördes på ett helt år härefter ännu icke ett ord, då Grefve Armfelts d. 13 Aug. 1814 inträffade dödsfall tycktes hafva befriat Konsistorium från denna hjertklämma och själavända.

Tre år hade redan lyckligtvis i tysthet förflutit, och allt var längesedan liksom förgätet och bortglömdt, då oförmodadt en skrifvelse från Universitetets nya Kansler, Thronföljaren, förorsakade nya bekymmer, och ref så upp det gamla såret. Äfven denna skrifvelse är alltför remarkabel, för att icke här förtjena ett rum; men först vilja vi, för fullständighetens skull, meddela det af Konsistorium ofvanföre åberopade förslaget, eller programmet, till den blifvande „Läsningen för Finnar“, hvilket lyder:

„Underdånigt förslag till utgifvande af ett periodiskt arbete ifrån akademiska boktryckeriet i Åbo, under titel af *Läsning för Finnar*.

„En sådan skrift synes böra innehålla:

1:o. „Hvarjehanda i lätt och populär antingen bunden eller obunden styl författade stycken och afhandlingar, tjenliga att hos Finlands Invånare af alla folkklasser bilda, stärka och underhålla en varm känsla för Religionen, för Fäderneslandet, för Regenten, för Konstitutionen och Lagarna, för all sig derpå stödjande samhällsordning, för högre och lägre medborgares fri- och rättigheter, och för alla de ädla och manliga samfundsdygder utom hvilka hvarje Stat snart skall falla ett rof antingen för invertes partier och tvedrägt, eller för främmande inkräktares våld och ärelystnad.

2:o. „Uplysningar i landets Historia, Antiquiteter, och Geografi, dess Statistik, seder, lefnadssätt och industri, med flere till en närmare kännedom af land och folk hörande uppgifter, hemtade antingen ur tryckta eller hand-

„skrifna handlingar, Originaler eller Öfversättningar, med
 „särdeles afseende å de viktiga politiska förändringar vårt
 „land de sistförflutne åren öfvergått; i hvilket sistnämnde
 „afseende enahanda uppgifter äfven ur ryska historien och
 „statistiken synas kunna i ett sammanhang härmed lämpel-
 „ligen meddelas.

3:o. „Anmärkningar om landets språk och hjelpemedlen
 „att detsamma odla och fullkomna; äfvensom Finska skalde-
 „stycken, eller såkallade *runor*, af erkänt värde, så i äldre
 „som sednare tider sammanfattade, skola med vidfogad verbal
 „Svensk öfversättning här införas beledsagade af nödiga upp-
 „lysningar ur folkets Mythologi och fornsagor, så vidt de kun-
 „nat ifrån förfäderna på en sednare tid fortplantas.

„Hvad politiken för dagen beträffar, eller Ryska Kej-
 „saredömetts närvarande statsintressen, ministeriella under-
 „handlingar, krigshändelser och öfriga vare sig ofredliga el-
 „ler vänskapliga förhållanden till grannar och utrikes mak-
 „ter, med mera sådant, som af oss i vårt läge kan hvarken
 „rätt kännas eller rätt bedömmas, synes det vara rådligast
 „att ej inlåta sig i slika undersökningar, då faran att miss-
 „taga sig, och att säga oriktigheter är så uppenhar?

4:o. „Arbetet utgår i fria Häften af 12 a 15 ark in 8:o på
 „obestämda tider och så ofta tjenliga materialier dertill äro
 „att tillgå.

Åbo den 13 Apr. 1813.

Efter befallning.

Carl Plantin Cavander.

Förslaget var verkligen ej så illa uttänkt, och inne-
 höll kanske mera än hvad man på den tiden hade rätt att
 vänta sig. Skada blott att det uppgick i rök, d. v. s. be-
 stod i toma ord, och lösa fraser. Att sluta af 4:de mom.
 hvilket på sätt och vis förklarar, och sålunda äfven ursäk-
 tar, hvarföre ingenting häraf ännu tills dato utkommit, fin-
 ner man att inga ”tjenliga materialier dertill varit att
 tillgå”; d. v. s. att ingen har härvid tjenstvilligt offrat någon
 skärf, eller erbjudit Konsistorium sin hjälp i den vägen.

Det nu sednast åberopade Kanslersbrevet var visserligen för Konsistorium mycket smickrande, och tycktes liksom vilja taga Konsistorium på det ömma; måhända i hopp att derigenom såmycket mera verka. Det lyder som följer:

„Till Pro-Cancelleren och Consistorium vid Kejserserliga Universitetet i Åbo.

„Af Consistorii till framlidne Grefve Armfelt, den 13 April 1813 aflätne skrifvelse, har Jag med synnerlig tillfredsställelse inhemtat, det Consistorium önskat, att, med nådigt tillstånd, få utgifva ett periodiskt arbete under Titel *Läsning för Finnar*. Öfvertygad om nyttan af ett sådant företag och dess ofelbara verkan på upplysningens utspri- dande, och den sanna medborgerliga andans grundläggande — har Jag derom hos Hans Kejserserliga Majestät anmält. Hans Majestät har med nådigt välbehag ansett detta nya bevis af Consistorii medlemmars nit, att, äfven utom kretsen af sin egentliga Embetsmanna verksamhet, gagna sitt fosterland genom sin lärdom och sina kunskaper. Och som Hans Majestät i Nåder gillat det af Consistorium uppgjorda förslag till ifrågavarande arbete, får Jag Consistorium derom underrätta. Consistorium torde i anledning häraf, vidtaga den författning, att med detta arbetes utgifvande, må så snart som möjligt, taga sin början. Det ökade besvär som Consistorii medlemmar, oaktadt sina mångfaldiga Embetsgöromål, sig derigenom åtagit, och det ändamål hvilket de sig härvid föresatt, gifva Eder, Mina Herrar! nya anspråk på Edra landsmäns rättvisa erkänsla och på Min tillgifvenhet, om hvilken Jag härigenom velat försäkra Eder.

S:t Petersburg den 4 Maj 1816.

Originalen är af Hans Kejserserl. Höghet
Högst Egenhändigt underskrifvet
NICOLAI.

Öfversättningens riktighet bestyrkes af
Lars von Haartman,
Cancellers Secreterare.

Sällan, om någonsin, har väl så mycket oförtjent beröm blifvit bortslösadt på ett så vanskligt och otacksamt föremål. Detta loford — i stället att uppmuntra, eller (som man säger) i stället att sätta en sporre i sidan på vederbörande — hade här likväl allsingen verkan. Ty man ser af Konsistorii protokoller för *den 22 April, 10 Juni och 22 September 1817*, att ärendet vid dessa tillfällen väl förhades; men — att ingenting dervid vidgjordes. Detsamma var äfven fallet vid protokollet för *d. 27 Febr. 1818*; hvarvid Kanslirådet Wallenius inkom med ett långt och skriftligt andragande, der han vidt och bredt resonnerar i anledning af väckt fråga, huruvida man i den periodiska skriften äfven skulle intaga „insända anonyma artiklar“ (hvilket blifvit förordadt af åtskilliga bland Ledamöterna). Och hvaraf att sluta man således finner att *Patres* icke försmådde arbeten, de der icke förskrefvo sig från deras egen fatebur. Emellertid manglades med saken länge fram och tillbaka. Ärendet förhades åter vid Konsistorii protokoll för *d. 5 Oktober och 17 December 1818*, då, enligt dess beslut, en annons infördes i Åbo Allm. Tidning n:o 123, ej blott om utkommandet af detta lärdomskräm för Finnar, utan uppmanades härvid äfven landets Bokhandlare och Boktryckare att inkomma med uppgifna priser, och kostnadsförslager, vid den blifvande tryckningen²⁾. Hvem som af dem härvid blef den lycklige, känna

²⁾ Efter en, i nämnde tidningsblad meddelad, mycket grann och lofvande anmälan, heter det vidare: "Consistorium, som ej ser sig i tillfälle(?) att med tryckningen af detta arbete eller dess försäljande, taga någon omedelbar befattning, erbjuder åt Herrar Bokhandlare och Boktryckare, eller andra hugade entreprenörer, att åtaga sig förlaget deraf, och kunna anbud i detta afseende till Consistorium inom den sextonde (16) nästkommande December ingifvas, på det med tryckningen vid början af nästkommande år 1819 måtte kunna påbegynnas.

"Det är väl egentligen Universitetets Ledamöter åt hvilka utgifvandet af detta arbete blifvit anförtrodt, men bidrag komma ifrån hvarje sanningens och upplysningens vän äfven utom Universitetet, skola dock alltid med nöje emottagas och begagnas. Sådana kunna derföre till Universitetets Rector insända (insändas?) hvilken dem sedan till den Committée som med redactionen af Läsningen för Finnar har befattning öfverlemnar. Det står hvarje författare fritt, att, äfven såsom anonym, inför allmänheten framträda och att jemväl för nyssnämnde Committée, der han så för godt finner, vara och för-

vi icke; icke heller hvaruti lyckan den gången här egentligen bestod. Dock kan man i anledning häraf icke neka att Konsistorium nu åtminstone på allt vis visade sig omständlig och förekommande, såvida den tilltänkta „läsningen“ då ännu befann sig i bleckhornet, när den redan annonserades färdig både till tryckning och läsning. Dessa åtgärder gaf Universitetets Kansler H. K. H. Thronföljaren, Storfursten Nicolai Paulowitsch, anledning att — till följd af Konsistorii underdåniga hemställan af *d. 17 December 1818*,³⁾ — ytterligare inkomma med en skrifvelse till Konsistorium af *d. 19 Febr. 1819*, hvarigenom till tryckningskostnad för det tillernade arbetet anslogs af de utaf framlidne Professoren Joh. Billmark åt Akademien testamenterade medel⁴⁾. Efter all denna tillrustning — ty sällan har man gjort så mycket buller och väsende af en utkommande tidskrift — var den allmänna väntan än mera spänd, och stegrad till sin höjd; och man hop-

blifva okänd. Men som det åligger Comittéen att tillse, det intet i „Läsningen för Finnar“ inflyter, som antingen strider emot de angående tryckfriheten utfärdade Lagar och Författningar, eller på något annat sätt är ovärdigt att se dagsljuset; så nödgas Consistorium förbehålla, att vid hvarje anonym skrift, en förseglad namnsedel må fästas, å hvilken tvenne af Redactionen välkända mäns intygkan derom finnes, att den innehåller författarens egenhändigt tecknade namn, genom hvilka äfven förslag till någongång, må hända, nödiga rättelser, kunna den okända författaren meddelas. Åbo den 17 Oktober 1818.

På Consistorii Academici vägnar.

And. Joh. Lagus.

Kejs. Univ. n. v. Rector.

C. Plantin Cavander.

³⁾ Af Consistorii protokoll för *d. 17 Dec. 1818*, skönjes likväl att icke, för unders skull, en enda spekulant, eller „entreprenör“, — icke ens en Bokhandlare, eller Boktryckare — anmält sig, eller dragit vexel på detta dem visade förtroende, lika litet som någon Författare — känd, eller okänd — härvid stått till buds.

⁴⁾ Kanslers bref härom lyder:

„Till Consistorium vid Kejsarliga Universitetet i Åbo.

„Jag har låtit mig föredragas Consistorii skrifvelse af *d. 17 December* sistlidet år, angående förläggandet af det periodiska arbete, som Kejsarliga Universitetet kommer att utgifva under Titel „Läsning för Finnar“, och finner Mig, uppå de af Consistorium anförde skäl, kunna bifalla dertill, det må omkostnaderna för tryckningen af nämnde arbete förskottsvis utgå af den till vetenskapernas förmån utaf framledne Professoren Billmark donerade Fond; hvarom jag på detta sätt får Consistorium underrätta.

St. Petersburg den 19 Februarii 1819.

NIKOLAI.

Lars Gabr. v. Haartman.

pades dageligen, och stundeligen, att få se någonting alldeles utomordentligt. Nå nu var då ändteligen allting i ordning, och det stora vetenskapliga företaget färdigt att löpa af stapeln; sedan Konsistorium likväl då redan uti hela sex år härom harcelerat, och under en lika lång tid med tvenne af sina Kanslerer och förmän vinkulerat. Också var det troligen med anledning häraf man i Bihanget till Mnemosyne för September månad 1819 läser den glada och fägnessamma underrättelsen, att: „Academiens Canzler, Hans „Kejsrerl. Höghet Storfursten Nicolai Paulowitsch har, uppå „gjord underdånig hemställan af Consistorium Academicum, „nådigst fastställt, att till den periodiska skrift, som Acade- „mien under namn af Läsning för Finnar innankort ut- „gifver, skola Tryckningskostnaderna tagas från de medel, „dem framledne Professoren Joh. Billmark åt Academien „testamenterat“.

Man väntade ännu *ett* år, man väntade *två*, och väntade *tre*; men då, allt detta oaktadt, ingenting häraf hördes, så började de klokare och mera förståndiga småningom att här ana oråd; och man fann snart att alltsammans endast inskränkte sig till en stor manöver, hvarigenom det slutligen lyckades Konsistorium att leda ej mindre allmänheten än öfverheten vid näsan, eller att slå litet blå dunst i ögonen på oss en hvar. Hela det finska folket har nu stadigt, och troget, i hela femtio år väntat på detta lärda fenomen, och mången väntar kanske allt ännu — lika förgäfves; utan att någon härvid ens haft den tillfredsställelsen, att, med Horatius, kunna säga:

Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus.

Wäinämöinen, den salige mannen, behöfde visserligen hvila i sin moders sköte 7 somrar, innan han föddes; men detta snillefoster — eller, rättare, detta tvillingspar — har redan hvilat der ett halft sekel, och — hvilar der, olyckligtvis, allt ännu ⁵⁾.

⁵⁾ Dock bör det kanske icke så mycket förundra oss, om Konsistorium i detta fall visade en viss slags *vis inertia*, med afseende å

Vare detta i korthet sagdt, om de många höga och ly-

egen självverksamhet, när man betänker den liknöjdhet och indolens för all inhemsk och fosterländsk litteratur, som i allmänhet ännu karakteriserade början af detta *saeculum*, och att man sålunda med en viss seg finsk envishet — till denna grad — både kunde, och vågade, negligera sina förmäns befallningar, och sina egna åligganden. Mera underligt är det kanske att finna det Konsistorium äfven, stundom, sedermera — och sedan, genom upplifvandet af det finska språket, en frisk fläkt liksom genomgår hela den finska litteraturen, och der nu, i anledning häraf, en ny anda vaknat — utsträckt denna sin passivitet, äfven till att hemma och undertrycka andras vetenskapliga verksamhet. Så t. ex. då jag, d. 1 April 1843, skriftligen inkom till Konsistorium med en anhållan, att, från den Universitetet anslagna fonden för litterära arbetens tryckning, erhålla förlagskostnaden till utgifvande af en fullständig, och sakrik, *Kritik öfver Kalevala*, såsom ett viktigt bidrag till dess rätta kännedom och bedömande; — ett arbete, hvilket ännu ingen hittills tilltrött sig, och hvilket troligen härefter ingen heller skall åtaga sig, såvida dertill erfordras en viss säker och upphöjd ståndpunkt tagen ej inom, utan utom själfva boken; — till upplysning häraf må jag t. ex. nämna, det jag redan åren 1815 och 1816, och endast på Jockas prestgård, från allmogens mun upptecknat öfver 800 Runor (dem jag alla ännu äger i förvar), oberäknadt sagor, ordstäf, gåtor &c. (jempf. Otava 1 Del. Företal. sid. VII, o. följ.) och således långt förr än Lönnrot ens kom på den idén att samla såbeskaffade finska folktraditioner; — så vägrades mig detta; liksom då jag d. 18 Dec. 1839 likaså skriftligen anhöll att, från samma fond, få bestrida tryckningskostnaden för utgifvandet af en "*beskrifning om Finnarne i Skandinavien*", med anledning af de resor, hvilka jag — icke såsom Lönnrot, Castrén, Ahlqvist och Wallin, m. fl. företagit med allmärna medel, utan dem jag — på egen bekostnad, och utan statens eller Universitetets understöd, gjort öfver de *Svenska och Norrska Finnskogarne*. Men hvarvid man förelade mig vilkor, dem jag hvarken ville eller kunde antaga, d. v. s. dem jag icke ansåg mig böra gå in på. Det är i sanning ej mindre annärkningsvärdt än nog underligt, att da Universitetet såväl som Regeringen, årligen, medelst stora statsanslag, söker genom diverse understöd och resstipendier (hos oss) befordra kunskaper och bildning, och det i diverse olika afseenden (hvilket visserligen är lika nyttigt och nödvändigt, som vackert och berömligt) ehuru det dock ofta, ty värr, torde ligga i det "dunkla blå" huruvida afsigten dermed just alltid kan vinnas, eller huruvida de hårtill utsedda personerna dertill äro kvalificerade — så, då någon gång tillfället erbjuder sig, att (utan sådana uppoffringar, och utan all statens förskyllan) i detta afseende kunna draga nytta, och fördel, af den enskildta fliten och verksamheten, har man likväl mången gång ej förstätt att häraf begagna sig; utan har man då genom allahanda slags lumpna förevändningar, och småaktiga inskränkningar, sökt lägga hinder i vägen för den goda afsigten, och den enskilda förmågan; hvarigenom ej sällan hänt att man härvid äfven gått miste om den väntade nyttan, och den vetenskapliga vinsten. Detta var t. ex. äfven fallet med fornforskningens bedrivande i vårt land — ett företag som först med mycken värma omfattades af Finlands f. d. Generalguvernör Grefve *Berg* (en man som, vid hög ålder, med skarp blick, och mycken beräkning, icke blott själf utvecklade en ovanlig energi och verksamhet, utan som äfven förstod att upp-

sande anor, — som föregå, och med rätta tillkomma, „Läsning för Finnar“. Öfvertygad, att all vidare väntan, i detta afseende, numera vore fåfång — har undertecknad här vågat trampa på fädernas stoft; och begagnar sig sålunda af den redan förut sanktionerade, och högtidligen mera än en

skatta dessa egenskaper hos andra) och äfven derefter verksamt understöddes af Kejsrerliga Senaten; — en vetenskapsgren som sedermera förföll, till följd af vederbörandes okunnighet, och enskildta intriger (se sid. 21, 22). Flere andra såbeskaffade exempel att förtiga.

Då vi — med afseende å oss sjelfve, d. v. s. med hänseende till våra egna häfder och urkunder — hafva ingenting i vetenskapligt afseende, hvarken i historisk eller filologisk väg, att lära och inhemta af dessa såväl Sibiriska som Arabiska folkstammar (änkönt vi, medelst inbillningens foster, angående de förra, gjort oss i detta afseende stora förhoppningar); men deremot då våra fordna, i Skandinavien bosatta, och ännu der fortlevande, bröders och stamförvandters framfarna öden, och närvarande tillstånd och förhållanden, ej blott måste intressera oss vida mera, utan dessutom är för bedömandet af hela nordens historia, i flere afseenden, högst viktigt att närmare lära känna, så har jag ännu 25 år derefter (d. v. s. 1863) — för att åtminstone å min sida icke fela emot hvad vi, i detta fall, äro oss sjelfve skyldige — endast emot ersättning af trycknings- och förlagskostnaden, genom Regeringen erbjudit landet frukterna af mina, i detta hänseende vidtagna, långvariga och mångåriga mödor och forskningar. Hans Majestät har (efter vanligheten) häröfvor nådigst behagat infordra Konsistorii vid Kejs. Alex. Universitetet betänkande. Och Konsistorium och Filos. Fakulteten, har likaså (efter vanligheten) härvid visat sig emot mig lika vänligt stämda, d. v. s. lika välmenande och rättänkande, som ofta tillföre, vid flere andra såbeskaffade vetenskapliga frågor; hvaraf också följden torde blifva — såvida jag (och allra minst i detta afseende) icke tänker underkasta mig Konsistorii förmynderskap eller ställa mig under dess auspici och protektion, — att hela mitt förslag i detta hänseende, kommer att gå om intet, och det till stor skada för vetenskapen och fäderneslandet. Att vederbörande äfven sjelfve förutsett detta fall, kan man sluta deraf att liksom Filos. Fakulteten och Konsistorium förordade: att en ”ung vetenskapsidkare” skulle (i mitt ställe) utsändas att utomlands ”studera antiquiteterna” (se s. 24) så har nu och Litteratur-Sällskapets historiska sektion (å sin sida) under den 2 Nov. föreslagit ett reseanslag åt en ”hugad kompetent sökande”, för att i historiskt och linguistiskt afseende ”undersöka de i Svenska finnmarkerna boende finnarne.” — *Lapsen tietö! mieli mieton! ei partasuun uroisen.* — Det är verkligen lika ömkeligt som löjligt att se huru vissa menniskor, derföre att de tillsammans utgöra en korporation, eller bilda ett skrå, ehuru mängen gång ytterst okunnige i hvad frågan gäller, likväl påtaga sig en viktig min, och tilltro sig taga talan i saker, som de hvarken förstå eller kunna bedöma. Också hafva dessa slags ”lärda samfund” — genom sin inskränkta ensidighet i åsikter (å ena sidan) och genom sin visade nepotism i åtgärder (å den andra) — i det hela ofta mera skadat än gagnat vetenskaperna; hvilka deremot i den fria och sjelfständiga forskningen, liksom i den individuela, intelligenta, förmågan — alltid haft, och alltid äfven komma att hafva, sitt säkraste stöd och sin rikaste belöning.

gång behörigen auktoriserade titeln, och bok-rubriken, eller den — änskönt mycket lofvande, likväl i det hela kanske — föga rekommenderande skylten; hvarunder ej blott kann inbegripas allt möjligt, utan gäller såväl för svenska som finska uppsatser. Ty att härvid äfven få begagna den ej mindre af Kansler än af H. M. Kejsaren härtill redan långt för detta nådigst anslagna trycknings- och förlagskostnaden, lär väl kanske vara föga utsigt — förutan Konsistorii förord och rekommendation.

Dock om Universitetets nuvarande Höge Kansler, i detta fall — och det såväl i litterärt som i pekuniärt hänseende — lifvas af samma ädla tänkesätt, och af samma högsinta idéer och vackra efterdömen, som utmärkt ej blott tvenne af dess företrädare, utan äfven tvenne af Rysslands store Kejsare, vill jag — från min låga ståndpunkt betraktad (såframt prentationerna icke äro alltför höga) — gerna uppfylla hvad Konsistorium i 50 år uraktlåtit, och försummat, i hvad som nemligen angår den „populära Tidskriften“; öfverlättande åt Konsistorium att sjelf, härefter, liksom hittills, draga försorg om den „lärda“ eller „litterära“⁶⁾. Jag förbinder mig, i detta fall, dertill så mycket mer som jag ej blott redan har till hands flere färdigskrifna, fosterlandet rörande, vetenskapliga afhandlingar, dem jag förgäfves (tid efter annan) erbjudit våra Tidningar — hvilka, främmande för hvarje gedignare tanke, endast lefva och vegetera af dagens flyktiga nyheter — utan äger jag dessutom en rik samling af intressanta, olikartade, ämnen af fosterländskt intresse — särdeles inom det historiska, filologiska, och arkeologiska gebitet.

C. A. Gottlund.

⁶⁾ Skulle det ej låta alltför stort och skrytsamt, ville jag äfven åtaga mig att fullgöra det sednare uppdraget, eller att utgifva en litterär Tidskrift — åtminstone en tid bortåt, med vilkor likväl att få skriva antingen på finska eller svenska; och detta oaktadt Konsistorium sökt annihilera, och nedsätta, min vetenskapliga verksamhet.

Ryska språkets framtida utsigter i Finland,
jemte Finskans existens i Ryssland; äfvensom ett
och annat om det Finska språkets forntida öden,
och närvarande ståndpunkt, såväl i Sverige
som i Norrige*).

Suum cuique.

Då man nu en tid bortåt, både till lust och leda, läst dessa i tidningarne idkeligen reproducerade anspeglingar angående Finska språket, så kan det ju icke skada att nu — för ombytes skull — äfven göra ett uppslag ångående Ryskan. Icke derföre som vi skulle förbise Finskan, så mycket mindre, som vi äfven här skola beröra detta språk — ehuru ifrån en viss annan sida; men vi hafva alltid hyllat den principen — att prata *mindre*, och göra *mera*.

Det var naturligt, att då Finland förenades med Ryssland, skulle — till följd af de nya förhållandena — äfven vigten af Ryska språkets kännedom hos oss göra sig gällande. Detta insågo vi enhvar; och många voro de som sjelfmante, och *par force*, lade sin vinning om detta språk; och det såväl ibland unge män som bland gamla gubbar¹⁾.

*) Då Redaktionen ej mindre af Helsingfors Tidningar än af Helsingfors Dagblad vägrat att intaga denna på historiska fakta in allo grundnde, och dessutom behörigen censurerade uppsats, hoppades jag att Redaktionen af Finlands Allmänna Tidning lika litet som undertecknad skulle i detta fall skygga tillbaka för sanningen; och jag vände mig således till densamma, hvilken dessutom, *ex officio*, bordt intressera sig för saken; men — förgäfvess.

¹⁾ Bland många andra exempel i denna väg, förtjenar måhända isynnerhet att nämnas framlidne Domprosten i Borgå, *Magnus Alopæus*, som, redan kommen till hög ålder, företog sig att studera det ryska språket; hvaruti han skall hafva perfektionerat sig till den grad, att han varit detsamma fullkomligen mäktig.

Lika naturligt var det äfven, å andra sidan, att Regeringen skulle söka befordra dessa sträfvanden; derom vittna de många, och stora, årliga stats-anslag, hvilka — i form af understöd och resestipendier, m. m. — tilldeltes dem af den studerande ungdomen vid universitetet, som — genom resor, och en längre tids vistelse i Ryssland — ville evertuera sig i språket; derom — äfven tillsätlandet af Ryska Lärare vid skolor och gymnasier, hvartill kom *en* och stundom *tvenne* Professorer i ryska språket och litteraturen vid universitetet, jemte en Lektor i samma språk. För att än mera pussera ryska språkets framsteg, utkommo nu småningom den ena Kejserliga Förordningen strängare än den andra, och ryskan gjordes snart sagdt till ett hufvudvilkor vid alla examina²⁾, och medförde ett afgjordt företräde vid tillsättandet af flere slags tjenstebefattningar. Detta var en olycka³⁾. Vetenskaperna, äfvensom språken, äro sjelfva — redan såväl till sin princip, som till sin natur — fria läroämnen, och odlas derföre bäst i „de frias land“. Härigenom blef nu emellertid både lärandet och läsandet af ryska språket snart nog betraktadt som en börda, isynnerhet vid undervisningsverken, der man dessutom ansträngdes af en förökad mängd andra läroämnen; och hvilken börda (— hvarföre skulle vi förtiga det?) tryckte allt mera — i den mån man ofta, och emot sin vilja, tvingades att underkasta sig

²⁾ Säsom ett talande exempel på strängheten i detta fall, och det för långt gångna nitet, förtjenar kanske omnämnas att studeranden *A. Rätty*, född och uppfostrad i S:t Petersburg, och mera hemmastadd i ryska språket än i något annat, blef vid sin studentexamen i Helsingfors — godkänd i alla andra vetenskapliga brancher, utom i ryskan; der han fick sig „på fracken“ (som det heter) af Professorn Statsrådet Grot, för det han icke, enligt dennes tycke, var nog inriden i den ryska grammatikan. Följden häraf blef att Rätty, med ganska goda naturanlag, sökte sin tröst först hos pietisterna, och sedan hos Bacchus-bröderna; hvarefter han — som dessförinnan gjort sig fömänligt känd äfven inom den finska litteraturen — slutligen afled i Nurmijärvi socken, såsom en „förlorad yngling“.

³⁾ Vi tro likaså, och af samma skäl, att om finska språkets införande här i landet, såsom officiellt kurial- och nationalspråk, alltförmycket stegras, och öfver höfvan forceras, skall detta — ännu åtminstone, och på många ställen — väcka en motvilja, som kan hafva, ej mindre för sjelfva språket än för den goda saken, kanske mindre välsignelserika, och måhända ganska menliga, följder.

densamma. Den naturliga följdén häraf blef, att den småningom föreföll ungdomen allt mer och mer odräglig. Ty väl måste man underkasta sig maktens påbud, och vid hvarje examen prestera det dervid bestämda *pensum*; men följdén deraf blef också den, att ryska språket, och dess studium, med allt detta — i stället att gå framåt — gick, år för år, kräftgången baklänges; ty, efter en gång fullgjord examen, ville man icke ens tänka derpå, annorlunda än — med förargelse. Ungdomen anställde nu, sin tur, autodaféer med de böcker och skrifter, för hvilka man förut fått både svettas och pinas; och efter ett eller par år hade man redan hunnit glömma nästan allt hvad man med så mycken tidspillan, kostnad och möda, nödgats lära sig. Men icke nog dermed att ungdomen vid skolorna, gymnasierna och universitetet, sålunda fick en viss afsmak, eller en slags afsky, för ryska språket — hvilket slutligen gick så långt att man ansåg det för en skam att kunna det, äfvensom att söka, eller emottaga, de dertill erbjudna rese-anlagen, och penninge-understöden. Denna motvilja, och bitterhet, öfvergick redan småningom (dock blott och endast hos ungdomen) från ryska språket till sjelfva det ryska namnet; och derifrån bildade sig hos dem slutligen en viss slags fördom, eller antipati, äfven emot sjelfva den ryska nationen; hvilket någongång redan manifesterade sig inom sällskapslifvet, liksom det förut gifvit sig luft — inom familjelifvet; och detta alldeles — oförskyldt.

Vi, Finnar, äro — med afseende å våra seder, våra lagar, vår religiösa kult, hela vår uppfostran, och den grad af bildning vi dervid vunnit — ännu, åtminstone till våra tänkesätt, ett temmeligen frisinnadt, och sjelfständigt, folk; och, såsom sådant, älska vi äfven friheten, och hata förtrycket, under hvilken skepnad och form det än må visa sig. Dertill, då vi nu äga den stora lyckan att i Hans Majestät Kejsarens egen Höga person äga en Regent, som sjelf, en vän af lagbunden frihet, önskat göra sitt rike ej blott stort, utan äfven *lyckligt*, och som i samma ädla och högsinta afsigt erbjudit såväl Polen som Finland frukterna af sitt

hjärtas välvilja, så kunna åtminstone vi Finnar så mycket mera fägna oss öfver denna vår närvarande lyckliga ställning, och den frihet vi härigenom njuta, som vi — kanske mer än mången annan — förmå uppskatta denna lycka till sitt fulla värde; helst detta förhållande är öfverensstämmande med vår karakter och hela vår samhällsförfattning. Det är också härigenom Han, åtminstone hos oss, helt och hållet eröfrat våra hjertan.

Liksom Han, å ena sidan, på allt vis sökt befrämja och befordra finska språkets här i landet lagliga och naturliga rätt, så har han nu äfven, å andra sidan — underrättad om de menliga följderna af det slags herravälde det ryska språket i så måtto utöfvat ibland oss — helt och hållet ej blott upphäfvit denna dess supremati, utan äfven afskaffat den obligatoriska skyldigheten att lära sig detsamma; något som mer än allt annat bevisar hans ädla och upphöjda tänkesätt, äfven med afseende å de olika nationaliteterna. Följden häraf skall också troligen nu blifva helt annan, än hvad det hittills varit. Ty sedan en 50 års erfarenhet bevisat det fåvitska i det förra förföringssystemet, skola troligen 50 år härefter visa oss helt andra resultat. Väl skall det kanske ännu tåla en tid, innan den mot ryskan nu rådande animositeten, och mindre gynsamma sinnesstämningen, hinner lägga sig, och innan en annan åsigt småningom hinner utbilda och stadga sig; hvilken skall blifva för det ryska språket så mycket mer fördelaktig, och varaktigare, som detta redan ligger i sjelfva sakens natur. Men denna tid skall ovilkorligen komma, förr eller sednare, ja — om vi icke misstaga oss, tyckes den alla redan börjat randas, allt sedan ryska språkets studium blef anförtrodt åt friheten och kärleken. Ty hvem af oss inser icke vigten och nyttan af ett språk, som, nästan ensamt, sätter oss i beröring med halfva verlden, åtminstone med hela östern, och som öppnar för oss så många nya källor och utsigter ej blott till stora ekonomiska, industriella och kommersiella företag, och fördelar, utan äfven till rika vetenskapliga skatter. Ja det skall troligen komma en tid, då hvarje bildad Finne skall

anse det för en verklig skam, att icke hunna tala med sin Monark — på Dess eget språk.

Men då vi fägna oss öfver denna nya sakernas vändning, skola vi icke härvid glömma den man, som vi närmast härföre hafva att tacka; och det, så mycket mer, som han är en infödd Rysse, hvilken, — ifrån en mindre upphöjd ståndpunkt inom samhällslifvet — i detta fall gjort för oss vida mera än någon Finne, på en mera framstående plats. Det är f. d. Professorn i ryska språket och litteraturen vid härvarande universitet, Hr verkl. Statsrådet *Stefan Baranowski*; hvilken under sin vistelse här ibland oss — såväl genom sina humana och rättrådiga tänkesätt, sina liberala åsigter, och sitt för mensklighetens väl alltid varma hjerta, ⁴⁾ som för sitt föröfrigt frimodiga och sjelfständiga handlingssätt — gjort sig här allmänt älskad och aktad, som vi härföre hafva att tacka; hvarföre han ock troligen länge skall lefva hos oss i ett tacksammt minne, värderad både såsom lärare och vetenskapsman. Det var han som först, ej blott genom sina på ryska utgifna skrifter och tidningsartiklar, gjorde Ryssarne uppmärksamma på den orätta väg, å hvilken man sökte bedrifva ryskans införande i Finland, och den till följd deraf bildade ogynsamma opinionen, den uppväckta antipatin emot språket; utan som sedermera (enligt hvad man känner) sjelf, personligen, äfven skall hafva framställt saken för regeringen, och dervid oförställdt tolkat sanningen inför Majestätet. — En sanning, hvilken sjelfva den finska bonden redan insett, och på sitt vis, naift nog, uppfattat i det allmänt kända finska ordspråket: „*Ei kukko käskyllä laula, kuin ei laulak käskemätäk* („ingalunda får man tuppen, på befallning, att gala; såframt den ej galar utan att dertill vara anbefalld“ — d. v. s. sjelfmant, och af fri vilja).

Annars måste man göra Rysslands Regenter den rättvisa, att de alltid med välvilja omfattat det finska språket, der det

⁴⁾ Som bekant är, var det Professor *Baranowski*, hvilken, såsom en stor ifrare för befördandet af nykterhet här i landet, i detta afseende — till befrämjande deraf, stiftade ett i många afseenden ganska verksamt s. k. måttlighets-sällskap, för hvilket han ställde sig i spetsen.

någonstädes talas inom rikets olika provinser. Redan före Finlands införlifvande med Ryssland, bekostade Regeringen finska språklärare vid de ryska prestseminarierna i Petersburg, Grodno, och Petrosawodsk; för att, å dessa ställen, finska språket enkom lära och undervisa blifvande prester, af den grekiska trosbekännelsen, hvilka komma att få befattning med de i dessa trakter koloniserade finnar, af rysk religion. — När har man väl någonsin hört något sådant omtalas i Sverige? — der äfven, i flere skilda landskaper, än i dag finnas en otalig mängd med koloniserade Finnar, hörande till den Lutherska religionen; hvilka, äfven nu sedan, förgäfves vid Riksdagen i Stockholm 1823, ej blott hos Regeringen, utan äfven hos rikets då församlade ständer anhöllo att, på sin egen bekostnad, få bygga sig kyrkor, och löna egna prester, m. m.; men hvilkas i så måtto högst billiga begäran lemnades utan afseende, såvida de, såsom ett vilkor dervid, fästade den önskan att härvid få förätta sin andakt, och sin gudstjenst — på sitt eget, af svenskarne föraktade, finska modersmål.⁵⁾

⁵⁾ Hellre än att bifalla till denna Finnarnes billiga begäran, men för att likväl härvid på något sätt „smörja dem litet om munnen“ (som man säger) förmedlades deras hemmansskatter; hvaremot endast dem — som, vid den norra gränsen af Dalby Finnskog, och redan, med afseende å språket, mera försvenskade, åtnöjde sig att vid sin gudstjenst begagna sig af det svenska språket — beviljades kyrkor. Och ej nog dermed! I stället för en (som de begärde) erhöilo de tv enne. Alla de andra *tretton* Finnskogarne blefvo deremot utan. Den Kongl. Norrska Regeringen har deremot behandlat Finnarne på ett vida värdigare sätt, och visat både för språket, och folket, en större aktning; hvilket redan röjer sig derutinnan, att ehuru Finnarnes antal i Norrige är vida mindre än i Sverige, så underhålles likväl vid universitetet i Kristiania en Lärare (Lektor Friis) enkom i finska språket, med 760 Spd:s lön, d. v. s. ungefär 4,440 Rubel Silfv. (och således vida mera, ja nästan dubbelt upp, än hvad som bestås Lektorn i finska språket och litteraturen vid Kejsrerliga Alexanders Universitetet i Helsingfors) hvarutom Presten Stockfleth, i egenskap af Lärare i Lappska språket, äger en årlig pension af 4,000 Spd.; då deremot hvarken vid Upsala eller Lunds universitet i Sverige blifvit någonting i detta afseende vidjordt — för dessa ursprungligt nordiska, och under Sveriges krona lydande undersåtares nationella modersmål. Icke heller har man ännu hört talas om någon Svensk, som, af vetenskapligt intresse, sökt studera sig in i vårt språk; men väl finner man exempel derpå bland Fransmän, Engelsmän, Danskar, Tyskar, Ryssar och Ungrare. Också kan man icke anföra ett starkare bevis på det uppenbara förakt, hvarmed Svenskarne behandlat vårt finska tungomål, än att — på de 700 år de varit Herrar här i landet — icke en enda skola blifvit stiftad, der landets barn kunde, ej ens i de första ele-

Afven den heliga Synoden, och det högre ryska presterskapet, har i detta fall visat ett lika berömvärdt efterdöme som ett sannt kristligt sinne och handlingssätt; hvilket för-tjenar såmycket mer prisas, och erkännas, som det starkt kontrasterar emot presterskapets i Sverige förfande,⁶⁾ och det så mycket mer som man härvid icke gjort afseende hvar-ken på olika språk eller på olika religion; i det Cen-tral-komitén i S:t Petersburg för de, af regeringen seder-mer upplösta, Ryska Bibel-sällskaperna — redan för mera än 30 år sedan, ej blott genom Domkapitlet i Åbo, för en summa af 233 Rubel 25 kopek, reqvirerat 50 exemplar fin-ska Biblar, för de i trakterna af Svartahavet och i pro-vinsen Erivan, eller i d. s. k. ryska Armenien, bosatta Finnar⁷⁾ — då deremot det svenska presterskapet beröfvat och från-tagit finnarne i Sverige de få finska Biblar de medfört från hemlandet, liksom det vid Riksdagen i Stockholm 1823 inför regeringen offentligen förevitade undertecknad, och lade ho-nom till last, det han förskaffat finnarne Biblar och alla slags religionsböcker på deras eget modersmål⁸⁾ — utan hafva dess-utom trenne ryska prester,⁸⁾ på det Karslska språke t(till gagn

menterna, erhålla behörig undervisning på sitt modersmål. Ja icke en lärare, — icke ens en tolk, i detta afseende, har blifvit antagen, eller af staten lö-nad. Men vi skola här icke tadla Svenskarnel Vi äro sjelfve, i detta afseende, icke en mån bättre. Ja, säg — hvad hafva vi väl då, i detta fall, gjort för de oss tillhörande stackars Lapparne? Detta, af hela världen öfvergifna, arma polarfolk — för hvilket alltsedan 1808 (oss vetterligen) ingenting blifvit vid-gjort, hvarken för att befrämja deras ekonomiska, deras politiska och mora-liska *väl* — torde knappt ännu ens fått del af landtdagskallelsen. Ät-minstone har ingen representant af hela denna folkstam infunnit sig här. Och hvad skulle de väl här? De hafva af oss ingenting att hoppas. Deras enda önskan är att få lefva inom sig, ostörde af andra; af hvilka de ofta haft mera skada än nytta. Men underligt är det likväl, att icke ens inom hela det Finska prestaståndet en enda röst höjt sig till fromma för detta folk — icke ens i religiöst afseende. Och här finnes likväl (ibland ståndet) dem, som sjelfve varit själasörjare i Lappmarken.

⁶⁾ Se härom „*Otava*“, 2 Del. sid. 232.

⁷⁾ Se härom tidningen *Turun Viikko-Sanomat* 1833, n:o 4.

⁸⁾ Dessa voro presterna *Gregorius Videnskij*, från Wischniwolotschka kretsen, och *Trofim Samoiloff* och *Ivan Wenediktoff*, från den Nowotor-schoksa kretsen — alla inom Twerska Guvernementet (jmf. „Forskningar i sjelfva Grundelementerna af Finska språkets grammatik“ sid. 50, not. 78).

⁹⁾ Jmf. „*Mnemosyne*“ 1823, sid. 252. Det var dessutom icke första gången det Svenska presterskapet, i detta fall, hedrat sig. Redan för mera än ett sekel sedan var det samma fallet med de, jemte dem, kolonise-

för de i Twerska guvernementet boende s. k. Karelare, eller Finnar) öfversatt och, å Synodens bekostnad, från trycket utgifvit åtskilliga af Evangelisternas skrifter, tryckte med ryska bokstäfver¹⁰⁾ „*Karjalan kielellä*“ (som det heter); hvar till ännu kommer att Synoden, under de sednare åren, till tjänst för de i Ryssland varande finska grekerna (hvilka icke förstå ryska) låtit — genom vår i St. Petersburg varande landsman, Skolläraren Friman — på finska öfversätta, och publicera, flere af den ortodoxa kyrkans religiösa skrifter; ehuru — jag vet icke af hvad skäl — de ännu icke kommit till allmänhetens kunskap; och skall det äfven redan varit fråga väckt, att (medelst dispencerande af den grekiska kyrkans ritus, med afseende å slavonska språket) vid gudstjensten hos dem få begagna det finska språket.

rade Finnarne i Amerika. Det torde kanske vara mindre bekant, att då den Finska församlingen i Pensylvanien, i Norra Amerika, kallad „*Nya Finland*“ (bildad af en stor mängd åren 1638, 1642, 1647, 1654 och 1656 ditflyttade Finnar) anhöll hos Regeringen att, i likhet med de dervarande Svenskarne, blifva från hemorten försedd med Finska Prester, Biblar, Katekeser, Psalmböcker, m. m., och då Konung Carl XI, med anledning häraf, i bref af d. 11 Januari 1692, anbefallt Biskopen i Åbo (Joh. Gezelius, den yngre) att, för de amerikanska Finnarnes räkning, anskaffa dem dessa nödiga religionsskrifter, så — sedan Biskopen allaredan till Stockholm affärdat kistor fullpackade med böcker, för detta deras andeliga behof — lyckades det svenska presterskapet i Amerika, att — medelst sina intriger, och under förebärande att Finnarne sålunda aldrig skulle komma att lära sig svenska — öfvertala Konungen att, nog hjertlöst, inhibera böckernas ditsändande. (Jemf. Gezelii d. y. minne, af Tengström, sid. 75, o. 251). Hvarföre ock Finnarne vid remissen 1696 — då dit skickades tre svenska prester, med böcker af alla slag — blefvo utan såväl det ena, som det andra. Men Svenskarne skördade icke länge frukten af denna sin orättrådighet. Trötte och utlednade af orättvis behandling, gjorde Finnarne kort derpå uppror, skiljde sig från Svenskarne, och — förenade med Indianerna, drogo de, tillsammans med dem, in i provinsen Chamassung, till venster om floden Delaware; hvarst de ännu länge efteråt skola hafva bibehållit sig förändrade, och boende i sina pörten, eller rökstugor, talat sitt Finska modersmål.

¹⁰⁾ Att det ryska alfabetet icke blott är olämpligt för det finska språket, utan rent af obegagneligt (likasåväl som för det svenska) hafva redan långt för detta många, och deribland akademikern Statsrådet Sjögren, ådagalagt. (Jemf. Mnemosyne 1822, sid. 144; och Otava 2 Del. sid. 231.) Det ar dessutom allmänt bekant att den Kejsrerliga Ryska Regeringen icke blott aflönar finsk prest å sjelfva deportationsorten i Sibirien, för de dit förvista Finnar, utan att äfven det ryska Nordamerikanska kompaniet likaså underhåller i Sitka en finsk predikant, för dervarande Finnarnes räkning; huru olika uppförde sig icke deremot Svenskarne emot de med dem förenade Finnarne i Pensylvanien?

Slutligen har ock, enligt privata underrättelser från St. Petersburg (meddelade i Tidningen Suometar för 1862, n:o 44) derstädes bildat sig ett Sällskap af vetenskapsmän och prester, inom hvilket man framställt det förslag, att — till båt-nad för de i Twerska och Nowgorodska guvernementerna boende Finnar (Karelare) de der icke äro det ryska språket mäktige — medelst anskaffande af skrifter, tryckta på finska, sätta dem i en närmare förbindelse med oss, för att derigenom befordra deras moraliska och religiösa bildning, deras sedlighet och upplysning. I sanning en ganska vacker och nobel tanke. Mätte den blott realisera sig genom handling!

Svenskarne — hvilka vi (näst oss sjelfve) i så många andra afseenden haft mycket, ja ganska mycket, att tacka; dock kanske i sednare tider likväl mera måhända än i fornda dagar — hafva åtminstone i detta afseende (d. v. s. med afseende å språket) visat en illiberalitet, som nära nog grän-sar till barbarism, och som verkkligen satt en nationalfläck på deras annars rena och öppna karakter, den de aldrig kunna aftvå sig, eller utplåna, med afseende å deras omenski-liga behandling mot de arma skogsfinnarne å deras Finn-marker och Finnskogar¹¹⁾; hvilkas språk de med våld sökt utrota och förtrampa, i det de — fordom, med eld och svärd¹²⁾, i sednare tider, genom skamlösa intriger af alla

¹¹⁾ Benämningarne Finnmark och Finnskog äro alldeles synonyma; endast med den skillnad att från och med Dalarne norrut — begagnas det förra namnet, och från Dalarne söderut — det sednare. Båda förutsätta de att be-folkningen består af Finnar; af hvilka en del numera, mer eller mindre, äfven förstå och tala svenska.

¹²⁾ Den ena Kongliga Förordningen utkom, i detta afseende, strängare än den andra. Så stadgades det t. ex. i Kongl. Förordningen af d; 7 Dec. 1682, att Finnarne skulle lära sig svenska, eller — gå i landsflykt (!?) Det heter deri: (om de icke lära sig svenska), „vele Vi merbemälte skogs-„finnar alldeles ifrån then landsorten (efter the thessutom ther onyttige „äro) hafva förviste, efter som Vi ock härmed påjude: att the, på så-„dant fall, tädan och till Finland, tädan the komne äro, måge förfoga“. (Jemf. „Mnemosyne“ 1824, sid. 275). Och likväl är onekligt, att ej blott större delen af *Vermland*, utan äfven många vidsträckta trakter i *Dalarne*, *Gestrikeland*, *Helsingeland*, *Medelpad* och *Angermanland*, m. fl. st. kanske än i dag vore en tom ödemark, om ej Finnarne först nedsatt sig i dessa sko-gar, och börjat att med deras rödjande uppodla landet. Då från sjelfva Re-geringen såbeskaffade Förordningar utgingo, var det lätt att förutse att de, vid sjelfva tillämpningen, skulle skärpas ännu mera af dem, som i detta fall

ej blott voro Finnarnes närmaste grannar, utan äfven, såsom sådana, deras afsvarne fiender. Man finner derföre också att redan 40 år innan denna befallning utkom, gick domen redan för sig, och exequerades ned i landsorterna. Så t. ex. läser man icke utan den största förvåning, i ett utdrag af Jösse Härad's Dombok för år 1646, följande utslag: „Om Finnarne ej vilja lära sig „svenska språket (detta var således hufvudskälet) gå till stämman, ting och „kyrka, vara öfverheten lydiga etc. brännes deras hemman, och de fridlyses „för hvarje Svensk“ (se Arch. Vermel., förvaradt i manuskript å Carlstads Gymnasii Bibliotek T. 4, sid. 685). Så t. ex. „ledde man en blind „Finne gatulopp, efter gudstjenstens slut, utanför Råda kyrka; hvilken icke „annat gjort än gått 12 år i Bergslagen och tiggt. Han fick dock en sex- „styfversslant i sårbot“, (se Fr. Fernows beskrifning öfver Vermland, sid. 567, not. g). En annan Finne var i detta fall icke så lycklig, hvilken först hade upptagit den sedermera ödelemnade platsen „Vinervallen“, på Malungs finnskog; ty för att förmå honom derifrån afflytta, berättade mig Finnarne att Svenskarne afsträfat honom med gatlopp, sålänge tills han derunder uppgaf andan.

Men det var ej blott det finska språket man här förföljde, man förföljde äfven sjelfva det finska folket, och det hufvudsakligast sedan bergsbruk småningom blifvit anlagde i de trakter, och å de marker, hvilka Finnarne först rödjat och uppodlat, men hvarifrån man sedermera förjagat dem, för att sålunda åtkomma deras hemmanslägenheter. Det heter derföre i Kongl. Förordningen af år 1647, den 22 Mars: „om Lagman, Häradshöfding och nämnd „pröfvade, att deras byggande befunnas land och bergsbruk till skada — (såd- „vida nu Finnarne idkade svedjebruk, förklarades detta vara bergsbruken till „men och skada, som, med hänseende till sina kolmilor, gjorde anspråk på all „skog — både lik, och olik) — så skulle deras torp nedrifvas, sveder och „såden tagas ifrån dem, och om de icke sedan ville afflytta, skulle de sjelfve „fångslas, husen uppbrännas, och allt hvad de ägde gå till treskiftes“. Så belönte nu Regeringen dessa sina finska undersåter, för det de, med otrolig svett och möda, upprödjat och befolkat dessa fordom ödsliga öknar, och till leende och bördiga bygder förvandlat dessa ohyggliga ödemarker, hvilka förut endast för vilddjur och rofdjur utgjort en fristad. Denna stadga förnyades 1664, den 24 Aug. med tillägg, att: „om någon bonde låter en Finne, „sig till förfång, bygga och bo på sin skog, skall han första gången plikta „40 Daler s. m., och andra gången varda hängd“. Vid ett sådant påbud af Regeringen, blef det ej svårt för de här nyanlagda jernbruken att utan allt skäl, och under hvilken förevändning som helst, underlägga sig kringliggande, från dem stundom på flere mils afstånd belägna, finnbyar. Den förföljelse, som i anledning häraf uppstod, låter ej med ord beskrifva sig. Vi lemna det gerna åt glömskan att förgätas, åt minnet att begrätas; och vända våra blickar från dessa tiders barbari, till närvarande — troligen lyckligare, och — hoppfulla, kommande.

Helt annorlunda deremot uppförde sig den Kongl. Danske Regeringen. Ty då en stor del af dessa Finnar, flyende för de Svenskes förföljelser, hade — för att undgå mord, och mordbrand — flyktat öfver riksgränsen, in på de norrska urskogarne, så skyndade sig Konung Fredrik V:te att — sedan han sent omsider härom blifvit underrättad — genom en Kongl. Förordning af d. 6:te Maj 1754, som i tryck meddeltes Finnarne, erbjuda dem skydd och säkerhet inom sitt rike; och hvaruti han, bland annat, förordnade Ingeniörkaptenen och General-Landtmätaren Kristian Knoff, att — på anmälan af Finnarne — vid deras bostäder uppmäta och utstaka åt dem tillräckliga hemmanslägenheter, och deröfver meddela dem ordentliga skattebref; och det antingen de nedsatt sig på Kronans allmänningar, eller på enskildta hemmans utskogar. Men äfven i Norrige blefvo Finnarne slutligen olycklige, och — till följd af

slag¹³) — sökt tvinga, och med våld truga dem att lära sig svenska. De hafva laborerat härmed nu i mera än i 2 à 300 år; och har det härvid ej lyckats dem stort bättre än med ryskans införande i Finland; i thy att der ännu finnas (eller funnos åtminstone 1823) flere stora byar och trakter (särdeles t. ex. i Ny- och Dalby sockens södra Finnskogar), der man — allt detta oakadt, än i dag ej förstår ett enda svenskt ord; liksom presterskapet derstädes icke förstodo ett finskt¹⁴). I sanning ett sådant behandlingssätt är oförsvar-

den tillit, och det förtroende, de satte till vissa vinningslystna, i Kristiania bosatta, Handelshus och sågägare — med afseende å sitt sjelfbestånd grymt, och illa, bedragne.

Emellertid torde Svenskarne ej mindre genom sitt i så måtto fiendtliga och okloka beteende emot Finnarne i Sverige (och det såväl i äldre som i sednare tider) än genom sin visade vedervilja emot språket äfven här i Finland — der allt gjordes för det svenska språket, men ingenting deremot för det finska — derigenom endast hafva nedsatt sig sjelfve i våra ögon; till följd hvaraf de — med afseende å sin i detta fall ständigt visade afvoghet emot den finska nationaliteten — hos den hos oss nu uppväxande generationen, och särdeles hos allt hvad „fennomaner“ heter, icke blott torde hafva förlorat, utan äfven till stor del förverkat, de små sympatier, och det förtroende, hvilket de annars kanske länge nog hos oss skulle hafva bibehållit. Det är naturligt att den köld och liknöjdhet, som man i detta afseende visat oss, måste slutligen återfalla på sitt upphof; och detta så mycket mer, om vi härvid närmare reflektera till hvad som på de sednaste åren deremot, under den Kejslerliga Ryska regeringen, blifvit i detta fall vidgjordt till fromma för det finska språket, landet och folket.

¹³) Ibland dessa deras sednare tiders intriger äro, ingalunda de minsta, deras idkeligen, i bref till Hans Majestät, förnyade anonyma och uppiktade an gifvelser ej mindre emot den, under riksdagen 1823, till Stockholm uppresta deputationen af 42 finska bönder — än emot deras saksförare; äfvensom det sätt hvarmed man behandlade, och slutligen afspisade, deras andraganden.

¹⁴) Så t. ex. då jag den 44:te December 1824, i byn Karvala (på svenska kallad „Södra Vigen“) å Ny sockens vstra Finnskog, förhörde tvenne bond flickor, den ena 24 och den andra om 49 år, hvilka (liksom hela byn) icke kunde ett ord svenska; men af hvilka den äldre systren, benämnd *Maria Kristoffersdotter Ruohtalainen*, likväl detta år blifvit, med beröm för sin flit, admitterad till Herrans heliga nattvard, så kunde hon visserligen, ehuru på ett eget sätt, läsa behjelpigen svenska i n antill; men utan att deraf förstå det minsta; kunde likaså, såsom en papegoja, pladdra ut antill „Herrans bön“ och „Herran välsigne oss“, m. m. Men då jag på finska sedan frågade henne hvad det svenska ordet fader betyder, begrep hon det lika litet som bemärkelsen af ordet himmel, m. fl. a. När jag sedermera omtalte detta märkvärdiga och i sanning oväntade förhållande för Pastorn i församlingen, Kyrkoherden *Joh. Jerdén*, en i alla afseenden aktningstvård man, och kanske den enda af alla prester som jag kände, hvilken verkligen älskade Finnarne — så svarade han: „Ja, hvad skall jag göra? De känna icke mitt språk; ock jag icke deras“. Han beklagade sig, mer än en gång, deröfver att han icke förstod finska; och frågade om det icke skulle gå an att ännu kunna lära sig det? Då man nu

ligt i våra dagar, och särdeles uti ett kristligt land, som gör anspråk på bildning och civilisation, liberalitet och humanitet; och der föröfrigt de uppoffringar, och den tjänst och trohet finnarne fordom bevisat Sverige, ej borde vara bortglömda — icke heller blifvit det i flere andra afseenden. Det är naturligt att den påtryckning man i detta hänseende tillåtit sig emot den finska nationaliteten, der — liksom här — födt „ond blod“; och att man, emot den yttre kraften funnit en motvigt — i den inre; hvilken i samma mån tilltagit i *intensitet*, som den yttre i *extensitet*¹⁵).

Annars ligger det något eget i sjelfva *sättet* på hvilket naturen sjelf (likt en hemnande némesis) — förr eller sednare — stundom bestraffar dem, som öfverträdt hennes gränser. Det förtryck, som svenskarne visat finska språket och den finska nationaliteten i Sverige, återfaller nu på sätt och vis på det svenska språket, och den svenska nationaliteten, här i Finland. Och den man som då, ehuru förgäfvets, sökte inlägga ett fösonande ord, till fromma för det finska språkets och den finska nationalitetens helgd i Svealand, blef just densamma, som sedermera här i Finland — allra först, och — allra kraftigast,¹⁶) offentligen inlade en skarp pro-

betänker att ett såbeskaffadt förhållande opåtalt kunnat existera, och det redan i mera än hundra år, och i mera än i hundra skilda socknar, och det ännu till — i Sverige, der man vant sig att bedöma allt i Ryssland under mörka skuggor, så måste man i sanning göra sig ett litet olika begrepp ej mindre om det „prestérliga kallet“ än om den „faderliga regeringen“, och i allmänhet — om hela den svenska nationen, med afseende å den finska.

¹⁵) Svenskarne hafva ungefär resonerat så här — Jemf. ständernas diskussion i ämnet, vid riksdagen 1823 (i „Mnemosyne“ för samma år, Bih. sid. 64, 68, m. fl. st.) „att i riket hylla ett annat, och ett skildt språk, än det allmänna, vore att *bilda en stat i staten*; der allt borde vara stöpt i samma form“. Kors, så enfaldigt! Består då icke hvarje *stat* af flere, och ganska olika korporationer, hvilka — en hvar — hafva skilda intressen att bevaka, och olika mål för sin verksamhet? Och äger då icke hvarje *kropp* äfven olika slags lemmar? Icke förenade genom *formen* (språket) men genom ett gemensamt intresse för allas *väl*, d. v. s. — medelst *kärlekens heliga band*. Ja, hvarest finnes väl flere slags olika språk och nationaliteter än i Ryssland, och i de Förenta Staterna; och hvilka riken äro väl större och mäktigare än dessa? *Ett* språk må väl vara det allmänna; men utan att derföre förqväfva de andra. Endast kärleken förmår förena och sammansmälta dem — icke hatet och förföljelsen.

¹⁶) Jemför bland annat t. ex. en framställning härom till landets dåvarande General-Guvernör, Furst Menschikow, offentliggjord i dedikationen

test, smot Svenskans supremati här i landet; i det han uppväckte det *finska spåket* — från sin sömn, och det *finska nationalmedvetandet* — från sin slummer.

Det ser nästan ut som äfven Danskarne, nu sin tur, skulle få plikta för sitt maktspråk (?) emot den tyska nationaliteten i Schleswig. Vare detta en varning, och en fingervisning, för en hvar som förhäfver sig emot hvad som dock af allt måste vara menniskan heligast. Detsamma var fördom äfven förhållandet med den lilla holländska kolonin på den, tätt invid Köpenhamn lelägna, danska ön Amager. Ju mera danskarne ansträngde sig att med Gewalt ibland dessa öboer vilja införa det danska språket, desto mindre lyckades det dem. Först sedan man upphört med alla dessa försök och trakasserier, och sedan man omfattat Holländarne med mera vänskap och kärlek, tillvann man sig äfven deras förtroende; och holländskan försvann slutligen småningom af sig sjelft, så man icke engång vet — på hvilken väg. Samma förhållande tyckes, numera, äfven hafva inträdt å en del af de Norrska Finnskogarne. I den mån Finnarnes språk och nationalitet i sednare tider här blifvit af Norrmännen mera aktad och respekterad, hafva de äfven börjat mera assimileras och sammansmälta med sina grannar; hvilket förr icke var fallet.¹⁷⁾

Liksom det ligger i den bestialiska menniskans natur, att vilja topprida och förföra sig på den svagare, så synes det äfven ligga i de småsinnade regeringarnas intresse, att vilja våldföra och förhafva sig på de skilda, och olika nationaliteterna. Att detta gått an der nationalkänslan slumrar, och ännu icke blifvit väckt från sin andliga sömn, d. v. s. bland vilda och råa nationer — derpå hafva vi många exempel; men också att förhållandet är helt annat, der bildning och civilisation redan gjort sina framsteg; ty der utgör det ett

till 2:dra Delen af *Otava*, tryckt 1832; eller se *Företalet* till 4:sta Delen, Stockholm 1828, sid. LXXIX, m. fl. st. och *Svensk Litter. Tidn.* 1847, n:o 25, sid. 394, 398.

¹⁷⁾ Läs härom *Eilert Sundt*. „Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norrige“. Christiania 1850, sidd. 206—209.

andeligt *mord*, som sällan torde blifva ostraffadt. Att man föröfrigt med godo, ibland menniskor, alltid uträttat mera, än med ondo, lär vara en sednare tids erfarenhet. Och *kärleken* — predikad genom evangelium — som är sjelfva den kristna religionens lifsprincip, har i detta fall säkert uträttat vida mera, och tillvunnit sig flere hjertan, än de eviga *straffpredikningarne* om lagens hämd — om förtappelsen och fördömsen, m. m.

G—nd.

Tillrättavisning

vid referat af Nord-historisk fornforskning*).

Signaturen S. E. har sednast i N:o 4 af Helsingfors Tidningar för i år, medelst en insänd artikel under rubrik „Något om Nowgorodernas krigståg 1311”, slutat en liten, nyss förut, i samma Tidningsblad vexlad polemik, först angående d. s. k. „Borgbacken“, och sedan (med anledning deraf) beträffande d. s. k. „Handelsfloden, Svartbäck (eller Svartaflo den) fästet vid Wanaja, och Kaugala å“ — Finska namn, hvilka förekomma omtalta i några äldre Ryska annaler. Och ehuru vi ingalunda äro vänner af dessa slags korta och bristfälliga, ensidiga och omotiverade, men deremot ofta nog peremptoriska och afgörande omdömen, som stundom framskymta i vissa små och lumpna tidningsartiklar, så — när ingen annan allt hitintills fäst sig härvid, torde vi kanske vara ursäktade om vi häremot våga göra några anmärkningar; såmycket mer dertill berättigade, som man härunder äfven sökt tumma om våra tankar, och förkättrat våra åsikter. Vi vilja derföre icke nu, för andra gången, ingå i en djupare, och närmare, förklarning af sjelfva den här omtvistade vetenskapliga frågan, helst som vi redan för mer än fem år sedan utvecklat både vår tanke och våra åsikter i detta ämne **).

*) Äfven denna uppsats var först erbjuden Redaktionen af Helsingfors Tidningar, och sedemera, inlemnad till Red. af Finl. Allm. Tidning, kunde den, oaktadt flere veckors väntan, icke der intagas, till följd af den uppsjö af landtdagsförhandlingar, som sysselsatte tidningen.

***) Jemf. hvad vi härom skrifvit angående „Hällristningen vid Kaukela“ (uti Finlands Allm. Tidning 4858, n:o 282—296).

H:r S. E. för här ungefär samma slags språk som pres-
ten Lindström i tiden. Ty sedan han i förbigående om-
nämnt trenne skilda, af olika författare framställda, hypote-
ser (eller förklaringsgrunder) angående detta Nowgorodernas
ströftåg — och hvilkas kommentarier han här kallar „upp-
finningar“ (*sic!*) så förkunnar han helt simpelt, och *sans*
façon, om dem alla tre, att „deras hypoteser icke hålla
streck, utan att alla tre uppfinnarenas (äterigen!) anta-
gande måste förklaras vara falskt“. Det är emot detta
sätt, att omoget och obetänksamt fara fram, och blindt slå
ikring sig, som vi här måste protestera. Ty då hr S. E.
icke i något afseende sökt, mycket mindre lyckats, att för-
svaga något utaf dem anförda skäl, och — ännu mer, då
han sjelf icke kunnat, icke ens försökt att framställa några
andra, eller bättre, argumenter, — ja då han rent ut, änskönt
indirekt, medgifvit sig dertill alldeles oförmögen — så är
det väl minst sagdt obehörigt, och otillständigt, att — emot
dem som, mera än han, bemödat sig att på ett tillfredsstäl-
lande sätt kunna fatta, och förklara, den Ryska urkunden —
framslunga dessa slags ohemula beskyllningar.

Deremot vilja vi gerna i ett annat afseende — ehuru
på helt andra skäl än S. E., hvars skäl vi redan på för-
hand 1858 vederlagt och förkastat — förena oss med ho-
nom emot Hr Cajanders förmenande, att d. s. k. Borgbacken
vore det af Ryssarne omnämnda ointagliga fästet vid staden
Vanaja. Ty utom det att det sednare namnet redan an-
tyder något helt annat, så utvisar hela gången och samman-
hanget af den ryska klosterlegenden, att Nowgoroderna väl
först med sina farkoster inlöpte i d. s. k. „Handelsfloden“
(Borgå å?) (förmodligen i afsigt att den vägen tränga sig
fram till Jemerna) men att de — troligen härutinnan hin-
drade af den med vallar, grafvar och redutter, omgifna Borg-
backen, som dominerade båtfarten på nämnde å — kort
derpå, och efter verkställt d. s. k. „strandhugg“, vände om;
och, sedan en af deras härförare här stupat, intogo (byn?)
Svartbäck, der de löpte in i Svartså å, (eller d. s. k.
„Svarta floden“) hvilken (jemte Vanaja å) förde dem ge-

rada vägen till „Wanaja“ (Wånå socken) och det derstädes belägna citadellet, Tavastehus slott; hvilket slott (nyligen anlagdt af Svenskarne) deras åsigt här tyckes hafva varit att, medelst detta tåg, intaga och förstöra; såvida de hvardera, både Svenskar och Ryssar, den tiden tycktes hafva velat spela herrar i Tavastland.

Hvad särskildt åter beträffar den af mig 1858, angående denna sak, framställda förklaring, så får jag erinra att den icke på något sätt var beräknad, icke heller der utgjorde hufvudsaken, utan att den sjelfmant ganska otvunget följde (nästan såsom ett slags *corollarium*) till den af mig då nedskrifna förklaringen öfver „hällristningen i Kaugela“. Ty sedan jag, så godt som det numera låter sig göra, sökt visa att de här i hällen inristade forntida vapnen hvarken karakteriserade svenska, eller finska, vapen; utan att de tvärtom antyde, och utmärkte, ryska; så blef naturligtvis frågan: när ryssarne möjligtvis kunnat vara här på orten? Att de varit här flera gånger, och troligen hvarje gång de angripit Tavastehus — faller sig klart. Och då de, vid sitt vikingatåg år 1311, uttryckligen, vid det de tala om Wanaja, äfven omnämna och åberopa Kaugela, så synes det oss vara mer än troligt att de då äfven besökt det sednare stället, vid det de besökte det förra. Derföre då hr S. E. anmärker: det jag — „med ens låtit Nowgoroderna tåga upp till Padasjoki, således ett godt stycke (omkring 5 mil?) norr om Tavastehus“, så förtjenar detta inkast — såtillvida — här icke ens något bemötande. Ty hade de engång varit i Wanaja, kunde de också hafva varit i Padasjoki. Detsamma gäller ännu mer, då han längre fram talar „om de vidtsträfvande, orimliga hypoteser, som låta Nowgoroderna utan motstånd (*sic!*) genomtåga en stor del (?) af Finland;“ hvilket — liksom mycket annat af hans meddelta råd*) och

*) Goda råd äro väl icke att förakta! Men då hr S. E. t. ex. säger: „många sådana tåg omtalas, t. ex. ett mycket liknande af Alexander Newski år 1256 (hvilket då likväl skedde om vintern) men intet sträckte sig särdeles långt från stranden;“ så — hvarest står väl detta skrifvet? Och då han nu, på grund häraf, påstår: att

resonnementer — utvisa huru litet Hr S. E. är kvalificerad till fornforskare; hvartill dessutom fordras en djuphet i tanken, och en skarphet i blicken, som icke är allom gifven. Artigt är det emellertid, att en inhemsk urkund, inhuggen i sten,*) tyckes på sätt och vis hafva besannat, och närmare förklarar, den här nu omtalta ryska klosterlegenden.

”också området, inom hvilket slagfältena 1311 böra sökas, temligen tydligt är inskränkt till Nyländska kusten”, så bevisar detta en tanklöshet, hvilken vi icke hade väntat oss. Ty om än landstigningen skedde i Nyland, utvisar hela berättelsen att såväl detta som alla andra Ryssarnes härtåg i Finland — egentligen var beräknadt emot Jämerna (Tavastlänningarne) med hvilka de nästan ständigt stodo i fejd; såvida Karelarne (hvarunder äfven förstodos Savolaksarne och en viss kuststräcka af sjelfva hafsstranden) alltid stodo i ett mera vänskapligt förhållande till Ryssarne. Så t. ex. heter det i de (af Akiander öfversatta) Ryska annalerna — “år 1123 mot våren, under stora fastan, tågade *Wsewolod*, med Nowgoroderne, emot Jemerna, och besegrade dem; men färden var besvärlig, emedan hvarje bröd betaltes med en nogat” (= 7 kop. silfver). — “År 1186. Då tågade många raska karlar med *Wijschata Wasiliewitsch* emot Jemerna, och kommo friske tillbaka, sedan de tagit fångar”. — “År 1227 tågade Furst *Jaroslav* med Nowgoroder emot Jemerna, och sedan de bekrigat hela landet, förde de med sig otaliga fångar”. — “År 1256. Denna vinter tågade Storfursten *Alexander Jaroslawitsch*, med Susdalsboer, emot Jemerna, och besegrade dem, och återvände hem med många fångar”. — “År 1292. Detta år vandrade raska karlar från Nowgorod, med *Woiwoder* och Furstar, att bekriga Jemernas land; och sedan de bekrigat kommo de friska tillbaka” o. s. v. På intet enda ställe omtalas här att Nowgoroderna tågade emot d. s. k. Nemetzerna. Att Jemerna, äfven å sin sida, stundom i ett sällskap med Svear och Somer, lika ofta gjorde infall inom Nowgorodernas gebit — torde knappt här behöfva tilläggas; och hvarpå vi i de Ryska annalerna och klosterlegenderna hafva herfaldiga exempel. Detta ömsesidiga vexelförhållande emellan Jemer och Nowgoroder gaf Sjögren anledning ej blott att förmoda, utan äfven att antaga, det Jemerna den tiden bodde Nowgoroderna betydligt närmare; ändock hela forntidens historia utvisar att de nordiska folken ofta fordom utsträckte sina härtåg — kanske i långt vida aflägsnare länder, än nu.

*) Under mina resor om sommaren 1859 blef jag äfven sjelf personligen i tillfälle att närmare bese såväl den af mig förut — på grund af mig benäget meddelad figurteckning — beskrifna hållristningen å Nokia gård, i Birkkala socken, äfvensom den vid Gammelgård i Lampis socken, samt vid Kaukela by i Padasjoki socken; af hvilka, hvardera, de sednare (ehuru i olika afseenden) äro högst sällsamma, och egendomliga; men af hvilka isynnerhet den sistnämnde, i flere hänseenden, är ganska märkvärdig. Reguleradt tecknad, och med ett hvasst eggjern ovanligt djupt inhuggen i en jordfast sten, invid stranden af den till stor del numera uttorrade sjön Torittujärvi — ett namn hvilket, redan ensamt, tyckes antyda att en strid fordom här blifvit utkämpad, eller ett gräl, och ett nappatag, hållet — synes denna af stenmossa till stor del redan öfverväxta hållristning, sedermera i några sekler, hafva stått under vatten. En

Med åberopande af hvad jag förut anfört, angående detta ämne, nemligen att än i dag ett mindre vattendrag, från byn Svartbäck, vid hafvet, leder gerad till Tavastehus, får jag tillägga: att Ryssarne, i detta fall, hafva en märkvärdig förmåga att leta sig fram utmed alla möjliga åar och bäckar — hvarpå jag sjelf, sedermera, varit åsyna vittne till ett ganska märkvärdigt exempel. Då jag den 2 September 1859, under mina fornforskningsresor i Finland, hade kommit till Närvä by, i Kuhmois socken, vid vestra stranden af Päijäne, (för att härifrån sätta mig öfver — till den östra) så anträffade jag der — och det ganska oförmodadt — icke mindre än 25 stycken Arkangeliter, eller såkallade „laukku-ryssar“, hemma från *Wuokkiniemi* socken; hvilka alla, nyss förut, på en gång anländt hit, med en båt från Jyväskylä, stadd på resan till Tammerfors marknad. De hade just hunnit rangera sig ikring ett långt bord, för att intaga sin middagsmåltid, i en af de större stugorne — då dörren öppnades hastigt, och jag — oförhappandes — inträdde, med mitt följe; hvilket hos dem in-jagade en fruktan, och väckte en allmän bestörtning; såvida de togo mig för att vara en af dessa herrar Kronobefallningsmän, hvarmed de just icke vilja hafva något att skaffa. Men sedan jag i detta fall lyckats att något lugna dem, och isynnerhet sedan jag förmått dem att, till gårdsfolkets förlustelse, uppstämman några forntida runosånger, hvaruti de tycktes vara väl hemmastadde — men hvarvid jag dock, till min förundran, märkte att Närväboarne här af icke anslogos, eller härvid visade någon uppmärksamhet — blefvo vi snart

sednare uppsats angående detta intressanta ämne, insänd först till Redaktionen af „Åbo Underrättelser“, och sedan till f. d. tidningen „Wiborg“, återsändes mig, jemte bref af d. 8 Febr. 1859, ifrån förra stället, och af d. 7 Sept. s. å. ifrån det sednare; deri Redaktionen förklarade att artikeln icke egnade sig för det stora flertalet af bladets läsare. Icke heller var det då första gången som våra tidningar vägrat att i sina spalter inrymma afhandlingar i antiquariska och arkeologiska ämnen. Då vi hittills haft så litet i denna genre att fågna oss åt, synes det så mycket mer underligt att man försmår hvad som i detta fall erbjudes. Men saken är den, att tiden tyckes ännu icke vara härtill kommen, emedan sinnet hos oss ännu icke vaknat för denna slags visserligen svåra, men i högsta grad intressanta, hufdeforskning.

litet förtroligare med hvarandra. Då jag nu, med förundran, anmärkte: hurulunda de, på en gång, kunde komma hit så manstarke? förklarade de att båten, som var ganska stor, och hvilken till form och skapnad helt och hållet skiljde sig från de Tavastländska — var deras egen; och att de med densamma kommit hit, medelst rodd, allt ända ifrån *Wuokkiniemi*. Såvida jag ansåg detta för en orimlighet, och förklarade detta såsom en omöjlighet, beskrefvo de för mig ganska noga sin färd, och omtalte alla de många omvägar och krumbugter de gjort under denna sin kurs; hvarvid de blott på ett par, eller tre, ställen nödgats släpa sin farkost öfver ett stycke land — hvilket lifligt kallade i mitt minne flere enahanda, sagolika, berättelser från den nordiska fornåldern; och jag ångrar ingenting mera, än att jag icke genast noga, och fullständigt, upptecknade detta deras Argonautiska tåg. Men sysselsatt, som jag då var, med helt andra funderingar — tillät mig icke tiden det. Jag hade knappt satt mig i min båt, och laggt ut, förrän alla dessa skägg-gubbar skyndade sig om bord på sin skuta, och lemnade stranden; hvarvid jag märkte att den som förde styråren intog i båten en betydligt upphöjdare plats än alla de andra — ej olikt hvad man varsnar på forntidens snäckor. Det tycktes såsom de härvid hade fruktat att längre draga vexel på mitt förtroende. Sedermera har jag af andra hört, att så beskaffade tåg icke skall höra till sällsamheterna, och att de i Tammerfors vanligen försälja sin farkost, hvarmed de icke mera bruka återvända.

Emellertid anser jag det icke numera så alldeles otroligt, att man på sådant sätt — åtminstone under den tiden (d. v. s. för 550 år sedan) — möjligtvis från Wanaja och Päijäne kunnat, medelst båt, leda sig fram till Pernå å; utan att jag derföre vill påstå det Nowgoroderna gjort det.

G—nd.

Svar på Frågan

angående våra Fornminnen.

En artikel, under rubrik: „Apropos af Korsholms vallar“ (införd i Helsingfors Tidningar 1864, n:o 104) hvaruti Redaktionen — i anledning af väckt fråga om att till grusning och landsvägsfyllnad rasera, och använda, ej mindre den invid Borgå stad s. k. Borgbacken, än Korsholms vallar, i grannskapet af Wasa — med skäl på det kraftigaste ifrar emot en så beskaffad vandalism,¹⁾ slutar med den frågan: „*finnes det då ingen, som gör folket uppmärksamt härpå?*“ d. v. s. som upplyser allmogen, eller allmänheten, om vigten

¹⁾ Äfven jag har ej blott ofta, och vid flere tillfällen förut, offentligen protesterat emot detta vanhelgande af de dödas grifter (jempf. t. ex. Finl. Allm. Tidning 1857, n:o 187, sid. 817) utan har jag äfven dervid förklaradt dessa fornlemningars befredande, omvårdande och fridlysande, såsom en stor nationalangelägenhet (se Finl. Allm. Tidn. 1857, n:o 186, sid. 813, och år 1862, n:o 226), liksom jag flere gånger skriftligen ingått till Hans Majestät, med underdånig anhållan om en annan ännu viktigare nationalangelägenhet, nemligen den att få dem behörigen undersökta, och vetenskapligen beskrifna. Också har Kejserl. Senaten med en berömvärd beredvillighet gått dessa mina önskingar till mötes; och ej mindre stora och rika, än intressanta och högst öfverraskande, blefvo resultaterna redan af de första försöken i denna väg (hvilket Universitetet sjelf, i Konsistorii protokoll för d. 16 Juni 1860, nödgades offentligen intyga och erkänna — med anledning af mina resor, och mina fornforskningar, 1859). Likväl lyckades det sedermera Universitetet (hvars prefekter icke ens förstå urskilja en runstaf från en gammal käpp (jempf. sid. 45) att få dem inhiberade och inställda, under pretext att enkom för detta behof, först (på statens bekostnad, med ett understöd af 600 rubel silfver årligen) vilja utsända en „*yngre vetenskapsidkare*“ — utomlands, för att studera antiqviterna“ (se Konsistorii protokoll för d. 16 Dec. 1861). Ett yttrande, hvilket redan (såsom sådant) i sig innebär en viss ignorance. Ty — „*studera antiqviteterna!*“ Hvad vill det säga annat, än att studera hvad som om dem blifvit skrifvit; hvilket numera — till följd af d. s. k. „*hjelpredorna*“ — lika bra kan ske i Helsingfors som annorstädes. Men att, på ort och ställe, se och betrakta dem — se dertill erfordras att resa, n. b. ej blott af den som förut studerat dem, utan som tillika äfven fattar dem med ett vetenskapligt intresse, och som dessutom äger en viss siareblick, der så fordras; d. v. s. äger en viss observations förmåga, som icke är allom gifven.

af att hägna, vårda, och befreda våra historiska fornlemningar?

Med anledning häraf, får jag till svar härå upplysa: att jag äfven i denna del (liksom i så många andra) torde hafva varit den första, som sökt ej blott från glömska och förgängelse rädda de få historiska minnen²⁾ vi ännu kunna äga i behåll, ifrån en redan längesedan förgången forntid, utan som derjemte äfven sökt, och det redan för närmare 20 år sedan, att — genom allmänhetens härom närmare förståndigande, bereda skydd och hägn åt de många och olika slags monumenter, som kanske någonstädes ännu måhända kunna anträffas i våra aflägsna bygder. Men äfven uti denna lofvärda afsigt har jag blifvit hindrad och motsagd; och det af personer, af hvilka man minst bordt hafva väntat det.

Då det tillkom mig — i egenskap af lektor i Finska språket vid härvarande Universitet — att årligen ombesörja icke allenast den finska öfversättningen, utan äfven korrektur-läsningen, af de i landets finska almanackor årligen införda, af Kejs. Finska Hushållnings-sällskapet allmänheten meddelta ekonomiska underrättelser, så hände det sig engång (om jag rätt minnes 1846) att — till följd af manuskriptets otillräcklighet — ett helt blad, i det följande årets almanack, skulle komma att förblifva blankt och obegagnadt.³⁾ Dels för att förekomma detta, dels ock för att tillika på ett

²⁾ Med historiska fornminnen förstå vi här egentligen såbeskaffade monumenter, som, till följd af vissa historiska data, bära spår af människoverk; och hvilka antingen genom tecken och figurer (eller inskriptioner) eller till följd af gamla legender och folktraditioner äro någotsånär kända — ej blott till tiden, utan äfven till handlingen, och personen — hvarunder, och hvarigenom, de tillkommit. Af såbeskaffade fornminnen hafva vi, jemförelsevis, mera få. Deremot af fornlemningar hvilka så till sägandes falla utom historiens gebit, om hvilka vi icke veta när, af hvilka, och till hvad ändamål de blifvit formade — sådana hafva vi i massa. Af dessa sednare stå likväl en del — d. v. s. dem hvilkas ändamål vi endast kunna inse (såsom t. ex. Runstafvar, begravningsplatser, ringmurar m. m.) — åtminstone tills vidare, såsom antiquiteter, på sjelfva gränsen af detta gebit.

³⁾ Detta lyte sökte man på boktryckeriet att såvidt möjligt, och åtminstone till en del — skyla, derigenom att man å de 3 sista sidorna slog mellanslag emellan raderna; hvarigenom det lyckades att få 8 rader att sträcka sig på det sista, och annars blanka, bladet.

nyttigt och värdigt sätt kunna använda och begagna detsamma, gick jag till Universitetets dåvarande Rektor, Professorn och Kanslirådet D:r af Ursin, och bad honom att få begagna detsamma, för att i korthet upplysa allmänheten ej blott om naturen och karakteren af våra fornlemningar i allmänhet, äfvensom om vigten och nödvändigheten att emot rasering och förstöring söka betrygga och befreda såbeskaffade fornminnen, hvilka utgöra våra snart sagdt enda ålderdomslemningar, utan äfven att (der det så lät sig göra) antingen hembjuda dem till universitetet, eller åtminstone upplysa, och om desamma underrätta, fornforskare och vetenskapsmän; hvilket vore måhända mera ändamålsenligt. Och ansåg jag tillfället härtill nu så mycket mer lämpligt, som jag sålunda hoppades att hastigt, och på engång, kunna härom kommunicera mig med hela den finska befolkningen inom landet; helst äfven de sednare årens erfarenhet visade talrika exempel på huruledes ej blott den oförståndiga bondallmogen, utan äfven flere af d. s. k. herremännen, äflats med att rasera och förstöra dessa slags historiska minnen.

Men ej nog dermed att denna, som mig tycktes, billiga begäran blef motsagd och afslagen;⁴⁾ utan, häraf högeligen uppretad, frågade mig Rektor: huru jag vågade, ja huru jag ens understod mig, att komma fram med ett projekt, som uppenbart stred emot Hans Majestäts universitetet allernådigtst förunnade privilegier? Och då jag nu icke dess mindre härvid invände och, med återhemtande af mina ord, anmärkte: att så gerna som allmänheten onödigtvis debiteres, och taxertes, för ett tomt blad, hvilket innehåller ingenting, så vore det ju ändamålsenligare, och vida bättre, att den derföre erhöll åtminstone någonslags valuta; enär detta, liksom nu här, kunde ske utan ringaste inskränkning af almanackens vanliga innehåll — så blef

⁴⁾ Också är det just på detta Rektors beteende jag alluderar, då jag — i Finl. Allm. Tidning 1857, n:o 184, sid 805, vid slutet af den der fortsatta artikeln om „Hällristningen i Lampis socken” — nämner bland annat, det min önskan (angående våra fornlemningars befredande och fridlysande) redan dessförinnan af mig framställd, „blifvit missförstådd, ja — hvad mera är — suppremerad redan i sjelfva födseln”.

Rektor riktigt ursinnig öfver min envishet och djerfhet (som han sade); och, utom flere andra af honom härvid ytttrade dumheter, frågade han mig slutligen: om jag icke begrep att det stod i hans fria makt att, när som helst, förafskeda mig från tjensten, och detta lika lätt som jag erhållit densamma (?!?)⁵⁾

Jag kunde icke annat än i mjugg le åt den viktiga ton han härvid tog sig. Dock är det icke någonting ovanligt (åtminstone här i landet) att man sålunda ofta har skam till tack, för hvad man gjort, eller för hvad man åtminstone sökt att göra, för folkets och landets bästa. Men måhända skall det komma en tid, då man — allmänt inseende detta — missbilligar, och högt fördömer, vår tids tänke- och handlings-sätt; och då man, ändtligen — ehuru sent omsider — gör rättvisa, om ej åt den bristande förmågan, så åt den

⁵⁾ Det är icke utan att jag icke äfven sedermera, af en viss annan Rektor, hörde något som litet, och på långt håll, syftade ungefär ditåt; ehuru förhållandet visserligen var omvänt. Han ville nemligen, för några år sedan — å Konsistorii vägnar, som han sade — på allt vis söka öfvertala mig (som då redan var 60 år gammal) att — till förmån för Lektor Borg (hvilken var utsedd att i detta fall blifva min efterträdare) — taga afsked, med löfte att (såsom Emeritus) ej blott få behålla hela min lön i pension, utan ville man derjemte garantera mig om ett årligt lönetillskott af 600 rb. sr — till fortsättande af mina redan påbörjade fornforskningar. Hvar och en annan hade troligen med tacksamhet emottagit ett så lofvande anbud, men jag förblef likväl härvid obeveklig, och det af flere skäl; men hufvudsakligast af orsak att jag icke kunde förena mig med den tanken, att — såvida jag ännu ägde både helsa och krafter, och det såväl i intellektuelt som i fysiskt afseende — sålunda, härigenom, onödigtvis, komma staten, årligen, på en opåräknad kostnad af 3,200 mark. Häröfver förargade sig nu, naturligtvis, Konsistorium; och det till den grad, att det allt ifrån den stunden upphjöd alla sina krafter för att konterkarrera dessa mina, fosterlandet egnade, antiqvariska (arkeologiska och etnografiska) forskningar; för att sålunda få dem inställda och inhiberade (jmf. dess skrifvelse till Kejsarl. Senaten af d. 16 Dec. 1861); hvilka forskningar det likväl, nyss förut, på det amplaste sätt hos Senaten vitsordat och rekommenderat (jmf. dess protokoll ej mindre för d. 20 Januari 1859 än d. 16 Juni 1860). På grund hvaraf och konsistorium föreslog de mig, med afseende å fortsatt fornforskning, förut erbjudne 600 rubel — åt någon „yngre” (som det hette) vetenskapsidkare, för att småningom börja trampa i mina fotspår; och hvarvid deremot jag, såsom en äldre, och af hvilken man just nu kunde vänta sig både gagn och nytta, ej blott lemnades obemärkt, utan hvarvid man äfven — med afseende å hädforskningen — försummade ett tillfälle, som aldrig mera kommer åter.

välmenta viljan, och det goda uppsåtet. Dock när denna tid engång kommer, kommer jemte den äfven sorgen och saknaden; och man skall kanske ännu en dag beklaga, att hvad som då fanns — icke numera finnes. Men gunås, så vist! Det hör till mensklighetens lott, att man först då förstår sätta värde på hvad man mist, och hvad man redan förlorat.

Jag har här endast velat omtala denna tilldragelse, icke allenast för att besvara den redan gjorda frågan, utan för att tillika visa — på hvilken väg rättelsen lättast, och snarast, skulle kunna komma till allmänhetens kunskap.

Grafmonumentet

i skogen vid Kauskila by, af Lappvesi socken,¹⁾

(eller den bestraffade vandalismen)

(med afbildning.)

Sedan, nu sent omsider, sinnet äfven hos oss småningom börjat vakna för antiqvariska och arkeologiska forskningar, efter det väckelser flere gånger förut, och tid efter annan, i detta afseende blifvit gjorda,²⁾ och enär det numera jemväl blifvit upplyst, att mycket af vetenskapligt intresse äfven i detta hänseende hos oss kan stå att

¹⁾ Äfven denna uppsats hafva vi förut förgäfvat erbjudit diverse härvarande Tidningar. (Jemf. Finl. Allm. Tidning 1859, n:o 127, sid. 561, not. 4.)

²⁾ Ibland så beskaffade "väckelser" räkna vi t. ex. icke mindre än 74 skilda afbildningar (en del dessutom med tillagde beskrifningar) af forntida grafhällar, vapen, taflor, inskriptioner, hållristningar m. m., aftecknade redan åren 1671 och 1672 af Elias Brenner, och meddelade i den 1828 utkomna 1:a Delen af "Otava", äfvensom af hvad år 1765 blifvit påfunnet vid öppnandet af Finckeska grafven i Ulfsby kyrka (Otava I. D. s. 404) liksom de af Brenner aftecknade, fordomdags målade, historiska taflor i Storkyrö kyrka, (meddelta i Prof. Geitlins finska tal vid Jubelfesten i Helsingfors 1857). Hit höra äfven afhandlingarne om Hällristningarne vid *Nokia*, i Birkkala socken, och vid *Gammelgård*, i Lampis socken; "jemte åtskilligt om våra Fornlemningar i allmänhet, och steninskrifningar isynnerhet;" hvardera med åtföljande Figurteckningar (i Finl. Allm. Tidning 1857.) — Hällristningen vid *Kaukela* by, i Padasjoki socken; "ett bidrag till häfdeforskningens Historia i Finland", med afbildning (i Finl. Allm. Tidn. 1858.) — Hällristningen å *Podaskavaara* bys ägor i Kides socken; "den första runsten funnen i Finland", jemte figurafteckning, (i Finl. Allm. Tidn. 1859) m. fl. — äfvenså Hr Holmbergs 1863 utgifna förteckning och afbildningar af Finska fornlemningar, och hvad Dr Bomansson 1858 skrifvit om Ålands fornminnen, m. m.

skördas,³⁾ hafva vi äfven här velat begagna tillfället att, då och då, också rikta uppmärksamheten åt detta håll, öfvertygade att den dag småningom också hos oss skall randas, då fornforskningen kommer att bibringa många nya, och måhända stora, resultat — af vigt och värde för den historiska hufdeforskningen. Det är dock mången som ännu icke ens vet hvaruti fornforskning egentligen består, änskönt namnet redan ger det nog tydligt tillkänna. Den består icke (såsom många hittills kanske trott) i att uppbygga och plundra gamla forntida grafvar, i hopp att i dem möjligtvis någongång kunna finna något gammalt förrostadt jernskräp, tjenligt att förvaras i ett etnografiskt kabinett, eller museum; ty sällan anträffar man i dem något annat af värde, och af sådana slags klenoder har man redan, i de flesta museer, gudi nog.⁴⁾ Ty har det händt med denna veten-

³⁾ Jemf. undertecknads till Kejsarl. Senaten underdånigst aflemnade Reseberättelser öfver anställda fornforskningar i Finland åren 1859, 1860 och 1861 (med åtföljande 34 afbildade fornlemningar) hvaraf de 2:ne första årens meddelanden sedermera, enligt Konsistorii underdåniga anhållan, blifvit öfverlemnade till universitetet.

⁴⁾ Redan Prof. Sjöborg på sin tid (liksom många före honom) har kraftigt ifrat emot detta onödiga, och onyttiga, sköflande af de dödas grifter. Han säger att dessa grafvars "inre äro nogsamta kända, och ofta undersökta, och fynd hafva vi redan i tusental", hvarefter han tillägger: att, om likväl en historisk undersökning skulle någongång bli nödvändig, bör monumentet, om det ej på orten är allmänt, "efter gräfningen fullkomligen återställas i sitt forna skick." Också vi hafva förut, mer än en gång, beklagat oss öfver dessa slags helgerån, och detta skändande af de hädangångnes stoft och hviloplatser, der icke planeringar, nyodlingar och byggnadsföretag göra det till en nödvändighet. Men äfven der borde dessa slags fornlemningar dessförinnan upptecknas och beskrivas, till en vägledning för efterverlden. Äfven Universitetet har till detta slags förfarande gjort sig i så måtto skyldig, att Konsistorium, i afsigt att på något sätt rikta Universitetets s. k. etnografiska samling (bestående af klädedrägter och kuriositeter från alla världens ändar) skickade om sommaren 1857 Magister Bomansson, med akademiskt understöd, för att uppgräfvat och beskatta ätthögarne på Åland; af hvilka ej mindre än 60 blifvit af honom omgrusade. I samma lofvärda afsigt, ehuru utan något vunnet resultat, utskickades likaså Magister Freudenthal, om sommaren 1859, att undersöka d. s. k. "Jetukasten", eller stenkummeln i den Nyländska skärgården. Hvaremot då t. ex. undertecknad vid tvenne särskilda tillfällen (åren 1857, den 22 Juni, och 1858, den 30 November) ansökte ett af de då vid Universitetet ledigblifna resstipendierna, för att, enligt af mig angifven reseplan, i vetenskapligt afseende, och med hänsigt till våra fornlemningar — på ort och ställe taga en närmare känne-

skapsgren, liksom det gått i början med så många andra, att deri enskildt uppträdt många idioter, fuskare och bönhasar; hvilka, under sken och pretext af "antiquarier" och "fornforskare", endast skadat saken i stället för att gagna; och hvilka — i stället att skydda och vårda, eller i stället att afteckna och beskrifva, eller (om de dertill äro kapabla) — i stället att antyda och förklara våra monumenter — tvärtom förstört, och raserat, alla de fornminnen och ålderdomslemningar de kunnat öfverkomma. Vi skulle kunna meddela en lång förteckning på dessa slags Herrar "skattgräfvare", om så behöfves; och måhända komma vi framdeles att nämna om en eller annan af dem; då deremot de verkliga vetenskapsmännen äro ganska få, de der förmå tillskynda den antiqvariska forskningen någon reel och vetenskaplig vinst, eller äro förmögne att bringa något nytt

dom om de Jotiska eller s. k. Celtiska eller Cimbriska fornminnena i Skandinavien (för att sålunda, vid jemförelse af våra egna, hafva en säkrare utgångspunkt för bedömandet af de Finska) så vägrades mig icke blott detta, utan kan Konsistorium dessutom upptaga bland sina meriter, att mina påbörjade, och redan under tre år fortsatta, forskningar i Finland — blifvit afbrutne, till stor skada för hufvudforskningen i vårt land. Slutligen har ock Universitetets Rektor magnifikus — genom ett allmänt cirkulär, infördt i landets tidningar för år 1858, och dessutom särskildt, genom Domkapitlen kommuniceradt landets samtliga presterskap — i detta afseende (d. v. s. till förmån för d. s. k. etnografiska kabinettet) utkastat ett stort notvarp, i det man anhållit att alla gamla, i landets samtliga kyrkor förvarade antiqvariska fornlemningar, måtte, till förökande af Universitetets etnografiska samlingar, hit insändas. I sanning skulle icke Universitetet, om denna önskan blifvit efterkommen, fått uppbygga en lång rad af magasin, för att förvara allt detta gamla skräp af taflor, vapen, skåp med katolska helgonbilder, relikier, skrudar, harnesk, rökelsekar, krusifixar, svärd och brynjor, dopfuntar &c. &c., de der enhvar på sitt ställe möjligen, enskildt, kunna hafva något lokalvärde; men hvilka, dessutom redan förut nog skröpliga och skrala, säkert vid transporten hit hade framkommit sönderbrutna till spillror; för att, sedan de sålunda en tid legat ihopfösta, möjligtvis framdeles, vid någon tillfälligtvis inträffad olyckshändelse, totaliter gå förlorade, och det — på en gång, för hela landet. Lyckligtvis gick det med denna fångst, som med "läsningen för Finnar"; det blef — ingenting utaf. Nej bättre hade det då varit, och för saken ändamålsenligare, att utskicka någon kunnig och för saken intresserad person, för att särskildt undersöka hvarje kyrka såväl som dess arkiv, och dervid anteckna allt hvad som kunde hafva ett större historiskt eller antiqvariskt värde. Ty att vänta det presterskapet, sjelfmant, häröfver skulle uppsätta en förteckning, vore nästan — förmycket begärdt.

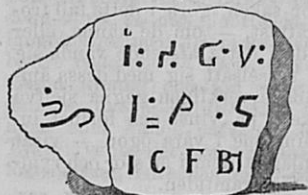
ljus i häfdernas mörka dunkel. Också skulle vi derföre, om det tillåtes oss, på det enträgnaste och förbindligaste an-hålla, att härmed i allmänhet icke andra måtte befatta sig, än de som af naturen dertill äro kallade, och som dessutom redan i saken äro invigde; helst denna vetenskapsgren ut-gör ett i flere afseenden mödosamt studium, som måhända af alla är ett af de svåraste, och dessutom — ej blott i lit-terärt utan ofta äfven i pekuniärt afseende — är ett af de otacksammaste,⁵⁾ hvilket följande lilla antiqvariska meddelan-de, hemtadt från en sednare tids erfarenhet, torde till en del kunna besanna.

Ungefär för sju år sedan, eller den 29 September 1857, omtalte för mig studeranden Simming — i anledning af nå-gra förfrågningar som jag, vid ett tillfälle hos Prof. Tope-lius, gjorde i antiqvariskt afseende — att Kronofogden We-sterlund skulle, i sjelfva stenfoten af sin i Willmanstrand ägande gård, hafva låtit innura en Runsten, hvilken han fått på ett nog besynnerlig sätt. En bonde, ifrån Kauski-la by, hade nemligen företagit sig att från skogen, der han anträffat tvenne runristade stenar, bortsläpa den ena af dem till något enskildt behof. Detta verkställde han äfven gan-ska riktigt; men på hemresan, då han kom släpandes med sin skatt, hände honom den olyckan att han fick slag, och dog på halfva vägen. Hans grannar — som icke kunde inse annat, än att detta skett genom tillskyndan af den med mångaslags trolltecken nog mycket noterade stenen, hvar-uti de trodde att hin håle, sjelf, eller någon annan kako-demon, hade valt sig en bostad — vältrade derföre stenen på sidan om vägen, der den ännu låg, då Kronofogden We-

⁵⁾ De som möjligen intressera sig för saken, göra i detta fall tro-ligen icke allenast klokast utan äfven rättast, — om de känna, eller tro sig känna, något i denna väg — att de i detta afseende vända sig till någon som enkom, och en längre tid, sysselsatt sig med dessa äm-nen. Endast på sådant sätt kunna de kanske verkligen gagna sjelfva vetenskapen. Att, såsom ofta hittills skett, på vinst och förlust in-sända dem till Universitetet, har — åtminstone i våra ögon — visat sig vara ungefär detsamma, som att skrinlägga dem i en stor och rym-lig graf, för att sålunda magasinera dem för framtiden.

sterlund, händelsevis, en dag passerade här förbi, och tyckte att denna sten, i anseende till dess reguliära form, kunde komma honom väl till pass, vid hans under arbete då varande byggnadsföretag. Han sökte derföre öfvertala byamännerna, att, emot en god och hederlig betalning, hemsläpa den till hans i staden varande gård. Men ingen af det vidskepliga folket — hvarken ville, eller vågade, gå in på ett så halsbrytande företag. Slutligen bemannade sig dock en våghals härtill, men endast emot det uttryckligen betingade förord, och vilkor, att han sjelf allsicke behöfde vidröra stenen, ej heller lyfta den på sin släda. Detta antogs. Sagdt och gjordt! Westerlund, med biträde af sin dreng, lyftade sjelf stenen på bondens släda, och sålunda kom den slutligen ganska riktigt, lyckligen och väl, intågandes till Willmanstrand, der den inpassades i stenfoten af en byggning, dock sålunda att den ristade sidan vändes utåt, och blef derigenom synlig. Sådan var nu den första berättelsen härom, hvilken meddelades mig af Hr Simming.

Det var ganska naturligt att jag blef högst nyfiken och intresserad att få lära känna en "runsten", äfven funnen här i Finland, ty hittills har någon sådan då icke, mig veterligen, blifvit påträffad; och anmodade jag derföre ej allenast honom, utan tid efter annan äfven åtskilliga andra personer, att afteckna den derå befindliga inskriptionen, för att tillställas mig. Alla lofvade de det väl, men dermed var det också allt. Slutligen skref jag härom till en gammal god vän och bekant, som jag ägde i Willmanstrand, Herr Kommissions-Landtmätaren Carl Henrik Aminoff, hvilken hade den godheten, att, i bref af den 3 April 1858, tillsända mig en "ungefärlig" (som han säger) teckning af nämnde sten, hvaraf ett aftryck äfven här intages; hvarjemte han till alla delar besannade den nu här omtal-
ta berättelsen, endast med den skillnad: att bonden icke dött af slag, utan genom sin oförsigtighet vållat att lasset på hemfärden stjelpte, hvarvid stenen fallit på hans ben,

som deraf afbrutits. Stenen, som sedermera blef inmurad, på södra sidan, i stenfoten af en Hr Westerlund tillhörig pörtbyggnad, likväl så att inskriptionen blef, utvändigt, synlig — är 18 tum lång, och 14 tum bred; och, enligt hvad oss synes, befinnes vara en katolsk grafsten. Den äger, såsom sådan, väl icke något egentligt historiskt värde; men saknar dock derföre icke sin betydelse, och är i antiqvariskt afseende på sitt sätt ganska intressant. I stället för runor, finner man här Latinska bokstäfver. Endast en runbokstaf **ꝛ** har här, kuriöst nog, fått sin plats ibland, och i bredd, med det Romerska alfabetet; nemligen Runan *sun* (**s**) — den andra, i ordningen, på första raden; hvilken bokstaf här utgör en såkallad "vänderuna."⁶⁾ Redan denna lilla omständighet bevisar till någon del, monumentets ålder; och att det troligen måste datera sig från en tid då runalfabetet nyss försvunnit, eller upphört att i skrift existera, d. v. s. omkring 1530-talet.⁷⁾ Äfven en annan omständighet synes bekräfta detta; den nemligen, att här icke finnes utsatt något årtal; ty af skäl, som förut redan blifvit nämndt,⁸⁾ saknas äfven årtal på alla runstenar. Med afseende å formen tycks den äfven borda haft en stående ställning, liknande Runstenarnes; men med hänseende till inskriptionen — en lig-gande.

Denna grafsten, som troligen fordom betäckte det jordiska stoftet af en Prest, och hans Fru, gör måhända nu en större nytta på sin närvarande plats, och för sin nya bestämmelse; men sorgligt är det likväl att se huru de gamla grafvar blifvit sköflade, och falla ett rof för stundens vinningslystnad och egennyttan.⁹⁾ Af sista raden, **i C F B i**,

⁶⁾ Hvad som förstås med *vänderunor* hafva vi redan förut (i Finlands Allm. Tidn. 1847, n:o 175, sid. 767) förklaradt; nemligen att dermed förstås afvigtvända, eller bakfram skrifna Runor, hvilka, hållna för en spegel, der presentera sin riktiga form.

⁷⁾ Runskriftens ålder och begränsning — begagnad nemligen på grafstenar — beräknas från något före år 1,000 till 1525.

⁸⁾ Se Finl. Allm. Tidn. 1857, n:o 173, sid. 759.

⁹⁾ Ja man har stundom härvid varit så närgången, att man äfven från nuvarande kyrkogårdar bortsläpat der befintliga grafmonu-
 menter, för att användas för vissa ekonomiska behof; hvilket t. ex. var

finner man att inskriptionen är affattad på Latin; hvilket äfven det öfversta sido-ordet **su** (*Sepulchrum* — "graf") antyder; ty ostridigt måste den sista raden läsas: *in coelis fi-ant betai* ("måtte de blifva sälla i himmelen.") Att vi här riktigt uppfattat meningen' skönjes äfven deraf, att vid sista bokstafven **i** är (i likhet med "samstafva runor") till vester vidfogadt en del af tvärsträcket till den här nästföregående, uteslutna, bokstafven **T**. De öfriga båda raderna — hvilka med ett par små horisontela linier skiljas ifrån denna, innehålla initialbokstäfverna till tvenne personers namn (nemligen till båda de hädangångnes) — äro nästan omöjligt att med säkerhet deschifrera. Dock torde den öfversta raden **i: S. G: V:** betyda *Johannes Gustavi*; ¹⁰⁾ (eller *Johannes Gregorii*?) och den andra **i. P** *Ingeborgis* (eller *Ingegaerdis*?) *Petri* (eller *Pauli*?). Sista bokstafven **S** utmärker troligen ett slägt- eller familjenamn, t. ex. *Stjernkors*, *Skytte*, *Särkilaks*, *Suuripää*, eller *Svärd*, *Stålar*, *Skalm*. *Spåre*, eller något annat dylikt. Möjligen skulle man, om

fallet med Grundläggarens af Fagerviks bruk, Brukspatron Billstens grafsten; hvilken, hemligen bortpraktiserad ifrån Ingå sockens kyrkogård, blef begagnad, och inmurad, i en spishäll; der den i många herrans år, och under flere Pastorers tid, tjenstgjorde vid härden, till dess den ändteligen, för ett tiotal år tillbaka, genom en driftig och omtänksam Pastors åtgärd, blef på sitt förra ställe återställd. (Hels. Tidn. 1851, p. 103, 111.) Det är ingenting ovanligt att se äfven utmärkta personers grafmonument sköflas och profaneras. Så t. ex. ser man i Storkyrö, framlidne Prosten *Isak Henriksson Brenners* (f. 1603, † 1670) grafsten begagnad, och laggd till trappsten vid nordvestra kyrkodörren. Och (om vi icke mycket misstaga oss) blefvo för tiotal år sedan en mängd grafmonument ifrån stadens gamla kyrkogård släpade till grundmur för det ryska gendarmstallet. Man hade dock bordt få veta hvilkas minnesvårdar sålunda blifvit begagnade.

¹⁰⁾ Väl kunde bokstafven **V** här möjligen äfven bemärka *Uxor*, (eller kanske hafva afseende på något gammalt familjenamn?) och det af oss här antydda namnet redan involveras i de tre föregående karaktererna **I: S. G.** Det var väl, enligt Skenninge recess af år 1248, strängeligen förbjudet det Katolska presterskapet att gifta sig, hvilket gaf anledning till mycket trassel och idkeliga klagomål angående deras barn och konkubinater; hvarföre man härvid mycket såg emellan fingrarna. Ja det stod offentligen att läsas på en grafsten i Åbo, att den katolska presten *Nicolaus Andrae*, jemte hans son, hvilade derinunder (jemf. "Otava" 1:a Del. p. 459). Är nu denna grafsten, såsom vi tro, från 1530-talet, var förbudet troligen *de facto* redan, då mångenstädes, upphäfvat. Dessutom omnämner inskriptionen här endast tvenne namn, utan att uppge att den ena var den andras maka

det finnes fullständiga genealogier öfver dessa släkter, genom letande på qvinnolinien, kunna finna en *Ingeborg Pedersdotter*, som varit gift med en prestman *Johannes Gustavi*; men vinsten härvid skulle sannerligen icke motsvara besväret. Att denne varit prest, sluta vi ej mindre af hans namn *Gustavi*¹¹⁾ än af hans latinska Epitaphium; och *Pehr* och *Ingeborg* äro åtminstone namn, som blifvit uppkallade inom Stjernkorska, Skalmska och Skytteska ätterna. Inskriptionen skulle således, på svenska, heta: "*Johan Gustafsson (och) Ingeborg Persdotter S(tjernkors?) graf; måtte de i himmelen blifva saliga!* En kort, men ganska vacker, tanka. Uti Aminoffs bref läser man härom vidare, att "på en mo-
 „ås emellan tvenne insjöar, nära Kauskila by (som ligger 16
 „verst från Willmanstrands stad) i Lappvesi socken, finnes
 „åtskilliga mindre kullar, som synbarligen blifvit danade af
 „menniskohänder. Derstädes skall ock hafva funnits tvenne
 „stenar, med inhuggna skårer och figurer, till en del lik-
 „nande bokstäfver, eller siffror. En bonde skulle, på anmo-
 „dan af en Herreman, släpa en af dessa stenar hit; men ge-
 „nom oförsigtighet hade stenen fallit på hans ben, som der-
 „af afbröts", o. s. v.¹²⁾ Och *v. Knorring* säger, sid. 16, i sin skrift *Gamla Finland*: "en mil från staden (Willmanstrand)
 „åt söder, i Kauskila by, finnes ett ställe, kalladt *Lappeen*
 „*kappeli*,¹³⁾ der en mängd stenar finnas" (finnas de då icke
 annorstädes?) "hvaribland 2:ne mindre med karakterer af
 „något okänt språk (? ?); man har äfven funnit der
 „mycket menniskoben." *Sirén*, i sin *Borgå Stifts Matrikel*, nämner likaledes att "grundstenarna här ännu

¹¹⁾ Det var nemligen en tid nog allmänt brukligt, att Presterskapet, såväl det högre som det lägre, afsade sig sina familjenamn, till och med om de voro af adelig börd, och begagnade sig äfven i Svenska språket af sitt latinska patronymicum, hvarigenom de skiljde sig ifrån alla andra, den tidens barn.

¹²⁾ Besynnerligt nog, har (enligt berättelse) nu för några månader sedan inträffat ett dylikt fall, med en annan bonde från samma by; hvilken, då han skulle släpa en sten (dock denna gång ingen "grafsten") till ett under byggnad varande magasin, dervid, genom oförsigtighet, afbröt benen, och ljöt döden.

¹³⁾ Vi kunna härvid tillägga, att det äfven är här i granskapet som den så mycket beryktade *Lappeen napa* förekommer.

skola synas af en forntida kyrka, om hvars ålder och öden man föröfrigt är lika okunnig, som om dess uppkomst." Det var således från en gammal, öfvergifven, och af skog redan öfverbeväxt kyrkogård, som denna grafsten förskref sig.¹⁴⁾ Då konung Gustaf I omtalar, i ett bref af d. 20 Okt. 1551, huruledes några bönder, från *Lappe* och *Cijppale* (Sippola) socknar, ankommit till Stockholm, för att framställa sina besvär, i anledning af de klagomål de anfört öfver sin Härads-höfding, Bertil Jonsson på Kirvesniemi,¹⁵⁾ så synes denna försvunna församling då ännu varit känd åtminstone till namnet, ehuru den icke mera finnes upptagen, och nämnd, i den 1541 uppsatta förteckningen (eller registret) öfver den finska Domkyrkans Prelaturer, Kanonier och Prebenden; helst *Lappvesi* socken redan långt förut finnes omnämnd 1538, der en Herr *Jacob* då var "Kirkeherre".¹⁶⁾ Och är det således ej otroligt att detta fordna *Lappeen* kappeli gifvit namn såväl åt *Lappvesi* sjö och socken (hvilken ännu hos allmogen på orten bibehållit sitt gamla finska namn, *Lappeen pitäjä*), som åt *Lappeenranta* (hvilket är det finska namnet på staden Willmanstrand).

¹⁴⁾ Hvart den andra af de båda stenarne tagit vägen, eller huru den varit tecknad, känner jag icke; men jag anar likväl, i anledning af bonden Gabr. Mononens uppgift d. 14 Mars 1858, nemligen: "att i Karhusjärvi by, af Lappeenranta socken (hvarrest i granskapet förut varit en kyrka) skall finnas en sten, 1 aln hög, eller af omkring 7 puds vigt, allmänt känd under namn af *Kirjoitus-kivi*, emedan deri är inhuggen en gammal inskription, i flere rader" — det denna sten just torde vara den andra, hvarom här är fråga.

¹⁵⁾ Se Arvidssons Hadl. till upplysning af Finlands häfder, VIII Del. sid. 94.

¹⁶⁾ Arvidssons Handl. VI Del. p. 166.

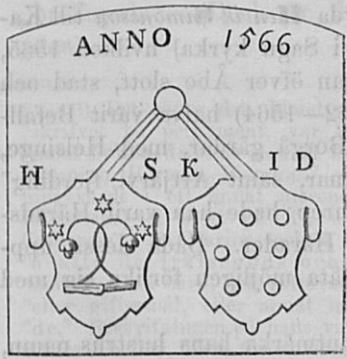
Fornlemningen vid Karuna gård, i Sagu socken.

(Med afbildning.)

Den 29 Juli 1862 erhöill jag, med posten ifrån Åbo, följande bref:

”Kögädle Herr Doctor!¹⁾

”Herr Doctors visade intresse för äldre minnesmärken, föranleder mig att härhos öfverstyra afritningen utaf en härstädes funnen sten, af omkring 1 alns bredd och höjd, med sådan afrundning teckningen utvisar. Stenen synes vara utaf gråaktig granit, sådan som fås ifrån bergen häromkring, och torde varit ämnad att insättas ofvan någon dörr, helst den icke är finhuggen på mer än en sida, eller der teckningen är anbragdt.

”Ehuru färgerna i vapensköldarne icke finnas å stenen anbragte, ser man väl, att det högra vapnet föreställer ätten Allongren, ehuru en blandning af båda dessa ätters (n:o 42 och 115) vapen; men de 3 stjernorna, som finnas i skölden, förekomma icke hos någondera ätten. Det venstra vapnet är helt och hållet ätten Flemings

”(n:o 4) vapensköld.

”I Cancellie-Rådet Lagi beskrifning om adeliga gods i

¹⁾ Detta misstag med afseende å titulaturen, har af mig, vid mitt svar härå, behörigen blifvit rättadt.

„Finland, nämnes väl, att Karuna gård fordom tillhört ätten
 „Ållongren, men vidare får man icke veta. Rehbinders ma-
 „trikel utreder icke heller närmare om ätten, eller när den
 „uppkommit, hvarifrån den härstammat, och när, samt på
 „hvad sätt den florerat, äfvensom när den gått ut. Kunde
 „Herr Doctorn vara utaf den godhet, att härom upplysa
 „mig, äfvensom hvad de å stenen anbragte bokstäfver bety-
 „da, vore jag särdeles tacksam; och det är under anhållan
 „om tillgift för detta mitt tagna steg, som jag med fullkom-
 „ligaste högaktning framhärda Höglärde Herr Doctorns

Åbo et Karuna
 Gård, i Sagu socken den
 25 Julii 1862,

Ödmjukaste tjänare
P. E. Falck,
 Lagman.

Detta bref besvarade jag genast, och med omgående
 post; hvaruti jag, bland annat, nämnde; ----- ”Hvad nu
 „först bokstäfverna **H. S. K. I. D.** vidkommer, och deras
 „betydelse, så måste jag anmärka att bokstafven **H** är felak-
 „tigt aftecknad. Det måste ovilkorligen vara **P**, ehuru af-
 „tecknaren förmodligen icke observerat den troligen fina
 „slängen till höger om foten (eller sjelfva ”stafven”); hvilken
 „ock kanske möjligen under tidens längd — genom stenens
 „söndervittring — kunnat gå förlorad.

„Bokstäfverna **H. S.** betyda **Henrik Simonsson** till Ka-
 „runa († 1570, och begrafven i Sagu kyrka) hvilken 1565,
 „d. 25 Maj, blef Befallningsman öfver Åbo slott, stad och
 „län, efter att förut (åren 1562—1564) hafva varit Befall-
 „ningsman på Helsingfors och Borgå gårdar, med Helsinge,
 „Sibbo, Borgå och Perno socknar, samt Artjärvi fjerding”
 (enligt Lagus). Men enligt Anrep hade han varit Härads-
 „höfding i Piikie och Halikko Härader. Båda dessa upp-
 „gifter kunna vara sanna, och låta möjligen förlika sig med
 „hvarandra.

„Bokstäfverna **K. P. D.** utmärka hans hustrus namn,
 „**Kirstin Pers Dotter** (Fleming) till Willnäs († 1573, d. 5 De-
 „cember); hvilken, jemte sin man, ligger begrafven i Sagu
 „kyrka, enligt hvad de der befindliga epitafierna borde in-
 „tyga. Hon var dotter till Slotslofven och Höfvidsmannen

„på Åbohus, Per Hermansson Fleming till Willnäs och Moio, och Elin Filip Ivarsdotter till Brötorp, som i vapnet förde 3 eldsflammor i rödt fält.

„Hvad sedermera sjelfva vapnena vidkommer, så är det till venster ingalunda *Allongrenska*, icke heller *Gyllengrenska*, änskönt det med dem tyckes hafva någon likhet. Det blef d. 12 Juli 1562, jemte frälse-rätt, af Konung Erik XIV gifvit förenämnde *Henrik Simonsson*; hvarom vidare kan läsas i Lagi "Finska adelns gods och ätter", sidd. 127, 128, not. 359.²) Det andra vapnet (det Flemingska) tillhör således hans Hustru.

„Slutligen hvad sjelfva stenen och dess inskriptioner anbelangar, tyckes ej mindre det derå anbragta *årtalet* (1566) än sjelfva emblemerna — en *ring*, föreställande den uppgående *solen* (och här betecknande *himmelen*) som, med sina *strålar*, förenar, belyser, och skyddar dessa tvenne namn och vapen — betyda att himmelen måtte beskydda och välsigna detta unga brudpar, och skänka dem all sköns lycka och välgång; hvilket utvisar att denna stentroligen blifvit tillyxad, och måhända såsom fotställning (eller piedestal) använd, och begagnad, vid någon slags Trofé, upprest till ära och minne vid firandet af sjelfva deras bröllopsdag. (Dock är detta endast min enskilda förmodan).

²) Det säges der, bland annat: "berörde frälse- och sköldebref, skrifvet på pergament, var i det afseendet märkligt, att detsamma inom lykta dörrar den 31 Oct. 1626 inlades i Åbo Hof-Rätt af Assessoren Herman Fleming." Oss synes det deremot vara anmärkningsvärdt i ett annat afseende; i thy att Henrik Simonsson erhöll frälsfrihet ej blott på Karuna (i Sagu socken) Kakkarais (icke Catharais) i St. Karins socken, och Heinis (i Nousis socken) utan ock på alla de frälsegods och gårdar, som han och hans efterkommande, äkta barn, och rätta arfvingar, med laga köp, så ock med arf eller giftermål, eller annat laga fång (framdeles?) bekomma kunde." Beskrifningen på hans vapen (hvilket, oss veterligen, icke annorstädes än här torde förekomma) lyder annars i sköldebrevet sålunda: "Vapnet: en gul ekequist, med två grenar böjde öfver hvarannan, och på hvar gren ett ållon, emellan de tu ållon en 6-uddig stjerna: ofvan på skölden en tonerhjälm, deruppå ekequisten, grenarne och stjernan; desslikes uppå hjelmen sex fänikor, blå, gula: skrifferingen blågul." Som Henrik Simonsson dog utan manliga arfvingar, blef icke heller hans ätt introducerad å Svenska Riddarhuset.

„Herr Lagmannen har härvid likväl förbigått en vigtig omständighet; den nemligen, att uppgifva sjelfva *locus*, eller det ställe der denna sten blifvit funnen, eller anträffad; hvilket, vid allt hvad antiquiteter heter, vanligen är en hufvudsak, och det första som kommer i fråga. - - - -

„Christfrid Cavander, ehuru han, i sin 1753 utgifna „Dissertation „om Sagu socken”, egnat en lång paragraf (p. „2—9) enkom angående socknens antiquiteter, tyckes likväl ganska litet känna dem. Så t. ex. omnämner han ej ett ord om de af Professor Scarin år 1726, i Sagu kyrka, aftecknade fornlemningar, hvaribland förekomma flere (okända?) vapen och sköldar, m. m., dels målade å glas, och inbrända i kyrkans fönster, dels medelst träsnideri inristade i d. s. k. ”Biskopsbänken” och på ”Munkläktaren;” hvilka alla dock numera torde vara förstörda - - - - &c. &c.

Helsingfors d. 31 Juli 1863.

C. A. Gottlund.”

Å detta bref erhöll jag, efter 8 dagar, följande svar:

”Högädle Herr Lector!

„Afläggande, på det förbindligaste, min tacksägelse, för de i ärade skrifvelsen af den 31 passato meddelade intressanta upplysningarne rörande den af mig, härstädes, funna stenen med vapen och inskriptioner, har jag noga beskådat de sistnämnde, samt i bokstafven **I** verkligen funnit 2 nästan omärkeliga sidostreck, hvarigenom figuren kommer att rätteligen hafva följande utseende

F

„men af något tecken som skulle förœna de två fina tvärstrecken, finnes ej spår. Föröfrigt undgingo dessa tvärstreck uppmärksamheten, dels i följd af deras obetydlighet och finhet, dels emedan bokstafven i öfrigt var tjock och otydlig, samt belägen så nära bokstafven **D**, att proportio-

„nen emellan afstånden bokstäfverna emellan väl mycket
„komme att rubbas om **P** sättes i stället för **H**.³⁾

„Ifråga varande sten är funnen å en bakgård härstädes,
„liggande på marken vid en 8-kantig, $2\frac{3}{4}$ aln hög och $\frac{3}{4}$
„aln tjock, stod af samma stenart, som förstberörde sten.
„De torde hafva hört tillsammans, och blifvit kastade å bak-
„gården, då nuvarande charactershus blifvit uppbygdt af Bi-
„skop Gezelius. Denna byggnad är uppförd på grundvallen
„af en äldre byggnad, men i vinkelrätt läge med denna; så
„att, då den äldre grundvallen går från öster till vester, så
„sträcker sig Gezelii byggnad från norr till söder. — Jag
„har, för att bevara båda stenarne, inmurat den graverade
„stenen ofvanför dörren, i yttre väggen af det Gezeliska
„stenhuset, samt placerat stoden, i en blomsterrabatt midt
„på Karuna mangården.

„Leder Herr Lectorns vägar någon gång hitåt, vore
„det mig en ära och ett nöje, att få visa dem.

„Den af Herr Lectorn omnämnde Handlanden Idman,
„är en besynnerlig menniska; men som jag kändt honom
„för längre tid tillbaka, och jag äfven annars har några re-
„lationer i Hvittis, så skall jag söka uppfylla Herr Lectorns
„önskan, hvad runstafvarne och andra ålderdoms-minnesmär-
„ken beträffar, som Idman innehar.⁴⁾ Jag skall vidare i äm-

³⁾ Tvärtom fordrar just symetrin här att bokstäfverna **P** och **D** samfält skola motsvara den ena bokstafven **H**, och att hvardera markarnes namn skola upptaga lika stort spatium af monumentet. Dessutom företer grafstenen i Kauskila ett enahanda exempel, i det bokstäfverna **B** och **I**, i jmförelse med de andra, förekomma nästan såsom sammanbundne.

⁴⁾ Upplysningsvis får jag nämna: att jag ej blott sjelf, genom bref till bemänte Idman (hvilket af honom blifvit lemnadt obesvaradt) utan äfven genom åtskilliga andra personer — sökt förmå honom att till närmare påseende få låna hans 3:ne runstafvar; helst jag redan i detta afseende undersökt och aftecknat icke mindre än 61 sådane, tillhörande Finland, i afsigt att framdeles, angående detta ämne, i historiskt afseende kunna meddela (som jag hoppas) ganska intressanta upplysningar; och hoppas jag äfven då blifva i tillfälle att göra alla dem rättvisa, som (särdeles ibland allmogen) härvid varit mig behjelpige, i det de till mitt begagnande öfverlåtut den runstaf de ägt. Emellertid får jag ännu engång anvisa till hvad jag skrifvit om *Runstafven*, en vägledning till finsk fornforskning” (i Finlands Allmänna Tidning 1857, n:o 126—129), änskönt hittills ingen vid denna uppmaning synes fästet någon uppmärksamhet.

„net inberätta, om något resultat vinnes af mina mått och steg. Framhärdar med fullkomlig högaktning Herr Lectorns ödmjukaste tjenare.

Åbo et Karuna Gård den 6 Aug. 1862.

P. E. Falck.

Jag har, genom anförande af dessa tvenne små berättelser, hvardera förskrifvande sig från sednare tider, ej blott velat visa att arkeologin icke allenast förmår uttyda, och förklara, hvad för andra ofta] kanske synes obegripligt, och oförklarligt (emedan jag fått höra, att det finnes dem, som — i stället att göra mig rättvisa, åtminstone för mina bemödanden att söka förklara hvad som ej blott blir svårt, utan ofta nästan omöjligt — i tysthet, och hemligen, söka nedsätta äfven mina försök i den vägen, enär de icke tilltrott sig att offentligen kunna göra det) men ock att man genom fornforskning — utan att sjelf ens hafva sett ett ifrågavarande monument — äfven, stundom, kan ej blott bedöma, utan också rätta skefheten, då det af andra felaktigt, eller bristfälligt, blifvit framställt och aftecknad. Hvarutom — då man ser huru andra mången gång, onyttigtvis, förstöra forntidens minnesmärken — det varit för mig här ett nöje att kunna framhålla motsatsen, medelst dessa vackra exempel af tvenne män, som — utan att derföre vara fornforskare — tvärtom deremot, försökt att skydda, vårda, och bevara dem. Också skulle det slutligen fägna mig på det högsta, om de Herrar landsmän, hvilka möjligen intressera sig för fornforskningens värf inom vårt land, äfven framdeles ville i detta hänseende kommunicera sina iakttagelser med under-tecknad.⁵⁾

⁵⁾ Vål har Universitetet, enligt hvad redan förut blifvit nämndt — och det, ty värr, till stor skada för vårt land — icke förstått att begagna de välvilliga anbud jag gjort att, till båtad för häfdeforskningen, vilja uppspåra och, så vidt som möjligt, utreda dessa slags kvarlevor af våra inhemska fornminnen. Jag har dock utomlands i detta fall rönt ett förtroende, som jag saknat inom eget land; i det

främmande, och för mig äfven till namnet okända personer, i sådant afseende vänt sig till mig. Så t. ex. har jag nu som bäst hos mig en (7 tum lång, $1\frac{1}{2}$ tum hög, och 2 tum bred) antik koppardosa, med lock och botten af messing, hvilken, per posto, blifvit mig tillsänd från staden Minsk i Lithauen, af en Herr Kobilinsky, med anhållan att jag ville — om möjligt — deschiffrera, och förklara, de derå anbragta figurteckningar; och hvilket ingen der på orten dittills förmått. Också tviflar jag mycket huruvida någon härstädes varit kapabel der-till. Denne Kobilinsky är väl ingen fornforskare *ex professo*; ty han är egentligen Forstmästare och naturforskare, men han är derjemte en antikvitets- och kuriositets-samlare; och således, såsom sådan, en vän af forntiden. Å bottnet af denna ask ser man (n. b. i upphöjdt arbete) längst till venster, tvenne qvinnspersoner, af hvilka den ena med ett upplyftadt svärd hotar en pojke, som, i det han löper undan, pekar på tre stycken svin, hvilka tillsammans äta ur en ho. Kort derpå ser man samma gosse, i en knäböjande ställning, vänd åt ett motsatt håll. Längre åt höger ser man i fonden, eller på afstånd, en bostad; och, framför densamma, ett fruntimmer — som pekar på en gubbe, hvilken (längst till höger) omfamnar en yngling, (således summa 10 figurer). På locket deremot ser man, ibland annat — först, till venster, en man hållande i handen en till hälften tömd penningepung, och tätt intill honom tvenne nakna personager i en högst tvetydig ställning till hvarandra; vidare ser man, på en estrad, tre stycken musikanter som spela, och en ryttare till häst, som rider hurrandes och med hatten svängande högt upp i vädret; hvarefter åter, ytterst till höger, synes samma gubbe som förut, räckande sin hand åt en man, bakom hvilken nu äfven står ett fruntimmer (således äfven här 10 figurer). Inom en half timma hade jag allt klart för mig, deschiffreradt, och äfven till de minsta detaljer förklaradt! Jag kan sjelf ej annat säga, än att det ofta är blotta instinkten, eller slumpen, som härvid ledt mig (liksom fallet varit någongång förut); men att min förklaring likväl är sann, och väl träffad — derpå kan jag (såsom man säger) slå mig i backen. Och sedan nu en gång upptäckten, eller förklaringen, är gjord — finner troligen en hvar gåtan, i sig sjelft, vara ganska enkel och simpel (hvilket vanligen är fallet, vid lösningen af så beskaffade problem) ja så enkel, att till och med ett barn bordt kunna uttyda den. Också torde läsaren sjelf finna sanningen häraf, om jag t. ex. upplyser att här föreställes en historisk framställning af 15:de kap. i Luce Evangelium, angående den förlorade sonen; som (i den första taflan) föreställes tvungen att mata svinen; men sedan, med ånger öfver sina förvillelser, vänder sig om — för att bedja sin fader om förlåtelse; och slutligen, återkommen hem, omfamnas han, i sin moders presence, hjertligen af denne sin gamle fader. Den sednare taflan, som först framhåller hans hittills förda slöseri och skörlefnad, visar sedermera fröjden i fädernehuset; der, vid en jublande musik, glädjen står upp till taket. Och der, vid hans återkomst, ett ilbud genast afsändes till häst, för att sammankalla gäster och vänner — till denna återseendets fest; vid det fadren, i deras närvaro, räcker, försonad, sin hand åt sonen. Denna ask är efter allt utseende en s. k. ”skörask”, eller ”skörtunna.” Sådane skola ännu brukas på flere ställen i Sverige, och särdeles på Gottland, för att deruti förvara eldstål och sköre, d. v. s. brända linnelappar; för att, vid upptändande af eld, begagnas i stället för fnöske. Men allt detta må vara en småsak i det hela, och jag har också endast nämnt det här i förbigående. Vida vigtigare är det, och för mig åtminstone intressantare, att samma Herr

Kobilinsky lofvat tillsända mig en runstaf, som han bekommit af en bekant i Wilkomirsky härad, af Kovno guvernement; och hvilken — såvida den, enligt uppgift, skall vara trekantig — redan till formen således betydligt skiljer sig ifrån alla de Skandinaviska (af hvilka jag hittills sett hundraåttiosex) äfvensom från de Asiatiska, af hvilka jag sjelf äger en från Guvernemetet Omsk, ej olik den jag har från Vologda.

Nådendals Klosters

fordna Sigill.

(Afbildadt.)

Det synes kanske mången såsom beskrifningen på ett simpelt sigill, vore — i sig sjelft — alltför minutiös, för att tillvinna sig en större uppmärksamhet; dock finnes det ingenting inom konstens och vetandets områden, så obetydligt det än må vara, som ej är förtjent att bemärkas; hvilket gäller om det minsta såväl som om det största; på samma sätt som, äfven i naturen, det minsta grandet ofta kan bli föremål för rika betraktelser — väl ej ibland de fäkunnige, men för tänkaren och vetenskapsmannen. Och få vi föröfrigt hänvisa dem, som ej förmå inse vigten häraf, till B. E. Hildebrands nyligen utgifna praktverk ”*Svenska Sigiller från medeltiden*”, I Del. sid. VIII.

Nådendals Nunnekloster, hörande till d. s. k. Brigittiner-Orden, stiftades i Konung Christoffers tid, grundadt ej mindre genom hans och Biskopens i Åbo, Conrad Bizes, än ock till följd af många bland de högförnämes frikostighet; och påstås det att det af nämnde Biskop blifvit högtidligen invigdt 1462 (således för 400 år sedan), men har troligen redan förut (att sluta af inskriptionen på detta sigill) utgjort ett slags religiöst samfund (*conventus*) — eller ett sällskap af andäktiga, och fromma, till templets helgd egnade, om ock ännu icke formligen invigda, — af landets döttrar och jungfrur. Då Konung Gustaf I år 1530 upphäfdde klostren i Finland, indrogos äfven till kronan alla de gods som tillhörde Nådendals kloster, hvilket af alla i detta fall var det rikaste i Finland. Märkvärdigt är det likväl, att vi lef-

va nästan i en fullkomlig okunnighet angående tillståndet och beskaffenheten af denna, på sin tid viktigaste, inrättning i landet. Oss veterligen finnes hvarken i Finland eller i Sverige något enda originaldokument, som dekreterar sig derifrån, mycket mindre hvarvid dess sigill numera skulle stå att anträffas; eller — om ett sådant någorstädes ens funnits? I hvilket fall det troligen — från en så aflägsen tid (isynnerhet af den storlek som detta företer) — blifvit sönderbrutet och förstördt. Det torde därför vara intressant, att här få se det ej blott i sin naturliga form, och storlek utan äfven — i sin helhet; helst det äfven saknas hos Hildebrand.

Till följd af en egen lycklig omständighet, föranledd af en i alla afseenden tillfällig händelse, öfverkom jag en gång i Upsala, på 1820-talet — och det helt oförmodadt — hos studeranden af Uplands nation Fabian Ullr. Aurivillius, ej blott *sigillet*, utan sjelfva den ursprungligen gamla *stålstampen* dertill, d. v. s. Nådendals klostets forntida *pitschaft*. En i sanning sällsam upptäckt! Jag gjorde alla möjliga försök att få köpa detta fynd; men det var omöjligt. Han förklarade, och det ganska bestämdt, att han för intet pris i verlden ville afstå detsamma. Dock erhöj jag denna pjes till låns, för att deraf taga några aftryck. Jag upphettade der-

före några kort öfver ett ljus, utbredde på dem lacket, och tog sålunda tre fullständiga och väl lyckade aftryck; ty min lackstång medgaf icke den gången att taga flere. Häraf har jag sedermera, tid efter annan, bortskänkt tvenne; och af det tredje, som jag ännu äger kvar, medföljer här ett troget *fac simile*. Till formen är detta sigill, såsom man ser, spetsigt-ovalt. Denna form karakteriserar vanligtvis Påfvarnas, Biskoparnas, och de andeliga myndigheternas sigiller under medel-

tiden; alluderande (efter hvad det påstås) på den mystiska fiskformen, eller d. s. k. *vesica piscis*, som man tillagt en symbolisk betydelse, syftande på Frälsarens namn; af den anledning nemligen, att ordens begynnelsebokstäfver i den kristna dogmen Ἰησοῦς Χριστός Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ, såsom ett akrostichon, bilda det Grekiska ordet ΙΧΘΥΣ, som betyder *fisk*.

Man ser här öfverst, uti en klosternisch, eller genom en öppnad kyrkodörr, *Jungfru Maria, med barnet*; hvilket är Katolicismens idol. Litet lägre ned, eller i det medlersta fältet, presenterar sig likaledes en kvinnlig figur, troligen föreställande klostrets Patronessa, den *Heliga Brigitta*. I fältet nedanom, eller i den tredje afsatsen, ser man ett yngre bedjande fruntimmer, troligen föreställande en af systrarna — en botfärdig *Nunna*. (Pars pro totum) eller, måhända, Abbedissan sjelf. Också ser man henne placerad uti, eller på båda sidor omgifven af — ordet *Sororum*. De öfriga agremangerna äro mindre tydliga, och troligen föreställa kanske äfven de några slags emblemer, ehuru de — änskönt groft inhuggna — äro mindre tydliga; såframt de ej, genom nötning, under tidens längd förlorat sig. Ty det torde gälla om stålet, liksom om allt annat, enligt hvad ordstäfvet säger: *aina kulkevalta kuluu, piettävä pahenee*. Rundtomkring läser man i gammal munkstil orden **Sigillum Conventus sororum monasterii vallis gratiae**, d. v. s. "Sigillet vid systrarnes förbund i Nådendals kloster.

Föröfrigt var detta pitschaft ganska egendomligt till sin skapnad, och så beskaffadt att en prismatisk eller en tresidig på tvenne axlar hvilande vals (eller kafvel) rullande ikring sin diameter, inneslöts inom tvenne till detta ändamål utstående hållhakar, och hvars alla tre facer hade samma form och storlek som den nu här afbildade; men af hvilka de tvenne andra voro släta och ograverade. Något slags skaft af trä hade detta pitschaft icke, utan slutade det sig i ett triangulärt och upphöjdt handtag, ett slags filigransarbete af samma metall, tjenligt att af fingrarne kunna omfattas; och vid hvars begagnande tummen och pekfingeret

alltid kom att trycka på hvar sin af valsens tvenne ogra-
verade sidor. Den omständigheten att icke den minsta rost-
fläck syntes på signetet, ger anledning till den förmodan att
det i tiden varit väl poleradt, och blifvit väl handteradt.

Hvarifrån Aurivillius egentligen kommit sig till denna
gamla, och rara, finska antiquitet — derpå blef jag aldrig
klok. Men jag förmodar att han erhållit den till låns af
sin fader, Universitetets Bibliotekarie, Professor Pehr
Fabian Aurivillius, och att den egentligen tillhörde det å
Univ.-Biblioteket, under hans prefektur, förvarade — utaf
Konstnären Martin Bremer och hans gesäller (af ebenholtz)
förfärdigade, och af staden Augsburg till K. Gustaf II Adolf
förärade — s. k. Konstkabinettet, som i sina många
konstmässigt inredda lönnlådor numera gömmer, och inne-
sluter, diverse både rariteter och kuriositeter. Huru denna
klenod först från Finland kommit till Sverige, torde alltid
förbli en gåta. Måhända var den ett af de finska fornmin-
nen, hvilka den nitiske Biskopen i Åbo, C. F. Mennander,
(sedermera Erkebiskop i Upsala) under sina åren 1757—
1775 i Finland flitigt anställda Biskopsvisitationer, lyckades
från våra kyrkor och arkiver att sammanskrapa, och hvilka
alla han sedermera med sig förde öfver till Sverige¹⁾; så-
framt nemligen icke redan Konung Gustaf I, då han upp-
häfde och borttog klostrets privilegier — dervid äfven bort-
tog dess embetsigill.

1) Se hvad vi härom skrifvit i Finl. Allm. Tidn. 1857, n:o 129,
sid. 561; hvarmed kan jemföras vår uppsats om "Våra Historiska
källor, och deras öden" (införd i samma Tidning för år 1860.)

Den äldsta finska urkund,

och tillika

Den äldsta finska historiska antiquitet.

Om man t. ex. skulle fråga våra Historie-Professorer: "hvilken är den äldsta finska urkund?" så tror jag att detta vore en magisterfråga, hvarpå ingen af dem skulle kunna svara; isynnerhet då vi ej härmed förstå hvad utländningar och främmande nationer om oss haft att förtälja, utan hvad som i detta fall af oss sjelfve — ibland oss, inom oss, och utaf oss — blifvit vidgjordt. Eller om man t. ex. skulle spörja hela den nu upprättade s. k. "historiska Sektionen" af det Finska Litteratursällskapet, eller den "historisk-filologiska Sektionen" af den vid universitetet ur döden uppväckta, och numera sanktionerade, filosofiska fakulteten: "hvilken är den äldsta finska historiska antiquitet?" så tror jag att de värda ledamöterna af det lärda sällskapet härvid kanske skulle komma till korta, eller åtminstone bomba till höger och venster, utan att ens kunna ana till rätta förhållandet.¹⁾ Nå väl! Vi skola då se till om vi ej äfven härutinnan kunde lyckas leda dem på rätta vägen, helst den vidtberömda filosofiska fakulteten ej blott haft att anmärka om mina skrifter: att de väl ägde värde, men icke vittnade om lärdom (*sic!*) utan äfven: att min framskridna ålder

¹⁾ Ibland de äldsta hos oss kända fornlemningar, som innebära något historiskt minne, torde vara det i I Delen af "Otava", å Tab. X, fig. 1, afbildade grafmonumentet af år 1212, efter en fru *Ingegärd*: hvilket åtminstone ännu år 1671 anträffades i Räntämäki (St. Maria) kyrkas Sakerstia. Och hvilket monument således är mera än 100 år äldre än den äldsta grafsten som finnes i Sverige, med utsatt årtal, och hvilken är af år 1326 (jempf. ang. "Hällristningen i Lampis socken", införd i Finl. Allm. Tidn. 1857, n:o 183 sid. 801.)

numera icke ger anledning att hoppas något af mig i vetenskapligt afseende.²⁾

Under min vistelse vid Upsala Universitet hade jag, oberäknadt hvad som nyss förut blifvit nämndt, angående Nådendals klostersistill, dessutom äfven den lyckan att ej blott upptäcka,³⁾ utan äfven att derifrån medbringa, och sålunda åt fäderneslandet rädda — en annan sällsammare, och vida rarare, *finsk antiquitet*; hvilken förvarades i en af de nyss omnämnda lönnlådor; nemligen ett gammalt, genuint finskt s. k. *Calendarium perpetuum*, d. v. s. en slags fordomdags bruklig beständig almanack, inrstad å 4 stycken med hvarandra, medelst ett dragband, ganska fiffigt sammanlänkade små benskifvor; hvilka, vid en liten dragning på bandet, i ögonblicket fingo skäpnaden af en slags bok — i det närmaste liknande en s. k. långkatekes i 12:o format. Denna Benkalender, omtalad redan af Björner, i företalet till hans "Nordiska kämpadater", sid. 36 (under namn af "Finsk Tidastaf", till väsendtlig skilnad från alla de Svenska ock Skandinaviska s. k. Runstafvarne⁴⁾ skall — enligt

²⁾ Jemf. Konsistorii protokoll för d. 9 Maj 1863, § 3. Jag har dock nu, och det blott på de 2:ne sednaste åren, utgifvit ej mindre än fem arbeten, nemligen trenne *vittra* (på finska) och tvenne *vetenskapliga* (på svenska). Huru många, af Herrar Professorer, hafva gjort detsamma?

³⁾ Denna upptäckt föranleddes på ett nog eget och besynnerligt sätt, och endast — till följd af en tillfällighet; hvilket ofta är fallet äfven med de största upptäckter. Jag hade nemligen åtskilliga gånger på Upsala Universitetsbibliotek anställt ej blott efterfrågningar, utan äfven stränga efterforskningar, huruvida ej der möjligen kunde förefinnas ett af Warmholtz omtalt manuskript, som skulle innehålla en slags förklaring eller "uttydning" på en fornfinsk, af några sammanhäftade benskifvor bestående, kalender? Och hvarmed jag vände mig till både Bibliotekarier och Amanuenser, hvilka jag härigenom satt i rörelse, utan att derföre vinna målet. Slutligen sade gubben Aurivillius: "jag har i mitt förvar några benbitar, måhända äro de det hvarom frågan gäller?" Och i detsamma uppdrog han, från en af lönnlådor i det såkallade "konstkabinettet" — den omtalade pjesen, utan att hvarken han, eller någon annan af de höglärde Herrarne, ens kunde ana, mycket mindre komma på den tanken, att dessa 4 benskifvor skulle föreställa en kalender; helst det icke förekom den ringaste likhet häremellan och Skandinaviska trä- och benkalendrar, om hvilka dessa Herrar dessutom ej tagit någon kännedom. Först när jag upplyste dem om saken, då vaknade äfven de; och den under flere sekler här nedgräfdade antiquariska skatten fick derigenom likasom en ny *apoteos*.

⁴⁾ Björner, som, på ofvanciterade ställe, uppräknar en hop skrif-

uppgift, då Erik den Helige bekrigade finnarne — hafva

ter, och historiska källor, dem han haft, och hvilka han vid sitt arbete begagnat, omnämner bland andra äfven en urkund, benämnd "Uttydning på Finska Tidastafven;" utan att dock närmare upplysa härom, eller nämna om hvem som ägde eller författat densamma. Warmholtz förmenar att detta manuskript utgjort en beskrifning på den här nu ifrågavarande *benkalendern*. Om så är, har Björner åtminstone aldrig sett densamma; ty han hade då icke gerna kunnat benämna den en "Tida-staf", enär dess längd endast är 5 $\frac{1}{2}$ tum, och den dessutom består af 4 skifvor, eller blad. Likaså då Warmholtz sjelf, i 3:dje Delen af sitt, år 1787 utgifna, "Bibliotheca Historica", sid. 198 säger: "uti kongl. antiquitets archivo förvaras en myckenhet Runstafvar, af hvilka åtskillige blifvit aftagne, och stuckne i träd.... Dessutom finnes på samma ställe en finsk *Rune-almanach* på flere till-sammanhäftade Benskifvor", så finner man häraf, att han väl synes haft sig bekant hvarest den fanns och förvarades, äfvensom att den bestod af 4 benskifvor; men äfven han tyckes icke hafva sett, eller tagit en närmare kännedom derom; ty hade han då icke gerna kunnat kalla den en "*Rune Almanach*", enär derå icke finnes en enda *Runa*, eller någon annan slags bokstaf (man måste i sanning ofta beklaga sig öfver de svenska skriftställarnes stundom lösa och ovarsamma uppgifter). Men måhända hade han härvid tillgång (och alluderade) på Björnerska manuskriptet? Ty då han vidare, och i sammanhang härmed, sedermera tillägger: "förmodligen är det denna *Rune-almanach* som Assessoren Er. Jul. Bioerner beskrifvit (icke har han ju derföre beskrifvit den, om han än hade ett manuskript som talade derom)" under Titel: uttydning på Finska Tidastafven, hvilken beskrifning likväl icke lär vara af trycket utgifven; men i manuskript finnes den i Friherrl. Rålambska Bibliotheket", så gaf detta sistnämnda yttrande mig anledning att redan under mitt vistande i Sverige (åren 1816—1834) — och såvida nämnde manuskript icke fanns upptaget i det af Wieselgren utgifna "Registret öfver Rålambska manuskriptsamlingen", hvilket af Friherre Stjerneld blifvit infördt i 8:de Delen af "Handlingar i Skandinavians Historia", tryckt i Stockholm 1820 — att mycket, d. v. s. att länge och ifrigt, härom kunskapa och efterforska, helst Rålambska Bibliotheket, hvilket dittills varit förvaradt på Högsjö egendom i Sörmland, sedermera blef förflyttadt till Strö i Skåne, hvarifrån det ytterligare, i sednare tider, förflyttades till Sundby i Uppland, och derifrån nu sednast till Stockholm; utan att jag dock, om detta för oss Finnar troligen intressanta manuskript, kunde få någon närmare upplysning. Uttydningen på Finska Runstafven är, i sig sjelft, en småsak; ty den känner jag nog; men måhända har i sammanhang dermed kunnat förekomma några viktigare historiska uppgifter angående tillkomsten af denna antiquitet.

Äfven efter min återkomst till Finland 1834, har jag i flere år, och på flere olika håll, angående detta manuskript, korresponderat; och deribland (åren 1856—1858) slutligen med sjelfva ägaren till Rålambska Bibliotheket, Majoren och Kongl. Kammarherren, m. m., Friherre Claes G. Rålamb († d. 15 Maj 1859) hvilken, ehuru redan stadd vid 72 års ålder, med den största tjenstvillighet och välvilja gjorde sig all möjlig möda ej blott att i sitt Bibliotek (hvilket enligt hans bref af den 6 Maj 1856, genom eldsvåda, vid 2:ne särskilda tillfällen, — redan under hans Fars farfaders tid — lidit stora litterära förluster) eftersöka, och genomläsa en hop gamla manuskript, angående

Runstafvarne, hvaraf han — ur "*Aldur Handlinga fornum Gautskum Runstafum*", af Clas Johansson Prytz, — tillsände mig diverse utdrag jemte en trogen och fullständig afbildning, eller ett *fac simile*, af en å 6 träskifvor tecknad, och der förvarad, runkalender; utan som verkligen med en ungdomlig, och nästan exempellös, vetenskaplig värma anställde — tillsammans med Kongl. Riks-Arkivarien, Prof. Nordström — efterspaningar härom på Kongl. Riks-Arkivet, — tillsammans med Kongl. Riks-Antiquarien, Hildebrand — efterforskningar i Kongl. Vitterhets- Historie- och Antiquitets-Akademiens samlingar, och — tillsammans med Kongl. Bibliotekarien Arvidsson — undersökningar å Kongl. Biblioteket; hvarförutan han härom korresponderade, till höger och venster, med lärde och fornforskare (deribland äfven med Professor Henr. Schröder, i Upsala) för att förskaffa mig den äskade upplysningen; dock allt — förgäfves. Efter all denna vidlyftiga, under mera än 30 år — tid efter annan — angående detta ämne förda brefvekling, framstår det för mig ganska klart, att Björner alls icke ens kändt denna *benkalender*, mycket mindre beskrifvit densamma, utan att han möjligtvis blott och endast beskrifvit en vanlig (och mera sentida) "finsk Runstaf;" hvaraf man äfven ännu anträffar åtskilliga, olika qualificerade exemplar, i de Svenska Runstafssamlingarne, och särdeles bland den å observatorium i Upsala förvarade, af mer än 100 Runstafvar bestående, s. k. "Ehrenpreuska" kollektionen. Detta synes mig så mycket mer troligt, som han sjelf på något ställe i sin *Examen Runicum* (hvilken skrift icke finnes på härvarande Univ.-Bibliotek) skall (enligt Rålambs bref af d. 14 Nov. 1857) yttra sig: *quae quantivis sane pretit, in Fennico quodam comparent Scipione vel Calendario quem ad calcem delineavi majus a me, si quid valeam, exposcunt in interpretandi tempus; praevideo tamen ad Tuae Excellentiae ceu Apollinis Tripodem, mihi denuo cernuo, fore confugiendum, si, vel summis viribus quidquam in tanto negotio, anniterer.*

Med anledning deraf att jag likaså redan 1822, i bref från Upsala till Magister Pousette i Stockholm, bad honom å dervarande etnografiska och antiquariska samlingar forska, huruvida der fanns någon benkalender liknande denna? svarar han i en skrifvelse af d. 2 Januari 1823, bland annat, följande: "På Antiquitets-Archivet, der jag nyligen varit, och der Medicinal-Rådet Rutström gjorde allt hvad han kunde, funnos väl 3 (Kalendrur) på benskiifvor. Ingen var lik din, så mycket jag kunde se, då det ej var mig tillåtet medföra den öfversända, och dymedelst anställa en jemförelse. Hvarföre någon af dem skulle vara *Finsk*, finnes ingen anledning. En af dem hade väl bland de bekanta Runorne, på vederbörligt afstånd från hvarandra, några nästan — ja alldeles obekanta. Men en skuren på träskifvor angifves, enligt påskrift, såsom (copia, om vi ej bedrogo oss, till en) *Finsk*. Den är skuren af en Landshöfding Baron Stjernstedt. Förmoderligen är den en copia till den du öfversändt. Originalen till den finnes ingalunda i archivet. Utom att den ej är i Ben, har den äfven icke samma yttre. Då alla insidorna ej varit tillräckliga till Calendarium, har på yttre sidorna äfven Runor blivit skrifna. Öfver den mängd af Calendrar på skifvor, som här finnes, står ej någon upplysning att tillgå. De angifvas blott såsom sådana de der finnas på stället." Af detta hans bref finner jag 1:o att ingen af de utaf honom här omnämnda ben- och träkalendrarne har den ringaste likhet med den här ifrågavarande finska, som saknar allt hvad runor heter; och 2:o att man äfven i Sverige icke numera vårdar sig så mycket om

blifvit fråntagen en af de hedniska finnarnes anförare;⁵⁾ och

dessas slags fornminnen, eller intresserar sig att om dem taga någon närmare vetenskaplig kunskap; hvilket är så mycket mer underligt, som dessa gamla runstafvar, under flere sekler, utgjort nordens så godt som enda litteratur. Dock tviflar jag att deras liknöjdhet och okunighet i detta fall (uti Sverige) gått så långt som hos oss, när vederbörande här — från en vanlig *käpp* (tecknad med några inristade bomärken) — icke ens förmå urskilja en *runstaf*. Så t. ex. annonserar Universitetet, och offentligen, bland annat, omtalar (i Helsingfors Tidningar 1860, n:o 139) att bland de till Etnografiska samlingen det året insända artiklar äfven befanns en "Runstaf" från Erijarvi kapell, inlemnad af studeranden P. J. Fellman; änskönt jag upplyste dem om att det icke var någon Runstaf, utan endast en s. k. "åldermandsstake" d. v. s. en vanlig af Österbotniska allmogen brukad *Budkastla*. Hvarföre jag och icke emottog densamme, då den först tillbjöds mig, till följd af min, genom bref af d. 6 Okt. 1859 till Prosten Fellman, gjorda requisition deraf — helst då man derföre fordrade en rubel i lösen, då jag ansåg den icke engång vara värd fem kopek. Hvilkendera af Landshöfdingarne Baronerna Stjernstedt här menas, är osäkert; antingen fadren *Johan Stjernstedt*, som redan 1705 blef, första gången, Landshöfding i Åbo län; eller sonen *Carl Johan*, som 1741 blef Landshöfding öfver Nyslotts och Kymmenegårds län.

⁵⁾ Sådant var åtminstone det besked jag om denna slags kalender slutligen erhöi af Biblioteks-Amanuensen och Prefekten öfver Universitetets myntsamling, Magister (sedermera Professorn och Bibliotekarien) Joh. Henr. Schröder; sedan man först likväl länge ignorerat all kännedom härom. Men — uppriktigt sagdt! — jag lade icke mycken tro till denna hans historia; ty till följd af vännen och brodern Schröders beställsamma och smått fjäskaktiga natur, hade jag i allmänhet icke mycket förtroende för hans uppgifter, och ansåg hans sentida meddelanden i detta fall verkligen mera såsom en braskande ostentation, eller såsom en vis à vis mig hycklad antiquarisk och historisk kännedom — ej olikt de högtrafvande förklaringar, och uttydningar, hvarmed man stundom undfågnas af någon gammal museivatmästare, som — vid besöket bland dessa konstens eller naturens alster — vill göra sig vigtig och grön. På grund deraf fästade jag i början icke heller synnerlig uppmärksamhet vid dessa benskifvor. Detta var äfven orsaken hvarföre jag ännu är osäker huruvida jag ens omnämnt denna underrättelse i det bref, af d. 28 Dec. 1822, hvilket jag från Upsala skref till dåvarande Religionsläraren i St. Petersburg (sedermera Prosten) And. Joh. Hipping, med anledning af hans i Bihangtet till Mnemosyne för Aprill månad samma år framställda önskan att vinna en närmare underrättelse om de "finska Runstafvarne", och i hvilket afseende jag vidfogade mitt bref en längre vetenskaplig afhandling i detta ämne, daterad d. 20 Nov. samma år; deruti jag äfven omtalte, och i korthet beskref, denna af mig påfunna benkalender; men han tyckes i detta fall hafva varit nog inskränkt, för att kunna inse, och fatta, det verkligen storartade och vigtiga resultatet af denna upptäckt (jempf. Finl. Allm. Tidn. 1857, n:o 127, 128). Jag omtalte emellertid händelsen (jempte Schröders dervid gjorda kommentarier) för mina kamrater och Upsala-bekanta, då vid ett sådant tillfälle en af våra dervarande landsmän, Studeranden Gust. Magn. Lindeström, hastigt inföll: "jag äger en bok, hvaruti detsamma står tryckt!" Öfverraskad af denna nyhet, gick jag hem till honom, för att närmare här-

om öfvertyga mig; då han visade mig en gammal foliant, innefattande forntida Sagor och Sånger, der jag verkligen — i en under texten stående not — läste om en af 4 benskifvor bestående finsk kalender, hvilken, vid kriget under Erik den Heliges tid, blifvit fråntagen en finsk härförare. Jag ville medtaga boken, för att afskrifva den märkeliga noten; men som denna hans *codex* tillika utgjorde ett magasin för ett botaniskt herbarium, derigenom att bladen voro interfolierade af, emellan dem instuckna, pressade och torkade örter — afstod jag härifrån, helst jag tyckte mig alltid vara i tillfälle att, om så behöfdes, återfinna detta ställe. Men man bör aldrig, vid viktigare tillfällen, försumma tillfället (som det heter) ty det bjudes måhända icke mera en annan gång — och detta är en sanning, som jag af en bitter erfarenhet, mer än en gång, fått lära mig. Nu först fingo dessa benbitar för mig ett helt annat, och ett historiskt värde. Jag berättade detta för Bibliotekarien Prof. Aurivillius, och anhöll att få låna dem hem för att afritas. Men så liknöjd han var i början (ty han hade sjelf några veckor tillföre, utan omsvep, utlemnat dem till mig, då jag hade M. v. Wright att, för Hippings räkning, afrita första sidan deraf) så rädd och jalu blef han nu i en hast om dem; så att han, efter den gjorda upptäckten, knappt mera ville låta mig få se dem; att få låna dem, var således icke ens värdt att tänka på. Men detta var också just rätta medlet att göra mig än mer pickhågad; och jag beslöt derföre att forskaffa mig dem på hvilket sätt som helst, helst jag tyckte att de såsom en gammal finsk tillhörighet hörde nationen till, och att jag, som nu egentligen föranledt upptäckten häraf, var åtminstone berättigad att få afkopiera dem. Jag passade derföre på tillfälle då Aurivillius — som i det hela var en gammal knarr — en dag, förhindrad af sjukdomsförfall, icke sjelf var uppe på Biblioteket, då jag hos vice Bibliotekarien, gamla gubben Boberg, anhöll om utbekommande af dessa benbitar, för att afrita dem, eller för att deraf taga ett *fac simile*. "Ja gubevars! hjertans gerna!" var gubbens svar. Och jag hade icke så väl fått dem om hand, förr än jag redan samma dag (d. 6 December 1822) skickade dem till Skolläraren, Magister Carl Pousette i Stockholm, med den uttryckliga anhållan: att han, hos dervarande fabrikanter i yrket, skulle låta förfärdiga andra, till form och utseende precis dylika, och — kosta hvad det vill — i allt så ut och in lika dessa, att det blefve omöjligt för någon att, i detta fall, kunna urskilja kopian ifrån originalet. Konsten var ej så stor att fabricera sådana, som icke mer att gifva dem det antika utseendet (hvilket var ett hufvudvilkor för betalningen). Detta skedde likväl, och lyckades fullkomligen till alla delar. Redan en månad derefter kunde jag presentera tvänne exemplar i stället för ett. Jag uppgick derföre nu på Biblioteket, och bad Prof. Aurivillius välja hvilkendera han behagade. Han blef först storögd, och stirrade på mig, sedan blef han desperat och ursinnig, och ristade flere gånger sin stora peruk, vid underrättelsen huru härvid tillgått; utan att jag derföre härvid ansåg mig på minsta vis, i moraliskt afseende, hafva förgått mig. Tvärtom ansåg jag mig hafva gjort en stor välgerning, derigenom att jag från mörkret i ljuset åter uppbragt, och derigenom för vetenskapen och fäderneslandet, från möjlig förstörelse, räddat ett viktigt bidrag till den finska forntidens studium. Detta kunde han icke bestrida; och efter en lång och noggrann skärskådning, gjorde han ändteligen sitt val. Och nöjd var han, och nöjd var jag. Men när jag nu, några och fyratio år härefter, i förlitande på mitt goda minne, skulle å härvarande Universitetsbibliotek, ur "Björ-

hvilken den tidens klenod, såsom en slags trofé, eller ett segertecken, till minne af landets första eröfring, sedermera länge och väl skall hafva blifvit förvarad på det kongl. slottet i Stockholm, intill dess Konung Carl XI, den 28 Apr. 1694, skänkte denna pjes till det då i Upsala förlagda Anti-quitets-Arkivet. Men då detta sedermera derifrån förflyttades till Stockholm, kom denna benkalender (jemte det s. k. "Konstkabinettet") — jag vet icke sjelf engång af hvad orsak, men troligen betraktad såsom en slags bok, eller litterär produkt — att tillfalla, och sedermera äfven att kvarstadna, på dervarande Universitetsbibliotek; der den än i dag, förvarad i det omtalta "Konstkabinettet", förevisas såsom en stor raritet.

Denna acquisition är således ej blott det äldsta, utan rent af det — *enda*, rent historiska, och verkligen genuint finska *fornminne*, vi — i original, numera äga i behåll af våra "hedniska förfäder"; och som på ett nog eget sätt i hela 800 år blifvit räddadt från en allmän förstöring. Och hvilket märkvärdigt såväl i etnografiskt och arkeologiskt, som i litterärt och artistiskt hänseende, derigenom att det — både såväl till det yttre, som det inre — ger oss en åskådlig bild af forntiden, och utvisar på hvilken grad af kultur de finska hedningarne den tiden stodo, ej blott i vetenskapligt afseende, utan äfven med hänsigt till deras skönhetssinne

ners kämpadater" uppsöka det omtalta stället, kunde jag omöjligen återfinna det — huru än jag sökte. Detta gaf mig anledning att tillskrifva Hipping, med anhållan att om möjligt återfå mitt bref, antingen i original eller i afskrift, — i tanke att jag deruti möjligen hade närmare citerat ett ställe som numera var högst viktigt för mig att återfinna, (se Finl. Allm. Tidn. 1857 n:o 127, sid. 551). Men då jag härä icke erhöll något svar, annonserade jag slutligen i Helsingfors Tidningar för den 5 Apr. 1864, n:o 77, under rubrik "Förfrågan", en ödmjuk anhållan: Att om någon, efter Lindeströms här i staden redan för flere år sedan timade frånfalle, händelsevis, ibland hans efterlemnade böcker, kommit att lägga sig till denna af mig härvid beskrifna kodex, jag (till följd af en dermed i sammanhang stående viktig vetenskaplig fråga) godhetsfullt derom måtte blifva underrättad. Men äfven härä har intet svar låtit höra af sig. Jag har dock trott mig här böra uppgifva dessa omständigheter — ej blott till en möjligtvis framtida vägledning för andra, utan torde det för många vara intressant att veta — huru, och på hvad sätt, denna upptäckt först blifvit gjord.

och konstfärdighetsförmåga; i hvilket afseende således denna originela urkund, såsom ägande ett dubbelt värde, är för oss Finnar ytterst dyrbar att äga, och att närmare lära känna. Att sluta deraf, synes det som fornfinnarne, med hänseende till den tidens nationer, icke torde hafva utmärkt sig genom den grad af råhet, som svenskarne — den tiden deras naturliga fiender — vanligtvis tyckes hafva velat låta påskina dem; och hvilket vi äfven sjelfve, i brist på alla andra, och bättre, historiska underrättelser, ofta nog varit hugade att lägga tro till.⁶⁾

Om denna finska s. k. *benkalender* (liksom om mycket annat) vill jag framdeles, om jag lefver och blir (i pekuniert afseende) dertill försatt i tillfälle — meddela en fullständig och i alla afseenden trogen afbildning, med thy åtföljande historiska upplysningar och förklaringar. Märkvärdigt är det likväl, att då jag om denna viktiga och sällsamma upptäckt, redan på förhand, meddelat en liten notis i Finl. Allm.

⁶⁾ Vi äga annars äfven en gammal finsk träkalender, likaledes bestående af 4 stycken små ($5\frac{3}{8}$ tum långa, och 2 tum breda) träskifvor, med gångjern sammanhäftade i form af en bok; men denna, såsom tecknad med runor, antyder redan en närmare beröring med svenskarne. Dock tyckes äfven denna kalender (eller åtminstone modellen dertill) vara tillskuren före år 1292, såvida sjelfva St. Henriksdagen (eller d. 19 Januari) — såsom utmärkande ej blott den Finska Apostelns kanonisation, utan äfven, till följd deraf, en stor och betydelsefull högtidsdag för hela den finska nationen, — icke ännu derä finnes utmärkt, hvarken med ett helgonkors eller med något annat tecken (liksom fallet äfven är med benkalendern). Väl anmärker Ferner, i *de antiquitate Calendarii Runici*, 1758, sid. 9, angående den "på Upsala Bibliotek förvarade Benkalendern å 5 lameller" (måne han väl härmed möjligen skulle kunna mena den af oss här nyss omtalta — endast af 4 lameller bestående? (hvilket återigen skulle bevisa ett slarf, och utmärka en af de svenska författarne här meddelad "opålitlig uppgift") och säger: "saknaden af tecken på den 19 Januari är icke bevis för dess (Benkalenderns) ålder, emedan detta (tecken) äfven saknas på sednare Runstafvar." Häruti begår han likväl ett stort misstag, i det han här förblandar sak, och ting, med hvarandra. Jag får derföre här upplysa, att både svenska och finska såväl Runstafvar som både ben- och trä-kalendrar, hvilka t. ex. sakna tecken för d. 19 Januari, väl kunna vara tillskurna i en sednare tid, (nemligen med afseende å materialet, d. v. s. ben- eller trä-ämnet) men i anseende till sitt schema, eller till sin idé, äro de likväl formade efter äldre mönster och modeller, hvilka ofta förskrifva sig från en aflägsen forntid. Ty har man alltför många exempel uppå att forntida kalendrar — någongång försedde med mer eller mindre tillägg från en nyare tid — ofta äfven oförändrade blifvit begagnade ännu i sednare tider.

Tidn. 1857, n:o 127, sid. 551, och dessutom än ytterligare i n:o 187, sid. 817 nog tydligt påpekat vigten deraf, så har likväl icke, för unders skull, bland alla våra många s. k. Historieforskare och Häfdatecknare, funnits en enda person, som härvid ens förstätt att fästa någon uppmärksamhet; hvilket vi anföra, och anse, såsom det solklaraste bevis, att ingen fornforskare ännu finnes i vårt land, som ens gör skäl för namnet.⁷⁾

Någon kan härvid visserligen komma fram med den invändning: låt så vara, att densamma fordom blifvit be- gagnad af våra hedniska förfäder; men deraf följer ingalunda att de äfven sjelfve fabricerat den; ty de hafva genom krig, handel, eller byte, kunnat få den ifrån främmande land. Äf- ven om så vore, hafva de dock förstätt att begagna sig deraf, och redan detta är mycket i saken upplysande. Vi finna åtminstone deraf, att de t. ex. haft sin egen tideräkning, (ty året börjar med den 22:dra December, på en lördag, och slutar med den 21:sta)⁸⁾, äfvensom att de betecknat den på

⁷⁾ Ty att vi hafva flere Historie-Professorer, och diverse Historie- Lektorer, Docenter och Doktorer, och dessutom ännu en s. k. „Histo- risk Sektion”, förvarad inom Finska Litteratur Sällskapet, och en an- nan dito inom den Filosofiska Fakulteten — bevisar i det hela ingen- ting, så länge man, i förevarande fall, ej får se desto större prof på deras vetenskapliga verksamhet och andliga förmåga. Sektionen, som (jemte Konsistorium) arbetat emot undertecknads litterära sträfvan- den, har börjat — i likhet med Universitetet — med att (i Dagbladet för i år) utkasta ett nytt varp; eller att hos alla landets Prostar och Kyrkoherdar anhålla om gåfvor och bidrag af antiqvariska föräringar. Det är icke på sådant sätt — med att anlita andras hjälpsamhet — som fornforskningens studium gör framsteg; utan det sker, under en oförtruten flit, genom ett eget, och långvarigt, mödosamt arbete. Och hvarvid det kanske icke skulle skada, att någongång äfven taga en liten kannedom om hvad andra, redan förut, i detta afseende tillgjort.

⁸⁾ Vi böra härvid kanske upplysa att i Finland funnos fordom, och finnes ännu, runstafvar — af ganska olikartad tidberäkning, (liksom fallet är i Skandinavien) i det de börja året på olika årstider, olika månader, och olika dagar m. m.; hvilket utvisar att det i fornda dagar äfven i vårt land måtte hafva varit en stor förbistring med afseende å tidens bestämmande. Folket, d. v. s., den stora massan, tog dagen som den kom, obekymrade hvad den bar i sitt sköte, eller om den ägde något annat högre värde; ty det var endast den tidens lärde, och filosofer, förbehållet att kunna forstå sig på runstafvens begagnande. Och att kunna reducera tiden, eller lämpa den ena runstafven efter den andra (då de voro till grunden alldeles olika) torde icke hafva stått i allas förmåga. Klaven till alla dessa olika runstafvar, förskrif-

sitt eget vis, med ett *streck* för hvarje dag (i stället för Runor, eller bokstäfver). Jag bör kanske nämna, hvad som hör till en närmare beskrifning af denna kalender, att dessa ben-skifvor hafva en längd af $5\frac{1}{2}$ tum, (efter svenskt mått) med en bredd af $\frac{7}{8}$ tum å mitteln; men med några liniers förminskning mot ändarne. Tjockleken är som på en vanlig elfenbenskam, undantagandes de båda yttre skifvorne, hvilka — i anseende till en på den yttersta sidan (medelst tre faser) anbragt upphöjd yta — äro något tjockare. Hvilken yta,

ver sig ursprungligen ej blott från ganska olika håll, utan äfven från olika tider, och olika nationer, ej blott från det sydliga Europa, utan äfven (enligt hvad vi framdeles skola bevisa) från Asien och Afrika (neml. från Egypten) och det från tider stundom så aflägsna, att vi knappt kunna göra oss någon föreställning derom. Det torde hafva varit en tid — före skrifkonstens uppfinning — då större delen af den kända världen icke hade någon annan lektyr än dessa betecknande s. k. Kalenderstafvar; och man finner ännu i huru förskräcklig villervalla man varit, och huru ofantligt besvär man gjort sig, blott och endast vid att kunna beräkna tiden, och bestämma året. (Jemf. O t a v a 2 del. sidd. 82—85;)

För att åtminstone något så när, hos den i läsning okunniga allmogen, förekomma denna olägenhet, — utkommo i sednare tider åtskilliga förordningar. Så t. ex. utgaf konung Carl XI ett bref af d. 5 Juli 1684, som frikallar alla dem från utskrifning och skatt, som vinlade sig om Runstafvars utskärning, och allmogens undervisning i deras begagnande. Dessutom lönte regeringen en särskild konstnär, som fabricerade dem i massa, efter en viss gifven modell. Ännu i sednare tider förfärdigas, på Skultuna messingsbruk i Vestmanland, ett slags tobaksdosor af messing, som ännu äro mycket allmänna i Dalarne, derå på locket och bottnet, med vanliga bokstäfver, enligt runstafvens idé, är anbragt ett kalendarium. Äfven i Finland torde runstafvarne slutligen blifvit nog allmänna, ehuru de numera i de södra provinserna icke ens äro kända till namnet; och få äro nu de i landet som hafva sett dem. Det är artigt att erfara, och jag kan ännu bevittna, att de genuint finska typerna, som tyckes härstamma från orienten (och vanligtvis läsas från höger till venster) småningom öfvergått till de skandinaviska, derigenom att i stället för ett *streck* ifylldes en eller annan *runa*. Så t. ex. äger Litter.-sällskapet en runstaf, hvarå 5 dagar i veckan äro utmärkta med streck, och endast 2 med runor. Sjelf äger jag en staf, derå 3 dagar äro markerade med streck, och 4 med runor; samt en annan, å hvilken endast 2 dagar äro betecknade med streck, och deremot 5 med runor, o. s. v. till dess äfven slutligen vi fingo alla dagar betecknade med runbokstäfver, men vanligen i en annan ordning, och ofta andra slags runor än å de skandinaviska. Från Sverige hafva hit dessutom inkommit rent skandinaviska Runstafvar, hvilka (jemte svenska språket) blifvit begagnade af härboende Herremän. Hvarutom vi hafva stafvar af sednare datum, som i stället för runor begagna i solcirkeln vanliga bokstäfver, och stundom siffror för att utmärka Gyllentalet.

pydd med en hop figurer och sirater, tyckes endast vara gjord för att såsom en luxuriös grannlåt fägna ögat, utan att de hafva något sammanhang med sjelfva skriften, hvilken straxt tager sin början på den motsvarande invändiga sidan, och fortgår oafbrutet på de båda mellersta skifvorne, samt slutas på den andra yttre skifvans invändiga sida; så att det hela tyckes gifva någonslags idé af en bok, med dekorerade permar, (ej mycket olik en gammaldags psalmbok), hvars text, jemte hvardera permens invändes sidor, upptager två blad, eller in alles 6 sidor. Denna skrift — som turvis läses, ena sidan från venster till höger, och andra sidan från höger till venster (så framt man ej vill vända upp och ned på densamma, då den kan läsas i en fortsättning från venster till höger) — består af en mängd små vertikala, med hvarandra parallelltöpande tvärstrecker, tecknade emellan tvänne långa, och längs utmed skifvans längd (och på dess bredd dragna) horisontela, parallela linier; hvilka likväl, i mån af skifvans sluttning, närma sig emot ändpunkterna något till hvarandra. Det är nu dessa perpendikulära strecker, hvilka upptaga något mer än den undre hälften af skifvans bredd (hvaraf den öfre hälften deremot upptages af diverse andra tecken) som utmärka sjelfva dagarne i året. Året — som beräknas här till 365 dagar (ursprungligen innehåller väl denna kalender 367 dag-strecker, af hvilka de tvenne sista, såsom tillkomne måhända af misstag, sedermera blifvit uttraderade) — befinner liksom å de flesta runstafvar, icke indelt i några månader, men väl i veckor, beräknade efter 7 dagar i veckan. Man finner således här af att Finnarne redan den tiden kände tidens indelning i perioder af veckor. Af dessa dagar finnas tvenne i veckan (nemligen söndagen och onsdagen) skildt antydda; nemligen, i förra fallet, genom ett litet tvärstrecker, och i det sednare, medelst en punkt (precist som på några af de Estniska s. k. runstafvarne; hvilka den, i detta fall, närmast liknar⁹⁾) och i anledning hvaraf man vore frestad

⁹⁾ Jemf. t. ex. C. Russvurm, "Eibofolke, oder die Schweden an den Küsten Estlands" &c. Förf. har dock ovilkorligen misstagit sig, om han tror att äfven dessa kalendrar böra tillskrifvas den i Estland varande svenska befolkningen.

att tro det de öfriga dagarne i veckan då ännu hos Finnarne — liksom fallet ännu i dag är hos Esterna — icke hade några egna namn, utan benämndes endast efter den ordning i hvilken de följde efter hvarandra. Så t. ex. heter måndagen hos desse *eēs-päiv* (första dagen); tisdagen, *töisi-päiv* (andra dagen); onsdagen, *kolma-päiv* (tredje dagen), o. s. v.¹⁰⁾

Hvad åter de i öfra fältet (eller i margen) af skifvans bredd förekommande tecken beträffar, hvilka, alla olika hvarandra, för hela året belöpa sig till ett antal af 44, och hvilka utmärka dels vissa alltid bestämda tidpunkter på året, såsom solstånds- och dagjemningstider, dels vissa i den kristna tideräkningen sedermera, i enlighet med den hedniska, antagna s. k. "örörliga högtidsdagar,¹¹⁾ såsom t. ex. Juldagen (d. 25 Dec.), Allhelgondagen (d. 1 Nov.) m. fl., dels ock s. k. "märkedagar", d. v. s. dagar, som, utan att just derföre anses heliga, utmärkte större folkfester, såsom t. ex. tings- och stora marknadsdagar, m. m., dels dagar, hvilka, med afseende å de olika årstiderna, antydde olika ekonomiska förrättningar, eller bestämda sysselsättningar, o. s. v. På samma sätt som sjelfva skriften här skiljer sig från den å Skandinaviska kalendrar och Runstafvar befintliga, så skilja sig äfven dessa olika slags tecken (å den förra) från de — å de sednare, hvarmed de icke äro det minsta lika. Så t. ex. träffar man icke dessa många heliga *kors*¹²⁾, icke dessa påfliga *spiror*, *mitror*, och himmelrikets *nycklar*, icke dessa *dödskallar*, *svärd* och *bilor*, m. m., som karakterisera de katolska, icke heller anträffas här ett enda af de många *dryckeshorn*, hvarmed de hedniska och forngötiska kalendrarne

¹⁰⁾ Jemf. Otava, 2 D. sid. 64, 67. Också tyckes, som dagarnes namn i Skandinavien fordomdags icke alltid varit så kategoriskt och konstant bestämda — att sluta af Biskopens i Holum herdabref från början af 1,100 talet, angående "dagarnes namn."

¹¹⁾ De första kristna hafva, med ganska klok beräkning, förstått sig att begagna dessa hedningarnas högtidsdagar till minnen af sina Martyrer, Apostlar, och Helgon.

¹²⁾ På hela året anträffas blott 4 rätta *kors*, neml. för d. 24 Dec., 3 Maj, 25 Juli och 14 Sept. samt 3 sneda korstecken, neml. för d. 25 Dec., 1 Jan. och 24 Nov. (Man ser således att äfven hedningarne kände, och begagnade, *korstecknet*.)

och Runstafvarne både börja, och sluta, året. Figurerna eller tecknen å den finska benkalendern utmärka sig derigenom att de icke, i likhet med de skandinaviska, utgöra några sinnebilder, utan konstruera — endast med undantag af tvenne¹³⁾ — rätliniga, eller rent matematiska, figurer; af hvilka icke en enda förekommer — tvenne gånger. Föröfrigt torde knappt behöfva nämnas att mån-cirkeln, eller Gyllentalet, som bestämmer nytändningarne (eller Tungelskiten) alls icke här finnes antydd, mycket mindre upptagen; och hvad som är det underligaste, är att icke ens någon Sol-cirkels teori finnes här anbragt, eller ens kunde anbringas (enär nästan alla dagar betecknades lika) på grund hvaraf man kunde finna de s. k. söndagsbokstäfverna, ertappa de s. k. "orörliga" festerna, och bestämma sjelfva datum. Redan denna oförklarliga, eller rättare ovanliga, enkelhet i sjelfva konstruktionen, bevisar och förutsätter att denna kalender förskrifver sig från en tid som vida föregått den period hvarifrån runstafvarne datera sig.

Efter dessa af oss härom meddelta underrättelser, upptaga vi ånyo frågan: huruvida denna kalender, äfven till sin origin, kan vara *finsk*? Detta beror naturligtvis på om man kan påträffa så beskaffade historiska urkunder annorstädes än bland finnar, och bland finska folkslag? För att härom vinna någon närmare upplysning genomgick jag, och undersökte, redan i Oktober månad 1822, den uti ett skåp å Observatorium i Upsala förvarade, Universitetet tillhörige, och af Akademiens f. d. Kansler, framlidne Grefve *Carl Didrik Ehrenpreus*, för omkring 100 år sedan, förärade stora s. k. Ehrenpreuska Runstafssamlingen, hvilken observatorn Schilling hade den godheten att visa mig. Men som hvarken han, eller (den tiden) jag, derpå något förstodo

¹³⁾ Dessa tvenne tecken, eller sinnebilder, äro ett *trääd* för d. 25:e Mars (numera Marie bebådelsedag) — hvilken dag å de Skandinaviska Runkalendrarne, vanligen utmärkes med en sol (såsom betecknande dagjemningstiden) eller, i sednare tider, med en krona (med tanken på Jungfru Maria) — och ett fyrfota *djur* (troligen föreställande en häst?) på den 15 Augusti (numera Vårfrudag, eller Marie himlafärd) äfven utmärkt, å de Skandinaviska Runstafvarne, med en sol, en krona, en åkerharf, m. m.

oss, skedde det i det hela med alltför liten båtnad för saken. Han försäkrade likväl (och det till en ringa tröst för mig) att ingen i Upsala, ja att ingen i hela Sveriges rike(?) för det närvarande skulle finnas, som kunde härom lemna mig en nöjaktig upplysning. Också hade han häruti fullkomligen rätt, enär jag frågade hvarifrån en hvar af dessa skilda Runstafvar förskref sig; ty derpå tycktes man icke hafva någonslags reda. Jag vill då åtminstone i korthet meddela något om denna Runstafssamlings yttre beskaffenhet, efter jag icke kan säga något om dess inre halt och värde. Denna i många hänseenden ganska artiga, och i vetenskapligt afseende dyrbara, kollektion består af ungefär 122 eller 125 skilda pjeser; alla nästan hvarannan olika, både till form, struktur, och teckning.¹⁴⁾ De flesta voro i form af längre eller kortare käppar, en del fyrkantiga lik tumstockar, andra runda, äfvensom 6 och 8 sidiga. Några voro anbragte på yxskaft, andra åter på pipskaft, bykträäd, klappträäd och på mangelstockar, samt åtskilliga på brädstumpar af olika skapnad. Dessutom funnos några i form af en bok, tecknade på 4, 5, å 6 blad, bestående af tunn-hyflade brädskefivor, i skapnad af en katekes i lång 12:o format. På en af dessa voro signaturerna insatte inom 4 å 5 horisontela streck, så de fullkomligt liknade musikaliska noter. Och detta exemplar skulle, enligt en resande Tysk antiquaries utsago, vara det raraste af alla, och äfven för honom sjelf, förut, alldeles obekant — både till struktur och egenskaper. Jag eftersökte länge och väl om ej i denna samling skulle finnas någon som liknade den finska benkalendern. Och verkligen fann jag icke till slut en af 4 träskifvor bestående kalender, som tycktes deraf vara en

¹⁴⁾ Redan And. Celsius omtalar att han hade att förfoga öfver en samling af 200 Runstafvar, "mestadelen skurna i Uppland"; af hvilka "den ena icke var den andra lik". Hvert dessa tagit vägen, känner jag icke. Den omständigheten att enskildta personer torde på sina runstafvar på något sätt hafva utmärkt dagar, som enskildt för dem och deras familj torde haft en högre betydelse (t. ex. födelse-, bröllops- och dödsdagar) torde äfven till en del vara orsaken till denna stundom å runstafvarne förekommande tillfälliga skiljaktighet.

kopia. Men såväl af den vårdslöshet och opålitlighet hvar med allt arbete på densamma tycktes vara verkställdt, som ännu mer af dess nya utseende, och det af tidens tand alls icke anfrätta träslaget, ger mig all anledning att förmoda det grefve Ehrenpreus, eller någon annan, låtit taga en afbild af den här ofta omnämnda finska benkalendern; helst ingalunda någon må tro, eller inbilla sig, att denna träkalender var 800 år gammal. Huruvida Ehrenpreus sjelf förstod sig på bruket af dessa slags runstafvar, känner man icke; men väl att han var en vän af dem; och att han till den ändan lät förfärdiga sig en ny, som tycktes innehålla alla de andras egenskaper, och hvilken i pragt och glans vida öfverträffade dem alla. Denna runstaf, prydd med upphöjdt bildthuggeri i stället för inristade teckningar, begagnade han alltid (i stället för en käpp) då han gick upp till Riksens Råd. Och finnes denna staf äfven nu, jemte många andra af sina systrar, förvarad i den omnämnda samlingen ¹⁵⁾.

Den besynnerliga, och för sin originalitet högst märkvärdiga, Altonaiska antiquarien och fornforskaren Arndt,

¹⁵⁾ Det var en tid ej blott i Sverige, utan äfven här i Finland, då ännu under sednare tider ett svagt minne liksom uppflammade för dessa Runstafvar; eller rättare sagdt, då det blef liksom modernt hos de högmögende att visa sig äga någon kännedom, eller åtminstone aktning för dem. Detta yttrade sig derigenom att de begagnade käppar, hvarå de med mycken konstfärdighet och elegans låtit utskära alla runstafvens karakterer, och som således tillika föreställde verkliga runstafvar. Så t. ex. begagnade hos oss Biskop Krogius en utmärkt grann och prydlig käpp, förfärdigad af ebenholtz (och hvilken nu äges af Universitetet) försedd med en elfenbenskrycka, silfverbeslagen holk, ring och doppsko, utstyrd på det gentilaste sätt med fint och konstmässigt anbragta alla runstafvens emblemer. En annan dito, likaledes af ebenholtz, föga sämre än den förra, med starkt förgylld knopp, äges af Borgå gymnasium, och skall, efter uppgift, hafva tillhört Lektor Nordströms farfar i Jämsä. Den är dock, ehuru försedd med jern doppsko, i nedra ändan afskuren, hvarigenom 65 dagar försvunnit; hvilket utvisar att den, utan afseende å dess antika värde, sednast, i egenskap af käpp, blifvit begagnad endast som en lyxartikel. Om Landshöfding Stjernstedts runstaf, har redan förut blifvit nämndt. Orsaken till detta den tidens mod, torde få tillskrifvas de många och utmärkta fornforskare, hvilka inom runstafslitteraturen under föregående tider gjort sig kända i Sverige och Danmark, (såsom t. ex. *Buræus, Celsius, Elvius, Ferner, Krook, Nybelius, Rudbeck, v. Schanz, Werner, Wormius*, m. fl.), och derigenom hos närmaste eftertid väckt andan, och lifvat sinnet och hågen — för denna slags kunskap.

eller Arent, som han till skilnad från den Bonnska Professorn med samma namn, numera kallade sig — och med hvilken han på intet sätt vill förblandas — har till fots kringvandrande större delen af Europa, sedan han vid ett slagsmål i Paris förlorat det ena ögat, äfven ställt sin marsch på Sverige; hvarest han varit den enda, af alla de många som beskådat ofvannämnda Runstafssamling, hvilken förstätt sig på nyttan och bruket deraf — så när som på den ena förenämnda Runkalendern, hvars text liknade musikaliska noter. Han har ock värderat denna samling ganska högt, och mer än engång härvid tillbragt sin tid. De härstädes nuvarande Matematici, och Astronomer, anse sig likväl högst besvärade med att nödgas förvara denna inventariesamling bland sina öfriga instrumenter; och skulle med nöje se om någon befriade dem från denna ansvarsskyldighet. Men så går det alltid — ungdomen föraktar ålderdomen, i stället för att ära och värdera den.

Resultatet af denna undersökning blef således, att intet spår här förekom, som skulle antyda att ifrågavarande benkalender skulle hafva ett svenskt, eller skandinaviskt, ursprung. Men för att närmare kunna bedömma saken, erfordrades äfven att ej mindre i detta fall än i flere andra afseenden — undersöka såväl runstafssamlingen vid Universitetet i Lund — hvarest (om jag icke bedrager mig) skall, enligt uppgift, finnas 400 Runstafvar — som ock såbeskaffade samlingar i Kristiania och Köpenhamn. I anledning häraf, såväl som på grund af de skäl hvilka förut (sid. 27) blifvit åberopade, ansökte jag äfven den 22 Juni 1857 (första gången) ooh den 30 Nov. 1858 (andra gången) ett af de vid Universitetet då ledigvarande resestipendierna; men ingendera gången kom jag härvid i fråga, eller ansågs deraf förtjent, hvarföre de äfven bortgåfvos åt andra.

Återstod för mig således blott att, så vidt möjligt, undersöka de Finska folkslagens antiquiteter. Men, frågas billigt — hvarest skall man då få reda på dem? Till den ändan nedskref jag en artikel i några numror af Finl. Allm. Tidning 1857, under rubrik: "*Runstafven*. En vägledning

till Finsk fornforskning"; hvaruti jag sökte göra allmänheten uppmärksam på den vetenskapliga vigten af en fullständigare kännedom af dessa slags fornminnen, och anhöll att blifva underrättad hvarest sådana ännu i vårt land stodo att fås, eller hvilka som ägde dem; ty att någonstades sådane ännu skulle finnas — tog jag för afgjordt. Men, märkvärdigt nog, fanns det ingen som härom kommunicerade sig med mig; hvilket var ett lika nytt som talande bevis på det finska folkets liknöjdhet och indolens, i hvad som närmast angår dem sjelfve. Jag kan icke neka att detta förargade mig. Och jag beslöt derföre det jag på egen hand, och utan att röra mig från stället, likväl skulle taga reda på saken; och det utan andras tillhjälp. Detta fullgjorde jag äfven på ett ganska eget sätt¹⁶⁾, nära nog på samma vis

¹⁶⁾ Detta tillgick sålunda att jag, redan från och med September månad 1857, började att dagligen besöka stadens hamnar, dit likaså dagligen ankommo nya båtar och vedskutor, med lifsmedel och landtmannaprodukter, för stadens behof — ej blott från hela Nyländska skären, utan stundom äfven från Åland, Åbo och Wiborgs län, ja ända uppifrån Österbotten. Här gaf jag mig i samtal med folket, förklarade för dem först, och — dels med fornsaker, dels med plancher — visade hurudana slags fornlemningar vi i allmänhet äga från äldre tider, och slutade alltid med att fråga: om de ej, i sina hembygder, kände till några sådane? De flesta kände, naturligtvis, till ingenting; men i hopen fanns alltid någon, som visste mera än de andra, och som härom hade att berätta ett och annat. Hvad jag ansåg förtjent af att närmare undersökas, tecknade jag genast opp — jemte sjelfva *locus*, eller stället, hvarest det skulle förekomma. Och ej nog dermed! För närmare kontroll, upptecknade jag äfven sagesmannens namn, (för att veta till hvem jag framdeles hade, i detta fall, att hålla mig) äfvensom dag och datum när meddelandet blifvit gjordt. Härmed fortsatte jag på samma sätt hela den följande sommaren 1858; och jag återkom sällan, och aldrig, utan att icke betydligt hafva förökad min samling af antiqvariska notiser, och anteckningar — grundade visserligen, tillsvidare, endast på andras lösa uppgifter; men alltid likväl förtjenta af att, närmare och nogare, undersökas. Sednare på hösten, vid inträffad marknad, examinerade jag på samma sätt marknadsfolket, i deras s. k. "bondqvarter"; hvarvid jag anträffade allmoge från flere olika län och provinser — ja ända från Sotkamo och Kuusamo socknar, jemte en stor mängd Arkangeliter eller s. k. "laukku ryssar". Sedan hamnarne laggt sig, besökte jag först den å Skatudden belägna s. k. flottska kasernen, hvars manskap var sammanbragdt från alla möjliga trakter i Finland. Med befälets begifvande, och på dess befallning, uppställdes manskapet, kompanivis, i sjelfva kasernen, der jag först höll för dem en kort föreläsning angående våra antiqviteter, förevisade dem en runstaf, både en finsk ben- och träkalender, m. m., och slutade åter med att fråga: om, och hvad, de härom kände?

liksom jag förr i Stockholm (åren 1831—1834) forskade ef-

hvarvid jag fästade mig endast vid hvad de sjelfve sade sig hafva sett, och blott i nödfall upptecknade jag hörsagor. Alla de, som hade någonting att berätta, drogos fram ur ledet, och infördes sedan i ett särskildt rum, der jag upptecknade hvad de visste att omförmäla. Sedan jag nu sålunda några dagar arbetat vid flottska kasernen, vidtogs enahanda manöver i Gardeskasernen; der det tillgick på samma sätt, och hvars manskap likaledes förskref sig från alla möjliga landsorter; hvarigenom äfven min kunskap i detta fall blef utsträckt vidt och bredt öfver hela landet. Sedan jag sålunda mönstrat det finska gardet, företog jag ytterligare samma slags exercis med den då här i staden förlagda s. k. "öfningsbataljonen". Det är klart att mina antiquariska kunskaper härigenom tilltogo i stor skala, och det dageligen.

Sedan vinterföret inträffat, gjorde jag mig underrättad om d. s. k. "bondqvarteren" här i staden, eller i hvilka gårdar den från landet stundligen och dagligen hit tillströmmande allmogen hade tillträde att qvarstadna öfver natten. Dessa ställen voro ej flere än 6 å 7, i olika delar af staden. Hela vintern igenom gjorde jag hvarje annan eller hvarje tredje afton en rond ikring staden, och besökte dessa otrefliga bondtillhåll, der jag — i tobaksrök och stank — halfva nätterna igenom ofta språkade med gubbarne, i dessa ämnen: och härmed höll jag ut i hela två års tid (1857 och 1858). Ja hvad lider och uppoffrar man icke ofta, af blotta vetgirighet och kunskapsbegär? Jag hade förut på samma sätt, om sommaren, tidt och ofta besökt det ställe der de Wiborgska forbönderna hade sitt höggvarter, för att i deras natt-härbergen kunskapa om Wiborgs län, hvilket i allmänhet var af mig minst känt; och hade jag härvid tillfälle att erfara huru rå i allmänhet, och sniken efter penningevinst, allmogen i Wiborgs län är, jemförelsevis med allmogen i våra andra provinser. Ty då våra andra bönder funno sig smickrade af, att någon intresserade sig med att efterfråga deras fornminnen, så hände det mer än engång att Wiborgsbon (som i det hela ingenting visste, och ingenting kände) först frågade: hvad man ville betala honom för hans svar? Dessutom besökte jag åtskilliga gånger, i samma afsigt, den vid Thölö jernvägsstation kommanderade arbetsstyrkan, bestående af 400 man, sammanskrapade från alla landsändar; hvarförutan jag i enskild väg, såväl muntligen som skriftligen, vändt mig åt alla möjliga håll, för att kunskapa i hit-hörande ämnen. Hvad blef nu följden af allt detta? Jo, att jag — utan att röra mig från Helsingfors — äger flere tusende de intressantaste anteckningar, och att jag, i fråga om fornlemningar, känner ofta de minsta detaljer angående hvarje socken, och det i kring hela Finland; om hvilka sockneboerne sjelfva (till följd af bristande kännedom och uppmärksamhet) ofta icke ens äga någon aning. Ja dessa under rättelser — hvilka, enligt sin natur och beskaffenhet, ordnade efter vissa (efter 25 olika) rubriker, upptogo i början ett voluminöst band — tillväxte i den grad, att jag snart fann mig föranlåten att enkom nästan för hvarje socken inrätta ett litet skildt häfte, som upptog det anmärkningsvärdaste af hvad som derstädes förekom. Och af sådana skilda socken-häften (ordnade efter Härader och Guvernementer) äger jag icke mindre än 208 stycken, utan att tala om dem, som anbeträffa Ingermanland, Olonets och Arkangelska Guvernementerne. Detta var således, och blef, resultatet deraf att min tidningsartikel om Run-

ter finnarne i Smyrna. Och resultatet blef att jag, inom en

stafven lemnades obesvarad, och utan all slags uppmärksamhet; ungefär på samma sätt som då svenska folket och Regeringen icke lyssnade till min intercession för finska språkets hägn och skydd i Sverige, följden deraf blef — att jag bemödade mig så mycket ifrigare om denna dess rätt, och helgd, här i Finland. Och likaså tror jag det går äfven nu. Att, sedan Konsistorium redan för andra gången intrigerat emot mina tillämnade meddelanden om d. s. k. Finnskogarne i Sverige och Norrige, följden slutligen deraf torde blifva större än hvad man beräknat. Jag har här egentligen endast velat omtala sjelfva sättet huru jag kommit mig till denna enorma skatt af arkeologiska och antiqvariska data (måhända kann det tjena någon annan framdeles till vägledning) emedan annars sjelfva *faktum* måste förekomma en hvar såsom någonting högst otroligt. Men häraf följer derföre ingalunda, att det ju icke i vårt land kann finnas mycket ännu, hvarom icke engång jag har någon kunskap.

Hvad särskildt åter sjelfva beskaffenheten, eller halten, af dessa mina anteckningar beträffar, kunna de (vid närmare undersökning) hänföras under följande 4 kategorier; nemligen: 1:o de som befinnas bokstafligen, och äfven till de minsta omständigheter, fullkomligen sannfärdiga; 2:o de som i ett eller annat afseende vika litet ifrån det sanna och verkliga förhållandet; 3:o de som vid en närmare undersökning befunnits innehålla vida mera än hvad uppgifterna omförmält; och 4:o de som — antingen genom missförstånd af andras berättelser, eller till följd af egen ökunnighet, eller måhända med flit, d. v. s. medelst diktad osannfärdighet — befunnits in allo ogrundade. Det är isynnerhet ibland f. d. flottans till en del sammanräffsade, och i detta fall stundom (i moraliskt afseende) depraverade manskap, som detta fel visat sig störst. Så t. ex. påstod matrosen vid 3:dje kompaniet n:o 240, *Seteroff*, den 13 Dec. 1857, (som, för 9 år sedan, sade sig hafva tjenat hos en Landtmätare Londicer, i Wasa), och försäkrade det ganska bestämdt, att denne ägt en dylik benkalender, som den jag nu förevisade honom. Det var naturligt att en såbeskaffad vigtig uppgift var en bland de första jag ville kontrollera, och föranledde mig 1859 att enkom göra en Apilresa till (och ifrån) Wasa; såvida Londicer, vid min framkomst, försäkrade sig aldrig ens hafva ägt någon sådan; men hvarvid jag dock under tiden, med anledning af mina antiqvariska anteckningar, undersökte allt hvad som låg vid min väg. Dock så helt och hållet — *April* var denna resa icke; ty i fornforskningens väg är det ofta fullt ut lika viktigt (och stundom kanske ännu viktigare) att i detta fall känna och upptäcka det osanna förhållandet, lika såväl som det sanna. Sålunda ägde jag nu en kunskap angående Finlands mångartade fornminnen, hvaruti ingen kunde mäta sig med mig; och detta var också orsaken hvarföre Kejsarl. Senaten i Finland, på Grefve Bergs framställan, beviljade mid 1859 ett reseanslag, att närmare undersöka åtminstone åtskilliga af de utaf mig i detta afseende uppgifna ställen. Och är det härvid icke mitt fel, att mina med anledning deraf till Senaten ingifna — ehuru korta, likväl innehållsrika — reseberättelser för åren 1859, 1860 och 1861, jemte dermed åtföljande figurteckningar (jemf. sid. 27, not. 3) icke kommit till allmänhetens kunskap. Också är det nästan ändamålslost att vilja undersöka fornlemningarna i en trakt, utan att icke redan förut, och på förhand, äga sig bekant stället, hvarest de stå att finnas, och sättet huru de stå att sökas.

kort tid, ej blott tog reda på mer än 40 ställen, hvarest hos oss ännu förvarades runstafvar, utan upptäckte jag i sammanhang dermed äfven flere andra slags finska antiqviteter, och det af högst egendomliga slag. Och ej nog härmed! Jag erhöll nu äfven härigenom sjelf en samling af Runstafvar, som — både till antal och vetenskapligt värde — öfverträffade ej blott Finska Litteratur-Sällskapets, utan äfven Kejs. Vetenskaps-Akademins i S:t Petersburg; och som bevisar att en enda persons kraftiga vilja stundom förmår och åstadkommer mer än hela landets gemensamma ansträngningar¹⁷⁾.

Bland de Runstafvar jag sålunda bekommit, erhöll jag nyligen en genom landtdagsfullmäktigen Henr. Kaurainen från Joutsa, och hvilken han sade sig hafva erhållit af bonden Anders Soilu i Tammilahti by, som ärft den af sin farfars farfar, bonden Matts Alho i samma by. Denna

¹⁷⁾ Såsom allmänt bekant är, har t. ex. Finska Litteratursällskapet nu redan i 3 och 30 år (eller alltsedan 1831) medelst understöd af enskilda och allmänna medel, verkat i samråd och i förening snart sagdt med de flesta af hela landets intelligentaste förmågor — det äger sina utliggare, vänner, och korrespondenter i alla städer — och har dessutom oupphörligen (d. v. s. ej blott årligen, utan flere gånger om året) — i likhet med Universitetet — medelst puffar, både på svenska och finska, i landets offentliga tidningar, uppräknat och specificerat ej mindre alla till sällskapet inlemnade gåfvor och föräringar, än namnen på alla dem, som insändt eller inlemnadt dem, för att såmedelst animera äfven andra till enahanda efterföljd; och med allt detta äger Sällskapet likväl icke flere än 8 såbeskaffade Run- eller Kalenderstafvar (hvaribland några från Estland) — Universitetet äger 21 (hela och sönderbrutna inberäknadt); — Vetenskaps Societeten, 1; — Borgå gymnasium, 3; och — Kejs. Vetensk. Akademin i S:t Petersburg, 6. Jag deremot har i all tysthet, helt ensam, — utan vänner och handlangare, och utan buller och bråk, — på egen hand, och inom den korta tiden af endast 5 år, kommit mig ej blott till 17 Runstafvar, utan har jag dessutom aftecknat 61 sådana; och hvad mera är — jag har reducerat dem alla efter vår nuvarande tideräkning, så jag kann genast, när som helst, och (om så fordras) på ögonblicket kontrollera dem alla med hvarandra, och det på hvilken dag som helst på året; hvarigenom jag har en klar och vidsträckt öfverblick öfver hela denna slags forntida litteratur. En idé, som (mig veterligen) ingen, af alla de många som hittills skrivit om Runstafvarne, ännu ens synes hafva kommit uppå. Hvad som här blifvit sagdt om Runstafven gäller t. ex. ännu mer om forntida s. k. stenredskaper, vapen och verktyg. Äfven af dem är jag inom några år blifven mångdubbelt rikare än både Vetensk. Societeten, Vetensk. Akademin, och Litter. Sällskapet m. fl.

s, k. Runstaf är ganska märkvärdig derutinnan att den, åtminstone i detta afseende, följer alldeles samma modell som benkalendern, så till vida att alla dagar äro utmärkta endast med raka, perpendikulära, och parallela streck, långsutmed stafvens sidor. Ja den tyckes vara ännu enklare och simplare, i thy att onsdagarne icke äro på något vis här utmärkta från de andra dagarne i veckan, utan endast söndagarne, d. v. s. hvar 7:de dag, med ett litet tvärstreck i öfra ändan, liknande derigenom ett kors. Vidare är den egen deruti att derå icke finnes utsatta några s. k. "Helgona dagar", och endast 17 "tecken" på hela året (utsatta å s. k. "märkedagar") jemte 9 med bokstäfver utmärkta vigtigare "namnsdagar".¹⁸⁾ Vi anse detta, d. v. s. att man i landet brukade kalenderstafvar likabeskaffade med denna benkalender, såsom ett talande bevis på den finska benkalenderns genuina äkthet. Och gå vi nu att närmare undersöka förhållandet, finna vi att bland finnarne i Olonetska och Arkangelska guvernementerna, der (i stället för almanackor) ännu öfverallt begagnas kalenderstafvar (af dem kallade *poalakka*)¹⁹⁾, hvaraf

¹⁸⁾ Dessa bokstäfver torde i sednare tider, likasom åtskilligt annat, hafva blifvit tillagde; hvilket ofta är fallet på ursprungligen forntida runstafvar. — Helst ingenting är lättare gjordt.

¹⁹⁾ Likaså påstodo, 1820, bröderna Læstadius i Upsala, att Lapparne, i Arjeplogs Lappmark, än i dag aldrig nyttja några andra slags Almanackor än Runstafvar; utan att de dock närmare kände eller kunde uppgifva deras beskaffenhet. Äfven i de nordligaste delarne af Finland torde dessa kalenderstafvar ännu icke vara okända. Bonden *Daniel Wäätäinen* i Pudasjärvi socken var åtminstone på 1770 talet en stor konnessör af dem, (ehuru hans kalenderstaf var betecknad med nu brukliga bokstäfver), och i min barndom (d. v. s. 1808) kunde ännu bonden *Matts Ahoinen*, i Kankas by af Jockas socken, för mig redogöra för bemärkningarna på sin runstaf. Det är således icke utan skäl som *Tun'eld* i sin *Geografi af 1792* (4 Bd. sid 213) anmärker om Savolax: „*här brukas äfven Runstafvar*“. Vål är runstafvarnes epok längesedan förbi, och snart skola äfven de sista spåren af deras tillvaro försvinna; de hafva uttjänat sin tid, och kanske i tusental år medfört sin praktiska nytta. Det tillkommer dock vetenskapen, och hennes idkare, att åtminstone samla, och bevara, de sista strålbrytningarne från en period, som föregått en sednare, af kunskapens ljus mera upplyst. Härtill är det likväl nödigt att så vidt möjligt taga en närmare vetenskaplig kännedom af alla ännu befintliga Runstafvar i vårt land, hvarföre jag ännu en gång på det förbindligaste anhåller att ägare af sådana ville i detta afseende kommunicera sig med mig. Besynnerligt är det likväl att finska språket numera tyckes sakna ett eget ord för att be-

jag på Kejs. Vetensk. Akademin i S:t Petersburg såg ett exemplar (från "Ryska Karelen", som det hette) der de med streck markerade dagarne icke ens särskiljde söndagarne, d. v. s. som saknade all veckoindelning,²⁰⁾ och ett annat exemplar (troligen från Arkangel) i det närmaste likadant, endast med den skilnad att dagarne, utan all slags åtskilnad sig emellan, betecknades med likformiga *skuror* i kanterna (eller i hörnena) af stafven, i stället för *streck* på sidorne; i hvilket fall de liknade kalenderstafvarne från Omsk och Wologda, som — till formen sex-sidiga — endast äro $8\frac{4}{8}$ tum långa, och (liksom benkalendern) något afsmalande mot hvardera ändan, tjenliga således att bäras i fickan,²¹⁾ — troligen tillhörande finnbeslägtade folkslag. Ännu både enklare, och ofullkomligare, äro deremot de af mig (i Finl. Allm. Tidning 1857, sid. 847) förut omtalta Nordamerikanska benkalendrarne, hvilka nära Bristol Bai nyttjas af *Alegmjutterna* vid Kwütschak, och af *Anlygmjutterna* vid viken Kawjajak, nära Nortonsund; och hvilka, förfärdigade å valross-betar, hvarken antyda dagar, veckor, eller månader, utan utmärka endast den omvexlande naturen, och ankomsten af

teckna Runstaf, ty benämningen *riimikeppi*, och *riimisauva*, är tagen af svenska ordet *Primstaf*. Det genuina finska ordet *poalikka* torde verkligen hafva varit den ursprungliga benämningen. Ett ord som troligen deriveradt af, och synonymt med, det finska ordet *palikka* ("käfling") antyder att de nuvarande s. k. Runstafvarne tillhöra en sednare period, och att man dessförinnan begagnat små (5 tums långa) käflingar, liksom fallet ännu är i Asien.

²⁰⁾ En dylik staf äges af Litter. Sällskapet, erhållen ifrån Estland, å hvilken icke ens söndagarne äro utmärkta från andra dagar, utan alla (utan undantag) markerade med raka streck, eller linier, och — en annan, dylik, från Korpiselkä socken i Karelen. Af hvilka den förra dock (såsom ett tillägg från sednare tider) med bokstafver antyder en hop s. k. märkedagar; hvaremot den sednare deremot är (till ett minne af den grekiska religionen) dekorerad med en gräselig mängd af s. k. "Helgonakors", utmärkande de Ryska *prasadni-karne*. Dessa stafvar sakna oftast "handtag", och äro merendels hälften så långa som vanliga runstafvar.

²¹⁾ Vi ana att denna form fordom troligen äfven i Skandinavien varit den allra äldsta, och att då man i en sednare tid härmed äfven ville förena en annan praktisk nytta — derigenom att man dessutom, och derjemte, sökte begagna dem, dels som alnsticka, dels såsom spatserkäpp (någongång också kanske såsom lineal) — så erhöllo de äfven en såbeskaffad form, som de flesta af dem numera äga.

de olika årstiderna, — karakteriserade genom olika slags fisk och fiskfångst, djur och djurjagter, m. m.

Jag har här kanske varit något för mycket omständlig i detta ämne, ehuru jag i sjelfva saken sagt mycket för litet. Ty Runstafslitteraturen — från den synpunkt ur hvilken jag uppfattar den, (och som skiljer sig mycket ifrån det sätt hvarpå man hittills behandlat saken), skulle öppna ett nytt, ett stort, och ett ganska intressant fält för fornforskningen, der hvarje Runstaf kan sägas äga sin egen historie, på samma sätt som hvarje ord, vid en djupare filologisk forskning, har sin egen intressanta historiska betydelse.²²⁾ Men som det är mycket ovisst huruvida jag mera blir i tillfälle att skriva i detta ämne, vill jag åtminstone visa vägen för andra. Mätte de då göra hvad som (till följd af ogynnsamma förhållanden) blir ogjordt af mig!

Innan vi sluta denna afhandling, vilja vi blott anmärka: att liksom den finska benkalendern börjar året omedelbart efter vintersolståndet, eller efter d. s. k. "Hökenatten" (hvarföre ock solens återkomst, enligt Pytheas, ej blott i den yttersta norden firades med största jubel, utan firas ännu i dag t. ex. ibland Tschuderna i Kattila socken; hvilka uppstämma, och afsjunga, forntida sånger till solens ära; ehuru detta hos dem, liksom hos Finnarne, numera blifvit mera tillämpadt vid sommarsolståndet) så omnämner äfven Ferner, att man i Skandinavien anträffat runstafvar, som börja året med d. 22:a Dec:ber; hvilket är ganska naturligt, då man besinnar att Skandinavien fordom, liksom nu, äfven varit befolkad af finnar. Och är det troligen på denna grund man antagit att nordboarne i allmänhet fordom börjat sitt år med, och från, midvintern — eller från dagarne ikring Jul, som då utgjorde deras nyårsdag; hvilket också, af anförda skäl, är ganska lätt förklarligt. Annars har forntiden, just *vis à vis* denna fråga, varit (enligt hvad vi redan sid. 55, not. 8, anmärkt) i stort bryderi. Så t. ex. anmärker Ferner, att man i Skandinavien påträffat Runstafvar, som (blott och

²²⁾ Se "Försök att förklara de finska stamordens uppkomst" &c. sid. 41.

endest för December månad) börjat året från följande dagar: nemligen från och med den 10:de, 16:de, 20:de, 21:sta, 22:dra, 23:dje och 25:te December; hvilken sistnämnde dag hela kristenheten utsatt till firande af Frälsarens födelse. En glädjefest lika stor inom den kristna kyrkan, som någonsin den hedniska Julen (eller nyårsfesten) inom den hedniska världen; och hvarvid det andeliga ljusets första uppgång i världen — ganska väl, och vackert — förliknas, och tillämpas, med den nyvaknade och upplifvande naturens. Äfven af finska Runstafvar äger jag sådane som börja året med den 21:sta, 22:dra, 25:te, 28:de, 30:de och 31:sta December, utan att här tala om alla dem, hvars nyårsdag infaller på skilda dagar inom åtskilliga andra månader.

Ett minne

ifrån Wekkelax kyrka.

(Upptecknad för 200 år sedan).

Ibland de ålderdomslemningar och fornminnen framledne Assessoren Elias Brenner aftecknat, under sina resor i Finland, för närmare 200 år sedan, (åren 1671 och 1672), och af hvilka jag redan förut meddelat en mängd afbildningar (dels i 1:a Delen af Otava, dels i Prof. Geitlins finska Tal vid Jubelfesten i Helsingfors 1857) förekommer äfven följande afskrift från en Tafla i Wekkelaks kyrka, angifvande några enskildta historiska fakta. Vål torde de flesta af dem redan förut, till det mesta, vara kända; hvaremot de andra blott och endast kunna äga ett s. k. lokal-intresse för orten. Dock efter Brenner ansåg denna tafla förtjent af uppmärksamhet, vilja äfven vi deråt egna några rader; änskönt vi visserligen icke tillerkänna dem någon särdeles betydelse. Måhända kann detta exempel tjena andra till efterföljd. Föröfrigt, som jag aldrig varit i Wekkelax kyrka, känner jag icke heller huruvida ifrågavarande historiska notiser der ännu finnas förvarade; hvilket jag likväl anser föga troligt.

Anno 1571 utthi Martij Månad kom Nyhsen till Wekelax och brände Rymmene gårdh och Borgo Kyrkian, och war till Helsingfors.

Anno 1577 war Nyhsen under Rewel.

Anno 1581 brende Nyhsen Wekelax Kyrkio in Julio

på samma åhret fick H:r Pontus de la gardie Rexholm in

Anno 1582 fick H:r Puntt de la gardie Narwen, Swangrod Samo och Caporie.

Anno 1587. bleff Wekelax Kyrkia igen techt.

Ett ord, så godt som två,

angående

de Finska Räkneorden, och deras Urformer.

(Med anledning af Hr Europæi funderingar i ämnet,¹⁾

Herr *D. E. D. Europæus* har nyligen från trycket förutskickat en slags Prospektus, innehållande en såkallad Stamtafla öfver olika språk och språkstammar, jemte en i Tabellform upprättad komparatif språkkarta öfver åtskilliga (egentligen öfver de Tio första) räkneorden å diverse med finskan beslägtade tungomål, under rubrik: *Die Zahlwörter der finnisch-ungarischen Sprachen*", såsom en slags förelöpare till ett större i denna väg tillämnadt arbete, under titel: "*Der Urstamm der indoeuropäischen Sprachenfamilie und seine vor-indoeuropäischen Abzweigungen, namentlich die finnisch-ungarische.*" Det torde förundra litet enhvar, att denna lilla skrift icke blifvit bedömd, icke ens omtalad i våra tidningar. Nå hvar äro nu alla våra filologer? Det höres ju ej utaf dem! Då vi af dessa äga så högst få, i högre mening²⁾,

¹⁾ Då hvarken det Finska litteratur-sällskapet, eller någon af "den vidtberömda" Filosofiska fakulteten (till hvars sak det egentligen skulle höra) upptagit Hr Europæi *opusculum* till granskning, torde vi vara ursäktade om vi företaga oss det. Och då hvarken Redaktionen af Litteraturbladet, eller Litterär Tidskrift (till hvars kram det dock skulle höra) ehuru af oss derom ombedda, intagit denna uppsats i sin tidning, (hvilken vi lika förgäfvess, i somras, erbjödo Finl. Allm. Tidning) så införa vi den nu här oförändrad, hurumycket vi dertill än skulle hafva att tillägga. Huruvida, och huruledes, K. Vetensk. Akademin i S:t Petersburg bedömdt saken — är oss alldeles obekant.

²⁾ Det förhåller sig med våra filologer och språkforskare ungefär som med våra häfdatecknare och fornforskare, att de tiga — der de borde tala; och deremot tala, der de borde — tiga. Ja, vi hafva inom den Filosofiska fakulteten till och med en s. k. "historisk-filologisk sektion", som ofta fört stort bud i ogjordt väder; men deremot der det gäller, och der den egentligen bordt visa sin kapacitet (såsom t. ex. här) — der har den haft ingenting att säga.

böra vi med tacksamhet emottaga hvarje försök, som i denna väg erbjudes oss. Det är också i sådan afsigt vi skyndat att fästa en viss uppmärksamhet vid ifrågavarande företag, för hvilket författaren torde böra hålla oss räkning, helst detta utgör ett säkert medel att göra hans skrift mera allmänt känd ibland oss; hvilket bör vara hvarje skriftställares, och den sanna vetenskapsmannens, lifligaste önskan; och det så mycket mer som våra Tidningar sällan och aldrig kritiskt och sakrikt behandla, och bedöma, de få originela och strängt vetenskapliga arbeten, som utkomma här i landet.

Ehuru man af det meddelta profbladet ännu icke med säkerhet kan sluta till hvad som derefter komma skall, eller om skriften i sin helhet, så gifver det likväl ett så rikt material för anmärkningar af flere slag, att vi tro oss härvid böra påkalla författarens synnerliga uppmärksamhet. Ty äfven om ej alla våra anmärkningar skulle af honom godkännas, torde dock flertalet — såsom stödjande sig på filologiska data, och historiska fakta — förtjena att tagas i öfvervägande. Föröfrigt lär det kanske höra till sällsyntheterna, och torde förefalla mången mera ovanligt, att redan sjelfva prospekten sålunda underkastas en strängare kritik, eller ådrager sig en slags recension; men såvida afsigten är att härigenom tillika ej blott lätta och understödja företaget, utan äfven att i vetenskapligt afseende gagna detsamma, med att härvid, i vissa fall, rätta och rikta författarens åsichter, så böra våra påminnelser blifva emottagne med tacksamhet, och ej uppfattas med ovilja, af en måhända sårad förfäring och — egenkärlek.

Det förhåller sig ofta med språkforskning, som med fornforskning i allmänhet, att grunderna på hvilka den baserar sig, kunna stundom vara ganska olika. Man kan utgå från skilda och olika synpunkter, och sålunda äfven komma till (såsom det tyckes) skilda och olika resultat. Men detta, i stället att skada och motarbeta sjelfva saken i sin helhet, tjänar ofta tvärtom att mera rikta ämnet, och derigenom göra det än mera mångsidigt och intressant; hvarföre det vore enfaldigt, och oförståndigt, att (i detta

fall) förarga sig åt andras olika, och måhända motstridiga, åsikter; såsom fallet t. ex. varit hos oss — i fråga om "finska skriftspråket", och dess ortografi. Så t. ex. om jag aftecknar Helsingfors, från en ståndpunkt tagen på norra sidan om staden, så får jag naturligtvis en helt annan vy, än om jag aftager den från en ståndpunkt å södra sidan. Och dock är det ändå samma stad, och hvardera teckningen kan hafva sanningen för sig; ehuru de, sig emellan, synas strida emot hvarandra. På samma sätt förhåller det sig ofta i begrepp-saker, och vetenskapliga frågor. Man går på olika vägar, och följer olika stigar; men kommer ändock till slut, ofta nära nog, till samma resultat, eller åtminstone nära derintill; ty det är, såsom ordspråket säger, att — "många vägar föra till Rom"!

Hr Europæus upplyser oss härvid att han egentligen har att taeka "den utmärkte språkforskaren" Prof. *Schleicher* i Jena, som i ett utförligt arbete om de "Indo-Europeiska räkneorden, och deras urformer" (insändt i manuskript till Herrar Filologers vid K. Vetensk. Akademin i St: Petersburg närmare granskande och genomögnande — der Hr E. hade den lyckan att dermed få göra en förtroligare bekantskap) derigenom vägledt honom till enahanda iakttagelser med afseende å de "finsk-ungerska" räkneordens ursprungliga förhållanden till de förstnämnde.

Man kan väl i allmänhet säga att räkne-orden (åtminstone 1—10) ej utan skäl räknas bland de äldsta stamorden i hvarje språk, och förekomma vanligen till formen mer eller mindre oförändrade i alla de tungomål, som ursprungligen höra till samma språkstam; hvarföre man äfven stundom af dem begagnat sig för att närmare, eller fjernare, bestämma släktskapen emellan olika språk³⁾. Flere hafva re-

³⁾ Vi böra härvid genast, och i första hand, anmärka: att så-beskaffade stamord, strängt taget, ingalunda uteslutande och allenast anträffas uti, eller tillhöra, någon viss språkstam. Tvärtom de öfvergå, i likhet med många andra stamord, (enligt hvad vi längre fram skola finna) under olika omskiftningar både till form och innehåll — från det ena språket, och från den ena språkstammen, till den andra. Derföre blir också den språkforskning, som härvid blott och endast, afser en

dan långt för detta betjenat sig af denna ledtråd — äfven med afseende å de med finskan beslägtade tungomål — utan att deras forskningar derföre, med hänsigt till sjelfva saken, ledt oss till några närmare, och intressantare, resultat. Det är ej blott von Strahlenberg, som — i sin s. k. *Harmonia linguarum*, (bifogad hans 1730 i Stockholm utgifna "*Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia*") — i detta hänseende jemfört 32 skilda språk med hvarandra, af hvilka de flesta dock ligga utom den finska språkstammens terräng; äfven Porthan har, i VI:te Häftet af sin 1787 i Åbo utgifna "*Chronicon Episcoporum Finlandensium*", vidfogat en Tabell, som upptager de första räkneorden i 15 skilda språk, de flesta tillhörande d. s. k. Finska språkstammen. Likaså har sedermera Gyarmathi, uti sin 1799 i Göttingen utgifna "*Affinitas lingue Hungaricæ cum linguis fennicæ originis*", sidd. 14, 130 och 179, jemfört de Ungerska nomina numeralia med sex skilda språk af finsk stam; och slutligen hafva äfven vi i detta fall, liksom i flera andra, insamlat en mängd intressanta iakttagelser med afseende å de finska stamorden, ehuru vi hittills ingenting i detta hänseende publicerat angående d. s. k. räkneorden. Vi hafva dock icke, i detta fall, inskränkt oss blott till den finska språkstammen, utan hafva vi fäst oss vid mennisko-språket i allmänhet, såvida vi, af härvid vunnen erfarenhet, insett att man ännu, med afseende å de skilda orden, öfverallt kan finna vissa säkra, och fasta, beröringspunkter emellan alla de öfver jordklotet utbredda olika tungomålen; hvilka ord i språken, liksom växterna inom växtriket, småningom, och gradatim, öfvergå från den ena formen — äfvensom från den ena betydelsen — till den andra.

Men det finnes äfven andra, och troligen både äldre och genuinare stamord i språken, än d. s. k. räkneorden, hvilka sednare redan förutsätta en större reflektions- och kombinations-förmåga, än den som finnes i den enklaste sin-

viss språkstam, alltid — i mer eller mindre mån — inskränkt, ofullkomlig, och ensidig.

liga apercception. Ibland såbeskaffade ursprungliga stamord vilja vi räkna t. ex. orden *far, mor, bror, syster, barn, man, hustru, gosse, flicka*, m. fl.; äfven andra ord, såsom *hufvud, öga, öra, näsa, tand, tunga, hals, strupe, hand, fot, rygg, mage*, m. fl. af kroppens olika delar; och ännu andra, såsom *eld, vatten, jord, himmel, sol, måne, sommar, vinter, dag, natt, gräs, träd, sten*, och andra såbeskaffade föremål, dem menniskan först varsnar i naturen. Vi hafva sjelfve i detta afseende, redan för 10 år sedan, såsom ett Specimen för den af oss då sökta Professionen i Finska språket, utgifvit ett "*Försök att förklara de finska stamordens uppkomst*"; och, med anledning deraf, framkastat den frågan: "*Kan man — ifrån studium af, eller genom forskningar uti, det finska språket — leda sig till ett för alla tungomål, i vetenskapligt afseende, ganska viktigt och högst intressant resultat*"?*) Hvarvid vi för bristande

*) Ett intressantare ämne för oss, i språkforskningsväg — låter icke gerna tänka sig, än frågan om de *Finska stamordens* ursprung och uppkomst, betraktad icke, såsom Hr E. gjort, från en inskränkt och ensidig sida, utan i förening, och i ett sammanhang med en fördomsfri och vidsträckt öfversigt öfver språk i allmänhet. Och vågar jag äfven tro att detta ämne, behandladt i mitt specimen, blifvit utfördt på ett sätt, som icke gerna låter jäfva sig; på grund hvaraf jag också är öfvertygad, att min framställning af saken, i hvarje annat land — d. v. s. i hvarje land der man förmått uppfatta, och bedöma, den — troligen blifvit emottagen, och omfattad, ej blott med nöje och välvilja, utan måhända äfven med ett allmänt, och offentligt, erkännande. Att Finland icke kan räkna sig ibland dessa — blir åtminstone icke mitt fel. Detta Specimen — som omfattade det viktigaste och det högsta mål, hvartill all språkforskning någonsin kan sträfva, och hvarvid jag anförde och återopade exempel, tagna från ej mindre än 590 olika tungomål — kunde dock icke af Konsistorium vid Kejs. Alexanders Universitetet (med anledning af några svepskäl, eller egentligen på grund af obefogade såväl som obestyrkta förebaranden, och till följd af $\frac{1}{2}$ rösts pluralitet) accepteras. Hvaremot min kompetitor Dr: Lönnrots Specimen deremot blef af fakulteten gilladt, och godkändt; hvilket endast innehöll en öfversättning från den ena finska dialekten till den andra, under rubrik: *Om det Nord-Tschudiska språket*; (hvarmed han betecknade den Olonetsiska finskan, som af allmogen är känd under namn af "Lyysin", eller "Vepsäläisten kieli", i motsats mot en annan dialekt deraf, kallad "Vatjalaisten kieli", som talas i några socknar af Ingermanland).

Jag har redan förut, i sjelfva företalet till ett sednare, år 1863 af mig likaledes utgifvet, Professorsspecimen (innefattande "forskningar uti sjelfva grundelementerna af det finska språkets grammatik") omtalt — huruledes Konsistorium, i egenskap af en "lärdd" Domstol, redan i början vid behandlingen af detta mål, eller af mitt nyss omnämnda

utrymme, och dermed förenad trykningskostnad, äfvensom

specimen af 1853, först — i uppenbar strid emot allmänna lagens föreskrift i R. B. 25 kap. 21 § — afgjorde sjelfva hufvudfrågan, förr än jag fått behörigt besked på en föregående, för mig åtminstone ganska vigtig, preliminär fråga; i det Konsistorium utsatte för mig en bestämd speciminationsdag, innan ännu Kansler, med anledning af min begäran, först afgjort frågan, huruvida jag — på grund af flere utaf mig underdånigst anförda skäl — ej nådigst måtte kunna blifva befriad ifrån skyldigheten att speciminera? eller ock — i motsatt fall — varda berättigad att speciminera på *finska*? (N. B. för Professionen i *finska språket*). Äfvensom huruledes Konsistorium — sedan det ena, såväl som det andra, (på grund af Konsistorii utlåtanden) nådigst blifvit mig formligen förvägradt — derefter på allt vis sökte, medelst förvägradt tjänstledighet på fem veckors tid, ej blott försvåra, utan rent af omintetgöra, sjelfva möjligheten för mig att, inom denna korta preskriptionstid, hinna icke endast utarbета, utan äfven att trycka och ventilera ett behörigt Professorsspecimen; hvartill andra ofta erhållit anstånd, ja till och med tjänstledighet, på ett helt år. Och slutligen — då äfven detta försök, att utstänga mig från förslaget, misslyckades — huru Prof. Gyldén, såsom fakultetens Dekanus, ännu efteråt — i egenskap af censor, — sökte att, ifrån ett redan färdigtryckt ark, såsom anstötliga, supprimera några oskyldiga ord; på grund hvaraf han, med afseende å tryckningen af min disputation, nekade mig sitt imprimatur, och det just på sista stunden; för att sålunda förmena skriftens tryckning och utdelning inom behörig tid. Men då nu äfven detta icke lyckades honom — huruledes han sedermera, i egenskap af *opponens ex officio* vid sjelfva disputationsakten, i sitt till fakulteten häröfver skriftligen afgifna betänkande, i det han deri nödgades godkänna ej mindre det vetenskapliga värdet af min dissertation, än försvaret deraf, likväl i samma andedrag — påstod att jag "icke ådagalagt grundlig kännedom i något språk — icke ens i finskan"; utan att derföre likväl med något anfördt exempel styrka detta sitt påstående. Ett verkligen, i sitt slag, ganska väl motiveradt betänkande; hvarigenom jag således förklarades värdig den finska professionen, fastän jag icke ens kunde finska (*sic!*). Jag tror mig dock i detta fall, åtminstone hvad det finska språket angår, hafva dokumenterat mig mer än tillräckligt. Men det bästa likväl af allt, är att bemålde Hr Professor, vid bedömandet af mitt sednaste specimen, offentligen förklarade — ock det först inför fakultetens protokoll af d. 27 Apr. 1863, och sedan inför sittande Konsistorium — det han sjelf hvarken kunde, eller kände, finska; i det han, "såsom icke mäktig det finska språket", nu deremot jäfvade sig att kunna förstå, och bedöma, detta mitt ifrågavarande sednare specimen. Ändock detta icke hindrade honom att förklara det han ansåg detsamma "icke motsvara ändamålet(?!) (*sic!*). Hvad skall man väl säga? och hvad skall man väl tänka sig, om ett såbeskaffadt utlåtande? Och hvad vitsord äger väl en fakultet — der det, såsom sådant, kan få stå och gälla?

Men fakulteten, och Konsistorium, oförmögen att kunna bedöma frågan om finska stamordens uppkomst, fästade sig i det stället så mycket mer vid interpunktionen (d. v. s. vid mina punkter och kommor) och vid några föreburna, ehuru derföre icke angifna, svenska språk-, tryck-, eller ortografiska fel; hvilka fel likväl, hvarken fakulteten el-

för då saknad tid och tillfälle — endast, och hufvudsakligen,

ler Konsistorium sedermera — ehuru enkom trenne skilda gånger af mig formligen, och skriftligen, dertill uppfordrade — hvarken ville, eller kunde, närmare uppgifva; troligen af orsak att hvad man, i ortografiskt afseende, möjligen velat lägga mig till last, kanske — då raden gick ikring — rätteligen bort tillräknas mig såsom förtjenst.

Emellertid var det troligen icke såmycket i anledning häraf, som icke mera på grund af Gyldéns toma och osannfärdiga föregifvande, det jag icke kunde finska, som fakulteten först, och konsistorium sedan, misskände och fördömde en i flere hänseenden ganska intressant och, med afseende å resultaterna, en i sanning högst öfverraskande vetenskaplig afhandling; hvarmed jag högeligen betviflar att Doktor Lönnrots specimen, i vetenskapligt afseende, ens kann uthärda någonslags jemförelse; ty om genialitet, och originalitet, vill jag icke ens här tala, emedan vederbörande derpå icke synes förstå sig. Väl besvärade jag mig öfver denna Konsistorii åtgärd; men mina besvär tyckes icke hafva föranlett till någon handläggning, eller till inforande af Konsistorii förklaring.

Jag har med flit, och med verklig afsigt, velat relevera detta Konsistorii förfarande (så obehagligt det för mig än föröfrigt är, och föga smickrande kanske — för andra) i hopp, och i den goda afsigt, att åtminstone för framtiden kunna förebygga såbeskaffade förhållanden; i hvilket fall jag skulle föreslå, (och troligen skall det en dag äfven gå dertill) att — sedan specimenanten ej blott offentligen aflagt sitt lärospån, utan dessutom, genom allmänt tryck, publicerat det — ej mindre fakulteten än Konsistorium måtte åläggas att äfvenså, å sin sida, lika offentligen, och likaså genom allmänt tryck (t. ex. uti ett bihang till landets officiella tidning) meddela den finska allmänheten ej mindre resultatet deraf, än sitt eget omdöme och utlåtande deröfver (hvarigenom alla enskilda tasslerier, och smuslerier, torde komma att upphöra och försvinna) med skyldighet likväl för Konsistorium, att likaledes, och i samma tidning, sedermera, äfven kostnadsfritt, och oförändradt, införa, och allmängöra, specimenantens derå, i laga ordning, afgifna förklaring, eller svaromål — innan ärendet till Högre ort remitteras. Hvad som nu ofta utgör föremål för en simpel intrig, inom ett visst kotteri, eller en s. k. auktoritet, skall derigenom bli ett ämne ej blott för den läskunniga utan äfven för hela den upplysta och intelligentas världens bedömande. Dessutom skall en såbeskaffad åtgärd — ej blott såsom ett korrektiv, helsosamt inverka, och, såsom ett lämpligt kontroll, på ett kraftigt sätt, ständigt hålla såväl fakultet som Konsistorium i en jemn och tillbörlig vetenskaplig stämning, utan skall den äfven på ett verksamt vis befordra ett allmännare spridande af ljus och kunskaper inom samhället; hvarvid ej mindre Kanslers-Embetet, än Hans Majestät, skall befrias ifrån äfventyret att endast handla (och döma) efter Konsistorii enskilda nycker. Och hvad som är än mer, derigenom skall ingen "dåligmäns", — äfven om han är promoverad Doktor (eller — Magister ville jag säga) hvarken genom protektioner, eller rekommendationer, — lyckas att sticka ut, eller föredragas, den sanna och verkliga förtjensten.

Redan tre år förut, eller 1850, utgaf jag likaså ett akademiskt specimen, nära nog i samma syfte som föregående, under rubrik; *Jumalasta, ja hänen monenaisesta nimittämisestä, moailman erinäisillä kielillä*;

upptogo 8 såbeskaffade stamord. Men resultatet af våra

nin myös heijän synnystä ja suvusta; ynnä muutaman sanan Jumalan uskostaki, eriläisissä kansoissa. Toeksi muka jotta kaikki maailman kielet, niinkuin uskomuksetki, ovat ennen-muoin yhestä kannasta kasvaneet, yhestä siemenestä siirtyneet. Yritys kielen keinollaki (suomenkielen johattamalla) tiijustella ihmisen ensimmäisistä syntymä-paikoista, hänen alku-kielestä, ja peä-vanhemmistaan, maailman luomisesta, ja moan kansauntumisesta. (d. ä. "Om Gud, och hans mångaslags benämningssätt, på verdens olika språk; äfvensom om deras ursprung och slägtskap; jemte några ord om tron på Gud, hos olika folkslag. Såsom ett bevis nemligen, att alla verdens tungomål, såväl som religioner, hafva fordomdags uppvuxit från samma rot, uppspirat ifrån samma frö. Ett försök att på filologisk väg — medelst ledning af finska språket — forska angående människans första födelsebygd, hennes ursprung, och stamfäder, verdens skapelse, och jordens befolkning"). Äfven denna afhandling utgjorde (såsom redan titeln utvisar) ett storartadt, ja — om jag så får uttrycka mig — ett snillrikt försök, att af de olika namnen på Gud, hos olika folkslag, äfvensom till följd af de skilda betydelseerna på dessa namn, sluta till språkens inbördes förvandtskap, och skyldskapsförhållanden, m. m. och hvarvid jag, i detta fall, rådfört mig med 536 skilda tungomål, från olika verldsdelar, tagne från spridda håll kring hela jordens rund. Hvaremot min dåvarande medsökandes Doktor Castréns afhandling, *De affixis personalibus linguarum Altaicarum* — som gällde suffixerna i åtskilliga af de Sibiriska språken — icke torde hafva varit att dermed jemföras; (liksom han förfrikt, mig veterligen, icke skrifvit en enda finsk mening — hvarken före, eller sedan, han blef utnämnd till Professor i finska språket). Men äfven detta mitt specimen, ehuru enkom utgifvet för Professionen i finskan, kunde icke godkännas af orsak (som det föregafs) att det var författadt på finska språket. Ja hvad värre var, det blef för detta förmenta brott (på grund af Kejsarl. Brefvet af d. 8 Apr. 1850) formligen konfiskerad t, och kondemneradt. Dock går det ofta så till i verlden, att en måste dö (eller lida) för folket (som man säger); och sällan, och aldrig, har någon nation ännu tillvunnit sig några större fördelar i politiskt och intellektuelt afseende, utan att icke någon dervid fallit ett offer. På samma sätt blef jag äfven sedermera, tre år derefter, eller 1853, (enligt hvad ofvanföre blifvit nämndt) ännu andra gången — på grund af Konsistorii benägna medverkan — genom ett Kanslers bref af d. 9 Febr. 1853, förbjuden att specimenera på finska språket, för en tjänst som enkom, och uteslutande, omfattade finska språket (jempf. Företalet till "Forskningar" i nämnde språk). En rättighet likväl, som Kansler, fem år derefter (år 1858), till följd af Konsistorii förord, tillerkände Magister Polén; hvarutom Hans Majestät numera nådigst anbefallt: att småningom härefter allt hos oss bör ske på finska. Men såvida nu Konsistorium vanligen härvid anmärkt, det mina skrifter väl ägde ett "vetenskapligt värde" (d. v. s. antydde sakkännedom) men icke vittnade om "lärdom" (*sic!*) så innebär sakkännedom (enligt mitt enfaldiga förstånd) alltid lärdom; ty för att känna en sak, måste man först på något vis hafva lärt sig att känna den — det må nu sedan hafva skett på hvad sätt som helst, antingen på praktisk eller teoretisk väg; hvaremot en s. k. "lärdom", utan "sakkännedom", är ingen lärdom, eller (om man så vill) en "förspild lär-

forskningar, och de många i sammanhang härmed, och der-

dom". Ty mången, som i detta fall passerar för "mycket lärd", är i det hela en stor *stupidobex*; eller, på sin höjd, en — förläst *krabat*.

Men eftersom jag nu här omtalt tillgången vid, och resultatet af, mina båda första Professors-specimina, så må jag äfven nämna några ord om det tredje, hvilket tillhör den sednaste tiden; emedan äfven tillgången härvid icke torde jäfva hvad ofvanföre blifvit nämndt, utan lemnar en ytterligare utredning af sakens beskaffenhet. Enhvar i Konsistorium var troligen, till följd häraf, inom sig öfvertygad att om det nu här åter skulle gälla ett Akademiskt specimen — blef det, måhända, svårt för min medsökande, Hr Docenten Ahlqvist, att mäta sig med mig; liksom hans förtjenster föröfrigt, i hvad finskan beträffar, icke heller just torde hafva varit så mycket öfvervägande. Man nödgades derföre, för att på något sätt afhjelpa saken, utstudera en ny konst, för att härutinnan öfverlista mig; och då äfven detta misslyckades, begick man slutligen alla möjliga sottiser, för att på något vis komma till målet. Tillgången härvid var som följer: — Utan att veta, och utan att sedermera ens få veta, det min kompetitor D:n Ahlqvist, i sin under November månad 1862 till Konsistorium ingifna ansökningsskrift, förklarar sig beredd att speciminera redan den 7 Febr. 1863 — till hvilket ändamål han på förhand, och i allsköns tysthet, redan d. 13 Dec. 1862 började tryckningen af sitt opus; hvilket han troligen hade in petto färdigskrifvet redan förr än Dr Lönnrot lade in om sitt afsked — anhöll jag deremot, som icke haft denna slags nog sluga beräkning, i min ansökning, att få speciminera inom utgången af nästföljande hösttermin. Och som det, mig veterligen, aldrig ännu i Finland händt att en såbeskaffad begäran, redan behörigen framställd i sjelfva ansökningen till tjensten, blifvit af Konsistorium afslagen — fastmera kände jag exempel, hvarvid vederbörande Professor-kandidater blifvit lemnade hela två års respit, eller tid och rådrum, för att i detta afseende bereda sig till sitt specimen, — så kunde jag omöjligen ens ana det jag — emot all praxis, och häfdvunnen sed — tvärtom nu deremot skulle bli ålaggd att inom förloppet af endast några veckor aflägga ett behörigt Professors-specimen. Beräkningen var tydligen gjord i den akt och mening, eller med den uträkning, det jag inom en så kort tid omöjligen skulle kunna hinna författa, dessmindre trycka och ventileras, ett behörigen godkändt Professorsspecimen. Också betviflar jag mycket, om någon annan gjort hvad jag då gjorde. Jag utgaf, inom den bestämda tiden, *tvenne* arbeten, i stället för *ett*; — ett på finska, och ett på svenska, — ett på vers, och ett på prosa. Konsistorii protokoll för den 8 Nov. 1862 företer dessutom det exempellösa fall, att *tvenne* af ledamöterna (neml. Professor Gylden, och Professor Lille) förvägrade mig helt och hållet till och med sjelfva rättigheten att ens få speciminera; och det endast på den grund att jag var öfver 60 år gammal; under det deremot fem (Professorerna Moberg, Lille och Schauman, samt Kansli-råderna Palmén och Arppe) icke ens förunnade mig de få veckors speciminationstid, som pluraliteten härvid hade bestämt. Denna våld i en Akademisk domstol gaf mig emellertid anledning att, i företalet till min afhandling, påpeka detta Konsistorii förfarande — äfven med risk att härvid ådraga mig dess ytterligare ogunst och misshag. Emellertid utreder Konsistorii protokoll för d. 9 Maj 1863, att sedan pluraliteten (med 17 röster emot 7) och — såsom det tyckes mig — nästan emot sin vilja, nödgats godkänna det "vetenskapliga värdet"

med, förenade reflektioner och sidoblickar, hafva ledt oss

af detta mitt specimen, väcktes likväl detta oaktadt (under återopande af 211:te och 212:te §§ i Akademins statuter) sedermera fråga om min *kompetens*, "såsom icke-promotus", och således ej i "vanlig ordning" (som det heter) dertill legitimerad; d. v. s. såvida jag icke gått (hvad andra, orätt, kalla) "ox-vägen." En fråga hvilken Konsistorium dock redan långt för detta, genom sitt i saken förra gången fattade beslut af d. 9 Juni 1853, allaredan — och det just under återopande af samma lag § — helt och hållet afgjort till min fördel; och som dessutom, sedan mitt specimen engång blifvit formligen godkändt, ej här numera ens bort komma i fråga. Men det hör kanske till ordningen i de *Vises* och *Laghlokes* Råd, att pluraliteten (med 19 röster emot 3) i strid mot sitt förra laga kraftvunna beslut, dels bestred, dels ifrågasatte, denna min af dem förut redan erkända *kompetens*. Hvarutom man, såsom en ytterligare anledning till mitt utestängande från förslaget, anmärkte: "det numera, vid mina år, någon vetenskaplig verksamhet föga vore tänkbar"; (likväl har jag äfven på dessa tvenne sednaste år, enligt hvad sid. 48 redan blifvit anmärkt, utgifvit fem arbeten: 2:ne vetenskapliga, och 3:ne i den sköna litteraturen, och det — med två toma händer: ja — huru många ha väl, af Herrar Konsistoriales, gjort detsamma?) och anförde derföre såsom skäl, att jag — såsom senior vid Universitetet — äfven i anseende till åren öfverträffade alla de andra; emedan man sade sig i allmänhet hylla den princip, och förklarade det äfven för mera ändamålsenligt, att besätta Akademiska tjänster med unga (om ock oerfarna?) personer, än med äldre och mera förtjenta. Man handlade här således tvärt emot än hvad annars vanligtvis är bruket; der ålder och meriter gemenligen komma i fråga. D. v. s. med andra ord: år 1853 godkände Konsistorium min *kompetens*, men icke deremot mitt *specimen*, hvilket då med en $\frac{1}{2}$ rösts pluralitet förkastades, på grund af Prof. Gyldéns uppgift det jag icke kände finskan; hvilket språk han dock (vid ett sednare tillfälle) sade sig sjelf icke vara vuxen. Hvaremot Konsistorium nu åter 1863, godkände mitt *specimen*, men denna gång deremot icke min af dessa Herrar förut erkända *kompetens*. Detta är att ha studerat sin konst i Rom. Och hör det vidare till taskspeleriets historia, att *ex officio* opponenten — hvars sedermera alltid skriftligen afgifna betänkande egentligen borde vägleda fakultetens omdöme, såvida han å dess vägnar enkom är utsedd att rövva och bedöma saken, — hvardera gången (d. v. s. Prof. Gylden 1853, och Prof. Lönnrot 1863) godkände mitt specimen (troligen, båda, för att sålunda lugna sitt samvete, och, åtminstone inför allmänhetens ögon, icke härvid synas partiska); men hvarvid de dock, hvardera, liksom i förbigående, gjorde några anmärkningar; ty det finnes ingenting på Guds gröna jord, hvarvid man ej kan göra anmärkningar — (men frågan blir blott: huruvida man har *skäl* dertill? och att bevisa deras sanningsenlighet — se deri ligger hufvudsaken). — Och hvilka anmärkningar sedan tjente de andra Herrarne såsom pretext och förevändningar; och derföre äfven af dem begagnades, och återopades, för att på grund deraf kunna häckla och nedsätta mina arbeten. I det dessa, nu åter sin tur, trodde sig (med afseende å sina *vota*) vara för egen del, och i det allmänna omdömet, rättfärdigade (eller — som man säger — om hufvudet rentvättade) — då de sålunda hade andras auktoritet att härvid stödja sig på. Ingendera af dessa Herrar hade deremot observerat att Ahlqvists — af Lönnrot så

till lika rika och intressanta som viktiga observationer, eller till slutsatser och konklusioner, hvartill ännu ingen, oss vederligen, kommit före oss⁵⁾. Skulle Hr E. tagit en litet närmare kännedom om denna skrift, hvilken Konsistorium vid Finlands Universitet visade sig lika oförmögen att granska som att kunna bedöma⁶⁾, så hade han säkert kommit till

högt beprisade, och nästan till skyarne upphöjda — afhandling om "den Finska poesin, med hänsigt till språket" (*Suomalainen Runous-oppi, kielellisellä kannalla*), hvilken (i likhet t. ex. med några blad från ett s. k. "rimlexikon") skulle tjena som ett mönster, eller till en hjälpreda, för poeter (man *bildas* icke till skald, om man icke är född dertill) — just brast i det väsendtligaste, eller i hvad jag i mitt specimen (sidd. 35—46) med afseende å språket nämnt såväl om Finnarnes *poesi* som *onomatopoesi*.

Visserligen besvårade jag mig äfven nu — ej mindre öfver alla dessa, som det mig tycktes, olagliga procedurer, än i sammanhang härmed — öfver Konsistorii förslag; med det säges att mina besvär, ehuru framkomne, icke blifvit inlemnade. Huru härmed må förhålla sig, torde jag en annan gång blifva i tillfälle att upplysa. Hvad som är säkert, är att samma timma och stund som besvärstiden löpte till ända, föredrogs redan målet för Hans Majestät, och formligen afgjordes.

Resultatet af alltsammans blir, att mig icke lemnats tillfälle och rådrom att konkurrera, eller kompetera, hvarken med Cstrén, Lönnrot, eller Ahlqvist; och dock torde jag vara den som Finska folket och Finska språket allraförst, och således kanske allramest, torde hafva att tacka för sina, i sednare uder viktagna, *nationela sträfvan*den. Männe ej detta utvisar — och det ganska klart — att man i ett visst fall haft mycket att frukta af mig (efter man ej vågat uppföra mig å förslaget); och denna ganska naturliga fruktan, i förning med litet afund och litet hat, skall en annan gång måhända gifva ämne till en ganska intressant afhandling. Ty sedan jag nu i hela fem och tjugu år — stillatigande, med resignation, och med lugn och tålmod — fördragit trakasserier och oförrätter af alla slag, torde det väl icke vara för tidigt om äfven jag nu — min tur — småningom börjar röra på spelet, och sakta upplyftar ett litet hörn af den slöja, under hvilken den närmaste framtid måhända är tillåtet att titta.

⁵⁾ Vi hafva dock numera efteråt, ryktesvis, hört omtalas — att Engelsmannen Bunsen, i ett arbete kalladt "*The common Alphabet*", och Tysken Bleek, i en skrift om "*Kaffrernas grammatik*", skola, i fråga om samteliga språks inbördes förhållanden, hafva kommit ungefär till samma åsigt som vi. Men såvida hvardera dessa verk saknas på härvarande Universitets Bibliotek, hafva vi icke varit i tillfälle att derom inhemta närmare kunskap; dock att de härvid icke beträdt den väg som vi — derom äro vi fullt och fast öfvertygade. Men som dessa skrifter icke ens finnas upptagne på de tyska, af Heinrichs utgifna, s. k. Leipziger Bok-Katalogerna, torde denna af Dr Breusing oss meddelade uppgift fordra bekräftelse.

⁶⁾ Jemf. *Forskningar uti sjelfva grundelementerna af finska språkets grammatik*, (Företalet, sid. X o. följ.) Jag bör dock sanningsenligt härvid tillägga: att hvarken Kejs. Ryska Vetenskaps Akademin i St Petersburg, eller Kongl. Svenska Vetenskaps A-

lika lärrika, och måhända till vida intressantare resultat — än genom Schleichers manuskript. Det är sant, vi stannade härvid icke blott inom den Finska språkstammens gebit, utan utsträckte våra forskningar till jordens alla folkslag, d. v. s. nästan till alla, åtminstone mer eller mindre kända, världens språk och tungomål; hvarvid vi rådförde oss med 590 skilda idiomer och munarter. Men derföre kommo vi i det hela också till mera storartade resultat, än om vi endast uteslutande fästat oss vid en enda språkstam. Vi hafva i allmänhet, med hänseende till de skilda orden, troget hållit oss endast till kända *data*, utan att på förhand vilja ingå i några hypoteser om deras s. k. „urformer“, eller att postulera det ena ordet var ej blott äldre än det andra, utan dessutom äfven föranledt det andra; såvida detta, såsom här ändamålslost, dessutom skulle hafva öppnat ett gränslöst fält för alla möjliga gissningar, antaganden och suppositioner — den ena olik den andra. Vi hafva hellre sökt komma till samma resultat, på en genetisk väg, vid jemförelse af orden olika språk emellan, och de med anledning deraf föranledda iakttagelser; utan att derföre härvid på förhand behöfva antaga något imaginärt (d. v. s. former) som man icke känner.

Sålunda t. ex. skulle Hr E. redan af sid. 17 hafva funnit att nästan alla våra stamord ännu kunna upplösas till sina enklaste beståndsdelar, eller grundelementer, derigenom nemligen att vi, vid en djupare språkforskning, finna det hvarje i dem anträffad konsonant ännu, ensam, bildar i de språk der de enkla d. v. s. der de enstafviga orden bibehållit sig, eller ock såsom ett residuum numera kvarstå af de

kademin i Stockholm, eller Kongl. Norrska Videnskabs Sellskabet i Kristiania — ehuru dertill af mig enkom, skriftligen, och formligen, uppfordrade — åtog sig att behörigen granska, och offentligen, såväl vetenskapligen som kritiskt, bedöma ifrågavarande skrift. Orsaken dertill är lätt insedd. Dertill erfordrades nemligen enkom ett vidlyftigt specialstudium med afseende å de många detaljerna, och särskildt med hänseende till de många af mig härvid åberopade språken; hvilket allt således skulle förutsätta mera möda och arbete, än hvartill någon ansåg sig måhända vuxen eller befogad.

mångstafviga, — ord, hvilka redan ensamt uttrycka samma grundbegrepp, eller äga samma betydelse, som de af dem sedermera sammansatta längre orden; eller innehafva åtminstone en bemärkelse som är dermed nära analog; äfven om vi stundom kanske — af bristande sak- och språk-kännedom — och icke alltid måhända äro i stånd att attrappera den. Såvida nu konsonanterna — hvilka egentligen utgöra ordens rötter eller grundbokstäfver — för att sjelfve blifva hörbara, måste beljudas af någon vokal (hvarmed, och hvarigenom, de tillika bilda en stafvelse) så följer häraf att redan en hvar af de skilda stafvelserna, som ingå i ett af dem sammansatt stamord, måste — åtminstone i något språk — äga en någotsånär samma, eller motsvarande, betydelse som hela ordet. Detta är ett alltid vunnit resultat, hvartill vi åtminstone, genom våra forskningar, redan kommit; och hvilket man numera, på förhand således, kan antaga såsom gifvet *a priori*. Om vi nu t. ex. med ledning häraf vilja, till en början, underkasta det första finska räkneordet *yksi* („en“) en närmare språkforskning, så måste det finnas språk, i hvilka såväl den ena som den andra af dess båda stafvelser äga samma och enahanda bemärkelse som hela ordet, d. v. s. der de hvardera uttrycka begreppet „en“. Också finna vi verkligen att t. ex. räkneordet „en“ — på Bengaliska heter *ök* — på Zigenerska och Kurdiska, äfvensom på Phelvi-språket och Persiska *jek* — på sistnämnde språk äfvensom på Multanska *hek*, och på Kurdiska äfven *jak*, *aka*, o. s. v. D. v. s. der konsonanten *k* i förening med en vokal⁷⁾ redan ensamt be-

⁷⁾ I åtskilliga andra språk förekommer konsonanten *k* äfven i förening med tvenne vokaler — antingen fördubblad, såsom — *ecki*, *eckiek*, på Ungersk-Tzecklerska (i Dacien, emellan Siebenbürgen och Theis) och stundom med tillägg af nya rotbokstäfver, som t. ex. — *akkum*, på Amina-språket (som talas vidt och bredt på guld kusterna i Afrika) och — *biakkung*, på Akkim-språket (som talas 200 mil från Guinea, uppåt landet) äfvensom — *ockr*, på Ostiakiska (vid Tschulim) och *oker*, å samma språk vid Ob (nära Narim) — eller ock förekommer den enkel, som t. ex. — *oku*, *åku*, på Voguliska (i Ugorien, uti Sibirien) — *ekoo*, på Akripon-språket (i medlersta Afrikas vestliga trakter) — *ekay*, på Cingalesiska (på Ceylon) — *ekja*, *veikja*, på Mokschanska — *veiyke*, *vjaty*, på Mordwinska — *okey*, (äfvensom *odik*, *odikik*) vå Votjakiska; också någongång med en ny tillagd rotbokstaf, såsom

tyder „en“. Likaså finna vi att äfven den andra stafvelsen — *si* (af ordet *yksi*) har också, redan ensamt för sig, samma betydelse. Så t. ex. heter „en“ på Tscherkessiska, Cirkas-

t. ex. — *acone*, på Amanahea-språket i Afrika — eller ock anträffas *k ö f v e r g å e n d e* till *g*-ljudet, som t. ex. *yga*, på Mantschuriska (på Chinesiska halfön Korea) — *ega* på Sanskrit, och — *egy* på Ungerska (som dock uttalas *edsch*). Nångång tillkommer härvid en ny rotbokstaf *n*, t. ex. — *nege*, på Kalmuckiska, och — *noye*, på Samojediska (emellan floderna Torochan och Jenisej). Vidare öfvergår konsonanten *k* ej blott till *g*-ljudet utan äfven till *h* och *ch*, t. ex. — *yhoi*, på Ostiakiska (ofvanom Beresow) — *ichtet* på Tscheremissiska, och — *echat* på Hebräiska, hvilka ord alla betyda „en“. I många af dessa språk tillkommer sålunda härvid en ny rotbokstaf *t*. Denna bokstaf konstruerar redan, ensam, begreppet af Svenska ordet *ett*, och af ordet — *ith* på Ostiakiska (i Irtisch) — *eieth*, på samma språk vid Tom, Jenisej och Irtysch — *ottik* på Permska, och *väte* på Mordwinska, hvilka ord likaså betyda „en“. Denna bokstaf, eller detta *t*-ljud enoncerar sig äfvanså ej blott i finska ordet *yhtä* (och torde den i språket ofta uti Infinitivus kasus motsvara betydelsen — ej af räkneordet, men — af den obestämda Svenska artikeln *en*) utan äfven i ordet *üts* på Dorpatiska dialekten af Estniskan, och i Lappska ordet *akt*, hvilka ord också båda betyda „en“. I åtskilliga andra språk åter tillkommer (enligt hvad vi ofvanföre sett) rotkonsonanten *n*, som — t. ex. i Svenska ordet *en*, eller i det Latinska ordet *unus*, (och med alla dem närmare eller fjärrare beslägtade tungomål) — uttrycker, och karakteriserar, det första räkneordet, hvilken konsonant fördubblad återkommer i det Koräkiska ordet *innen* (i vestra och norra delen af Kamtschatka) som också betyder „en“. I alla Slaviska språk deremot, der äfven denna bokstaf ingår i de ord som beteckna „en“, har *t*-ljudet redan öfvergått till *d*, (såsom t. ex. *odin* på Ryska — *ieden* på Polska, — *jedan* på Serbiska o. s. v.) Äfven i finskan återkommer ej blott bokstafven *n*, utan hela stafvelsen *en*, i förtrafven af orden *ensin*, *ensimäinen*, (först, den förste), ungefär på samma sätt som orden *prja*, *per*, *bär*, hvilka på Tschuvaschiska betyda „en“, afspegla sig i de Latinska orden *prius*, *primus* (förr, den förste) och uppdyka likaså i det Svenska ordet *början*. Men konsonanten *n* är en fri bokstaf, och icke ”bunden till händer och fötter” (som man säger). Derföre likasåväl som den betyder 1, kan den äfven betyda 2. Vi finna också derföre att ”två” heter — *ny*, *na*, på Tangutiska eller Tibetanska — *ynæ*, på Kamaschinska (vid floden Kama i Sibirien) — *niach* på Koräkiska, och — *nüdan* på Lamutiska eller Tungusisk-Sabatschinska (vid Kamtschatka hafsviken). Hvad här blifvit sagt om rotbokstafven *n*, gäller äfven om rotkonsonanten *d* eller *t* (och föröfrigt om *k* och flere andra rotbokstäfver) att liksom de på några språk betyda ”en”, så kunna de deremot på andra språk betyda ”två”, (eller något annat räkneord). Vi hafva genom dessa få rader, i korthet, endast velat visa huru orden, såväl till form som betydelse, variera, changera, och avancera från det ena språket till det andra, och att hvarje språk i det hela utgör en oändeligen sammanhängande och på mångahanda vis sammantrasslad ordhärfva, med många utlöpare ändor. Konsten är blott att kunna — utan att härvid afklippa själfva tråden — leta sig fram till den riktigt förlöpande och förstbörjande hufvudändan.

siska eller Grusinska *ci*. Det är egentligen bokstafsljudet *s* som här åter spelar hufvudrollen, så t. ex. heter „en“ — *szu*, på Avariska (i Kaukasus) — *sah*, på Kubatschinska (å andra sidan Derbent) och slutligen — *sadat* på Kaitiska eller Komuckiska (i Dagestan); hvaremot åter sistnämnda ord på flera andra språk, i likhet med det finska och Sanskritiska ordet *sata*, betyder *ett* 100 (hundra).

Men ej nog härmed! Vi hafva, vid våra forskningar, trängt än djupare, och dervid funnit att ej blott konsonanterna, utan att ofta nog äfven de vid dem vidfogade vokallerna (och det såväl i de enstafviga som i de flerstafviga stamorden) redan ensamt, i och för sig, äga enahanda, eller nära nog samma bemärkelse som det af dem sammansatta hela ordet⁸⁾. Så t. ex. betyder den första vokalen *y*, redan på Chinesiska „en“, ehuru ordet der skrives *ye*⁹⁾; och likaså är fallet med den andra vokalen *i*, såvida ordet *i*, på Ostiakiskan vid Vassjunga floden, äfven betyder „en“. Följaktligen betyder hvar och en af bokstäfverna *y*, *k*, *s*, *i* — detsamma som hela det deraf bildade ordet *yksi*. Sålunda hafva vi nu visat att ej blott hvarje stafvelse, utan att äfven hvarje bokstaf t. ex. i det finska räkneordet *yksi* äger i skilda, och olika, språk samma bemärkelse som det af dem formerade hela ordet; antingen detta nu ursprungligen uppstått genom sammansättning af de (med afseende å sin betydelse) deruti ingredierande homogena delarne; eller att dessa återstå såsom skilda fragmenter af hela det sålunda utaf dem ursprungligen sammansatta ordet; d. v. s. om ordbildningen skett på en syntetisk eller analytisk väg¹⁰⁾. Utan kändedom härom

⁸⁾ Härpå finnas flere ganska klara, och talande, af oss redan förut återopade exempel, ej blott i afhandlingen om de *finska Slamordens uppkomst*, sidd. 14, 16, 17, m. fl. st. men äfven, och isynnerhet, i vår Disputation: *Jumalasta ja hänen monenaisesta nimittämisestä*, sidd. 94—112 (noterna 114—123).

⁹⁾ Uti åskilliga andra språk tyckes samma, eller åtminstone ett närbeslägtadt ljud uttryckas med orden — *jan*, på Afghaniska (i Indien och Persien) — *ju*, *jane* på Ossetiska (i Kaukasus), och — *cuo* på Zend-språket, eller de fordna Parsernas religionsspråk, hvilka ord likaså bemärka en.

¹⁰⁾ Herr Europæus, eller rättare kanske Hr Schleicher, tyckes likväl vid sina forskningar hafva kommit på helt andra tankar. Så

antager Europæus, och utan att dertill angifva något skäl

t. ex. påstår han (åtminstone hvad d. s. k. Indo-Europeiska språken beträffar) att hvar och en stafvelse, eller att hvarje konsonant som ingår i stamorden bland d. s. k. räkneorden, äger sin särskilda, olika, betydelse; att det är genom (en i tankarne verkställd) addition, subtraktion, eller multiplikation af dessa olika betydelser, som begreppet af hela ordet uppstått. Hans bevisningssätt är ungefär följande: Nu veta t. ex. alla att ordet *decem*, på Latin, betyder tio. Detta ord har, enligt hans förmenande, uppstått sålunda, att första stafvelsen *de* måste på något språk betyda 2 (i likhet med hvad vi t. ex. ofvanföre redan anfört om det franska ordet *deux*); och den andra stafvelsen *cem* måste likaså på något språk betyda 5 (i likhet med Svenska ordet *fem*); att något såbeskaffadt ord, med denna bemärkelse, likväl icke oss veterligen någorstädes förekommer (med undantag likväl af ordet *semet*, som på Votjakiska deremot, i Viatka, betyder 8; det samma således som ryska ordet *vosem*) i andra språk än möjligen i Samoje-diskan, der ordet *samljak*, *samlai*, betyder "fem" — hör icke hit; och hvaraf ett spår äfven finnes i ordet *samfolenka*, som på Samojedisk-Tavginska (vid Ishafvet, emellan floderna Jenisej och Lena) och *sombulang*, som på Ostiakiska (vid Tschulim och Tomsk) eller i *ssoumbulang*, som på Kanska eller Khotoviska, äga samma betydelse. Ordet *decem* skulle således uttrycka 2×5 , eller betyda 2 gånger fem, d. v. s. 10. Sådant är nu hans bevis, som får gå och gälla för hvad det kan. Vi bestrida icke att såbeskaffade ordbildningar äfven någongång kunna vara möjliga, dock icke i verkliga eller i egentliga primitiva stamord (eller i räkneorden 1—10) utan i af dem sedermera deriverade och tillskapade ord (t. ex. i latinska ordet *undecim*, "elfva", eller efter orden 1+10, (ett och tio) liksom i finska ordet *yksitoista*, eller *yksitoistakymmentä*, som äfven betyder "elfva" (efter orden, "en på andra" eller "en på det andra tiondet"). Enligt vår förklaring deremot måste hvardera stafvelserna af det Latinska ordet *decem* (d. v. s. hvardera orden *de* och *cem*) på något språk redan, ensamt, betyda "tio", eller detsamma som hela det af dem sammansatta ordet. Så t. ex. finna vi att orden *das*, *dass*, på Permska, *dass* på Syrjänska, och *däss* på Votjakiska, betyda "tio"; och äro dessa ord intet annat än första stafvelsen *de* (af ordet *decem* — på Ryska, *desjal*) något förlängd (*dec*); hvarföre vi äfven tro att det latinska ordet *decem*, i uräldsta tider, kanske uttalades *dessem*. På åtskilliga andra språk åter förekommer detta ord litet mer eller mindre förändradt, såsom t. ex. *tiz* på Ungerska, hvilket ord äfven der betyder "tio", och är ursprungligen samma ord som Ryska ordet *tisch* (tusen). — På samma sätt är nu äfven den andra stafvelsen *cem* (af ordet *decem*) icke annat än första stafvelsen i åtskilliga andra med finskan beslägtade ord, som betyda "tio", t. ex. — *kümme*, på Estniska — *kymmen*, på Finska — *kymen*, på Mordwinska och — *kaime*, på Mokschanska; endast med den skilnad att det ofta varierande *k*-ljudet här öfvergått till *c* (eller *s*). Och att detta verkligen varit fallet, kan man äfven sluta deraf att det ännu bibehållit sig i det grekiska ordet *deka*, som också betyder "tio", och hvarmed *decem* tyckes vara synonymt. Anmärkningsvärdt är det emellertid att i de flesta språk af finsk stam icke återfinnes det finska ordet *kymmen*, eller dess samslägtingar; emedan "tio" i dem betecknas med helt andra ord. Vi måste därför (enligt hvad vi förut lärt oss) uppsöka dessa dess småkusiner på längre håll. Så t. ex. om vi öfvergå till de

(men troligen på grund deraf att ordet *yksi* i infinitivus kasus

Afrikanska språken, så finna vi att orden — *kemi*, och *quemé*, på Bagnon och på Mandingo språket (af hvilka det sednare talas i ganska många trakter af det inre af Afrika, på högra sidan om floden Gambia, äfvensom å Cap Werdes öarne) äfvensom — *came*, på Seracolé spr. och — *themer*, på Sereres spr. (som talas vid de vestra kusterna af medlersta Afrika, i trakterna af Mandingo och Yalof) ursprungligen äro dermed nära beslägtade, ehuru de på dessa språk betyda 100 (liksom *tisch*, på Ryska fick betydelsen af 1000). Hvaremot de ord, der *k*-ljudet öfvergått till *g*, äfven fått bibehålla sin ursprungliga bemärkelse af "tio". Så t. ex. heter "tio" — *goman*, på Quollaliffa spr. — *gomar*, på Howsa, Hausa, Havasa eller Argubba spr. (som talas i provinsen Tiggrry, i Abyssinien, vid södra kusterna af Röda hafvet) — *gwoma*, på Mallowa spr. och — *woma*, på Kallaghee spr. Likaså i de språk, der första rotbokstafven *k*, eller *g*, öfvergått till *t*; der heter "tio" — *tamma*, på Wolaitsa spr. — *tama*, på Woratta spr. och — *tamon*, på Ukuafi språket. Vilja vi ännu gå öfver till de Amerikanska språken, så finna vi att första rotbokstafven *k* ännu der bibehållit sig predominerande uppå flere språk, uti de ord som betyda "tio", ehuru orden förfrikt der (till följd af nya elementer och ingredienser, i bokstafsväg) redan undergått en så stor metamorfos, att de äfven af den skarpsinnigaste språkforskare svårigen kunna igenkännas. Så t. ex. heter "tio" — *kulle*, på Tschuktschiska (som, vid Onadyr-floden och vid Behrings eller Cooks sund, talas å den emot Amerika stötande yttersta udden af nordöstra Asien, — *kollit*, på Grönländska — *kollin*, på Kadjakiska, äfvensom — *kolu*, på Tschugazziska (som talas af Ugaljachmutterna och Kinaitzerna vid Prins Wiljams sund). För att inse dessa ords frändskap med språk af finsk stam, böra vi erinra att konsonanten *l* i många språk (såväl som *k*) är urtypen, eller urformen för ord som betyda "tio". Så t. ex. heter "tio" — *lu*, på Voguliska, — *loo*, *lau*, på samma språk i Ugorien, och — *lu*, på Tscheremissiska, äfvensom — *luzeju*, och *ju*, på Samojediska, och slutligen *lokke*, *lukke*, på Lappska; hvilket ord, omfattande båda grundbokstäfverna *l* och *k*, är intet annat än en slags omkastning af de båda grundstafvelserna, eller rotbokstäfverna, i det Tschuktschiska ordet *kulle*; ty hafva vi på såbeskaffade fall många exempel (jmf. de finska Stamordens uppkomst, sid. 46.)

Resultatet af vår undersökning blir således: att det latinska ordet *decem* icke uppkommit genom multiplikation, addition, eller subtraktion af tvenne olika tal — af 2 och 5 (eller genom en kombination af tvenne olika begrepp) utan att det tvärtom innehåller ett upprepande, eller en reproduktion, af ett och samma grundbegrepp, tagit *in duplo*. Hvaraf äfven följer att ordets s. k. "urformer" är helt enkelt de båda konsonanterna *d* och *c* (sller *k*) men tagne särskildt — en hvar för sig; såvida vi nemligen anställa våra forskningar här — icke endast relativt, utan äfven — *in absolutum*. Den tredje konsonanten *m*, som ingår i ordet, och förekommer äfven likaså i många andra ord hvilka beteckna 10, är ursprungligen samma grund- eller rotbokstaf, som återträffas t. ex. i det latinska ordet *mille*. äfvensom i orden — *myu*, på Tatariska — *ming*, på Jakutiska, och Tungusisk-Konniska (i Daurien) — *minga* på Kalmuckiska, m. fl. och hvilka ord alla bemärka 1000; och torde äfven denna bokstaf på något fordöm förgånget urspråk, ensam, möjligen hafva antydtt 10, eller något annat af de enkla räkneorden, änskönt vi numera icke känna det. Och gå vi nu deremot ef-

har *yhtä*) att ordets stam- eller ursprungliga grundord varit

ter denna deduktion, att rådfråga Herrar Europæus och Schleicher, så förklara de att urformen, till ordet *decem*, är *dakam*; således — *idem per idem*. För att bättre fatta detta vilja vi först anföra dessa deras urformer för de s. k. "indo-europeiska" räkneorden, hvilka äro — **1**, *aika*, *aina*, *ai-na-ta* och (*j*)*edin*, (således fyra). Så t. ex. äro de fyra urformerna för det lilla svenska ordet *en*, eller *ett*, alla sålunda dubbelt längre än det af dem sedermera bildade svenska stamordet. Detta strider ju redan emot det sunnda förståndet, eller emot sjelfva naturen och begreppet af hvad vi i allmänhet förstå med ett stamord; d. v. s. ett (litet) ord, som utgör såtillsägandes det första fröet, eller sjelfva kärnan, till åtskilliga andra deraf sedermera bildade eller tillskapade ord. Ty, enligt hvad vi nyss nämnt, måste de ursprungliga stamorden (såvida vi nemligen kunna uppsåra dem) eller de s. k. urformerna till dem, blott och endast bestå af en enkel stafvelse; och det så mycket mer som de enstafviga språken, med skäl, anses utgöra menniskoslägtets äldsta eller s. k. urspråk. (Af dessa enstafviga såväl ord som språk hafva, på *syntetisk* väg, sedermera under tidens längd flerstafviga uppstått; utan att detta hindrar att af de flerstafviga sedermera åter, på *analytisk* väg, kann uppstå enstafviga). Eller rättare kanske sagdt, dessa stamord måste ursprungligen bestå af en beljudad konsonant, eller stundom — och isynnerhet i de ännu obildade spåken — af en vokal. Men härvid bör dock observeras (hvad vi, i våra specimina af år 1850 och 1853, med flerfaldiga exempel bevisat) att flerstafviga stamord vanligtvis hafva flere, och ganska olika, urformer, d. v. s. att de till sin grund väl kunna vara sammansatte af flere, och skilda stafvelser, men af hvilka en hvar likväl ursprungligen konstruerar olika urformer, de der hvar och en kunna hafva enahanda betydelse som det af dem sammansatta hela ordet; liksom vi t. ex. nyss här visat att fallet äfven varit med ordon *decem*, *yksi*, och *kaksi*.

Vilja vi, angående stamordens uppkomst och ursprung, gå ännu längre in i applikaturen, så måste vi antaga att äfven de enklaste orden i de enstafviga språken (d. v. s. såväl hvarje konsonant som vokal) ytterligare haft en slags urform, som ursprungligen bestått i ett oredigt, eller i ett oartikuleradt vokalljud, eller läte, ej så mycket olik det oskälige djurens (af hvilka t. ex. kattens *jam*, och gökens *rop*, ännu kommer menniskorösten nog nära). Och har det troligen fordrats en mångfald af generationer innan dessa kakofonetiska ljud, hvilka på sätt och vis utgjort det första tungomålet (och hvaraf ännu i alla språk gråten, skrattet, skriket, och en hop interjektioner äro — ett *reminiscens*) småningom, och under tidens längd, kunnat utveckla sig eller öfvergå till klarare och bestämdare former, hvilka först bildat ett eller annat ord, hvaraf småningom ett språk kunnat uppstå. Att detta verkligen varit fallet, bevisas deraf att det ännu gifves språk, hvarom detta till stor del gäller. Så t. ex. finna vi i Cookesöarnes språk hundradetals ord, hvilka endast bestå af ett slags (för våra öron, och för vår uppfattningsgåfva) otydligt läte, uttryckt i ord bestående af 1, 2, 3, 4 och flere (ofta olika slags) vokaler, förbundne med hvarandra utan något slags konsonantljud; och kann ett såbeskaffadt ord ej blott hafva flere, alldeles olika, bemärkelser, utan kann det (hvad som är det besynnerligaste) — på en gång vara både substantivum, adjektivum, verbum och adverbium; (och ännu till af olika bemärkelse) — till ett bevis på språkens barndom. Utrymmet tillåter icke här att närmare vindicera det; dock skola vi kanske en annan gång göra det.

ykt; utan att bekymra sig derom att detta, såsom slutande sig med tvenne konsonanter, derigenom högtidligen svär emot hela det Finska språkets naturlynne och karakter. Men då till och med fader Lönnrot i detta fall ej blott misstagit sig, utan — enligt hvad Castrén påstår, och (i *de affixis pron.* sidd. 62, 65, 66) visat — antagit oriktiga urformer för finska ord, så bör det väl kanske icke synas så tungt, och påskåstande, för Europæus — om också han härvid tagit sig vatten öfver hufvudet.

Men vi återkomma till Europæi "urformer", som äro af en helt annan slags natur; så t. ex. har hos honom räkneordet — **2**, *ka-ka* (läsaren torde väl kanske anse detta såsom ett tryckfel, och det af värsta slaget, om deraf t. ex. skall kunna härledas det Svenska ordet *två*) — **3**, *tri*; — **4**, *katvar* (hvad nu? Ack! Hr E. tänker sig säkert här det latinska ordet *quattuor*); — **5**, *pankama* (nå nu är han ju besatt och rosen-rasande! tänker kanske läsaren. Nej, han deschiffrerar ju här det grekiska ordet *pente*, må man veta); — **6**, *kswaks* (d. v. s. *sex*); — **7**, *saptam* (nå det smakar ju alldeles som *septem*); — **8**, *aktavam*; — **9**, *andavam*, — **10**, *dakam* (der ha vi det!); — **100**, *kamta* (detta, som skall vara urformen t. ex. till det latinska ordet *centum*, och det grekiska *hekaton*, återkommer — eget nog — enligt hvad vi sid. 88 anmärkt, i åtskilliga Afrikanskas pråk, bibehållande bemärkelsen "hundra"); — **1000**, *dakam-kamta* (ganska riktigt! "tio hundra"). Nå detta kan vara nog af det slaget! Man ser att här går allt på *a* — *panka*, *dakam*, *kamta*.

Vi vilja nu äfven, för jemförelsens skull, anföra hans urformer för de "finsk-ungerska" räkneorden, hvilka äro som följer: **1**, *i-ka-ta*, *aina*, *ai-wa*, *etinen* (således också fyra urformer här, för det finska ordet *yksi*; och huru skulle de väl kunna vara färre än i de indo-europeiska språken?); — **2**, *ka-k(a)-ta* (ja, ja! *ka-k(a)-ta* — så måste det heta, efter som det på de indo-europeiska språken hette *ka-ka*) — **3**, *ka-ra-m*; — **4**, *natja*; — **5**, *wats*; — **6**, *kwat*; — **7**, *sabsam*; — **8**, *a-kak-dakam* (d. v. s. 2—10 = 8); — **9**, *an-ik-dakam* (d. v. s. 1—10 = 9); — **10**, *dakamans*; — **100**, *sata* (nå det var då ett klokt ord, som låter höra sig); — **1000**, *tusamt*. Hr E. torde förlåta oss, om vi — med anledning af hans galimatias — tro det han härvid varit litet perturberad, som man säger, och — icke så litet heller; eller att hans *pegasus* härvidlag skenat öfver skaklorna, d. v. s. uppåt väggarne (som det heter). Visst söker han stundom, på sitt vis, förklara saken; men vi bekänna uppriktigt det vi på många ställen icke alls begripa honom, liksom vi tro att han icke heller begriper sig sjelf. Dock om han framdeles, bättre än hvad han hittills förmått, lyckas öfvertyga oss om sannolikheten af sina suppositioner, och sina många kostliga uppgifter, vilja vi gerna i detta fall återtaga våra omdömen.

Hr E. har icke förklarat oss hvad han egentligen förstår med sin s. k. "urform"; och vi tro att han icke ens kann förklara det. Vi åter hafva dermed förstått ett ännu äldre, eller åtminstone ett enklare, stamord än det redan kända; hvilket vanligtvis anträffas i ett annat språk. Hr E. tyckes deremot (efter eget tycke och smak) fingera upp det efter sitt eget hufvud, der det således endast står att finnas.

Vid de af oss redan härförinnan anställda forskningar hafva vi likaså kommit till ett annat, och till ett ännu måhända intressantare, resultat; nemligen att hvarje stamord dessutom äger en viss „sfer“, såsom vi uttryckt det; d. v. s. sedan det inom närbeslägtade språk spelat något så när samma roll, eller — om ock till formen litet varierande — uttryckt ungefär samma grundbegrepp, kommer det ofta sedermera (mer eller mindre förändradt) att inom vissa mera främmande språk spela (med afseende å sin betydelse) en helt annan roll, eller att uttrycka ett begrepp som är antingen alldeles rakt motsatt, eller på något sätt nära befryndadt, med dess ursprungliga bemärkelse¹¹⁾. Är nu denna af oss gjorda observation alltid säker, och sann, måste den äfven gälla såväl om det finska ordet *yksi*, som om de andra dermed beslägtade orden. Vi finna nu också verkligen att t. ex. orden *ütsch*, *utsch* och *uitsi*, som på Tschuvaschiska betyder „tre“, i det hela icke är annat än en olika prononciation af det finska ordet *yksi* (ty bokstafven *k* öfvergår i många språk till *tj* och *tsch*, liksom t. ex. i det svenska ordet *kärlek*). Och likaså då t. ex. ordet *ekki* på Magyariska betyder „en“, så betyder samma ord deremot på andra språk — såsom t. ex. *icke*, på Tatariska (vid Tobolsk) — *ikki*, på Jakutiska (vid floden Lena, i Sibirien) och — *ykki*, på Tschuvaschiska — „två“. På samma sätt då — *aku*, på Voguliska, och *okei* på Votjakiska bemärka „en“, så betyda deremot orden — *akoo*, på Mallowa- och Quolla-Liffa spr., äfvensom *wuku*, på Havasa språket, i Afrika, samt — *oco*, på Karai-biska, och — *ake*, på Majongkong-dialekten af Tamanaca språket i Guiana, uti södra Amerika, — „två“.

Vi hafva genom denna lilla, i största hast, framkastade tablå, liksom i en panorama sökt uppfatta det första finska räkneordet *yksi*, med åtskilliga af dess sidoskott och utgreningar, för att derigenom antyda de olika slags slägtskapsförhållanden, hvaruti orden stå till hvarandra i olika språk,

¹¹⁾ Se ”De finska stamordens uppkomst,” sid. 48 och följ.

och hvarigenom de sig emellan idkeligen anknyta nya förbindelser. Vi vilja blott tillägga, att i den mån som ordens „sfer“ utvidgas — i samma mån förlora orden äfven, såväl i formelt som i essentielt afseende, sin ursprungliga karakter, så att slutligen återstår, i förra fallet, ej mera än en enda genuin konsonant, eller rotbokstaf (af hvilka den första vanligen längst bibehåller sig) tills slutligen äfven denna måste försvinna; och af det sålunda upplösta ordet skönjes således icke mera något spår, åtminstone ej i synlig måtto — lika litet som i naturriket något återstår af en redan förgången, och förmultnad, växt. Men under tiden har likväl genom nya kombinationer af främmande elementer och ingredienser (d. v. s. rotbokstäfver) cirkulationen oafbrutet fortgått, och nya ord derigenom uppstått af de förra, i hvilka man icke mera igenkänner någon af de förras beståndsdelar, men som detta oaktadt äro med dem — om ej så nära, så likväl — på längre håll beslägtade. I sednare fallet, eller med afseende å sin betydelse, hafva orden än mera divergerat, och åt olika håll oscillerat, så det slutligen äfven för den sprängdlärdaste språkforskare blir svårt, om ej omöjligt, att längre följa dem i spåren. Och då hvad som här gäller om det ena ordet, äfven måste gälla om det andra, så hafva sålunda slutligen en mängd för oss främmande och okända ord, och tungomål, uppstått — hos hvilka vi icke mera kunna finna, eller ana, någon slägtskap (eller några beröringspunkter) med vårt; och likväl finnas de, och måste finnas.¹²⁾ Dessa språk anträffa vi nu vanligen i den mån deras

¹²⁾ Med afseende å denna ordens stora fruktsamhet och parningslust, (om vi så få kalla det) röja språken (i ett visst andligt afseende) ungefär samma slags karakter och naturlygne, som blodmassan (i materielt hänseende) uti människokroppen; nemligen att kunna reproducera och reorganisera sig sjelf, helst det just ligger i sjelfva deras natur en viss sträfvan, och förmåga, att assimilera, perfektionera, och konstituera sin egen existens; — på samma sätt som det ligger i många andra af människans medfödda naturanlag en viss tendens, och förmåga, till fullkomlighet; på grund hvaraf ock språken i det hela mera äro att anses, och räknas, såsom en naturprodukt, än såsom ett konstfabrikat. Gäller detta nu om de artikulerade orden i språket, huru mycket mera måste det icke då gälla om de oartikulerade ljuden, d. v. s. om sjelfva människorösten, och dess

områden äro ifrån vårt land längst aflägsna, d. v. s. i andra verdensdelar.

Såbeskaffade upplysningar, som vi här meddelat om det första finska räkneordet *yksi*, skulle vi äfven kunna nedskrifva om hvarje af de följande¹³⁾; men det ligger här utom

modulationer; hvilka äfven (liksom musiken) utgöra ett eget slags språk för sig. Likaså om man t. ex. ifrån skilda verdensdelar skulle taga foglar, eller djur, tillhörande samma slags species, så skola dessa troligen (med afseende å sina rop, eller läten) sigemellan kunna kommunicera sig med hvarandra, utan att deras släkten förut veterligen haft någon närmare beröring till hvarandra (— derest ej olika zoner och klimat härvid förmått verka någon förändring) och hvarvid troligen sångfoglarna skola uppstamma samma slags melodier — till ett bevis att de, såväl i andligt som i fysiskt måtto, äro med hvarandra befreundade. Och människoslägtet skulle kanske icke vara det, derföre att det i olika riktningar, och under olika naturförhållanden, förstått uppbearbeta, och utveckla, sitt af naturen det gifna tungomål?

¹³⁾ Så t. ex. om vi vilja taga det andra finska räkneordet *kaksi* under närmare skärskådande, der äfven rotbokstafven *k* ej blott är den predominerande, utan dessutom reproducerad *in duplo*, så finna vi till en början, att den — om ock någongång öfvergående till *g*, *t* (eller *d*) och *s*, m. m. — ej blott börjar, och karakteriserar, ord som utmärka detta kardinalbegrepp inom en mängd språk tillhörande den finska språkstammen, utan fortlefver den i detta fall ännu länge uti flere främmande tungomål. Så t. ex. heter "två" — *kaks*, och *kats*, på Estniska; — *quekte*, på Lappska; — *kik*, *kyk*, på Syrjänska, och — *kek*, på Permska; — *kyk*, *kikk*, på Votjakiska; — *ycki*, *ikke*, *ike*, på Tschuvaschiska; — *icke*, på Tatariska; — *iechi*, på Jakutiska; — *kity*, *kytti*, på Voguliska; — *kita*, på Vogul. i Verchoturje; — *kita*, *kati*, på Vogul. vid Tscherdima; — *kitai*, på Vogul. vid Berezow; — *kitta*, på Vogul. i Ugorien; — *ket*, *kettö*, på Ungerska; — *kidde*, på Taiginska; — *kiddja*, på Motoriska; — *siddja*, på Kamaschinska; — *d'sidja*, på Koibaliska; — *side*, på Samojediska; — *sitti*, på Samojedisk-Tavginska; — *tzidai*, på Ostiakiska vid Tschulim; — *schidæ*, på Ost. vid Ob, nära Narim; — *kätt*, på Ost. vid Irtyesch; — *katn*, på Ost. vid Tom och Jenisej; — *katny*, på Ost. vid Narim; — *katkiny*, på Ost. af Lumpokoliska stammen; — *katkehny*, på Ost. af stammen Vassjunga; — *kialkiny*, på Ost. vid Juranje; — *kechtet*, *kocktat*, *koktoty*, på Tscheremissiska; — *kafta*, på Mokschanska; — *kafta*, *kafta*, på Mordwinska; — *giggu*, på Avariska i Kaukasus; — *giva*, på Kaitakska, eller Komuckiska i Dagestan; — *kinæ*, på Arinziska, vid Crasnojär, nära Jenisej, o. s. v. Och vilja vi äfven här gå till de Afrikanska språken, så anträffa vi samma ordklass äfven der. Så t. ex. heter "två" — *kaki*, på Tambi språket (som talas af negrerna uti bergstrakterna i granskapet af Akra); — *ket*, på Karaba och Old Calebar språken (af hvilka det förra talas af de svarta kannibalerna emellan Ibo och Mokko, högre upp från kusterna i Vestra delen af Afrika); — *keddy*, *kidde*, på Begirma eller Begharmi spr. (som talas af negerstammarna emellan Sahara och Gölbi, i Afrikas nordöstra öknar); — *koddum*, på Tembu eller Attambu spr. (som talas af negrerna i Angola, ifrån Kassenti och Amina djupare inåt landet); — *kotum*, på Kouri spr. (eller *toku*, som det med omkastade rotbokstäfver heter, på Tschirkassiska)

gränsen och området, d. v. s. utom omfånget af vår uppsats. Vi hafva dessutom redan länge nog aflägsnat oss från vårt egentliga hufvudändamål, som vore att litet närmare och kritiskt bedöma Hr Europæi språkkarta och komparatift uppgjorda Tabell öfver de finska räkneorden. Dock vi hafva härigenom om ej annat, så åtminstone velat öfvertyga honom att äfven vi äro litet bevandrade i denna sak, och tilltro oss på grund deraf vara nog hemmastadde för att kunna bedöma frågan; helst föga nog någon annan, här för tillfället — dertill torde vara mera kvalificerad.

Vi vilja redan härvid på förhand underrätta Hr Europæus, att vi komma härutinnan att kanske blifva litet stränga; men allt detta af idel välmening, och för att befordra en god sak; — icke för att dekuragera författaren, utan tvärtom snarare — för att, om så fordras, enkuragera honom. Också tyckes han icke sakna mod — kanske snarare någonting annat? Vi börja därför i detta afseende först med att gifva honom några välmenta råd; något hvarmed vi egentligen kanske hade bort sluta.

Det vigtigaste, och det första, som Hr E. borde beflita sig om, vore att ej blott i sina tankar, utan att äfven i sitt språk och i sitt framställningssätt, vara tydlig och klar, d. v. s. att klart och redigt framställa sina tankar — såframt han neml. äger några sådane. Utan denna egenskap betyder allt hvad han skrifver ingenting. Ty skall man här idkeligen meditera, och fundera, för att möjligen gissa sig till hvad författaren egentligen menar (hvilket flerstädes är fallet med det utsända profbladet, som — åtminstone för oss

utan att här tala om flere andra tungomål. Hvad som blifvit sagdt om räkneordet *yksi*, nemligen att hvardera stafvelsen, eller (rättare sagdt) att hvardera rotbokstafven, redan ensamt, för sig, bemärker i skilda språk detsamma som hela ordet — detsamma gäller äfven om ordet *kaksi*. Så t. ex. heter "två" — *kow*, på Kubatschinska, på yttre sidan om Derbent, och — *czivo*, på Tungusiska i Daurien, vid Nertschinsk. Och liksom flere af ordet *yksi*'s synonyma i åtskilliga andra språk betecknade "två", så beteckna nu äfven åtskilliga af ordet *kaksi*'s koadequata, i somliga språk, deremot "en"; t. ex. — *chuodscha*, på Kamaschinska, och — *ecki*, på Ungerska (som betyda "en") då deremot *icke*, på Tatariska betyder "två".

— på många ställen förefallit alldeles obegripligt) så kastar äfven den tålmodigaste läsare hans bok i knuten.

Vidare bör han icke anföra någonting, utan att veta hvarföre han anför det. Men ej nog dermed! Läsaren måste äfven få veta det. D. v. s. dertill måste ej blott finnas en orsak, utan det måste äfven leda till ett visst resultat, såsom t. ex. för att bevisa en sak. Utan denna egenskap kommer hans meddelanden att sakna allt intresse (hvilket, ty värr, röjer sig i den meddelta prospekten)¹⁴).

Det är en svaghet, och snart sagdt en mani, hos mången författare — isynnerhet inom natur- och språkvetenskaperna — att, onödigtvis, vilja braska med nya namn och termer, der de antingen alls icke behöfvas, eller ock der de redan förut finnas, och det vida bättre ackrediterade, d. v. s. behörigen fixerade, och auktoriserade af gammalt; hvarigenom man i stället att föra sin vetenskap framåt, snarare för den ett steg tillbaka. Äfven härföre bör Hr E. akta sig, såvida han derigenom endast gör sig löjlig.¹⁵)

¹⁴) Så t. ex. hvad är meningen med de Grekiska bokstäfverna *δ* och *ζ* som stundom blifvit insatta än i början, än i slutet, än midt i ordet? Nå — hvad betyder då t. ex. de många siffertalen, som förekomma vid det 10:de finska räkneordet? Och — hvad betyder mycket annat, som man ej får redå på?

¹⁵) Så t. ex. hvad förstår Hr E. med "de Indo-Europeiska språken"? hvartill han räknar Keltiskan, Latinet, Albanesiskan, Grekiskan, Germaniskan, Slaviskan, Lithauskan, Lettiskan, Armeniskan, Zend oah Sanskrit; af hvilka åtminstone de tre sistnämnde ej torde tillhöra Europa. Då hade han med samma skäl kunnat diträkna flere andra. Eller är nu kanske meningen verkligen den, att alla dessa folk och tungomål i Europa förskrifva sig från Indien? — en tanke, lika fadd och taktlös, som om jag t. ex. skulle kalla den potatis som växer på min åker — till "Amerika-potatis", derföre att denna växt ursprungligen förskrifver sig från Amerika. Kära Hr E., denna idé är lika olycklig som den, då Castrén fick det infallet att förskrifva alla finska och finnbeslägtade folkslag — från de Altaiska bergen. En tanke, och ett påstående — betraktadt af mången såsom en ny, och viktig, upptäckt; i anledning hvaraf han skördade ett högljudt jubileum, både af finnar och — "icke-finnar". Måhända förstår Hr E. här nu detsamma? I hvilket fall vi få tillönska honom dertill lycka!

Nå hvad förstår då Hr E. med "de Finsk-Ungerska språken"? Troligtvis ingenting. Det är ett namn som endast vittnar om författarens stora uppfinningsförmåga, och betyder och gäller icke ens så pass mycket som de enkla orden: "de Finska", eller "de Tschudiska" språken; ty dessa namn förstå ju alla; hvaremot mången kan vara villrådlig med hvad som egentligen menas med det här nybakade nam-

Den största noggrannhet, samvetsgrannhet, och sannfärdighet — så i språkforskning, som i all forskning — är ett af de oeftergiffigaste vilkor; hvarförutan hvarje försök i denna väg löper fara att förlora allt sitt värde och förtroende. Detta är något som Hr E. alls icke tyckes hafva besinnat, i fråga om att återgifva de obekanta orden af främmande språk. Nu är det visserligen sannt att de, enligt olika hörsel- och talorganer, ofta blifvit olika prononcerade, och till följd deraf äfven olika upptecknade af skilda och olika språkförvandter (huru de rätteligen böra uttalas, blir en särskild fråga — som ej hör hit); men detta berättigar ingalunda hvarken Hr Europæus eller Hr Schleicher att ytterligare, efter sitt tycke och behag, omskrifva dem efter hvad det dem för godt synes, för att sålunda få dem att bättre passa in för sina funderingar och suppositioner (och hvilket likväl oftast här varit fallet) ty på sådant sätt får man snart ihop — ”god dag! yxskaft”! Hr E. åberopar inga andra källor än v. Strahlenberg och Schleicher. Den sednares manuskript hafva vi naturligtvis icke sett, och känna såmycket mindre dess auktoritet; men vi hafva stort skäl att förmoda det E. aldrig ens sett v. Strahlenberg; åtminstone finnas bland de många ord, på olika språk, som skola betyda ”en”, endast 3 riktigt upptecknade efter Strahlenberg, och — af dem som beteckna ”två”, endast 2; — af dem som utmärka ”tre”, 0 (inget), — af dem som bemärka ”fyra”, endast 1; och — af alla de som uttrycka ”fem”, åter 0 (eller inget) o. s. v. Utan att derföre vilja

net, eller huruvida det skall utsträckas äfven till andra än de två här nämnde nationerna. Hr E. är dock icke den första, som hittat på denna konst; många hafva redan före honom äflats med dessa slags komplicerade folknamn; hvilka, till sitt ursprung, synes hafva innehållit mytiska eller poetiska begrepp, såsom t. ex. *hippämolgoi*, *glaktofagoi*, *scrilofinni* m. fl. hvarefter man sedermera äfven bildat historiska namn, såsom *Anglosazare*, *Vestrogothi*, m. fl. Sålunda har t. ex. ej blott Rask — som dessutom ännu velat hänföra *Tartariskan* till de med finskan beslägtade tungomål — utan äfven Schott och Gabelentz uppkallat namnet ”de Finsk-Tartariska folken”; och Castrén, som ytterligare velat utsträcka finskans bekantskap med *Turkiskan*, *Mongoliskan*, *Tungusiskan* och *Burätiskan*, hänför dem alla till de af honom såkallade ”Altaiska språken”. Och huru kunde han väl annat, då han förskrifvit dem, liksom oss, från de Altaiska alperna.

anse v. Strahlenberg såsom något ofelbart mönster eller rättesnöre i den vägen, må Hr Europæus emellertid förlåta oss att vi till hans uppgifter i allmänhet hysa allsintet förtroende, intill dess han närmare kann uppgifva sina sagesmän. Ja der han enkom åberopar v. Strahlenberg, som t. ex. vid Mordwinska räkneordet 8, skrifver han orätt *kasksim*, i stället för *kauksim*; och likaså vid räkneordet 5, *wiets*, i stället för *wytzs*. Men ej nog dermed! Hr E. har dessutom det lilla felet att Ijuga (förlåt att vi nyttja ett så fult ord!), så t. ex. påstår han att (enligt v. Strahlenberg) heter 9 på Syrjanska *akmans*, ehuru Str—g icke ens nämner ett ord om hela Syrjanska språket. Och man behöfver endast jemföra dessa hans uppgifter med våra, för att finna — hvilken himmelsvid skilnad! Vi hafva alltid med yttersta noggrannhet ej blott efter bokstafven troget upptecknat flere tusende såbeskaffade främmande ord, från flere hundra obekanta språk, utan äfven vid hvarje af dessa ord noga, och fullständigt, antecknat både auktorns namn, hans srift, och sidan der ordet förekommer; så att vi, om så fordras, när som helst kunna angifva det, med åberopande af autenticitet; och vi önskade att Herrar Europæus och Schleicher gjort sammaledes, såframt de önska blifva trodda. Egentligen skulle det väl höra till saken, att vid hvarje sådan uppgift angående okända språk, alltid tillika citera författaren; men som detta skulle blifva alltför odiöst och voluminöst, kan man icke fordra det annars än då man betviflar uppgiftens sannfärdighet.

Vi skulle visserligen, i detta fall, ännu kunna hafva flere goda råd att gifva Hr E., men på detta vis komma vi ju aldrig till sjelfva hufvudsaken, eller till att granska hvad som redan är utkommet. Vi vända oss därför nu direkte till profbladet.

Det första som här möter vårt öga, är en s. k. *Tabula nigra*, hvaruti — under bilden af ett högväxt träd, med flere åt olika håll utskjutande qvistar och sidogrenar — föreställes de skilda språken, utväxta från den gemensamma moderstammen; men hvilken denna urstam egentligen skulle vara — derom upplyses alls icke; och detta troligen på giltiga

skäl. Hela denna bild, och detta framställningssätt, är i flere afseenden förfelad, och här åtminstone helt och hållet misslyckad. Ty redan i och med bilden, eller vid sjelfva tanken på ett sådant stamträd, ingår tillika äfven begreppet om en *tid*, hvarunder det uppvuxit och utbildat sig; till följd hvaraf de nedersta, eller närmast jorden, och vid roten varande grenarne nödvändigt måste anses utmärka de äldsta, d. v. s. de allra första af oss kända utaf forntidens språk, och deremot de öfversta, och närmast toppen belägna qvistarne, måste likaså åsyfta de yngsta, och i sednare tider formerade språkbildningar. Nu finna vi likväl att förhållandet här är alldeles tvärtom, ty högst upp i öfversta toppen utmärker qvisten n:o 7 det forntida och längesedan utgångna Sanskritspråket, och n:o 6 likaså det gamla och fordna Zend-språket, hvilka sålunda här blifvit af alla gjorda till de allra yngsta, — många andra såbeskaffade orimligheter, och felaktigheter, härvid att förtiga. Eller tycker Hr E. verkligen att detta åskådningssätt är det rätta, eller ens förtjent af att framhållas? Då nu, enligt hvad vi förut nämnt, alla nulefvande språk kunna (med afseende å sina ursprungliga grundelementer) anses vara något så när lika gamla (på samma sätt som alla menniskor kunna anses vara lika berättigade att anse Adam för sin stamfader) så hade deras bas eller urstam — i stället för en vertikal, eller perpendikulär, ställning — rätteligen bort hafva haft ett horisontelt läge, så mycket mer som man då — genom dermed uppdragna, och till afståndet graderade paralleler — ej blott kunde något så när bestämma tiden för de redan döda och utgångna språken, utan äfven utmärka perioden för de nya från dem härstammande. Något sådant tyckes Hr E. äfven hafva tänkt sig, då han dragit ett horisontelt streck med afseende å de Japanska, Malabariska och Amerikanska språken; som, utan att derföre härvidlag stå i något förhållande till hvarandra, en hvar (under n:o 33, 34, 35) här har fått sig anvist sin lilla skilda qvist, eller stängel (till höger om det stora stamträdet) att frodas på; ehuru de, så till sägandes, härvid stannat i växten. Men då i Amerika, såväl som i Afrika, finnas

åtminstone omkring 700—800 skilda språk, torde den qvist icke böra vara så särdeles klen, som skall uppbära dem alla. Man finner emellertid häraf, att förf. icke tänker inskränka sig här endast inom den af honom s. k. "Indo-Europeiska språkstammen", mycket mindre inom den finsk-ungerska; utan att meningen äfven tyckes vara att litet befatta sig med språk i allmänhet; i hvilket afseende vi vilja räcka honom handen.¹⁶⁾ Men dessutom förekommer här ännu till venster (eller på andra sidan) om den stora stammen, och på samma bas, 3:ne stycken andra små stjelkar, hvilka ännu icke ens erhållit någon nummer, och hvilka således tyckas utmärka språken i 3 andra hittills ännu icke upptäckta verldsdelar. Nå, jag måste säga — det var då att vara på en gång både förtänksam och omtänksam! Häraf vill det nu synas som Hr E., i fråga om de finsk-ungerska räkne-orden, ämnar kasta sina blickar kring hela jordens ring. Deremot hafva vi naturligtvis ingenting att anmärka, såmycket mer som det ingår i vårt kram. Ty vi anse jordklotet i det hela vara en alltför liten och högst obetydlig fläck i universum — så stor den än, för mången, kanske visar sig — belyst af samma sol, och omsväfvad af samma intellektuella och spirituella fläkt, som uppenbarar sig i språken. Men min kära E., då man nu vet, att i Amerika och Afrika, liksom i Asien och Europa, finnes en sådan massa af olika språk — är det då skäligt och skickligt att utmärka dem alla gemensamt med en liten stjelk eller spragga? I detta fall vore det kanske bäst att endast statuera 4 språk i världen — de *Europeiska*, de *Asiatiska*, de *Afrikanska* och de *Amerikanska* — hvilka, i sig, skulle innehålla dem alla; ty de i Polynesien eller i Australien befintliga tungomålen torde ännu i det hela vara alltför litet kända.

Mycket vore i sanning ännu att anmärka emot denna alla språks stamtafla, men vi lemna den i sitt värde, och gå

¹⁶⁾ Förf. uppräknar också verkligen ett par Afrikanska språkstammar; men i allmänhet gör han processen ganska kort. Så t. ex. hänför han under N:o 35 alla Amerikanska och Nordost-Asiatiska tungomål. Nå så godt kan det vara! — så slipper man hela slurfven.

vidare. Redan då man läser första raden af E:i härvid bifogade ord-tabell eller språk-karta, föranledes man dervid, ofrivilligt, till flere viktiga och ganska grundliga anmärkningar; ty E. är ingalunda den man som flyr sanningen, och skyr kritiken.

Man finner nemligen först, att (oberäknadt *Finskan*) det är endast 8 språk (neml. *Mordwinskan, Lappskan, Tschere-missiskan, Syrjänskan, Ostiakiskan, Voguliskan, Ungerskan* och *Samojediskan*¹⁷⁾, som förf. hänför till den Finska eller Finsk-Ungerska språkstammen. Hvad kan väl vara orsaken till detta fel? Är det verklig okunnighet, eller är det ett — oförlätligt slarf? Så t. ex. har förf. från antalet af de finska språken helt och hållet bortglömt *Estniskan*; eller manne icke äfven den hör till den finska språkstammen? (Ty om *Tschudiskan*, eller *Vailändskan, Ischoriskan, Liviskan* och *Krevinskan*, m. fl. a. mindre artförändringar, vilja vi icke ens här tala — så mycket mer som de här blifvit uteslutna). Likaså har han bland andra, och på längre håll med finskan beslägtade tungomål — förbisett, och utelemnat 1:o *Permiskan*, som förr troligen taltes i det fordna Biarmaland, och som ännu talas af d. s. k. Permiackerna i Kasanska och Arkangelska guvernementerna; ett språk som, närmast befryndadt med Syrjänskan (eller Sirjänskan) dock kommer finskan närmast. — 2:o *Votjakiskan* (eller *Votjäkiskan*) som talas i guvernementet Wiatka, och förekommer söder om Perm i Kasanska och en del af Orenburgska guvernementerna, särdeles kring strömmarne Oka och Mosqua; och hvilket språk äfven af v. Strahlenberg, Schönström, Porthan, Gyarmathi, Adelung, Vater, m. fl. blifvit, och det som oss synes på goda skäl, räknadt såsom hörande till den Finska

¹⁷⁾ *Samojediskan* — som talas ganska olika i 9 skilda kretsar, och som man dessutom indelat i 3 olika hufvudstammar — hör väl egentligen ej till den finska språkstammen; och förtjenar det troligen icke heller; men med samma skäl som en viss mundart af *Ostiakiskan* (hvilket språk, liksom *Voguliskan*, talas i många sig emellan ganska olika dialekter) räknas tillhöra den finska språkstammen, borde åtminstone den idiom af *Samojediskan*, som talas emellan *Arkangel* och *Pustoserk*, och hvilken stått i en närmare kontakt både med *Lappskan* och *Finskan* — äfven kunna räknas dit.

språkstammen; men hvilket språk E. tyckes vilja subsumera under Syrjänskan. — 3:o *Tschuvaschiskan*, som talas på hvar-dera sidan om Wolga, i Kasanska, Nischnejgorodska och Orenburgska guvernementerna, har likaledes af ofvannämnde författare blifvit hänförd till den Finska språkstammen. — 4:o *Tepteriskan*, som talas i Orenburgska guvernementet, och består af en blandning af Votjakiska, Tschuvaschiska, Tsche-remissiska och andra nästgränsande språk. — 5:o *Mokschan-iskan*, som talas emellan floderna Oka och Wolga, i Orenburgska guvernementet; och hvilket språk man visserligen vanligen (och särdeles med afseende å räkneorden) ansett och betraktat såsom en skild stam, eller dialekt, af Mordwinskan (Ersad), ehuru det, att döma efter meddelta språk-prof, tyckes minst sagdt (enligt Vaters påstående) ursprungligen bestå af ett helt och hållet eget språk. — Vi äro dock af den öfvertygelse att, vid en djupare språkforskning, anträffas den släktskap — som förefinnes de skilda orden emellan, i olika språk — sträcka sig vida längre, än hvad man hittills antagit. Och blir denna sanning bestående, — ram-lar ej blott all Schleichers och Europæi lärdom, utan äfven mycket hvarmed herrar filologer hittills bråkat sin hjerna, och fyllt sina skrifter. Men då nu E. redan i den första, och vigtiga, hufvudfrågan: „hvilka språk böra räknas höra till den Finska språkstammen“? visar en så stor — vi vilja ej kalla det fäkunnighet (ty vi hafva svårt att tro det hans okunnighet gått ända derhän) utan en så stor liknöjdhet, efterlåtenhet, och slarfaktighet¹⁸⁾ så frågas billigt — hvad har man väl då att vänta sig, eller att hoppas af honom i de

¹⁸⁾ Så t. ex. har författaren efteråt i de tryckta exemplaren, med blyertspenna på sju skilda ställen, medelst en hop *tillägg* och *rättelser*, sökt retuschera, korrigera, och reparera en hop fel — utan att här tala om alla dem, som härvid icke blifvit rättade. Hvarje författare, som ut-sänder ett *profblad*, eller en *anmälan* till allmänheten, söker naturligtvis att deri nedlägga sitt bästa, och göra det så dugligt som möjligt, hvarföre det förundrar oss att Hr E hafsat, och fuskat, till den grad som här synes vara fallet, då t. ex. hela noter saknas och blifvit bortglömda, der de enligt i texten citerade nottecken dock borde stå att finnas; hvilket t. ex. är fallet med det 8:de räkneordet i Ostiakiska språket.

små, och ytterst nogräknade, detaljfrågorna angående de olika orden i skilda språk? Vi tillstå uppriktigt att Hr E. låtit vårt hopp härvid — komma på skam.

Vidare kunde man fråga: hvad har föranledt uppställningen af de utaf förf. uppräknade 9 språken — i den följd, eller ordning, hvaruti de finnas här framställda och rangerade? Eller finnes det väl något skäl, eller ens någon rimlig orsak härtill? — ehuru det icke finnes af förf. angifvet. Eller är det kanske endast tillfälligtvis, som man här låtit slumpen få styra och råda? Väl ser man att icke är det språkens inbördes frändskap man härvid laggt till grund; ty Syrjänskan (och Permskan) ligger, näst Estniskan, Finskan mycket närmare än Mordwinskan, liksom Lappskan, näst Voguliskan, ligger närmast Ungerskan (enligt Regulys och Gyarmathis intygande). Icke heller är det med hänsigt till språkens geografiska läge, eller utsträckning, man härvid haft afseende; ty då skulle Lappskan, eller Samojediskan, (såsom det nordligaste) och Ungerskan (såsom det sydligaste) bort utgöra språkgränssorna, eller slutpunkterna af den antagna serien. Den af E. uppställda ordningen tyckes således icke hafva någon vetenskaplig grund — hvilket är föga rekommenderande för en vetenskapsman; ty räkneorden (i och för sig tagna) bestämman icke ensamt språkens affinitet — utan synes anordningen här vara helt och hållet tillfällig. Och som Finskan härvid fått första rummet, och Ungerskan det sista, så skönjer man lätt att denna tillfälliga omständighet gifvit anledning till det af förf. nybakade — och af honom troligen såsom scientifikt och rent vetenskapligt ansedda — namnet „*Finsk-Ungerska språk*“, som således i det hela säger, och upplyser, ingenting; lika så litet som det af andra antagna och tillkrystade namnet „*Finsk-Tartariska språk*“; hvarmed de likaså, å sin sida, sökt rikta vetenskapen.

Men vi hafva redan kanske tröttat läsarens tålmod med dessa våra anmärkningar, gjorda blott vid den första raden af den utsända anmälan, eller prospekten; ock nu skulle likväl dessa egentligen först borda taga sin början, med afseende å de i många hänseenden vidunderliga detalj-

uppgifterna. Af det anförda torde redan den fråga sjelfmant uppstå: huruvida Hr Europæus är den rätta mannen att, i filologiskt afseende, bringa oss mera ljus i språkforskningsväg? Vi tvifla, uppriktigt sagdt, högeligen härpå. Dock „ändan kröner verket“, och vi vilja derföre spara våra omdömen, tills vi få se hvad han vidare har att bjuda oss på. Ty det fordras ej blott god vilja, ihärdigt sinne, flit och arbete, utan äfven litet af hvad man kallar „snille“, för att, i detta liksom i andra afseenden, göra vetenskapliga framsteg.

Ångående Finnarne i Sverige och Norge

Det Stockholmska Aftonbladets hvarje Nummer för den 18:de Septembren innehåller en artikel af Hr Europæus, i hvilken förefinnes en mycket intressant och värdig uttalande om de finska Finnarnas i Sverige och Norge, hvilket en kort referat nedan följande meddelade i Utsigtens Tidning för 1847. Nr. 183. Förhållanden för Finnarna i Sverige och Norge, och deras förhållanden till de öfriga Finnarna i Norden, och en kort historisk öfversikt af deras språk, litteratur, och andra förhållanden, som äro af betydelse för deras historia. (Hr Europæus) vid den här uppgiften af mindre det svenska och det norska folket än den svensk-norska regeringen, och om man icke har varit öfverrädd, och i tid vidtager ett klokt och kraftigt steg, skall man af den norska delen af denna böda riken följt hösten följande åren ska till med tiden kunna följa en sakt i sakt, och dervid till ett svenskt-norskt Behörighetsråd, v. s. utöfningar upproriskt och emot regerande i allmänhet följande sin-
 1847. Nr. 183. Förhållanden för Finnarna i Sverige och Norge, och deras förhållanden till de öfriga Finnarna i Norden, och en kort historisk öfversikt af deras språk, litteratur, och andra förhållanden, som äro af betydelse för deras historia. (Hr Europæus) vid den här uppgiften af mindre det svenska och det norska folket än den svensk-norska regeringen, och om man icke har varit öfverrädd, och i tid vidtager ett klokt och kraftigt steg, skall man af den norska delen af denna böda riken följt hösten följande åren ska till med tiden kunna följa en sakt i sakt, och dervid till ett svenskt-norskt Behörighetsråd, v. s. utöfningar upproriskt och emot regerande i allmänhet följande sin-

1847. Nr. 183. Förhållanden för Finnarna i Sverige och Norge, och deras förhållanden till de öfriga Finnarna i Norden, och en kort historisk öfversikt af deras språk, litteratur, och andra förhållanden, som äro af betydelse för deras historia. (Hr Europæus) vid den här uppgiften af mindre det svenska och det norska folket än den svensk-norska regeringen, och om man icke har varit öfverrädd, och i tid vidtager ett klokt och kraftigt steg, skall man af den norska delen af denna böda riken följt hösten följande åren ska till med tiden kunna följa en sakt i sakt, och dervid till ett svenskt-norskt Behörighetsråd, v. s. utöfningar upproriskt och emot regerande i allmänhet följande sin-

Angående Finnarne i Sverige och Norrige. 1)

Det Stockholmska „Aftonbladet“ har i N:o 134, för den 13 sistlidne Juni, under rubrik: „*Ett Svenskt-Norrskt Schleswig*“, infört en i vårt tycke mycket tanklös och svasande artikel angående Finnarne i norra delen af Sverige och Norrige, hvaraf ett kort referat sednast blifvit meddeladt i Helsingfors Tidningar 1864 N:o 138. Författaren tager sig härvid en mycket viktig min, och resonnerar som en gammal statsman, och en klok politikus (eller hvad man kallar „kannstöpäre“) vid det han upplyser ej mindre det svenska ock det norrska folket än den Svensk-Norriska regeringen, att om man icke hafver ögonen nog öppna, och i tid vidtager ett klokt och kraftigt steg, skall man af de i norra delen af dessa båda riken talrikt bosatta Finnar, ganska lätt, med tiden, kunna bilda en stat i staten, och dervid få ett Svenskt-Norrskt Schleswig, d. v. s. ett obstinat, upproriskt, och emot svenskarne i allmänhet fiendtligt sin-

1) Då ingen annan synes vilja taga dessa arma Finnars rätt i försvar, vill undertecknad än en gång — och äfven från denna sidan om hafvet — uppträda, såsom sanningens tolk, till de svagas skydd och de omvändes värn. Anmärkningsvärdt nog, att äfven denna uppsats, som sistlidne Juni månad erbjöds Helsingfors Tidningar, icke emotogs, af skäl som den då t. f. redaktören förklarade, ”att mina åsigtter om *nationalitetsbegreppet* icke öfverensstämde med dem Tidningen förfäktat för några år sedan (??) Sedermera erbjuden Finlands Allmänna Tidning, kunde den icke heller der emottagas, af orsak som det hette, att ”då Red. vägrat att i sitt blad införa den förra artikeln i ett hit-hörande ämne (numera tryckt sid. 1—14) hade det varit inkonsekvent handladt att intaga denna.” (Hvilken konsekvens!)

nadt folk, hvilket i Finland ej blott skulle komma att vinna sympatier, utan till hvars skyddande Ryssland slutligen kanske en vacker dag skulle utsträcka sin mäktiga hand, för att taga det under sina vingars skygd; för att sålunda, och under denna förevändning, få en fast punkt vid kusterna af Atlantiska hafvet. Och för att förekomma denna olycka, och undvika en *casus belli*, genom bildandet af ett Svenkt-Norrskt Schleswig högst upp i nordnen, föreslår förf., i sin vishet, att man borde denationalisera dessa i Sverige och Norrige bosatta Finnar, d. v. s. att man borde hos dem söka utrota deras finska nationalitet, hvarmed han förstår det finska språket; och att man med ett ord borde ej blott lära, utan äfven, om så fordras, *per fas & nefas* tvinga dem att tala svenska²⁾. Detta projekt är till sin karakter så äkta svenskt,³⁾ så oklokt och korttänkt, som det någon sin kann vara; och röjer dessutom en likastor okunnighet i sak, som oförstånd i tanka och omdömesförmåga. Ty skulle en sådan åtgärd verkligen vidtagas, och efterföljas, skulle den till sina följder blifva menlig, och förnärmande, ej blott för dessa

²⁾ Stilen i "Aftonbladet" är ingalunda hällen i denna positiva ton; tvärtom, den är ganska human. Men detta hindrar oss icke att läsa mellan raderna, och genomskåda sjelfva andemeningen. Vi deremot anse det ridderligare att föra ett rent språk, än att maskera sig bak granna ord och tvetydiga fraser.

³⁾ Beviset för detta vårt påstående står med blodiga bokstäfver att läsas i en föregående artikel (sid. 6—8). Det har dessutom förut af flere blifvit anmärkt (ehuru visserligen, å andra sidan, af andra åter förnekadt) att man redan under den svenska tiden umgåtts med den tanken, och gjort den Kongl. Regeringen det vanvettiga förslaget, att man äfven i Finland, liksom i Sverige, borde söka utrota finskan, och i dess ställe införa det svenska språket; ändock regeringen varit nog upplyst, att aldrig ens vilja lyssna på det örat. Men icke nog härmed! Det saknas icke dem äfven här i Finland, hvilka varit ungefär af samma tänkesätt, och som räknat sig det till en vanära att känna och kunna tala Finska. Så t. ex. skrifver målarmästaren Erik Lindström i ett bref, dateradt Åbo d. 1 Juni 1836, deri det bland annat säges: "Turkulainen pelkää koko suomalaisia kirjoja, sen tähden että se on häpiü hänen mielestän että lukkee suome, ja se on tosi. Ja kun he vähän lukevat, niin hee naureskelevat ja vääristelevät suutans; ja jos minä heillen selitän taas näidein Otavain peräntarkotusta, eli minkä huvituksen taikka valastuksen ne anda, niin he vastavat: "hyh! ei suomenkielesä ole mittään valastusta, se on paljasta palttu; koko suomenkieli pidäs poijes hävitettämän. Niin se näyttää minun mielestäni kun hee saisivat osta valastusta sahsasta eli puodista taikka ap-tekistä, ilman ettei kirjoja tarvitse osta."

Finnar, utan kanske äfven visa sig skadlig och olycksdiger för Svenskarne sjelfva; om de nemligen härigenom, emot sin vilja, skulle bearbeta och uppägga dessa sina egna medborgare till afvogtsinnade och fientligt stämnda undersåter. Historien sjelf visar oss i dag ej blott ett, utan flere, ganska talande exempel härpå. Men det förhåller sig såsom Förf. ganska riktigt anmärker: att folken, såväl som den enskilda menniskan, sällan blir klok af andras skada, eller förstår att hemta visdom af historiens lärdomar.

Författaren utgår från den synpunkten att, med afseende å dessa Finnar, man bör hos dem söka inpregla och inplanta, samt sedermera städse vidmakthålla, en lefvande känsla för Skandinavien såsom deras rätta fosterland, på det de med värma måtte omfatta Sveriges och Norriges gemensamma intressen, m. m. Häruti har han visserligen ganska rätt, och deruti gilla vi fullkomligt hans åsigter. Men då han sedermera antyder sjelfva sättet huru detta bör ske, se — deruti tager han ej blott alldeles felt, och talar som den blinda om färgen, utan han undergräfvat derigenom helt och hållet, och till sjelfva sin grundprincip upplöser den fosterlandskärlek han hos dem säger sig vilja trygga och befästa. Ty utom det att han knappt tyckes förstå hvad nationalitet vill säga,⁴⁾ synes hans mening vara att man kann af-

⁴⁾ Ordet *nationalitet* är en af den sednaste tidens mest omtyckta och mest guterade ordbildningar, och hvilket derföre äfven numera blifvit mycket begagnadt; men hvars konkreta begrepp, eller bemärkelse, såsom till stor del ännu beroende af olika individers föreställningssätt och uppfattningsförmåga (och det såväl i ideelt som i materielt afseende) icke torde vara, och — i likhet med många andra såbeskaffade disjunktiva omdömen — icke heller någonsin torde blifva så fullständigt och till alla delar så fullkomligen bestämdt, att icke dervid stundom äfven olika åsigter kunna göra sig gällande, helst ordet (eller begreppet) här, kann — liksom fallet är med månget annat — tagas i en viss allmänna, och i en viss inskränktare, bemärkelse. Hvem minnes icke den skarpa polemik, som — utan vunnit resultat — länge, för någon tid sedan, fördes angående denna sak, emellan redaktionerna af Helsingfors Tidningar, Papperslyktan, och den tidens Litteraturblad. Och nu sednast har Fransmannen E. Beauvois — som nyligen, uti en i Paris utgifven skrift kallad *Le principe des nationalités*, &c. sökt utreda detta ämne (d. v. s. nationalitetsbegreppet) dervid tagit sig vatten öfver hufvudet, som man säger, och (enligt Helsingf. Tidn. 1864, n:o 141) — i sin argumentation ej blott miss-

säga sig sitt språk och sin nationalitet, och antaga en annan, ungefär på samma sätt som man afkläder sig den ena rocken för att påtaga sig den andra. Ja han tror nemligen

lyckats, utan helt och hållet dabbat sig. Nämnde Tidningsredaktion har sjelf sedermera i N:o 224, 234 och 236 af sitt blad (under rubrik: "Sändebref till Hr A. H. C") sökt närmare konstruera begreppet; men har dervid (såvidt vi kunna finna det) endast i utsväfvande fraser berört detsamma.

Enligt vårt begrepp, skulle med "nationalitet" böra förstås en trogen pregel, eller ett ständigt lefvande uttryck, af allt det egendomliga som gemensamt, och i allmänhet, karakteriserar ett folk, eller en nation, d. v. s. som utgör dess såkallade "lifs-element"; och det såväl i andligt som i timligt afseende. Men såvida nu sjelfva stamordet (*nation*) redan i sig sjelft är tvetydigt — såvida det härleder sig af det latinska ordet *natus*, "född, födelse"; och hvarvid den ena således kann hafva afseende på stället (eller landet) der man blifvit född; den andra deremot kann fästa sig vid härkomsten, eller vid folket af hvilket man blifvit född — så måste, till följd deraf, äfven sjelfva ordet *nation* hafva en tvåfaldig betydelse, emedan dermed kan förstås antingen alla dem som, till följd af sin födelse, tala samma språk, eller ock (utan afseende å språket) dem som till bördan äro födde i samma land, och sortera under samma regering, eller ock slutligen, i vidsträcktare mening, äfven dem som ehuru skilda landsmän, och af olika extraktion, likväl genom adoption, eller till följd af ingångna ömsesidiga rättigheter och förpligtelser, m. m., tillsammans med hvarandra konstituera ett eget samhälle, en stat, eller ett rike; — hvaraf följer att det häraf bildade eller deriverade ordet (och begreppet) *nationalitet*, redan till sitt ursprung, måste vara tvetydigt. För vår del skulle vi likväl tro att det innefattar ett kombineradt begrepp af flere skilda och med hvarandra i det hela olika föreställningar, så att det utmärker ej blott dem som gemensamt tala samma språk, och äro födda i samma land, utan äfven dem, hvilka hafva samma historiska fornminnen, delat samma och gemensamma öden, begagna samma lagar, religion, seder och bruk, lifvas af samma såväl litterära som politiska sträfvanden, och verksamhet, och med ett ord — som äga samma allmänna och gemensamma *väl* till sitt hufvudändamål, m. m., ja som stundom utmärka sig äfven genom samma slags naturfel, lefnadsvanor och egenheter; och hvarvid någongång till och med klädedrägterne kunna komma i fråga, o. s. v. Dock icke så till förstäendes att ju icke en eller annan af dessa egenskaper stundom kunna fela, eller saknas, ja att förhållandet någongång kann vara motsatt, eller omvänt, då de öfriga *requisita*, eller *nota characteristicæ*, likväl kunna konstruera och komplettera begreppet. Säkert är emellertid att nationalitetsprincipen — eller som det fordom, kanske mindre exakt, uttrycktes: *vox populi, vox Dei*, — frandeles torde komma att i historien spela en icke underordnad, utan troligen en mera betydande roll; och att i samma mån som verklig upplysning och sann bildning, d. v. s. förståndsodling och själsförädling komma att inom samhällslifvet göra sig mera allmänt gällande, i samma mån skall säkert äfven ej blott *personalitets-* och *individualitetsbegreppet* — utan än mera *nationalitetsprincipen* — såsom tillika innefattande en totalitet af de förra — vinna en större helgd ibland Europas civiliserade nationer.

— bara dessa finnar lära sig att tala svenska, så behöfves det ej mera; de äro då ej blott (såsom nu) svenska undersåter, utan de hafva derigenom äfven fått sig ett rent svenskt hjerta. Det vore ungefär detsamma som att påstå, eller att tro: — bara man pådrager munsjör Hans en svart rock, så blir han genast en qualificerad prest. Nå hafva då icke finnarne alltid varit trogne och lydige undersåter, den tid de lydte under den svenska kronan? Och detta äfven — utan att kunna tala svenska? Icke är det ju språket, ensamt, som bildar och utgör nationaliteten; äfven om det i någon mån, såsom en faktor, deri ingår, eller till en del bidrager att karakterisera den; och hvarigenom vi igenkänna våra stamförvandter. Och icke är det ju nationaliteten (vare den, föröfrigt, hvilken som helst) som vi böra söka hata och utrota, mera än individualiteten. Tvärtom, vi böra uppskatta och respektera den; ja vi borde, hvad mera är, älska och högakta den; ty den har alltid sitt gifna värde, då saken deraf har så godt som intet värde — åtminstone i denna mening taget.

Derföre då Förf. varnar för en „absurd tillämpning“ af nationalitetsprincipen, såsom ett „politiskt prejudikat“, så bevisar detta huru litet han är kapabel att bedöma frågan. Är nu nationalitetsprincipen, i sig sjelft, icke absurd, så kan tillämpningen af denna princip så mycket mindre vara det, så framt man icke (såsom Förf.) på ett absurdt sätt behandlar den, d. v. s. våldför, missbrukar, och förtrampar den. Han säger sig väl hos de Skandinaviska Finnarne vilja förekomma längtan efter en förening med stamförvandterna „öster om Bottnen“; men det är just en sådan längtan han, genom sitt förordade och sitt tillämnade förslag, skall — om någonsin — hos dem både väcka och lifva. Ty i samma mån som finnarne i Finland behandlas väl, men finnarne i Skandinavien deremot — åtminstone i detta afseende — mera illa, och styfmoderligt, blir det i sanning svårt att förekomma en sådan längtan. Förf. tyckes här hafva samma idé, som Svenskarne alltid haft, nemligen att vilja utmåla Ryssarne „såsom f—n på på väggen„ (som det

heter). Hvem minnes icke ännu huru man under den gamla (goda?) s. k. „Svenska tiden“ inpluggade hos oss att Ryssarne, såsom bestående af idel Baschkirer och Kalmucker, voro de grymmaste och blodtörstigaste menniskor på jorden; hvarpå man, såsom bevis, anförde tusentals historier och anekdoter. Och vi voro en tid enfaldiga nog att lägga tro härtill, tills kriget 1808 lärde oss att bättre lära känna dem⁵⁾. Men det hörde till gamla tidens diplomati, eller politiska takt, att man talte illa om andra, när man icke hade skäl att tala väl om sig sjelf, och att man skrämde sina undersåter för sina grannars mord- och roflystnad (liksom man skrämmer barn för gastar och spöken) för att sålunda tillförsäkra sig om deras blinda tro och obrotsliga kärlek; eller åtminstone — om så höfdes — för att mot såbeskaffade grannar tända deras hat, och väcka deras hämdlystnad. Också brukas detta medel kanske någongång ännu. På samma sätt påstod man ofta, och föregaf, att krigen fördes för *religionens* skull; och att det var en helig pligt att härja, plundra, och sköfla. Folket måste hafva varit bra enfaldigt, då såbeskaffade medel med fördel kunde nyttjas och begagnas. Alla folkslag, sig sjelfve lemnade, hafva ingenting otalt med hvarandra; de äro temligen fördragsamma och fredligt sinnade, och i det hela något så när hvarandra, i detta fall, lika; hvaremot kriget förvildar äfven de fredligaste nationer; och Svenskarne göra i detta fall ingalunda något undantag. Derom vittna nog deras härjningar i Ryssland, t. ex. under Carl XII:s tid, ehuru svenska historien till stor del förtiger det. Det är fast mera de skilda Regeringarne, som — ledde af enskildt intresse, och någongång kanske för att tillfredsställa en passionerad fåfänga — stundom förstått att bringa folken i harnesk emot hvarandra, och hvarvid folket sjelf, ofta oskyldigt, får lida och blöda.

⁵⁾ Historiens vittnesbörd kan i detta fall icke jäfvas. Huru exemplariskt, ja huru vackert och humant uppförde icke (de ”råa”?) Ryssarne sig, under hela kriget i Finland 1808 och 1809? (med undantag af plundringen i Wasa; hvartill Wasaboarne dessutom, sjelve, gåfvo skäligen anledning); och huru skändligt, och nesligt, deremot bete sig icke (de ”civiliserade”?) Preussarne, inom de Danska provinserna, ännu år 1864?

Vi tro dock på grund af en allt mer och mer stigande kultur, och till följd af den lifligare kommunikation, såväl i litterärt som i kommersielt afseende, hvilken numera äger rum olika stater emellan, att man skall finna större uträkning vid, att till sina grannar — hellre hafva vänner än fiender, och till undersåter — hellre nöjde än missbelåtna; hvilket till stor del beror på sättet huru man sjelf uppför sig emot dem. Derföre då förf. påstår att det nationela lif,⁶⁾ som i sednare tider vaknat i Finland, allt mer och mer skall vidgasvalget emellan vårt land och Sverige, så beror detta till stor del på Svenskarnes eget uppförande. I den mån de förtrycka och misshandla Finnarne i sitt eget land, isynnerhet om det sker för språkets skull, i samma mån skola de naturligtvis emot sig förbittra våra sinnen, och väcka våra antipatier; och — icke endast våra, utan äfven alla andras. Ty der mensklighetens rätt kränkes, der står menskligheten äfven sjelf ofta nog färdig att hämnas. Och likaså — i samma mån Svenskarnes hylla dem, skola de deremot vinna vår vänskap och våra sympatier, utan att de derföre behöfva tala hvarken om ett Danskt Schleswig eller om ett Ryskt Polen; ty sjelfva Stockholms stad skulle, genom en oklok och orättvis behandling, lätt kunna bildas till ett svenskt Schleswig. Ja hvem är det icke som har medömkan öfver Polens olycka? och hvem är det icke som af hjertat beklagar Danmarks närvarande politiska ställning? Men hvem har närmast varit orsaken dertill, om icke Polackarne och Danskarne sjelfva?⁷⁾ Visserligen hafva de hvardera härvid be-

⁶⁾ Med detta hos oss, i sednare tider vaknade, s. k. "nationela lif" — får man ingalunda forstå, eller förena, det storordiga och oförståndiga prat, eller skryt, i hithörande frågor, som stundom borna öfver i några af våra tidningsblad, icke heller det lika oförståndiga som orättvisa bedömande, och nedsättande, af andra nationers nationalitet och nationalitetsprinciper; hvilket man likaså någongång fått läsa i våra tidningar; och hvilket helt och hållet strider emot det finska folkets allmänna tänkesätt och naturlyne. Ja man får icke ens hiträkna det af ungdomen, och vissa fennomaner, stundom uttalade och påyrkade bråda, och omogna, införandet af finska språket vid alla landets embetsverk — såvida det icke äfven gillas, och godkännes, af hela nationen.

⁷⁾ Att i en sak, der man har moraliskt rätt, vädja till den råa styrkans *makt*, är ofta lika oklokt och dåraktigt som om en menniska

tett sig på olika sätt, och derföre äfven kommit till olika resultat. De förra hafva misslyckats, till följd af att de uppsatte sig emot makten; de sednare skola troligen icke vinna derpå att de uppsatte sig emot nationaliteten. Hade Danskarne tillåtit den i Schleswig numera hemmastadda tyska nationaliteten att i lugn och fred, oförkränkt och oanstad, få utveckla sig sjelf — i jemnbredd, och invid sidan af den Danska, så hade de derigenom hvarken väckt Tyskarnes sympatier, eller Schleswigarnes antipatier⁸⁾. Men thyvärr är det just de småsinnade regeringarne, liksom de inbilska och storordiga tidningsredaktionerna, hvilka, i detta fall, oftast äro de största kaxar, och de viktigaste despoter. Också har en inskränkt rådgifvare, eller en fåkunnig och småaktig minister, ofta i så måtto varit sitt rikets olycka och förderf. Mätte Svenskarne besinna detta! och må detta lända dem till varnagel — *sat sapienti!*

Författaren i Aftonbladet tyckes ej blott hafva bortglömt att Skandinavien allt ifrån Odens tid (d. v. s. så långt Historien känner) intill den närvarande varit, och än i dag är, till större eller mindre del befolkad af Finnar, såsom en kvarlefva af landets fordna urinvånare. Och då han endast talar om Finnarne i Norrbotten och i den norrska s. k. Finnmarken, så bevisar detta, liksom mycket annat, att han är helt och hållet okunnig derom att dessa Finnar, och Finnmarker, sträcka sig vida sydligare, och långt ned bland de svenska bygderna; ja att de anträffas ännu i denna stund i sjelfva hjertat både af Sverige och Norrige, der man kanske minst skulle förmoda det; och der mera än hundra (säger

ger sig att brottas med en björn; ty en hvar är ju här Herre inom sin sfer. Intelligensen skall dock alltid — förr, eller sednare, — till följd af förståndets öfverlägsenhet, och sin andliga natur, besegra kroppens krafter, de der manifesteras sig i den förgängliga materien.

⁸⁾ Enär Schleswig af ålder, och ursprungligen, är en Dansk provins, hvaruti man tillåtit Tyskar att småningom nedsätta sig, och hvilka slutligen derstädes blifvit de predominerande, så — enär dessa visade sig missnöjde under den Danska spiran — hade Danskarne troligen haft större skäl att åter drifva ut dem igen (till „das grosse Vaterland“) än att här söka hindra, och hemma, det tyska språkelementet, i sin fria och sjelfständiga utveckling. Bättre är att, i detta fall, späka kroppen, än att döda själen

100:de) socknar, än i dag, till större delen bestå af såkallade Finnskogar eller Finnmarker. Och då han uppgifver antalet af dessa Finnar till 13,600 personer, så kunna vi upplysa honom (måtte han blott icke — blifva förskräckt!) att de uppgå till vida öfver 40,000 själar.

Det är icke författaren ensamt, det är hela den Svenska nationen man måste lägga till last denna grofva okunighet om ett historiskt faktum, som likväl närmast rör dem sjelfve, och som visat denna slöhet och liknöjdhet för ett folk, hvilket de i många afseenden hafva mycket att tacka. Dock böra vi härvid tillägga att äfven i Sverige, enskildt, mången ädel röst höjt sig till förmån, och fromma, för dessa våra bröder och stamförvandter; men der (liksom, ofta, här) har intrigen alltid förstått att drifva sitt spel, och att — på sanningens bekostnad — göra sin röst gällande; helst Finnarne haft ingen att hylla sig till, icke heller någon härvid varkunnat sig öfver dem. Så t. ex. hade Bergslagen vid alla riksdagar dem som bevakade dess intressen; Finnarne deremot hade ingen. Tvärtom förtalade man dem, och vanställde förhållandet till deras nackdel. Och för att till någon del härom upplysa vederbörande, äfvensom om sättet huru dessa finnar blifvit behandlade, och för att tillika derigenom inlägga en skarp protest emot Förf:s projektmakerier, vilja vi ej blott hänvisa honom till hvad vi sednast (sidan 6—12) skrifvit i ett härmed nära sammanhängande ämne, der vi (med begagnande af Fernows referater) omnämnt några af dessa, enligt riksdagens beslut, utfärdade Kongliga Förordningar, utan kunna vi (om så åstundas) åberopa ännu flere sådane, hvilka vi vilja ordagrant citera *expressis verbis*.

Under det Finnarne, å ena sidan, medelst flere kongliga förordningar⁹⁾ och under hopp och löfte om diverse

⁹⁾ Det är af historien bekant, att liksom Ryssland ännu i denna stund till stor del är befolkad af Finska och Tschudiska folkstammar, hvilka mer eller mindre blifvit russificerade, så beboddes äfven Skandinavien fordom (d. v. s. före Svearnas och Göternas ankomst) — enligt de nordiska sagornas vitsord, bekräftadt af historiska efterrättelser — endast af Finnar och Lappar, ofta betecknade under de halfmytitka (och folktron den tiden karakteriserande) namnen *Jotar*,

förmåner, lockades att nedsätta sig i dessa djupa skogar

(eller *Jättar*) *Thussar*, *Troll*, m. m., och hvilkas fordna tillhåll och boplatser småningom intogos af främlingarne; hvilka vanligtvis nedsatte sig kring de större vattendragen och invid kusterna, trängande infödingarne derifrån undan; hvarvid de finnar som ej införlifvade sig med Svenskarne, synes ännu länge efteråt, och i flere hundra år, hafva bibehållit sin frihet och själfständighet, uti de inre, och stora, skogstrakter — som då ännu till stor del betäckte snart sagdt alla af rikets provinser; till dess en förfärlig pest 1350 — känd under namn af *Digerdöden* ("Svarta", eller "Stora mansdöden") — synes, med få undantag, hafva gjort slut på de flesta af dem. Ungefär 100 eller 200 år här efter befolkades åter småningom samma trakter, eller deras ödeblefna hemman, och skogbevuxna bygder, af nya inflytningar, hvilka utgöra de äldsta stamfäderna till den i dessa trakter nuvarande finska befolkningen, och hvilka i flere skof, och tid efter annan, hit öfverflyttade ifrån Finland; en del måhända endast till följd af traditionela minnen. Dock vet man knappast — när? och — på hvad sätt? Vål säger Rhyzelius (en på sin tid mycket lärd herre, och häfdeforskare) i sin *Episcoposcopia*, sid. 325 (ehuru mera tvetydigt, och osäkert — på hvad grund?) och, vid det han der talar om huru konung Erik omvände Finnarne i Finland, gör han dervid följande tillägg: "Emedan härmed hafver gått mycket både svårt och långsamt hafver k. Erich, kanske hin Läspe" (detta är således i det hela blott en gissning, en supposition, som skulle antyda vid pass 1248) "funnit sig föranlåten att hemta många tusende finnar, med hustrur och barn, från Finland; dem han gifvit boningsplatser in på svenska skogar i Bergslagen, Dalarne, och åt Vermland, och i deras ställe besatt stora trakter i Finland med dit öfverförda svenska familjer, som än i dag behålla det svenska språket, såsom särdeles i Nyland och en del af Österbotten." Men då nu Rhyzelius med ingenting bestyrkt denna sin uppgift, får den tillsvidare här stå för hans räkning, utan att vi närmare härvid kunna fästa oss. (Det är dock möjligt att härom kunde förekomma något nämnt i hans år 1738 efterlemnade Manuskript *Verma Ecclesiast.*, hvilket vi icke varit i tillfälle att få se). Emellertid har ej blott Ekman (uti "*Värmeland, i sitt ämne och sin utveckling*" sid 101) tagit allt detta för banko, utan synes äfven Silfverstolpe (i sitt "*Sammandrag af Svenska Historien*" sid. 55) till en del tryggt sig härvid, då han om den nyssnämnde konungens svåger, Birger Jarl till Bjällbo, (hvilken betvingade Tavastlänningarne) säger: "vid denna tiden flyttade en myckenhet Svenskar öfver till Österbotten". För att likväl här hålla oss till sanningen, så känna vi lika litet när Svenskarne koloniserade Finland, som när Finnarne först nedsatte sig på de svenska Finnskogarne.

Dock så mycket tyckes vara historiskt utredt, att år 1520 (således under Christiern II Tyranns tid) voro de redan så talrika i Vermland, att de på d. s. k. "*Vermlands berg*" (d. v. s. i Bergslagen) sålde råg (från sina sveder?) för 12 öre tunnann. Ty konsten att svedja är (enligt hvad det allmänt påstås) en egenslags finsk agrikultur, som Normän och Svenskar först berättas hafva lärt sig af Finnarne. Också äro Finnarne det lämpligaste folk i världen, att (utan allmänt understöd) odla, och befolka, stora skogar och ödemarker. Ja det påstås till och med att före Finnarnes ankomst hade man endast odlat bjugg (korn) och hafra der i landet; men att höstsädet, eller råg, först blifvit infördt af Finnarne; hvilka äfven under Hertig Carls

och ödemarker, förföljdes och misshandlades de å andra si-

tid införde seden att bruka näfverskor. En del af de inflyttade Finnarne omtalas visserligen hafva varit rike och förmögne. Äfven äger jag sjelf, i original, fragmenter af ett bouppteckningsinstrument (dateradt d. 29 Mars 1669) efter en sådan inflyttad finne, benämnd *Henrik Häkkinen*, som bodde på Ratsjöberget i Fryksände socken; och som efterlemnade, utom mycket annat, 58 tunnor råg, och en hop silfver- och koppar-kärl af diverse sorter (deribland en liten "bränvinspanna", som — eget nog — blott vägde $1\frac{1}{4}$ \mathcal{H} , värd 4 Rd). Större delen af de från Finland hit inkomne voro deremot utfattige, och irrade länge af och an, uti dessa skogar och ödemarker, innan de nedslogo sig på något visst ställe, och togo fasta boningsplatser; der de ofta framlefde en lång tid af år, innan det för det svenska bygdefolket blef kunnigt, och innan de, till sin säkerhet, under den allmänna förföljelsen, förstodo att tillösa sig s. k. "skattebref". En del voro äfvenledes försedde med ordentliga prestbevis; också äger jag sjelf ett sådant, utfärdadt för en *Hans Henriksson*, och dateradt Rautalambi prestgård d. 10 Febr. 1584, af kyrkoherden derstädes och "Guds ords tjenaar" *Laurentius Lamain (Laurentii?)* hvaraf skönjes att denne Hans Henriksson redan förut vistats någon tid i Värdsnäs (Twäred?) socken af Kinds härad (i Vester-götland) dit han nu för andra gången åter ville begifva sig, af orsak (som det i betyget heter) "att de voro 3 broderbarn, och litet till jord, therföre måste han söka sig annorstädes." Flertalet af de till Sverige inflyttade Finnar antages vid d. s. k. "klubbekriget", under Sigismunds tid, hafva — hyllande sig till Hertig Carls parti, hvilken läfte taga dem i sitt skydd och försvar — flytt undan för Flemingens förföljelser, och funnit här en fristad (åtminstone en tid bortåt). Men i detta fall hade väl — 1:o Regeringen väl bort på något sätt sörja för deras bergning. — 2:o Försiggick klubbekriget om vintertiden, då de icke med sitt pick och pack kunde passera öfver hafvet. — 3:o Äro alla dessa Finnar, samt och synnerligen (med högst få undantag) rena Savolaxare (eller från d. s. k. Nyslotts län) hvilket skönjes såväl af språket, som af deras slägt- eller familje-namn, och af deras gamla traditionela fornsågner; hvaraf att sluta det synes såsom de — på den östra riksgränsen ständigt oroade, och hemsökte, af krigets härjningar — derifrån begifvit sig till den vestra; der det, vid den Norrska riksgränsen, nu förestod dem samma öde. De hafva dessutom hitkommit vid skilda tillfällen, och ofta i mindre partier, sålunda namligen att hvarest i Sverige fanns någon kringströfvande Finne, så uppsökte han till sist Finnskogarne, och qvarstodnade oftast der. Så t. ex. då under Carl XII:s tid större delen af den, under Armfelts befäl, från Norrige 1718 återgående Finska armén förgicks af köld på Dovre-fjället, så skall många af det förfrusna manskapet blifvit qvarlemnade, som sedermera småningom uppsökte sina här boende landsmän, och bland dem qvarstodnade.

Från Regeringens sida synes, märkvärdigt nog, inga åtgärder hafva blifvit vidtagne till förmån för dessa många och talrika kolonier.

Enligt gamla svenska folktraditioner har ej blott Falun koppar- och Sala silvergrufva först blifvit upfunna af Finnar, utan påstås det äfven att flere andra af rikets grufvor och jernverk först blifvit af Finnar upptäckta och bearbetade. Vi lemna dessa berättelser i sitt värde; men visst är åtminstone att Svenskarne sjelfve ej synes (och allra minst i fornda tider) hafva varit ett folk, vant vid bergshandtering; hvarföre ock, tid efter annan, i detta afseende införskrefvos Finnar,

Saxare och Walloner; af hvilka Finnarne redan från de allra äldsta tider gjort sig kände såsom snälla smeder, de der af sjö- och myr- malm sjelfve beredde sitt jern. Så t. ex. finnes (utan att här tala om åtskilligt annat) ett Kungabref af Erik XIV till Gubernatorn i Finland Gust. Fincke, dateradt d. 29 Juli 1562, deri han anbefalles att till bergsbrukningen i Sverige förskicka „Städsfolk”, som det heter, hvarmed torde förstås smeder, jernsmältare, kolare, grufbrytare, m. m., d. v. s. folk, som — hemmastadde i dessa yrken — emot en viss betalning ville dertill låta bruka sig. Åtminstone känner man att flere från Finland införskrifne smeder, sedan de en tid tjenstgjort i Bergslagen, nedsatt sig på Finnskogarne. Redan några år förut, under Gustaf I:s tid — han som så mycket ifrade för bergshandteringen — hade Hertig Johan, å Kongl. Maj:ts vägnar, under d. 24 Sept. 1556 låtit utgå en befallning till densamme Fincke, det han, genom fogdarne, i Nyslotts län, skulle „lathe wttage thet meste legofolk som ther står till att bekomme,” och som till krigsfolk icke befanns tjenligt, hvilket han med det allra första skulle öfversända till Sverige. Det är troligt att med „legofolk” här förstås detsamma som nyss förut med „städsfolk”. Folket på Finnskogarne veta dessutom äfven berätta att åtskilliga Kongl. Maj:ts „bysseskyttar”, födde i Finland, nedsatt sig sedermera här på skogarne. Man finner också verkligen, att Gustaf I flere gånger, i bref till samma Fincke (t. ex. af d. 15 Aug. 1547, och af d. 10 Aug. 1556) requirerat från Nyslotts och Wiborgs län, s. k. „Bysseskyttar”, hvarmed torde förstås artillerister eller kanonier.

Resultatet af alltsammans blir, att lika okunnige som vi, och det svenska folket, än i dag äro om dessa ibland dem boende Finnar, och lika fåfångt som man om dem (ännu för våra tider) söker någon upplysning i den svenska historien, geografin och statistiken — lika fruktlöst, och ännu mindre, står detta der att vinnas för äldre tider; och det märkvärdigaste likväl af allt, är, att nu — då ändtligen ett tillfälle dertill erbjuder sig, att härom inhemta en närmare kunskap — förstår man icke ens att deraf begagna sig.

Men vill man nu äfven betrakta saken från en viss statistisk eller statsekonomisk sida, så finna vi att redan Hertig Carl utgaf 1582 en Förordning, deri han ej blott anbefalldes „hvarje bonde att om hösten så en tunna svedje-råg, emedan landet ägde större utrymme än invånare”, utan hvaruti det dessutom stadgades att: „den som upp- tog, och bebyggde, ödemarker i Vermland, skulle, efter 6 års frihet, everldeligen få behålla dem emot utlagor”. — 1629, d. 21 April, lät Konung Gustaf Adolf utgå ett bref, att Vermlandsbönderna efter behag skulle få lösa sina egendomar till skatte; hvaraf äfven många på Finnskogarne begagnade sig. Men — 1640 stadgade Drottning Christina, att ingen skulle få besitta någon hemmansdel till mindre än en fjerdedel; hvilket påbud stadfästades 1684. Sedermera — för att, vid påkommande krig, hafva gränsbandet emot Norrige mera befolkadt — förordnade Carl XI att man i Vermland skulle få bebo en 10:de dels hemman af ett helt, som — oaktadt det svenska bygdefolket, klagande öfver den finska folkmängdens tillväxt, yrkade dess inskränksnde — likväl ytterligare af kon. Fredrik 1723 d. 10 Sept. föröktes till 12 åboer på hemmanet. Slutligen utkom en Kongl. Resolution af d. 29 Nov. 1756, som, i den 32 §, tillåter bönderna att „klyfva sina hemman i så små lotter som till deras bergning kunde pröfvas tillräckliga”. Detta kan kanske förklara orsaken till det högst sällsynta fall, som synes gränsa nästan till det otroliga, att t. ex. på det lilla finnhemmanet Timbonäs

dan, till följd af bergsbrukens eviga klagande öfver deras idkade svedjebruk ¹⁰⁾.

(om $\frac{1}{4}$ hemman) på Gräsmarks finnskog, lefde, och bodde, 1821 närmare 60 hushåll, med en folknummer af 379 personer; och hvarest hela den lilla skogen var, i ordets strängaste mening, liksom fullsål-lad af små bostäder.

¹⁰⁾ När de första stränga förordningar emot Finnarne utkommo känna vi icke, men att Kon. Gustaf Adolf redan *d. 13 Febr. 1627* angående dem utfärdat ett ampert bref till „Dahla Ståthållaren Petter Kruse och Päder Nilsson“, veta vi; änskönt vi icke läst det. Sedermera utfärdade Drottning Christina en förordning af *d. 22 Juni 1641* (hvaruti äldre „mandater“ och „befallningar“ i samma syfte åberopas) deruti det, på den städse med förökade privilegier favoriserade Bergslagens reklamationer, och med anledning af Finnarnes svedjande i skogarne, heter: „Ty vele vi att J (Bergslagerna) ställe then *ordre* och med Landshöfdingarne aftale, at the låta upbränna thes *kojor* och *hus*, som the sig i skogarne här och ther uppsatt hafva, såsom och them thes *säd*, när then mogen är anten afhända och ifrån taga, eller och i lika måtto upbränna, så at the nödgade och tvungne blifva måge, af fel och brist på thes *lifs* uppehälle, at begifva sig utur skogarne“. Denna förordning förnyades ytterligare, första gången *den 16 Mars 1642*, och andra gången *den 29 Augusti 1644*. Slutligen utkom den af oss sid. 10 åberopade Kongl. Förordningen af *d. 22 Mars 1647*, deruti det heter, § 3, „De *torp* och *gårdar* som blifvit utan lof på allmänningar byggda, äfvensom de hvilka fått dertill lof, men äro nog små att ej kunna åläggas $\frac{1}{4}$ hemmans skatte (obs. att Finnarnes bostäder voro vanligtvis skattlaggda till $\frac{1}{8}$ hemman, eller $\frac{1}{8}$ mantal) skola utödas, ödeläggas, och åter till skog låtas växa“. Hvarefter det § 8 heter: „Alla andra som der svedja, eller nedsätta sig, dem skall man fritt söka att fånga, och såsom andra skadedjur afskaffa“. § 9, „De finnar som äro Bergverken mera hinderligt än beforderligt, deras byggning och *torp* må uthrifvas och afskaffas, deras sveder medh såden dem ifrån tagas, och hvar någon sedan finnes, den skall fängslas, hans byggning uppbrennas, och hafver derhos förgjort sitt arbete, och hvad hos honom och i hans värjo finnes, gånge treskiftes, oss, landet (eller Häradet) och åklagaren“. (Deremot blef det, enligt 23 §, tillåtit Bergsmän att svedja så mycket de behagade). *År 1653 d. 4 Juni*, utgaf Landshöfdingen i Gefle, Grefve Erik Sparre en lika sträng befallning äfven mot de finnar som nedsatt sig på skogarne i Gestrikeland och Helsingeland. Dessa hårda förordningar tillskröpdes ännu ytterligare i K. M. „Förbättrade Skogsförordning“ af *d. 29 Aug. 1664*, med tillägg: „Om någon bonde härefter tillstädjer någon Finne eller någon annan att bygga och bo på sin skog, skall han första gången plikta 40 dal. silf. mt., kommer han oftare igen, då skall han straffas till galgen, der vi honom icke vilja benåda och pardonera“. Ändtligen utkom Kongl. Brevet af *d. 13 Dec. 1693*, hvilket, såsom en förmildring i straffet, tillåter kroppsstraff och spöslitande för den som förbrutit sig medelst svedjande. Och fortforo dessa stränga förordningar att i hela hundra år vara gällande, då slutligen skogsförordningen af *d. 12 Dec. 1743* något mildrade dem, och utsatte, i 25 §, 100 Dalers silf. mt. vite, jemte förlusten af arbete och

Det torde kanske vara bekant att undertecknad, såsom

gröda för hvarje olofligt svedjande i Bergslagen. Och som här aldrig svedjande blifvit af Bergsmän och Bruksmän lofgifvit, alltså kom allslags svedjande att anses, och rubriceras, under namn af "olofligt".

Men äfven i flere andra afseenden trakasserades finnarne på allt möjligt vis. Så t. ex. förbjöds allmogen i Vermland 1650, vid 40 marks Silf. M:ts vite, att hålla sto — "efter hingstarne ej fingo gå stilla på bete", som det hette. (Hade det då ej varit bättre att förbjuda hingstar att släppas å bete?). Detta förbud, som varade i 40 års tid (eller till 1690) gjorde att allmogen ej kunde förse sig med erforderliga dragare, utan nödgades köpa sina hästar från Norrige, hvarigenom denna Norrska hästhandel kom i gång, som än i sednaste tider ägt bestånd. Beräkningen var ganska riktigt gjord; ty när Norrmännen för sina hästar fingo penningar af bönderna, gingo de dermed till bruksherrarne, att, för samma penningar, köpa sig jern och smiden. År 1671, blef det vid 40 marks Silf. M:ts vite allmogen likaledes förbjudet att från skogen hemta barr åt sina getter, eller att derifrån taga löf åt sina får och sin boskap; hvarefter, enligt Kongl. Maj:ts Resolution af d. 7 Okt. 1735 det slutligen blef dem helt och hållet förbjudet att hålla getter; hvilket förbud dock upphäffdes 1641. Men deremot att bränna och kola till bruken, derifrån voro icke ens de herrligaste löfskogar fritagne. — 1656 förordnade Landshöfdingen G. Soop i Vermland, att Finnarne vid 40 marks Silf. M:ts vite ej fingo sälja sina kol, hvarest de fingo dem bäst betalte, eller dit de hade närmaste vägen; utan tvingades de att släpa dem till ett visst för detta behof enkom anvisadt bruk, och hvarvid de fingo åtnöja sig med den spottstyfver man derföre ansåg sig böra betala, som den tiden utgjorde 16 styfver för stigen, eller 2 runestycken tunnan. Oaktadt deras klagan häröfver, grillades denna åtgärd af Bergskollegium d. 23 Nov. 1696, och stadfästades af konung Fredrik d. 27 Juli 1726. Likaså — i stället att uppmuntra timmerhandeln på Norrige, såsom båtande och landet gagnande (och dit dessutom ofta vattendragen visade den naturliga vägen) blef deremot d. 16 Juni 1729 all slags trähandel i detta afseende förbjuden "vid varans förlust, och 2 års Marstrand, både för säljare och dem som hjälpte honom hugga eller köra"; och till följd hvaraf ofta stora partier af flere 1000 stock blefvo nästan årligen på Finnskogarne konfiskerade, afkapade, och oduglige gjorde; änskönt de blifvit fälde på sjelfägande skatteåboers egna marker.

Uppå allmogens förnyade böneskrifter, utkommo slutligen (snart sagdt såsom ett spektakel) Kongl. Resolutionerna af d. 17 Dec. 1734 och d. 16 Mars 1739, deri det beviljades dem rättighet att få "föra till Norrige huggen ved af toppar och vindfällan, på vagn eller släda, emot tullens erläggande," liksom man i Norrige behöfde köpa vedbrand ifrån Sverige. Dock kronan af alla dessa förordningar var likväl den af oss sid. 9 åberopade, och d. 7 Dec. 1682 utfärdade Kongl. Förordningen, enligt hvilken finnarne skulle drifvas från landet, med mindre de icke lärde sig svenska. Något sådant har man då förr aldrig hört — ej ens af de grymmaste fiender; endast Aftonbladets redaktion synes vilja instämna häruti, och tyckes syfta åt samma håll. Detta allt utvisar huru långt en regering kann förgå sig, som endast följer sina rådgifvares ingifvelser, och vederbörande auktoritetens planer och projekter; och icke hellre lyssnar till sjelfva folkets röst, och dem saken närmast angår.

ännu ung student, och redan för mera än 40 år sedan, ledd af vetenskapligt intresse, ej blott sjelf, personligen, besökte de Svenska och Norrska „Finnskogarne“, utan äfven (under åren 1817, 1821 och 1822) en längre tid bott och vistats ibland dessa skandinaviska Finnar — enkom för att, i historiskt afseende, närmare lära sig känna dem; och att oberäknadt de många, och stora, uppoffringar jag härvid gjort både aftid, kostnader, och mödor, så framställde jag slutligen, med anledning af dessa finnars enträgna begäran — ej mindre inför Hans Maj:t Konungen än inför rikets vid Riksdagen i Stockholm 1823 då församlade Ständer — denna Finnallmogens nödställda belägenhet, jemte några af deras gemensamma önskningsmål, — deribland att blifva underviste i religionen på det språk de sjelfve förstodo, och att likaså blifva berättigade att få förrätta sin gudstjenst på sitt finska modersmål; tvenne i sanning icke obilliga begäranden, så mycket mer som de sjelfve dessutom härtill lofvade kontribuera med afseende å alla dervid förekommande kostnader, m. m. ¹¹⁾

Det torde likaså vara allmänt bekant, att då denna fråga först förekom, väckte det ej mindre hos Regeringen än hos Ständerna — icke allenast en allmän förundran, utan den högsta förvåning, att få höra omtalas det ett nytt Finland var på vägen att bilda sig, och det i sjelfva hjertat af Sverige ¹²⁾. Ja man trodde det icke! Man ansåg det som en

¹¹⁾ Utom det andeliga förtryck de, midt uti ett kristligt land, sålunda fått lida i flere hundra år, hafva de äfven i verldsligt afseende ofta fått penitera för sitt finska tungomål, eller rättare — till följd af Svenskarnes sätt att behandla dem. Jag har sjelf, i detta fall, varit vittne till en ganska lustig passage. Vid Höste-Tinget i Fryksände socken, som börjades i Vestanvik d. 12 Oktober 1821, handterade vice Häradshöfdingen Gust. Naucér, (såsom förordnad i stället för Häradsh. J. Sandelin) ett mål emellan tvenne Finnar, af hvilka den ena äfven kunde tala svenska; men den andra icke. Den förre nödgades härvid agera tolk, och tillika vara ombud för den sednare. Man kan väl lätt gissa att rättvisan der måste stå på skralla fötter, der den ena parten äfven måste föra motpartens talan; hvilken Domaren dessutom icke förstod.

¹²⁾ Jemf. t. ex. Herr Falkmans yttrande till Borgareståndets protokoll vid Riksdagen i Stockholm 1823, för den 23 Maj, § 13 (äfven aftryckt i Bihandet till Mnemosyne för Augusti månad 1823, sid. 65).

dikt, och påstod att det endast förekom i mina egna illusioner och fantasier¹³⁾; hvarvid många, inom alla Stånden, isynnerhet ibland Vermländningarne (såsom Finnarnes naturligaste antagonist) enkannerligen bestredo sanningen af mina uppgifter, och voro desamma som mest af alla satte sig emot denna Finnarnes billiga begäran, och naturliga önskan¹⁴⁾. Jag fann mig derföre, i anledning häraf, nödsakad att, genom skrifvelse till Finnskogarne, uppmana deras invånare att till Stockholm uppsända en formlig Deputation af Finnar, bestående af tolf reputerliga och allmänt aktade Hemmansbönder, en från hvarje finnskog, hvilka personligen, inför Konung och Ständer kunde upplysa om det rätta förhållandet. Detta skedde. Tolf Finnar inkommo verkligen uppmarscherades till Stockholm, (sex ifrån den norrska sidan, och sex ifrån den svenska; nemligen — en från hvarje socken) och dessutom tvenne små gossar, hvilka jag derifrån reqvirerat, för att på min bekostnad skolas och uppfostras, i akt och mening att af dem framdeles kunna bilda dugliga och värddiga tjenstemän, såsom religionslärare, uti dessa trakter.¹⁵⁾

¹³⁾ Jemf. t. ex. Hr Huldbergs yttrande i Borgareståndets protokoll för samma dag, äfvensom kyrkoherden D:r Frykstedts anförande till Presteståndets protokoll för den 3 Mars 1823 (äfven aftryckt i Mnemosyne för Augusti månad nämnde år, sid. 247—249) och samma mans ytterligare andragande till Presteståndets protokoll för d. 23 Maj 18ä3 (se III:dje Bandet sid. 319—329).

¹⁴⁾ Jemf. t. ex. Brukspatronen Beckmans uppgifter vid Borgareståndets protokoll för den 23 Maj 1823 [se Bih. till Mnemosyne, loc. cit. och Kyrkoherden D:r Frykstedts och Professorn D:r Kölmarks andraganden inom presteståndet.

¹⁵⁾ Dessa voro tvenne bröder R ä i s ä i n e n, af hvilka den ena, Johan, var född den 11 Febr. 1810, och den andra, Matts d. 31 Dec. 1811, hemma från byn Öjeren å Brandvolds sockens Finnskog i Norrige; och hvilka under min vistelse derstädes ännu gingo i skogen och vallade sin fars getter, men hvilkas goda förståndsgåfvor redan då frapperade mig. Den yngre af dem förstod blott och endast finska; den äldre äfven något norrska. Jag läste med dem, och underviste dem i tre år. De följde med mig 1823 till Finland, och derifrån 1824 till Danmark, hvarifrån de om hösten ännu samma år åtföljde mig till Upsala. Under allt detta fortsatte de med den värma, och den ifver, sina studier (hvilket gränsar till det otroliga) att de den 14 Maj 1826 af Universitetets Rektor, Professorn Dr Themptander, remitterades till Filosofiska fakultetens Dekanus Professorn Dr Gust. Knös, i ändamål att undergå vederbörlig studentexamen; hvilket de äfven fullgjorde tillsammans med några från Stockholms gymnasium till Universitetet di-

Nu kunde man väl icke längre bestrida sjelfva sanningen af mina ord; men illviljan, afvunden, och förtalet hittade snart på en annan utväg, i det man gaf saken en viss s. k. „politisk färg“, hvilket blef så mycket lättare som vid samma tid en hop revolutionera skrivelser (från ett visst annat håll) afgått ifrån Stockholm till några af de södra länen; hvarmed man trodde att dessa Finnarnes rörelser stodo måhända i något sammanhang. Och Regeringen oroades nu, tidt och ofta, af anonyma skrivelser och angifvelser,¹⁶⁾ hvilkas hufvudsakligaste stödjepunkt alltid var, och blef, att jag var en „rysk undersåte“; en omständighet, som i Svenskarnes ögon gjorde en alldeles förfärlig verkan. Att jag då redan i sju år bott i Sverige, med vänskap och välvilja omfattat landets egna barn, och med anledning häraf ägde H. K. H. Kron-Prinsens synnerliga förtroende — dervid fästade sig ingen. Med ett ord: af allt det goda som, å båda sidor, härvid kunnat vinnas, och det såväl å Finnarnes som å Svenskarnes och Norrmännens sida¹⁷⁾ blef i det hela stort ingenting tillgjordt, emedan man härvid utgick från helt andra synpunkter; nemligen från de illiberala och ensidiga åsigter, dem Förf. äfven här på det högsta lofordar och rekommenderar.

Men hvad som deremot kanske torde vara mera obe-

mitterade ynglingar; och hvarvid de hvardera erhöillo vitsordet *approbatur*. Den yngre af dem *Matti*, dog i lungсот 1842; under dess vistelse i Stockholm; och den äldre, *Johan*, tjenstgör ännu såsom skollärare å de norrska Finnskogarne.

¹⁶⁾ Jemf. „Protokoll hållet d. 11:te och 15:de April 1823 i Stockholm hos Kongl. Öfver-Ståthållare Embetet i Polis ärender“; der en undersökning skulle hållas, och (enligt Kongl. Maj:ts egen höga befallning) ej mindre undertecknad än hela den finska deputationen förklara sig i anledning af en hop falska, och anonyma, angifvelser; som, kuverterade i bref till Regeringen, posten mer än engång medfört ifrån Vermland. Visserligen erhöillo vi alla der det vackraste loford, och en högtidlig upprättelse, som dock ej kom till den stora allmänhetens kunskap; hvaremot ännu länge efteråt vilseledande berättelser, smådeskrifter, och paskiller kringspredos, och stundom meddeltes äfven offentligen i Tidningarne, t. ex. i „Utdrag af ett bref från Carlstad d. 29 Juli 1824“ (infördt i „Stockholms Kyrko-Tidning“ för samma år, Lördagen d. 7 Augusti, n:o 39).

¹⁷⁾ Så t. ex. skulle, i politiskt afseende, den skarpa gränsskilnaden, hvardera dessa riken emellan, derigenom försvinna — att Finnarne, på hvardera sidan om gränsen, ville förena sig till bildande af ett gemensamt Härad, bestående af tre stora socknar eller moderförsamlingar.

kant, eller åtminstone mindre kändt, är: att dessa svenska och norrska Finnar, med hänseende till det både andliga och världsliga förtryck hvori de då befunno sig, lågo öfver mig tidt och ofta med önskan, och begärelse, att vilja öfverflytta till Finland, blott jag kunde gifva dem anvisning på stora skogar — med rättighet att der få nedsätta sig, för att upptaga nya boningsplatser. Men jag tänkte härvid: *parempi pyy käissä, kuin kaksi oksalla* (bättre en fogel i handen, än två i skogen). Och dessutom öfvertygad, som jag då var, att de kanske härvid kunnat finna sig bedragne, och möjligen blifva en grad ännu olyckligare än hvad de redan voro, afrådde jag dem icke blott härifrån, utan äfven ännu sedermera, då de i bref skriftligen härom anhöllo, så vägrade jag det bestämdt, och förklarade dem rent ut att jag under inga vilkor härom skulle väcka någon förfrågan, och det så mycket mer som jag hoppades att den Kongl. Svenska och Norrska Regeringen slutligen ändock skulle varkunna sig öfver deras olyckliga öde, och lyssna till deras i alla afseenden rättmätiga begäran. Likaså då Grefve van Suchtelen (Rysslands vid Svenska hofvet då attacherade minister plenipot.) sedermera vid ett tillfälle, enskildt, och i förtrolig väg, förfrågade sig hos mig: om ej dessa finnar skulle vilja återvända till Finland? — i hvilket fall han lofvade förskaffa dem platser på våra krono-allmänningar — svarade jag honom, med förtigande af verkliga och rätta förhållandet, att de (rätteligen kanske — en del af dem) dertill för ingen del visat sig hvarken böjde eller hugade. Jag sade så, såvida jag icke, oskyldigtvis, ville blifva en orsak till en måhända sedermera dyrköpt ånger — då det likväl endast hade kostat mig ett halft ord, och tusental af dessa Finnar, emellan Kongsvinger och Rörås, äfvensom från Jösse- Fryksdals- och Elfdals Härader i Wermland, hade genast, och det vid minsta vink, flyttat tillbaka till Finland, liksom de gjorde år 1742, då (till följd af en svår hungersnöd) en ansenlig utflyttning af några 100 hushåll från de vermländska finnskogarne företogs till Finland ¹⁸⁾. Och ehuru Finnarnes belägenhet sedan den tiden

¹⁸⁾ Se Fernows Beskr. öfver Vermland, sid 817; Tunelds

visserligen -- åtminstone i vissa afseenden -- blifvit mycket förbättrad (särdeles i Norrige) så tror jag dock -- till följd af det förtroende jag alltid haft, och för närvarande ännu äger hos dem¹⁹⁾ -- att än i denna stund, på en uppmaning ifrån mig, en betydlig utvandring derifrån skulle ske -- åt öster.

Nå -- hvad blef nu följden då? Jo, att de i det stället ställde sitt tåg åt vester, och flyttade i massa öfver till Amerika. De hafva gjort detta ej blott en utan flere gån-

Geografi, 6:te Uppl. 5 Del. sid. 101, och Åbo Tidningar 1794, N:o 27. Biskop Gezelius i Åbo hade, redan nära ett halft sekel förut, anhållet hos regeringen: "att, emedan de i Sverige på åtskilliga orter spridda Finnar ej njöto den själavård som K. Carl XI för deras i Gestrike land och Helsingeland bosatta landsmän hade föranstaltat, smärre hushåll, eller yngre personer af detta folk, måtte tillbakaflyttas till öde orter i Finland, hvadan deras förfäder komne voro." (se Gezelii d. Yngres minne af Tengström sid. 143). En begäran, som dock icke tyckes hafva föranlett till någon åtgärd.

¹⁹⁾ Säsom bevis (om så behöfves?) på den auktoritet jag äger, och det minne jag efterlemnadt bland dessa finnar, skulle jag (t. ex. af Norrmän) kunna åberopa Eilert Sundt, som i sin *Beretning om "Fante-eller Landstrygerfolket i Norge"* -- hvarmed han förstår "zigenarne" (tryckt i Christiania 1850) säger härom, bland annat (sid. 207) "Men endnu den Dag idag er der ikke en Sjæl paa Finskoven, som jo naevner C. A. Gottlund som Finnernes Ven og Velgjører. De Gamle mindes ham med Taknemmelighed; de Unge omtale ham med Ærefrygt. Er ikke dette et Bevis for, at hans Virksamhed, hans Tale imellem dem har baaret gode Frugter"? o. s. v. Och likaså skulle jag (t. ex. bland Svenskar) kunna hänvisa till hvad t. ex. M. Axelsson skriver om mig i sin *Vandring i Vermlands Elfdal och Finnskogar* (tryckt i Stockholm 1852) der han, bland annat (sid. 77) säger: "Gottlund är ett namn, som i alla Vermlands Finnbygder lefver i friskt minne. Allt godt som efter hans uppträdande här tillfallit hans stamförvandter, tillskrives honom, såväl skattelindringarne, som uppbyggandet af de kyrkor man nu har. Den finska studenten är sålunda för dessa skogens barn en personlighet af lika stort anseende som Gustaf Vasa hos Dalkarlarne." (Jemf. *Nordisk Tidskrift* af Aug. Sohlman, 3:dje och 4:de Häftena sid. 121). Kurjöst nog kann, såsom en kontrast, å andra sidan, -- i sammanhang härmed, anföras: att då Konung Carl XIV Johan -- i anledning af Finnarnes klagomål, och på grund af Ständernas önskan och beslut -- nedsände, om sommaren 1824, en beskickning, hvilken under Landshöfdingens i Vermland J. af Vingårds ledning, enkom, på ort och ställe, närmare skulle undersöka förhållandet; och i hvilket afseende finnallmogen blifvit kallad att infinna sig i Östmarks kyrka -- så, då Landsh. i stället att fästa afseende vid Finnarnes anföranden, i det stället sökte, å sin Konungs vägnar, på allt vis öfvertala dem att härifrån göra en utflyttning till Jemtlands skogstrakter, lofvande dem härvid flere fördelar, så -- väckte detta deras misstroende till den grad, att -- för unders skull -- icke en enda finne häraf begagnade sig.

ger, då hvarje gång (enligt uppgift) flere hundra personer — män och kvinnor, hustrur och barn — flyttat bort till den nya världen, och det af samma orsak som Irländarne, till följd af Engelsmännens behandling och beteende, nästan årligen söka sig der ett annat — ett bättre, och lyckligare, fädernesland. Sålunda flyttade dit i Juni månad 1853 ett antal af flere hundra Finnar; af hvilka likväl många, efter framkomsten, dogo uti koleran i staden *St. Paul*, i staten *Minesotah*; i hvilket land flere af dem nedsatte sig, äfvensom uti staterna *Visconsin*, *Illinois*, och *Jowa*. Blott en enda af hela sällskapet led af hemsjuka, och återkom till sin hemort efter ett års vistande i Amerika. Det var en ung man från byn *Tvengsberget*, å *Grue* sockens *Finnskog* i *Norrige*. Äfven om våren 1857 skedde dit en ny utflyttning, särdeles ifrån *Hoffs*, *Aasnaes* och *Vaalers* socknars *Finnskogar*²⁰). Och samma år återkommo, efter något mer än 4 års vistelse i Amerika, tvenne unga äkta par, nemligen *Heikki Soastainen*, från *Vaisila* by i *Ny* sockens *Finnskog*, med hustru och barn, och *Antti Pekanpoika Hyytiäinen*, d:o d:o; hvilka, medelst arbetsförtjenst i

²⁰) Äfven åren 1843 och 1844 fördes dit flere laddningar af utvandrare. Det var då som enkom för detta behof ett fartyg inreddes under kofferdiskepparen *Nissers* uppseende; som, sedan han i April 1844 dermed afreste från *Stockholm*, sedermera anlöpte *Göteborg*, hvarest en myckenhet *Norrmän*, men isynnerhet (och bland dem) en mängd *Norriska Finnar* gingo om bord, för att bygga och bo på andra sidan hafvet. Under den långa resan hade — troligen till följd af människoträngseln, och det trånga utrymmet, — många under vägen aflidit. De öfrige landsattes i *New-York*, för att derifrån vidare vandra flere hundra *Engelska mil* vesterut. Skada blott att *Finnarne* icke förstodo att centralisera sig, utan spridde sig ofta hundratals mil ifrån hvarandra. Annars bör man kanske icke lemna oomnämnt, att redan för 200 år sedan, flerfaldiga gånger, såväl finnar från dessa finnskogar som från det egentliga *Finland* utvandrat till Amerika; hvarvid de ofta på ett oförsvärligt sätt blifvit både ombord och i land behandlade. Hvem kan väl utan rörelse läsa den ömkliga medfart som vederfors t. ex. dem hvilka 1654 på skeppet „Örn” afseglade med skeppskaptenen *Joh. Bockshorn*. Och nästan lika sorglig är den beskrifning man läser af *Svenska Kommissarien Pehr Trotzig* i *Amsterdam*, på en mängd finnar, från *Norrland*, *Medelpad*, och *Helsingeland*, hvilka ditkommit 1664, stadda på en utvandring till Amerika; hvartill de genom bref derifrån af år 1657 blifvit upplifvade. Flere andra såbeskaffade tillfällen att förtiga.

staden Rochefort, samlat sig ansenligt penningar; men som hade det missödet att på hemvägen, och medelst flere personers hushåll, nödgas uppehålla sig först länge på hotellerna i New York, och sedermera, efter en lång och besvärlig sjöresa, nödgades de ytterligare, i afvaktan på skeppslägenhet, länge och väl uppehålla sig å värdshusen i Hamburg, hvarigenom de vid sin återkomst voro lika medellösa som vid sin afresa. Hvaremot den sednares kusin deremot, Pekka Tuomaanpoika Hyytiäinen, som qvarstannade i Amerika, skall stå sig mycket bra. Han har, ej långt från staden *St. Peter*, inom staten Jowa köpt sig ett stort landstycke, hvarå han uppfört sig en magnifik gård, der han underhåller ett större antal arbetsfolk. Enligt uppgifter af dem som kommit derifrån, skola finnarne i Amerika i allmänhet stå sig bra, och vara välmående; ja de skola vara betänkta på att förskaffa sig prester, och uppbygga egna kyrkor, m. m., hvilket dem blifvit förment i Sverige och i Norrige. Härom heter det i ett af deras bref af d. 1 Sept. 1858, bland annat: „*Monjat heistä kehuvat rentti hyvin elonkertoansa Amerikan hyvillä ja erinomatain lihavilla muanpaikoilla, teköivät siellä ihelleen asunpaikkoja ja kyliä, kahvoavat Pappiloita, ja pykeävät kirkoja, j. n. e.*“²¹⁾)

Men jag finner härvid att jag redan aflägsnat mig för mycket från sjelfva hufvudsaken, som är att gifva Författaren i Aftonbladet vissa vinkar, och lärdomar, angående detta ämne; och jag återopar derföre *in extenso* den förut sid. 1—14 omtalta uppsatsen; som — ehuru den äfven innehåller åtskilligt annat, likväl för jmförelsens skull — icke torde sakna ett visst intresse, helst den gäller lika mycket Ryssar och Svenskar, som Norrmän och Finnar.

²¹⁾ Jag har här troget följt, och begagnat, deras egen ortografi. *Kahvoavat*, d. v. s. ”de skaffa sig”; *rentti* (varsin) af sv. ordet *rent*.

Åtskilligt om Finnarne i Levanten,

äfvensom annorstädes.
(i Western såväl som i Orienten.)

Finnes det då verkligen Finnar äfven i Levanten? skall troligen någon härvid fråga; och vi svara dertill: — det veta vi icke.

Nå hvarföre då skrifva om en sak, hvarom man icke vet, eller som man icke känner? höra vi härvid genast någon anmärka. Ack! huru ofta sker icke det, att man både talar och skrifver om hvad man hvarken vet eller känner, d. v. s. hvad man icke förstår; och derpå tager jag ej blott hela den filosofiska fakulteten, utan äfven sjelfva Konsistorium Akademikum vid Kejs. Alexanders Universitetet till vittne. Man skrifver stundom äfven om hvad man hör, ock hvad som andra tala, emedan den som talar ofta icke har förmågan att skrifva, eller saknar kanske lusten och viljan dertill; ty bra litet är det, i det hela, som vi sjelfve sett och erfarit i verlden, och äfven detta hafva vi stundom kanske sett upp- och nedvändt.

Nu hör det likväl till saken, att jag som — under mina vandringar i Sveriges och Norriges Finnskogar — forskat efter Finnar i otaliga trakter, dervid gjort den erfarenhet att de funnits ofta der man minst ens skulle hafva kunnat ana det. D. v. s. hvarest stora skogar och öknar finnas, der finnas också gemenligen Finnarne, — precis på samma sätt, ännu i dag, som fordom — enligt Sturlesons och fornnordiska sagornas uppgifter. Ja der, hvarest ingen annan menniska skulle

trifvas, eller ens kunna lefva — der lefva de ensamme för sig, skilda från hela världen. Äfven öknens barn i sjelfva öde- och steniga Arabien, å Asiens stepper, i Afrikas sandöknar, och å Amerikas pampas, prairier, och savannar, bo — liksom på Sibiens tundror — tillsammans i spridda små samhällen. Men Finnen anträffar man i sin koja, ursprungligen ensam; sjelf öfvergifven af andra, har han äfven, i sin tur, öfvergifvit dem; och utgör der med sin familj, ensamt, en verld för sig. Äfven hans barn, engång fullväxta, kunna icke trifvas tillsammans. De utsprida sig i skogen åt olika håll, så långt de kunna; nedslå sig der, och börja med att rödja och bränna, för att sålunda anlägga nya bostäder. Detta har varit första upphofvet till alla dessa många Finnskogar. Vidare har jag ofta gjort den erfarenhet: att äfven i befolkade bygder, och midt ibland Svenskar och Norrmän, der man omöjligens kunde tänka sig en finsk folkstam, der har — vid den minsta tillfälligtvis yppade antydning, och ofta, oaktadt det från alla håll blifvit både bestridt och förnekadt — hastigt, vid en närmare undersökning, befunnits vara dels veritabla, dels på sätt och vis redan denationaliserade Finnar. Ja det har ännu aldrig händt mig, att jag i detta fall blifvit bedragen, der jag blott haft det allra minsta skäl till misstankar. ¹⁾

¹⁾ För att närmare förklara detta, bör jag upplysa: att sedan Finnarne engång lärt sig att solka litet svenska (eller norrska) hafva de — med hänseende till det spott och spe, för hvilket de ofta för sitt finska modersmål varit utsatte — allmänt tagit för princip att aldrig, i närvaro af någon svensk eller norrman, ens uttala ett finskt ord; men äro de deremot tillsammans för sig sjelfve, får man icke höra dem tala annat än finska. Detta är också verklighens orsaken hvarföre deras närmaste grannar, och svenska sockneboar, ofta äro i den fullkomligaste okunnighet derom att skogs-allmogen förstår, och talar, tvenne språk. Huru ofta har det icke händt mig sjelf, att jag trott mig vara omgifven af bara svenskar; och slutligen, då raden gick ikring, voro de likväl alla idel finnar. Jag glömmet, i detta fall, aldrig mitt första uppträde på finnskogarne i Sverige. Det var något sent om en söndagsafton, den 6:te Juli 1817, jag framkom till Svartnäs bruk, beläget i d. s. k. Svartnäs fjerdingen af Svärdsjö socken i Öster-Dalarnes; hvilken fjerding (enligt hvad Hülphers sid 462, i sin 1762 utgifna "Resa genom Dalarnes", påstår) helt och hållet skulle utgöra en såkallad "Finnmark." Huru ledsen, och modfäld, blef jag derföre icke, då jag af den här boende Bruksinspektorn Bergström, och af hela hans omgifning, fick höra att finska språket numera, och redan långt för detta, här på orten utgått, änskönt befolkningen visserligen påstås härstamma af

Nu har jag från tre olika håll (och det både från gamla och nya världen) äfvensom vid tre olika tidpunkter, fått be-

fortida finnar. Men som jag nu sjelf, personligen, härom närmare ville öfvertyga mig, tillfrågade jag en hvar af arbetsfolket — som om måndags aftonen, hemkommande från sina utarbeten, infann sig på Herrgården (i det de spatserade genom gården, för att inställa sig på kontoret, der de skulle utbekomma sina arbetspoletter för dagen) — om de ej kunde tala finska? Af alla erhöj jag ett härtill nekande svar. Ledsen häröfver gick jag slutligen sjelf upp på d. s. k. „kontoret”, der jag, uti förrummet, träffade en mängd torpare och landbönder; gjorde om samma frågor, och fick alltid samma svar. Slutligen gjorde jag enahanda fråga — äfven på finska; hvarvid jag vände mig till en gammal gubbe, med ljusgult stripigt hår, (aldeles lik en äkta Tavastländning af gamla stammen) hvilket åstadkom en allmän tystnad ibland de närvarande. Äfven gubben teg, liksom han hade fått sig lås för munnen; men på hans min kunde jag likväl märka, att något föregick inom hans inre. Jag fortfor derföre att tilltala honom på finska. Väl öppnade sig nu munnen på honom; men han fick intet ord fram. Och alla de andra vexlade härvid betydelsefulla blickar med hvarandra, liksom de hade sigemellan laggt om råd. Slutligen utbrast han, och kort derpå äfven alla de andra, på en ren och vacker Savolaxisk dialekt, och förklarade det de icke trodde sina öron, då de hörde mig tala deras eget modersmål. När jag nu förebrådde dem deras osannfärdighet, och frågade hvarföre de nekade sig kunna tala finska? förklarade de alla, med en mun, att deras prester städse försäkrat dem, att det språk de talte icke var finska, och att de så hortsolkat sitt tungomål, att ingen Finlands finne numera kunde förstå dem. Dessutom hade de af svenskarne lidit så mycken smälek, och så mycken förföljelse — för sitt finska tungomål, att de — redan för mera än tvenne mansåldrar sedan — fullt och fast beslutit att aldrig mera, i någon svensk mans närvaro, tala finska; hvilket de så mycket mera språkade — öfverlemnade åt sig sjelfva. Om jag (å min sida) såväl som finnarne (å sin) härvid angenämt öfverraskades, var detta än mer fallet med de svenska Bruksbokhållarne, af hvilka Herrarne *Berger* och *Orre* skyndade sig ut från det inre rummet, för att med häpnad och förundran se och höra hvad som var på färde? Ett sådant språk hade de ännu aldrig hört. I anledning häraf skulle jag äfven kunna omtala en lustig passage, som i detta fall engång tilldrog sig i sjelfva Stockholms stad; och hvartill jag sjelf visserligen var upphofvet. En afton hade jag bjudit hem till mig några vänner, deribland Sekreteraren vid Kongl. Musikaliska Akademien, O. Drake, jemte åtskilliga andra Stockholmsboar. Detta skedde 24 år sednare, eller söndagen d. 9 Januari 1831. Nu hade jag på f. m. samma dag händelsevis besökt d. s. k. „Helsinge kvarteren” vid Hötorget, enkom för att efterhöra om ej bland en hop derstädes församlade Norrlandsbönder — äfven funnos folk ifrån de Norrländska Finnskogarne? och hvarvid jag der anträffade allmoge, bland annat, ej blott ifrån Helsingelands, Ångermanlands, och Gestrikelands Finnskogar, de der medfört dels smör, dels lärfter och linneväfnader, för hufvudstadens behof, utan äfven en gammal bekant från byn Hamra å Orsa Finnmark i Öster-Dalarne, som hade inkommit med ett lass foglar, till salu. Alla dessa — olika till sina nationaldräkter, och hemma från skilda provinser i Sverige, och förofrigt sig emellan aldeles obekanta — hade jag bedt komma till mig samma afton (hvilket de

stämndt uppgifvet att i trakterna af staden Smyrna, i Mindre Asien, skola befinnas åtskilliga byar befolkade med Finnar. För min del tror jag det således; andra få göra, i detta fall, huru de vilja. Jag har visserligen härom sökt förskaffa mig en närmare historisk upplysning; men det långa afståndet, andras liknöjdhet för sjelfva saken, och min ringa förmåga har icke kunnat motsvara den goda viljan. Och då jag erhållit dessa meddelanden ur „andra hand”, som det heter, så

äfven läfte) för att meddela mig några nödiga notiser, en hvar från sin hemort. Nu hör det vidare till saken, att den tiden bodde hos mig i Stockholm en Vermlands finne, bonden *Erik Jansson Soikkainen*, hemma från byn Bogen i Gunnarskogs sockens Finnskog, för hvilken jag då utförde en vidlyftig Rättegång vid Kongl. Svea Hofrätt. Alla dessa bönder voro ej så väl samlade — hvarvid samtalet, till en början, naturligtvis fördes på svenska om en hop likgiltiga saker — förän dörren sakt öppnades, och tvenne Torneå-finnar stego in. Den ena af dem var bonden *Thomas Hansson Poikela*, från Rovaniemi (densamme hvilken nu sednast 1863 var Landtdagsman här i Helsingfors). Jag hade nemligen några dagar förut hos dem gjort en upphandling af lax och smör, och nu infunno de sig för att derföre utbekomma sin betalning. Att jag, och en Nordensvan (som var hemma från Tavastland, och hvilken då äfven befann sig hos mig) tilltalte de sednare på finska, såvida de förskrefvo sig från Finland — deröfver förundrade sig ingen. Men roligt var det likväl att se huru alla de svenska bönderna, från olika landskaper, härtill först studsade; sedan med spänd uppmärksamhet lyssnade; och till sist med vidöppen mun gapade. Troligen hade de aldrig förut hört s. k. „Finlands finska”; också trodde de allmänt (hvad deras prester inbillat dem) att det språk de talte numera af ingen finne kunde förstås. Sedan jag en stund språkats med Torneå gubbarne, började nu äfven Vermlänningen att lägga sig i vårt samtal, med att prata finska, och kort derpå äfven Dalkarlen ifrån Orsa socken, så Qvarnbergsbon ifrån Ofvanåker i Helsingeland, och med ett ord den ena efter den andra; alla blefvo i hast — liksom med ett trollslag — förvandlade till rena, och rama, finnar. Draken och de andra svenska Herrarne visste icke hvad de härvid skulle tro; ja om de härvid ens kunde tro sina egna öron; ty inom några ögonblick voro de helt och hållet försatte (såsom finnen säger) *vierassa joukossa*. Ibland Helsingebönderna befunno sig tillfälligtvis äfven tvenne af d. s. k. „svenska bygdefolket”. Hvad kunde de väl annat tro, än att — nå nu är f—n lös! när de hörde både från höger och venster dessa främmande ljud och tungomål, utan att deraf förstå ett ord. En af dem vände sig slutligen till sin närmaste granne — också en bonde; hvilken (såsom mera språkkunnig) nu i hast fick sig en ny titulatur, och frågade: „är det finska som herren talar”? Ty han ville i början föga tro det. Och då vi härvid sågo de svenskes stumma förlägenhet, tyckte vi det var synd att härmed längre pröfva deras tålmod, hvarföre vi åter började att tala svenska; och si det var som solen hade gått upp! Som om de hade återträffat fordna, förlorade, vänner.

har jag åtminstone sökt förskaffa mig dem ifrån „första hand“; men äfven härutinnan hafva mina bemödanden misslyckats. Någon skall härvid kanske anmärka: „Man skall icke tro allt hvad som berättas i världen“! Äfven vi dela fullkomligt denna åsigt. Men å andra sidan tro vi äfven, att man icke bör förakta allt hvad som säges, isynnerhet då det berör vetenskapliga frågor, eller tjenar att upplysa eller att utvidga vår kunskap (hvarföre det också heter: *ei se eksy, joka kysyy; eikä kato joka kahtoo*) och att det derföre tillhör den sanna vetenskapsmannen att (om han kann) närmare undersöka förhållandet, och pröfva halten deraf; eller (om han detta icke kann) att åtminstone uppmärksamma både hvad han ser och hör, och derjemte hänskjuta frågan till framtidens bedömande, och de sakkunniges hörande. Så hafva vi åtminstone tänkt oss saken, och — äfven handlat der- efter. Dessutom hafva vi ofta, i samtal med sjelfva allmogen, funnit ett rikare och vida intressantare ämne för kunskap, än hos mången af de „lärdde herrar“, hvilkas tal ofta utmärkt sig genom mera plattheter än qvickheter; och hvar- uti dessutom funnits mera yta än kärna.

Jag vill derföre, förr än jag dör, meddela de underrättelser jag härom äger; måtte det i en framtid blifva andra förbehållet att, med anledning deraf, närmare ransaka och utreda förhållandet.

Under min studenttid i Upsala, bodde jag hos en finne, nemligen hos Bundtmakaren eller Körsnären Kardman, barnfödd i Borgå stad i Finland; en omständighet som gjorde att män af samma fack, isynnerhet landsmän, som passerade Upsala, sökte upp honom. Så hände det sig engång att en finne benämnd Bergholm, som på sätt och vis inom sin genre spelt en ganska stor roll²⁾, infann sig i Upsala vid

²⁾ Denne *Bergholm* hade, enligt hvad Kardman för mig berättade, under kriget 1808 varit bodbetjent, och „stått på boda“, som det heter, hos Handelsmannen Ortman i Borgå stad; der han vid handeln kommit i delo med en Rysk Officer, som slutades dermed att Bergholm torkade honom ett par örffilar. Som detta skedde under brinnande krig, insåg enhvar det öde som väntade Bergholm, om man lyckats få honom i sina händer. Han rymde derföre genast öfver till Sverige,

Distingsmarknaden, för att uppköpa 50 stycken norrlands-hästar, att försändas till en större egendom, som han då ny-ligen tillhandlat sig ned i Sörmland. Han tog sitt kvarter hos Kardman, såsom en gammal bekant, och derigenom kom äfven jag att lära mig känna honom. Till följd af sina vid-sträckta resor, såväl djupt in i Ryssland som högst upp i Lapp-marken, var han för mig åtminstone högst intressant; ty det har alltid roat mig att göra mig underrättad om skilda folk-slags olika lefnadssätt, isynnerhet om de stodo i någon när-mare kontakt med Finnarne. Det enda jag med säkerhet om honom vet, är att han hade ett ganska stort skrin full-späckadt med den tidens s. k. „bleckare“ — d. v. s. svenska gammaldags sedlar af större valörer, och försedda med „kapp-rockar“, som det hette (d. v. s. med ett hvitt och obegag-nadt dubbelblad) — hvarå summorna dessutom, medelst stora karakterer, särskildt påskrifna med bleck, ofta voro liksom nedsuddade; men detta hör nu icke hit. För öfrigt var han mycket trygg och alfvarsam, och i det hela mera fätalig, hvilket äfven gjorde att jag fästade mycken tillit till hvad han sade. Då han berättade huru han, under sin vistelse i Nischnei-Nowgorod, ofta i handelsaffärer stått i mycken be-röring med olika Asiatiska nationer, frågade jag om han ej der, någongång, äfven stött på Finnar? Ty att sådane funnos i Persien, det kände jag redan förut af gammalt genom Prof. Rask, som (under mitt vistande i Köpenhamn) omtalte d. 18

seglandes i en liten båt alldeles ensam öfver hafvet. Slutligen fram-kommen till Stockholm, ingick han i bundtmakarlära hos Körsnären Vo-gel, hvilken den tiden dref en stor rörelse, och försåg inom Sverige nästan alla bundtmakare med pelterier och skinnvaror. Här avance-rade han snart ej blott från lärgosse till gesäll, utan genom sitt upp-förande tillvann han sig sin principals förtroende till den grad att han utskickade honom — först upp till Lappmarken, att uppköpa diverse skinnvaror, och — sedan var han, i samma ändamål, åtminstone tvenne skilda gånger nedrest till den betydliga marknaden i Nischnei-Nowgo-rod. Der han, isynnerhet vid de Kinesiska karavanernas framkomst, gjorde goda affärer. Efter att först hafva blifvit sin principals kom-panjon, gifte han sig sedermera med hans enka. Nedlade derpå all sin vidlyftiga rörelse, och köpte sig betydliga egendomar i Sörmland. Sedermera har jag dock hört att han, obekant med dessa nya förhål-landen, råkat i svåra omständigheter, och att han redan långt för detta med döden aflidit.

Okt. 1824, det han under sina vandringar i Persien, och särdeles i Armenien, stundom i de djupaste skogar anträffat enskildta byar, bestående af rena Finnar, hvilka ännu talte sitt finska modersmål. Bergholm berättade för mig då ett och annat; och bland annat nämnde han att Kofferdiskepparen *Escolin* i Åbo, med hvilken han sade sig personligen hafva varit bekant, sjelf för honom hade omtalat, att då han engång varit seglad till Alexandria, för att der intaga en bomullslast, hade pesten då gått som en farsot i Egypten; hvarföre han beslöt att ej intaga sin last der, utan att hellre resa till Smyrna, der han kunde få afhemta samma vara. Men ditkommen hade pesten äfven grasserat der, hvarföre han beslöt att icke släppa någon af sitt folk i land, utan vid inlastningen af bomullsbalarne hellre begagna infödingar, såsom schåare. Sedan lasten sålunda var intagen, och fartyget färdigt att afsegla, begärde manskapet att slippa i land; ty det skall vara en gammal och på billighet grundad häfdvunnen sed, att — innan ett fartyg lemnar en hamn, skola sjömännerna vara berättigade att en dag slippa i land, för att förse sig med sina små behöfver på resan, såsom det heter; ehuru det vanligtvis sker — endast för att supa och debauchera. I anledning häraf, och med afseende å den på landet grasserande pesten, sökte E. att på allt vis öfvertala dem att härifrån afstå. Ej nog dermed att han lofvade köpa åt dem allt hvad de någonsin önskade; han lofvade dessutom att de en hel dag skulle få supa sig fulla om bord, om de så önskade, blott de ville afstå ifrån att gå i land. En del af besättningen lät sig slutligen härtill öfvertala; men det funnos i hopen andra, som på intet vis gingo in härpå. E. hade då ingen annan utväg än att slutligen låta utsätta båten, och låta ro dem till lands. Men de hade icke så väl lemnat fartyget, för än E. beslöt att bevaka deras steg, och oförmärkt på afstånd följa dem tätt i spåren; helst erfarenheten ofta visat att de dels rymt, dels på sämre krogar, i rusigt tillstånd, råkat i kif och slagsmål med andra nationers sjöfolk. Han steg derföre i sin slup, och följde på afstånd efter. Sedan han landstigit, och oförmärkt

följt dem på afstånd — å en lång, stor, och rak gata, som från staden ledde ned till hamnen, föreföll det honom högst besynnerligt då han märkte det dessa finnar — som icke kunde, eller kände, landets språk — stannade på ett ställe midt på gatan, der de dröjde länge och väl, utan att aflägsna sig derifrån. Sedan han med otålighet en god stund förgäfves väntat att de skulle avancera vidare, beslöt han ändtligen att sjelf gå närmare, för att efterse orsaken härtill. Då han kommit dem något närmare — märkte han, till sin förvåning, att de stodo och liksom talte med en hop af landets infödingar, isynnerhet med kvinnor. Otålig öfver detta deras dröjsmål vid att uträtta sina behof, går han med häftighet några steg närmare, och ropar redan på afstånd (på finska) „*Hvad stå ni der? edra sölkorfvar. Köp fort hvad ni skall köpa, och packa eder sedan om bord!*“ I stället för svar, får han till sin stora förundran höra en hustru, i hopen, som tilltalar honom på ren och vacker finska, med följande ord: „*var icke så sträng, Herr Kapten, mot ert folk! Det är för oss likaså ljust som det är oförmodadt, att här träffa gamla bekanta och landsmän.*“ På frågan: hvad äro ni då för folk, som kunna tala finska? sade kvinnorna: „*nog känna vi eder, Herr Kapten! och nog hafva vi ofta varit i eder gård i Åbo; vi höra til d. s. k. „vanhan Koarlen joukkoon“, d. v. s. till „gamla Kalles följe“ (detta var ett större Tattarsällskap, som några år tillförene blifvit fördrifvet från Finland, och som sedermera vandrat genom Ryssland ned till Konstantinopel, och derifrån tågat vidare in i Mindre Asien) „vi bo nu här ibland finska landsmän, som innehafva några byar i granskapet af staden.*“ Härmed slutade nu Bergholm sin berättelse. Den var visserligen kuriös nog i sitt slag, men i det hela fästade jag mig icke synnerligen dervid, emedan man i allmänhet icke mycket får bygga på en zigenares uppgifter. Först sedan jag ytterligare, från tvenne andra håll, fått likaledes om dessa nära Smyrna bosatta Finnar några vidare vinkar, och underättelser, började jag närmare och med större ifver att forska i saken, enligt hvad längre fram skönjes.

Så hände det sig en gång, att — då jag 1821 vandrade på de Vermländska Finnskogarne — finnarne berättade mig bland annat: att för längre tider sedan hade derifrån, såväl som från de Norrska Finnskogarne, skett en betydlig utflyttning till Amerika. Ungefär 6 år derefter hade en af de utvandrade, hvilken varit hemma från byn Poalala (på Svenska kallad "Flatåsen") å Ny sockens Finnskog, återkommit såsom sjöman på ett Danskt fartyg, — efter flere års resor i främmande länder — enkom för att öfvertala flere af sina hemmavarande landsmän att flytta dit³). Han hade beskrifvit landet, såsom ovanligt skönt och fruktbart, och sagt att stället der de bodde hette *Smirna*. Han hade uppehållit sig en hel vinter hemma på Finnskogarne, och då han icke lyckades öfvertala någon att göra sig sällskap, bortreste han åter, ensam, följande vår; utan att man sedermera hört något hvarken om honom, eller om de andra. Detta hade händt för ungefär 30 år sedan (således omkring år 1791). Jag frågade om han icke mente staden Smyrna i mindre Asien? Men Finnarna, som just icke voro bevädrade i Geografin, mente tropå att *Smirna* vore något ställe i Amerika; och äfven jag leddes nu på den tanken.

Nu hör det vidare till saken, att jag äfven dessutom mycket intresserat mig för att närmare lära känna såväl den fordna som den närvarande finska kolonisationen i Norra Amerika. Jag hade i sådant ändamål ej blott uppgräfvit och tagit kännedom om ett gammalt manuskript, förvaradt å Kongl. Riks-Arkivet i Stockholm, innehållande *Per Lindströms* beskrifning om utflyttningen till Amerika, dat. d. 8 Dec. 1691, utan studerat äfven alla de möjliga källor man i detta afseende äger⁴). Ja jag hade gjort än mera! Jag öpp-

³) Så beskaffade uppmaningar, både muntliga och skriftliga, hafva ofta äfven kommit till vårt land. Så hemkom t. ex. 1808 en finsk sjöman från Orimattila socken och Koskis by, hvilken i Amerika hade gift sig med en finska — enkom för att bedja sina trenne bröder att äfven öfverflytta dit.

⁴) Jag vill här åtminstone uppräknas en del af dessa källor, till tjänst och vägledning, i en framtid, för dem som möjligen intressera sig för saken, helst jag märker att Professorn Forsman (*Yrjö Koskinen*) som äfven företagit sig att skriva i detta ämne — endast ägt kännedom om 4 af dem, neml. n:o 5, 6, 10 och 12. Vål har jag sjelf, med anledning

nade enkom, angående detta ämne, åren 1832 och 1833 en vidlyftig korrespondens ej blott med Hr Handelsmannen *Thorbjörn Zachrisson* i NewYork (en gammal Upsala-kamrat) utan äfven med Svenska dervarande Konsuln *H. Gahn*⁵⁾;

af hvad jag samlat och härom känner, tänkt skrifva en längre uppsats i ämnet; för att, jemte många andra, intagas i 3:dje Delen af *Otava*. Men som jag dertill icke fått någon förläggare, har arbetet torkat i skrinet — åtminstone tillsvidare. Bland skrifter, som beröra ifrågakvarande ämne, förtjena t. ex. nämnas:

- 1:o. *Campanius, Thomas*, Kort beskrifning om Provinsen Nya Sverige uti Amerika, som nu för tiden af de Engelske kallas *Pensylvania*, af lärde och trovärdige mäns skrifter och berättelser ihopletad. Stockholm 1702.
- 2:o. *Holm, Th. Camp.*, Kort beskrifning om provinsen Nya Sverige uti Amerika. &c. Stockholm 1702. (Är urspr. samma skrift som näst föregående.)
- 3:o. *Elvius, Petr.*, *Svionum in America Colonia. Dissert. Resp. I. D.* Svedberg. Upsala 1709.
- 4:o. *Hesselius, And.*, Kort berättelse om den svenska kyrkans närvarande tillstånd i Amerika, samt oförgrifliga tankar om dess vidare förkofring. Norrköping 1725.
- 5:o. *Grönvall, And.*, *De Plantatione Ecclesie Svecanæ in America.* Resp Tobias E. Björck. Upsala 1731.
- 6:o. *Acrelius, Israel*, Beskrifvelse om de Svenska församlingars fordne och närvarande tillstånd, uti det så kallade *Nya Sverige*, sedan *Nya Nederland*, men nuförtiden *Pensylvanien*, samt nästliggande orter vid elfven *De la Ware, Vest Jersey*, och *New-Castle County* uti Norra Amerika. Utgifven af J. A., f. d. Prost öfver de Svenska församlingarne i Amerika. Stockholm 1759.
- 7:o. *Chydenius, And.*, Om orsaken till Svenska folkets utflyttning. Stockholm 1765.
- 8:o. Om finska lagbrytare, hvilka blifvit försände till Amerika, (se Åbo Tidn. 1782, n:o 30 p. 233.)
- 9:o. Om Svenska och Finska församlingen i Vestindien (Åbo Tidn. 1799, N:o 43).
- 10:o. *Geijer, Er. G.*, *De colonia nova Sveciæ in Americam deducta, historiola.* Resp. C. Dav. Arfvedson. Upsala 1825.
- 11:o. Nya Sverige i Södra (?) Amerika, jemte Beskrifning om *British Guiana*. Sammandrag af *Humboldts, Hancocks, Schomburgks*, m. fl:s Arbeten. Stockholm 1841.
- 12:o. *Clay, Jehu Curtis*, *Annals of the Swedes on the Delaware.* 2:d ed. Philadelphia 1858.
- 13:o. *Koeningsmarck, Or the long Finn.* by *Paulding*. (tryckt i Norra Amerika) torde äfven i detta fall kunna tjena till någon vägledning. Härtill kommer nu slutligen:
- 14:o. *Koskinen, Yrjö*, *Suomalaiset Delavaren siirtokunnassa, Pohjas-Amerikassa* (uti hans „*Opiksi ja Huviksi, Lukemisia Suomen perheille.*” 1. (sid. 59—72). Helsingfors 1863.

⁵⁾ Eget nog hände det stundom, till följd af postens oregelbundna gång öfver Ålandshaf, att jag å mina bref förr erhöll svar från Amerika än från min moder i Jockas socken i Finland. Några år sednare, eller 1836, reste min egen sväger, Handlanden *Joh. Albert*

kvilka, hvardera, med en särdeles beredvillighet lemnade mig alla de upplysningar de i detta afseende kunde åvägbringa; och ej nog dermed — den förre vände sig dessutom, speciellt angående denna fråga, till den i Philadelphia residerande Svenska generalkonsuln (sedermera Chargé d’Affairen) hr Frih. *Severin Lorichs*, och tillsände mig i bref af d. 29 Nov. 1833 alla de upplysningar denne skriftligen honom härom meddelat; — den sednare uppfordrade äfven en annan af dervistande landsmän, neml. Hr Handlanden *John Damm* (hvilken, genom sina vidsträcktare resor i det inre af landet, bättre borde känna förhållandet) att härom kommunicera sig med mig; och som äfven i bref af d. 4 Sept. 1833, bland annat, tillsände mig en afskrift af en ganska intressant på Engelska språket författad original-urkund angående detta ämne⁶). Men som jag nu engång hade fått det i mitt hufvud att i Amerika skulle finnas ett ställe som hette *Smirna*, befolkadt af Finnar⁷), så — enär hvarken Gahn eller andra af mina Amerikanska vänner härom kunde upplysa mig — beslöt jag att sjelf (och ännu till — att här i Stockholm) taga reda på saken. Till sådant ändamål uppgjorde jag i hast den plan, att i detta afseende examinera ej mindre manskapet än sjökaptenerna på alla Amerikanska fartyg, hvaraf flere årligen infunno sig i Stockholm, i hopp att sålunda slutligen påträffa någon som vore hemma från dessa finnbygder, eller som åtminstone

Brodell (f. $\frac{1}{2}$ 1806 † $\frac{2}{3}$ 1844) öfver till Amerika, der han förordnad till svensk konsul efter Gahn (som med döden afgått) nedsatte sig i New-York, och tillsammans med en Habicht dref handel med allahanda slags skeppsförnödenheter. Äfven med honom brevexlade jag mycket angående finnarne i Amerika.

⁶) Jag har här omnämnt dessa vetenskapliga meddelanden från en annan verldsdel, såsom bevis på kunskap och bildning, och får såsom en kontrast härvid tillägga: att då jag någongång, i litterärt afseende, vände mig till egna landsmän här i Finland — ja till dem som hos oss vilja gå och gälla för stora språk- och historieforskare, och det *ex professo* — så hafva de, ofta nog, icke engång bevärdigat mina bref med något svar.

⁷) En förökad anledning till denna förmodan hemtade jag deraf att Kongl. Protokoll-Sekreteraren i Stockholm, Hr Curt Meinander (född Finne) omtalte för mig det han engång träffat en finsk sjöman, som en längre tid vistats i Amerika, hvilken berättat det han der anträffat Finnar, som ej blott talte det finska språket, utan som äfven bodde i rökstugor.

kände till dem. ~ Hvad jag engång hade beslutit, det fullgjorde jag äfven. Sålunda lät jag ro mig från det ena Amerikanska fartyget till det andra, härvid alltid åtföljd af en gammal bekant, Engelsmannen Jonas,⁸⁾ såsom tolk. Ofta hände det äfven att jag inbjöd dessa Amerikanska sjökaptenener in på en källare i granskapet, för att här få härom tala med dem alla på en gång, och derigenom slippa besväret att uppsöka dem enskildt på deras fartyg, för att examinera dem en och hvar särskildt. Vid ett sådant tillfälle, då jag hade inbjudit trenne Amerikanska skeppare in på Reisens källare,⁹⁾ och då jag som ifrigast frågade dem om de ej i sitt hemland kände något ställe som heter Smirna, och hvarest skall finnas bosatta Finnar — hvartill de skakade på hufvudet, och förklarade att ett så benämndt ställe icke fanns der — inföll hastigt värdinnan i huset: „Jo Herre Jesus! i Smyrna finnes visst Finnar; min son har ofta med förtjusning och med tårar i ögonen talt om dem. Ja han tyckte fasligt om dem!“ Ingen kunde blifva härvid mera storögd än jag, som genast vände mig till henne med förfrågan om närmare detaljer. Det befanns då att denna dame, som var ett medelålders fruntimmer, var en infödd Engelska, som blifvit gift i Uleåborg med en som hetat Hyckert (troligen Höckert?). Efter mannens död hade hon flyttat till Stockholm, der hon etablerat en källarrörelse. Och som hon var hemma i språket, voro alla Engelska och Ame-

⁸⁾ Denne Jonas, en man af närmare 70 år, men med mycken vigör, var äfven en slags celebritet i sitt slag. Infödd Engelsman, ehuru som man ville påstå af Judisk extraktion, och talande nästan alla af Europas lefvande språk, hade han i sin ungdom under flere års tid vistats i China; der lärt sig, bland annat, att fabricera alla slags de magnifikaste, sötaste och naturligaste blommor. Vid de flesta Europeiska Hof hade Jonas sedermera ej blott betydliga beställningar på såbeskaffade fabrikater och konstalster, utan hade han äfven meddelat i många Hufvudstäder undervisning i konsten att förfärdiga dem, för ett pris af en dukat i timmen; hvarigenom han, ständigt omgifven af unga damer bland de förnämsta och mest bildade samhällsklasserna, derigenom, såväl i tal som maner, förvärfvat sig det finaste och elegantaste umgängessätt. Föröfrigt ägde han stor skicklighet i flere slags tekniska konstarbeten.

⁹⁾ I Stockholm fanns annars den tiden tvenne värdshus som bar namnet *Reisens källare*; den ena var vid sjelfva skeppsbron, den andra (hvarom här är fråga) var nära derintill, i en af gränderna.

rikanska sjökaptener hennes bästa kunder. Hvad åter denna hennes son beträffar, hvars namn varit Fredrik, så var äfven han sjökapten, och hade ingått i Nord-Amerikansk tjenst. Han förde eget ångfartyg i NewYork, och seglade ofta från Amerika till Smyrna i Levanten, hvarvid han — såsom född i Uleåborg, äfven sjelf talte finska — kom att göra de der boende Finnarnes bekantskap, om hvilka han alltid yttrat sig med mycket loford och beröm, och hvilka ingalunda voro några zigenare. „Nå hvarest finnes han nu då“? frågade jag ifrigt, i tanka att härom möjligen få språka med honom sjelf, eller att åtminstone erhålla underrättelserna ifrån första hand. Hon drog härvid en djup suck, och en tår tycktes vilja framtränga i hennes öga. Hon berättade nu att han, under en resa på hafvet, med fartyg, last och passagerare, helt och hållet försvunnit. Troligen hade fartyget fattat eld, och fallit ett rof för lågorna. Sålunda var här nu åter ett streck draget för alla vidare forskningar i ämnet. På min fråga, om hon hade sig bekant hvad år hennes son besökt Smyrna? svarade hon att han varit dit rest åren 1819, 1820 och 1821. En sak blef härvid likväl klar för mig, nemligen att något *Smirna* i Amerika icke fanns, utan att dermed förstods *Smyrna* i Asien; hvarmed Amerikanska handeln stod i nära förbindelse; och från den stunden var det äfven slut med mina besök på de Amerikanska fartygen. Återstod således ingen annan ledtråd att följa, än den att efter återkomsten till Finland söka närmare taga reda på den Escolinska historien. Sjelf var han numera död, såväl som hans hustru. Jag stannade dock icke med mina efterforskningar härvid; utan jag beslöt att äfven taga reda på ej blott hvad år Escolin varit rest till Smyrna, utan äfven på hvilka personer som medföljt honom på denna resa; för att, i händelse möjligtvis någon af dem ännu skulle lefva, genom dem vinna närmare upplysning i saken. Efter mycket kunskapande, och efterfrågande, härom — först på sjömanshuset i Åbo, och — sedan på sjömanshuset i Helsingfors, erhöll jag slutligen den utredning, att Escolin, som varit major vid Sveaborgs eskader, utseglat med briggen „Stor-

fursten“ för Handlanden *Baers* Enka, åren 1801 och 1802, efter bomull — först till Alexandria, och — sedan till Smyrna; och att besättningen ombord bestod, bland annat, af Båtsmännerna *Friberg*, *Halander* och *Flink*. Med anledning häraf införde jag i Finlands Allmänna Tidning 1841, för den 11:te December, N:o 288, en annons — hvori jag uppmanade desse att, om någon af dem ännu lefde, gifva det för mig tillkänna, i anseende till en vigtig historisk fråga.¹⁰⁾ På denna annons

¹⁰⁾ Annonsen, som var tryckt med kursiv stil, lydde som följer:
 „I händelse någon af sjömännerna *Friberg*, *Halander*, och *Flink*, hvilka året 1801 eller 1802, på en resa från Alexandria till Smyrna, åtföljde Majoren (vid Sveaborgs Eskader) *Escolin*, förande briggen” *Storfursten*”, tillhörig Handelshuset *Baers* Enka, ännu tilläfventyrs skulle lefva, och vistas inom Finland, anhåller undertecknad — till vinnande af upplysning i en sak som för oss äger historisk betydelse, och hvilken, efter intagen bomullsladdning, skall hafva tilldragit sig i sistnämnde stad — att derom, såväl som om deras närvarande vistelseort, benäget blifva underrättad, under adress på Helsingfors till
 C. A. Gottlund,
 Lektor.”

Jag hade dock vid närmare eftersinnande bort finna, att intet svar var att förvänta på en såbeskaffad annons; ty hvad bryr sig väl en sjöman om en „historisk fråga”? Jag hade visserligen kunnat stilsera min annons litet fiffigare; nemligen om jag härvid velat utkasta en lockmat; men jag ville icke tvenne gånger begagna mig af samma fint. I anledning häraf må jag omtala — ehuru jag dervid gör en digression ifrån ämnet — ett säkert sätt att få reda på personer, dem man icke känner hvarken till namn eller vistelseort. Måhända kan jag härigenom gifva mången i thy fall ett godt råd.

Då min far 1805 från Borgå flyttade till Jockas, medtog han såsom en betjentgosse en liten svensk pojke, benämnd *Ulrik Lind*, hvilken ifrån staden Gefle blifvit utaf någon af sina släktingar öfverförd till Borgå, och der lemnad på sin hals, utan att sedermera erhålla den ringaste kunskap från hemmet. Han kvarstannade hos mina föräldrar i mer än fem och tjugu år, gifte sig slutligen och blef sedermera s. k. „sockenskomakare”, och bodde på ett torp under prestgården. Redan när jag första gången 1816 reste öfver till Sverige bad han mig så hjertligen eftersörja om någon af hans släkt ännu lefde, i hvilket afseende jag äfven, å en liten papperslapp, upptecknade en kort P. m. å det lilla han numera förvarat i sitt minne angående sin härkomst. När jag om sommaren 1820 var hemrest, berättade jag honom: att jag kunnat härom öfverallt, att jag (under min resa i Dalarne) sjelf till och med personligen besökt både städerna Hedemora och Falun, der hans fader skulle hafva bott, och varit repspinnare; men att, på min efterfrågan, ingen ens kände honom till namnet. Häröfver blef *Lind* mycket sorgsen och bedröfvad; och då jag om hösten samma år återreste till Upsala, bad han mig åter så hjertinnerligen att ännu engång, om möjligt, söka förskaffa honom härom någon upplysning; hvilket jag lofvade. Men denna P. m. kom kort derefter att bli förlagd bland mina öfriga papper, utan att af mig kunna återfinnas; så jag kunde

erhöll jag aldrig något svar, och således försvann för mig nu äfven det sista hoppet att härom vinna närmare upplys-

— till följd deraf — ingenting åtgöra i saken. Först 13 år derefter återfann jag den händelsevis, och kom nu äfven ihåg mitt löfte; hvarföre jag beslöt — att här, och ensam på min kammare, taga reda på saken. Jag visste att om Ryssarne i Sverige, i ett visst fall, voro illa denoterade (med afseende å sina eröfringar af Finland och Östersjöprovinserna) så voro de der, likväl i ett annat — såmycket mer estimerade, och i allmänhet ansedde såsom bottenlöst penningerika. Jag beslöt derföre att här draga en liten vaxel på denna svenskarnes lättrogenhet. Och som jag den tiden ej blott var personligen bekant med *Lasse Hjerta*, utan äfven ibland skref artiklar i *Aftonbladet*, införde jag i hans tidning för Maj månad 1833, n:o 123, följande annons:

„Vidpass år 1803 öfverfördes ifrån Gefle till Borgå stad i Finland en liten gosse, benämnd *Petter Ulrik Lind*, i en ålder af omkring 10 år; härifrån bortfördes han ytterligare år 1805 inåt Ryssland, utan att sedermera hafva låtit höra af sig. Numera ägare af en stor förmögenhet, önskade han gerna göra någon disposition till förmån för sina i Sverige boende släktingar, och anhåller derföre att om dem blifva närmare upplyst. Det enda som han ännu kan draga sig till minnes, är: att hans far varit repslagare vid Falu grufva, samt sedermera bott i Hedemora stad; att hans mor hetat *Lena Nordberg*, och varit dotter, eller sonadotter, till en Domprost i Vesterås; att en af hans bröder, benämnd *Gustaf Adolf Lind*, bott för 30 år sedan i Himmeta socken, i grannskapet af staden Köping, och att en annan bror vid namn *Johannes* (som han tror varit yngre) vid samma tid konditionerat i nyssnämnde socken hos en Ryttmästare *Svedenheim*, hvilken varit måg till Prosten *Nordberg*.”

„De upplysningar som i anledning häraf benäget torde meddelas, och som äfven böra upptaga närmare och fullständigare underrettelser om hans föräldrars och öfriga syskons öden och lefnadsomständigheter, böra, förseglade till ”Kommissionären”, insändas till Redaktionen af *Aftonbladet*.”

Men — hast du mir gesehen! Knappt hade 14 dagar förgått, innan den ena posten efter den andra

medförde bref från alla kanter,
från släktingar och anförvandter,

beledsagade med behöriga prestattester, och dessutom ej blott med bifogade lefnadsteckningar, utan stundom äfven besoglade med behörigt utdrag af Magistratens och Rådhusrättens protokoller. Alla slutade de sig dock med anhållan om svar, till vinnande af en närmare upplysning i saken. Att likväl alla dessa bref här blefvo af mig lemnade obesvarade, faller af sig sjelft; men det märkvärdigaste likväl af allt var att P. U. Linds egen gamla moder ännu lefde, och det vid en ganska hög ålder. Också förtjenar det kanske nämnas, att en af hans bröder, som var Löjtnant, och bodde i Göteborg, blef i fluxen befordrad till Kapten, troligen allt i perspektiv på den rika donatören i Ryssland. Jag hade sålunda den tillfredsställelsen att kunna öfverstyra till Lind ett stort paket icke allenast af fullständiga, utan äfven af egenhändiga, underrättelser från alla hans närskylde i Sverige. Men snart förbytte sig scenen, och tog en hel annan vändning. Småninngom ankommo till Tidningsbyrån bref af helt annat innehåll; först med

ning. Jag var dock derföre icke ännu rådlös. Jag lät höra efter om icke Escolin efterlemnade några barn, hvilka vid hans

påminnelser, och sedan med formliga förebråelser hvarföre de väntade svaren uteblifvit. Som jag här af redan började ana att mitt oskyldiga skämt kunde gifva anledning till diverse vidlyftigheter och förvecklingar, tillsade jag Hjerta det han — i händelse fråga derom skulle väckas — icke borde yppa för någon mitt namn, eller hvem som skrivit annonsen, hvilken nu på så många tycktes sätta myror i hufvudet; utan att han skulle påstå det den anonymt blifvit till Tidningen inlemnad; och hvilket han äfven med hand och mun lofvade. Men en vacker dag knackade någon på min dörr, hvarefter instiger en okänd herreman, med förfrågan om jag vore „magister Gottlund”? Jaha! Han presenterade sig då såsom en broder till Lind, yttrade sig med en viss förtrytsamhet öfver Redaktören af Aftonbladet, som lemnat alla hans bref och förfrågningar angående sin i Ryssland varande rika broders vistelseort m. m. obesvarade, hvarföre han också nu slutligen fann sig föranlåten att sjelf resa upp till Stockholm, för att taga närmare reda härpå, och sedan härifrån begifva sig på väg direkte till Ryssland, för att helsa på sin broder. Och som Hjerta upplyst honom det jag uti Tidningsbladet infört annonsen, vände han sig nu således till mig, för att erhålla de önskade upplysningarne. Jag kan icke neka det jag härvid blef litet het om öronen, ej såmycket för sjelfva sakens skull, som icke det förargade mig mera att Hjerta ej desto bättre stått vid sitt ord. Jag sökte i början om också icke trösta, så åtminstone lugna honom dermed att hans bror visserligen måhända önskar — n. b. om han kunde, d. v. s. om han framdeles möjligtvis dertill skulle bli i tillfälle — att tänka på sina släktingar i Sverige, änskönt desse ej blott redan förgätit honom, utan öfverantvardat och förrådt honom i ett främmande land. Denna förklaring behagade honom alls icke, helst han ansåg den fingerad; och han yrkade enständigt att få veta i hvilken del af Ryssland brodern bodde. Jag upplyste honom att det var i Jockas socken i Savolax.

„Nå, min Gud! huru hänger det ihop? (utropade han). I annonsen står ju tydligt att han lefver i Ryssland.”

— Förlåt! (inföll jag) Min Herre lär således icke känna att Finland hör till Ryssland? Föröfrigt står det ju att han farit *in-* (i landet) *åt*, icke *till* Ryssland.

„Nå han äger der således en stor förmögenhet”?

— Ja, huru man vill taga det? Begreppet *stor* är obestämdt och komparatift, beroende af en hvars individuella uppfattning deraf. En *slant* är för uslingen och tiggaren redan en stor penning.

„Nå hvad är han då”? inföll han otåligt, för att derigenom, och således på en annan väg, komma till målet för sin nyfikenhet. Och då jag härtill svarade: „han är sockenskomakare”! hade jag — vid betraktandet af hans miner — svårt att hålla mig för skratt. Hans ögon blixtrade, hans kinder blossade; men med allt detta var han liksom äfversköld med kallt vatten. Än kastade han på mig en föraktlig blick, som innebar — *du är en skurk!* Än mätte han mig med en misstänksam min, som betydde — *du är en Lukas!* Slutligen sade han rent ut: „Ja, jag ser att man här vill beröfva släkten dess rättmätiga arfvedel; och jag vill derföre sjelf resa öfver till Ryssland, för att bevaka dess rätt”. — „I sådant fall får jag önska Herrn lycka på resan”! genmälte jag; „men skyll dock icke mig för följderna”. Jag

frånfälle redan kunnat innehafva den ålder, att de skulle minnas om de hört honom tala härom. Underrättad om att enkefru Holmerus i Åbo vore en dotter till Escolin, öppnade jag, genom målaren E. Lindström i Åbo, en korrespondens — för att, af hans ännu der efterlevande barn, efterspörja allt hvad deras far möjligen i denna väg kunnat för dem omtala. Något var det hon sade sig härom hafva hört, men att detta redan vore så dunkelt för hennes minne, att hon numera, och efter så lång tid, intet redigt kunde framställa.¹¹⁾

upplyste honom nu rent ut, att annonsen var skriven endast för att erfara om någon af hans släktingar ännu lefde (i hvilket fall den uppfyllt sitt ändamål); och att om den icke gagnade, så skadade den åtminstone icke heller någon. Han gick sin väg, utan att ens taga afsked; och Hjerta log efteråt rätt godt åt detta mitt äfventyr.

Men historien var dock icke ännu slut härmed. Om hösten samma år återvände till Stockholm Protokoll-Sekreteraren Abr. Fabritius, hvilken under sommarmånaderna varit hemrest till Seäminki socken i Savolax. Han berättade: att då han passerade Jockas, hade han varit in hos Prosten Nycopp, på prestgården, då skomakaren Lind ditkommit, och såvida han hade hört, hvad man dessutom i Tidningarne läst, det honom i Sverige skulle hafva tillfallit ett betydligt arf, så gaf han nu Fabritius i uppdrag att hos mig (som derom ägde kunskap) göra sig härom närmare underrättad. Han hade således läst sig sjelf till favör, hvad jag skrifvit med afseenda å hans släktingar; och det är verkligen artigt att se hvad hoppet om, och begäret efter, penningar — stundom förbryllar oss. Jag har omtalt denna lilla historia, för att derigenom antyda det lättaste, och tillika det säkraste, sättet att få reda på människor, dem man icke känner; och om jag härvid gjort en nog lång digress ifrån sjelfva ämnet, så beder jag läsaren derfore be-någet om ursäkt.

¹¹⁾ I ett bref af d. 30 April 1845, skrifver Lindström härom:

„Holmerin frouva minä olin puhuttelemassa niistä Smyrnan ja Le-
vantin Suomalaisista, mutta ei hän muista misä maasa niitä on ollut; vaan
sen hän sanoit muistavans että hänen isäns oli niitä kohdannut kaukana
toisissa maailman osissa; mutta misä ei tiedä. Ilman sitä ei net semmoiset
ihmiset täällä Turusa tahdo mittän selitellä suomalaisella kielellä (obs. att
Lindström, såsom en stor fennoman, aldrig talte svenska, ehuru han
kunde det — åtminstone till husbehof) tämän kaldaisista asijoista, tus-
kin heidän omisa tarpeisansakkaan, paitsi sillon kun het saavat jottain
voitto eli lainaks — sillon käypi suomi hyvin; m ä r å kuitenkin on terve-
tultua, ja a j ö ö lähdettyä, muutoin ei ole hyvä, olkoon suomalainen eli
ruohtalainen”. Att emellertid den Escolinska berättelsen icke förblif-
vit någon hemlighet här i Finland, och allraminst inom släkten, kann
jag sluta deraf att jag äfven sedermera hört den omtalas, ehuru (lik-
som allt såbeskaffadt mundtligt prat) litet annorlunda travesterad.
Så t. ex. berättade för mig kapten Anders Myrberg, på Esbo gård
d. 8 Mars 1853, presist samma historie, endast med den skilnad, att
det skulle hafva varit en kofferdikapten Törnström, gift med ma-
jor Escolins dotter, och boende å Korpo gård, som emellan åren 1810

Ju större svårigheterna blefvo att numera härom vinna närmare kunskap, desto större blef äfven å min sida bemödandet. Derföre när Wallin år 1843 skulle företaga sin Orientaliska resa, uppsatte jag en skriftlig P. m. om allt hvad jag hade mig bekant i detta afseende, hvilken jag lemnade honom före hans afresa, med anhållan att om hans vägar händelsevis skulle föra honom till dessa trakter, han då måtte noga efterspana det verkliga förhållandet; hvilket han också lofvade. Men Wallin var, som en hvar känner, till själ och hjerta mera tillgifven Araberna än Finnarne; och detta förklarar äfven tillräckligt det liknöjda och knapphändigade sätt hvarmed han uträttade denna kommission.¹²⁾

Då Doktor (numera Professor) Lagus några år sedan, eller år 1853, reste till Orienten — vände jag mig likaså till honom, med enahanda uppdrag. Äfven han kom till Smyrna, uppehöll sig der blott en enda dag, och sysselsatt med mycket annat — tyckes han helt och hållet hafva bortglömt att härom ens väcka någon fråga.¹³⁾

—1820 varit från Åbo rest till Smyrna, för att inlasta bomull, då den der omtalta händelsen skulle hafva tilldragit sig vis å vis honom. Men troligen förblandade Myrberg här tillsammans sagesmannen i andra hand med sagesmannen i första hand.

¹²⁾ Han skrifer sjelf härom i sina *Reseanteckningar från Orienten åren 1843—1849*: *Jag frågade honom* (Hof-Rådet J a b a; Sekreterare hos Ryska Konsuln Iwanoff, i Smyrna) *Om han hade sig någonting bekant om den finska koloni, hvilken Gottlund annodat mig efterfråga; men deraf hade han aldrig hört eller erfarit något alls. Dock lofvade han på min anmodan höra efter och underrätta mig derom.* (Jemf. hans Dagbok och bref, efter hans död utgifna af S. G. Elmgren. 1 B. s. 153).

¹³⁾ Vi hafva således haft tvenne landsmän, båda vetenskapsmän och Professors-kandidater, hvilka — hvardera — rest så godt som förbi dessa vid Smyrna bosatta finnar-knutar, utan att ens hafva gjort sig den lilla mödan att titta in i deras boningar, oaktadt de, hvardera, fått det af mig i uppdrag. Likaså hafva vi tvenne andra landsmän, hvilka på samma sätt rest i Amerika; af hvilka den ena, *Pehr Kalm* (också en Professor) utgaf åren 1753—1761 sin *Resa i Norra Amerika* i 3 digra Tomer, och den andra, *Presten Gust. Unonius*, hvilken nyligen likaså (åren 1861 och 1862) i 2:ne styfva Delar utgivit sina *Minnen från en sjuttonårig vistelse* derstädes; och i hvilkas skrifter man visserligen får läsa om mycket och mångt; men icke — för unders skull — ett enda ord om de der talrikt boende finnar; hvilka ditflyttat i mängd vid flere tillfällen, ej blott uti äldre tider (under åren 1638, 1642, 1647, 1654, 1656) utan äfven i sednare tider, särdeles åren 1843, 1844, 1853 och 1857.

Men behöfva vi väl då gå allt ända till Amerika? för att, i detta fall, visa våra egna landsmäns okunnighet, och våra vetenskapsmäns

Det anförda torde emellertid vara mer än tillräckligt för att visa det jag oförtrutet, och med mycken ifver, redan

verkligen stora och oförklarliga liknöjdhet, och efterlåtenhet, med afseende å ett ej mindre vetenskapligt än rent nationellt och fosterländskt intresse.

Så t. ex. hafva vi ju nu redan i 56 år varit förenade med det Ryska kejsareriket, och tusental finska officerare hafva, under denna tid, dels passerat genom Moskva, dels vistats och en kortare eller längre tid uppehållit sig derstädes; hvarförutan i staden finnas flera bosatta finska familjer, såväl ibland borgare och handtverkareklassen som bland noblessen — dessutom hafva härifrån lärde, Professorer och Akademi, tidt och ofta varit ditreste, (deribland, flere gånger, enkom språk- och folk-forskare *ex professo*, såsom t. ex. Castrén, Sjögren, Reguli, Ahlqvist, m. fl.) utan att tala om en hop studenter och yngre vetenskapsidkare, hvaraf årligen flere på finska statens bekostnad (nemligen — från och med 1827, fyra, och — från och med 1842, tio) underhållas der, endast för att lära sig ryska; och hvilka alla lika sluga som de, i etnografiskt hänseende, resa dit — lika sluga komma de äfven derifrån. Ja vi hafva der som bäst Häfde- och Historieforskaren Doktor Waaranen, hvilken likaså, på statens bekostnad, de sednare åren uppehållit sig i Moskva, och det enkom för att i historiskt afseende forska angående finnarnes häfder; med ett ord — det finnes ännu, i denna stund, ingen i hela Finland, som t. ex. känner, vet, eller äger sig bekant att den närmaste socknen, på denna sidan om Moskva, är helt och hållet befolkad med finnar, hvilka obehindradt ännu i dag tala sitt finska modersmål; och hvilken socken dorföre äfven af Ryssarne kallas *Karelski guberni*. Då jag icke kan fordra att någon härvid skall sätta tro till mina ord, vill jag här åtminstone uppgifva mina källor, d. v. s. mina sagesmän, och hvad de för mig härom uppgifvit.

Ungefär för 11 år sedan berättade för mig guldsmedsgesällen Henr. Lundin (hemma från Lovisa; numera död) att under de flera år han som guldsmed arbetat i Moskva hade han ofta stått i beröring med dessa finnar; och att den närmaste landsförsamlingen på denna sidan om staden — hvilken, af alla socknar emellan Petersburg och Moskva, skall vara den största (ehuru mycket smal på det ställe, der den öfverkorsas af allmänna landsvägen) af Ryssarne kallad „Karelski guberni“ — skall helt och hållet bestå af finnar. Han sade sig ofta hafva samtalat med dem, hvarvid de, å ömse sidor, ganska väl förstått hvarandra, ehuru deras språk var något russificerad, och liknade någotsånär Finnarnes i Olonetz. På hans förfrågan: huru länge de bebott dessa trakter? hafva de svarat: att Finland i fordna tider stäckt sig allt ända hit, till den här i nejden befintliga s. k. *valkta kivi* („hvita stenen“), och att de således från urminnes tider varit landets invånare. (Hvilket äfven öfverensstämmer med de ryska, och nordiska, folktraditionerna; ehuru man, i sednare tider, velat tillämpa denna folksägen på den estniska staden „Weissenstein“; hvartill det svenska väldet i fordna tider skulle hafva sträckt sig). De hafva i sin klädsel föga skiljt sig från ryssarne; endast att karlar, såväl som qvinnor, nyttjade en slags kort, grå, tröja, eller jacka, under sin långa kaftan. Till religionen voro de greker, och talade ryska; hvarföre ock Ryssarne, deras närmaste grannar, högeligen förundrade sig, då de erforo att dessa deras naboer med Finnarne talte ett främmande språk,

i mera än 40 år ihärdigt äflats med att vinna upplysning i denna sak, utan att dock kunnat komma till något säkert

hvaraf Ryssarne ej förstodo ett enda ord. Sådan var nu hans berättelse; hvaraf framgår att Finnarne, såväl i Ryssland som i Sverige, såmycket som möjligt bibehållit sitt språk, inom sig — utan att vilja yppa det för andra, och att de sålunda här, i flere sekler, ehuru liksom nästan trampade under ryssarnes fötter — likväl förblifvit sin nationalitet trogne.

I anledning af denna hans berättelse har jag sedermera, under flere år, examinerat otaliga personer, som en kortare eller längre tid vistats och uppehållit sig i Moskva; och då — oaktadt mina dem här-om meddelade notiser — ingen ens hade den minsta nys härom, så började jag redan småningom betvifla på sannfärdigheten af denna Lundins mig meddelade berättelse, då oförmodadt — och det helt nyligen — ett nytt ljus uppgick i saken.

Den 10 sisstlidne September dröjde hos mig några dagar en annan Landsman, Hr Mekanikus And. J. Argillander (barnfödd i Lampis socken) och för det närvarande engagerad såsom "biträde" åt Föreståndaren för *G. Frans Zangallis* stora mekaniska fabrik vid Ligofka bron i St. Petersburg. Äfven han försäkrade att under den tid af år 1855 han uppehöll sig i Moskva, hade han der, på biljarderna, likaledes anträffat dessa i närmaste socknar utom staden bosatte Finnar, hvilka han (jag vet icke af hvad skäl?) kallade "kolonister" (en benämning, hvilken tyckes antyda på en mängd, i sednare tider, hit förflyttade finnar) de der till staden vanligen brukade hemta en hop landtmannavaror till salu; och af hvilka en del talte en ganska god finska, och en annan del — svenska (hvilket, i sanning, låter än besynnerligare?). Härvid bör dock kanske observeras, att — i fordna dagar, eller före år 1300, hade äfven landet häromkring ännu ett svenskt namn, och kallades allmänt *Susdal*. Äfven i grannskapet af staden "Kostroma" (belägen i guvernementet med samma namn) påstod han sig hafva sett omkring 300 hushåll af samma slags folk, hvilka talte både svenska och finska, och som kallade sig "Karelare". Han försäkrade mig dessutom att bland arbetspersonalen vid hans verkstäder (som uppgick till mer än 500 man) befunno sig personer som hörde till dessa på sätt och vis russificerade Finnar, såväl från Moskva och Kostroma, som från Twer och flere andra orter. Med anledning häraf uppsatte jag en Promemoria, innehållande — till upplysning i saken — en mängd historiska frågor, hvilken P. m. han tog med sig under löfte att, med anledning häraf, uppteckna de svar han af detta folk skulle härå erhålla; och hvilka svar han sedermera ville mig skriftligen meddela. Oaktadt jag ytterligare, genom bref, par gånger härom skriftligen påmint honom, har likväl tills dato intet svar ankommit. Måhända af orsak som ingen känner, och troligtvis till följd af sjukdomsförfall — ty han ägde i allmänhet en mera klen helsa — eller kanske af finsk långsamhet och flegma; såvida jag icke vill tro att det skett af samma orsak som presten *Gregorius Widenskij*, i Wischniwolotschok, för mera än tvenne decennier sedan, lemnade ett bref obesvaradt; deruti jag likaså önskade att, till upplysning om de i Twerska Guvernementet bosatte Karelare, få en hop historiska frågor (uppsatte å en bifogad Promemoria) närmare af honom besvarade. (Ty jag hade redan, och det allt ifrån min Upsala-tid, korresponderat med många angående dessa Finnar). Han hade nemligen (enligt hvad jag, af andra, efteråt

resultat; hvilket, liksom mycket annat, bevisar — huru mycken möda behöfves det icke, och ofta — huru lång tid erfordras

fått höra) osäker om han vågade ingå i en så qvistig och maktpåliggande korrespondens, härom rådfrågat sig hos Domprosten i orten; och hafva de båda ansett det rådligast, och i politiskt afseende klokast, att icke inlåta sig i några vidlyftigheter. Kurjöst nog!... Liksom man (i politiskt afseende) misstänkte min person, och mina vetenskapliga sträfvanden — i Sverige, så gjorde man det nu äfven — i Ryssland, utan att här tala om det missöde mig der vederfors år 1824; och ehuru detta icke gerna kunnat bli fallet här i Finland, har man likväl — äfven här, åtminstone i litterärt hänseende, sökt tillskrifva dem än äregirighet, än sjelfkärlek, och gud vet icke allt, än en viss slags oförklarlighet, som icke utvisade "lärdom". (*sic!*) (Jemf. Konsistorii vid Keis. Alex. Universitetet vitsord och protokoller). Ett större och ädlare mål för min verksamhet var för mången någonting otänkbart; ehuru man, med en liten smula eftertanka, bort finna att man icke — allt från ungdomens lyckliga ålder — uppoftar en lång lefnads hela verksamhet för så föga upphöjda ändamål; och der man — med att säga sanningen — endast förskaffar sig fiender och ovänner.

Utom hvad här redan blifvit nämndt om Finnarne i Ryssland, berättade för mig en viss Madame *M. von der Horst* — hvilken 1845 kom hit till Helsingfors, för att här anlägga ett modemagasin, och som tillförene bott flere år nära Astrachan — att i grauskapet af nämnde stad skola bo mycket finnar, hvilka dit inkomma och försälja smör, fisk, kött och andra landtmanna produkter; och hvilka högst litet skola kunna tala ryska. De kallas der "Tschuhni". Ungefär det samma hade, i bref (dateradt Astrachan 1826) Löjtnanten i Rysk tjänst *Reinh. Gadd* (som kort derefter dog, uti koleran, i Kaukasien) meddelat sin härvarande broder, Kommerserådet Gadd. Och enligt hvad jag hört från annat håll, skall man äfvenså nära staden Kasan anträffa finnar. Med ett ord! man skall troligen, enligt hvad Professor Rask försäkrade (jemf. sid. 130, 131) vid en djupare folk- och språkforskning ännu i denna stund anträffa finnar, spridda nästan öfverallt i Ryssland, liksom i den skandinaviska norden; ehuru de hitintills undgått vetenskapsmannens uppmärksamhet.. Sjelf har jag redan för 34 år sedan (i 2:dra Delen af "Otava", sid. 300—303) meddelat de få underrättelser som kommit till vår kunskap om finnarne såväl i Guv. Poltava och Ukrain, som vid stränderna af svarta hafvet; och hvilka efterrättelser datera sig ej mindre från år 1709 än från 1833 (jemf. sid. 7); liksom jag i samma skrift (sid. 226—281) meddelat prof på de i Twerska Guvernementet boende s. k. Karelars språk, jemte (med anledning deraf) föranledda reflexioner. Enligt Koeppens "Etnografiska karta" (jemte Beskrifning), hvaraf 2:dra Editionen utkom 1853, utgjorde redan då Karelarnes antal i Twer — der de upptogo större delen af de tre Häraderna *Beschetzka*, *Wischniewolotschok*, och *Nowotorschok* — 84,638 personer (hvarförutan de anträffas i Kretsarne *Wesjogonsk*, *Ostaschkoff* och *Subtsoff*). I Nowgorodska Guvernementet deremot (der de isynnerhet skola finnas i socknarne *Alchoska*, *Garnietskajä*, och *Palischaja*, äfvensom i *Lubtsi* och i *Krasnikowa*, samt i *Budanow*. *Jewanhow* och *Köptsi* — hvarutom de skola (enl. Löjtnant Korschaneffskis uppgift) äfven anträffas i Tichwinska kretsen, omkring sjelfva staden, m. fl. st. — upptager Koeppen dem endast till 27,076 personer. Huru många af dem funnos i Tambowska guvernementet kände han icke; ej hel-

det icke, för att bringa ljus stundom äfven i den enklaste fråga? Vål skulle ännu en utväg kunna stå mig öppen, den

ler upptog han mer än 1,283 pers. i Jaroslawska guvernementet. Äfven uti Ostrowska Häradet (t. ex. i byn *Kloschewa* m. fl. st.) i Pskowska guvernementet skola finnas Karelare (jempf. "Otava" 2:ra D. sid. 297). Tillsammans upptager Koeppen den Karelska befolkningen till 171,695 pers. oberäknadt 90,154 i Ingermanland. Och likväl måste vi tillstå att den kunskap vi (genom Ryssarne) få om Karelarne i Ryssland, torde vara likalitet tillfrödsställande som den vi (genom Svenskarne) få angående Finnarne i Sverige. D. v. s. de finnas troligen äfven i många andra Guvernemeter inom det ryska riket, hvarom vi icke nu ens hafva någon aning; och der de (liksom i Skandinavien) troligen äro öfverlemnade åt sitt eget öde. Då oberäknadt de finska församlingarne i de Norrska finnmarkerna, det finnes i Sverige (oss veterligen) åtminstone 110 (säger etthundratio) socknar, hvilka — till större eller mindre del — bestå af s. k. Finnskogar, så torde man väl kunna antaga att i Ryssland åtminstone borde finnas kanske — femdubbelt detta antal.

Männe det derföre icke varit mera ändamålsenligt och, för oss finnar åtminstone — såväl i historiskt och etnografiskt som i lingvistiskt hänseende — vida intressantare, att erhålla en närmare kännedom om dessa, och andra, våra i Ryssland kringsspridda medbröders såväl fordna och sednare öden, äfvensom om deras närvarande tillstånd och vilkor, än att — såsom nu skett — anställa depensiva och kostsamma forskningar ibland Sibiriens och Arabiens halfvilda, för oss främmande, folkstammar? hvilket — vi, för vår del, i det hela anse mera onödigt, och beräknadt måhända endast på en barnslig fåfånga att i detta afseende vilja täfla, och mäta oss, med andra — mera solida och, både i pekuniärt och litterärt afseende, bättre lottade nationer. Ty under det vi, i vetenskapligt afseende, vilja braska medelst ett visst fikande att söka vinna ett s. k. "namn", eller väcka ett slags uppseende inom d. s. k. "lärda verlden", förglömma vi hvad vi äro skyldige oss sjelfve, i det vi stolte förakta hvad som likväl borde ligga oss närmast, och som rör oss enskildt, ja hela det finska folket och fosterlandet; och hvilket således vida mera skulle anstå oss. Det förundrar oss verkligen att hvarken *Castrén* eller *Ahlqvist*, under sina mångåriga resor i Ryssland, i detta afseende närmare forskat -- likaså litet som de fäst sig i allmänhet vid fornlemningar och antiqiteter. Vål hafva vi icke (liksom de) haft den förmånen att, hvarken i pekuniärt eller litterärt afseende, kunna påräkna ett allmänt deltagande; eller i så måtto åtnjutit någon förtjent uppmärksamhet (tvärtom hafva våra sträfvanden i detta afseende — blifvit misskända, och förbisedda) likväl hafva vi sökt att gälda, och godtgöra, hvad de förre i detta fall felat och brutit; och — så vidt vi kunnat — hafva vi härvid äfven lyckats, ehuru ej utan stora ansträngningar, och långvariga uppoffringar af tid och möda (för att här ej tala om kostnader) hvarvid vi, i detta afseende, uppspanat åtminstone de första spåren till vissa historiska källor, och iakttagelser, hvilka i framtiden för oss kunna blifva ganska viktiga — såsom en vägledning till vidare forskningar. I sammanhang härmed kunna vi icke underlåta att än en gång yttra den tanken, att det för oss åtminstone varit oändligt intressantare, och mera maktpåliggande, att t. ex. närmare lära känna våra olyckliga egna landsmäns närvarande öden, ej mindre i de för finnar inom Ryssland

nemligen att sjelf härom skrifva till den Kejsarl. Ryska Konsuln Iwanoff i Smyrna. Men då jag redan förut, af egen

bestämde förvisnings- och deportationsorterna, d. v. s. Finnkolonierna *Ruschkowa*, *Makarjewka*, och *Matarowa*, i Tukalinska kretsen inom Tobolska Guvenementet i Sibirien (se Borgå Tidning 1839, n:o 10, och 1842, n:o 16; samt Helsingf. Morgonblad 1844, n:o 35, 36) äfvensom den nu sednast 1857 stiftade finska kolonin *Werschnje Sujetuk* i Minusinska kretsen af Östra Sibirien (se Finl. Allm. Tidning 1861, n:o 76, och 1862, n:o 85) än den från Dagön utgångna, och 1781 anlagda, Svenska kolonin *Berisslaw* i Nya Ryssland, jemte byarne *Schlengendorf*, *Milhausendorf*, *Klosterdorf* och *Gamle Svenskby* (af Tyskarne kallad "Alt-Schwedendorf", och af Ryssarne "Staro-Schwedskaja") — alla belägna vid Dniepern, inom det Chersonska distriktet; och hvarom Prof. Lagus (i Finl. Allm. Tidning 1852, n:o 127—134; jemf. 1856, n:o 225) meddelat oss några notiser — utan att här tala om den vid Wolga befintliga Svenska kolonisationen i *Saratowska* Guvernementet.

Med afseende å dessa förvisningsorter, kunna vi icke nog varmt uttrycka den önskan, att den sanna kristna kärleken, såväl hos vår Regering som hos våra missionsvänner, mera härefter än som hittills, ville — såväl i andligt som timligt måtto — varkunna sig öfver dessa vanlottade människors olyckliga belägenhet. Af hvilka åtminstone kolonin *Wersche-Sujetuk*, genom några människovännars bemödanden, och till följd af Kejs. Senatens berömvärda tillgöranden, nu sednast, i Herr Roschiers person, erhållit en egen prest, aflönad på Finska Statens bekostnad. (Jemf. Helsingfors Dagblad 1865, n:o 56).

Men för att än en gång återkomma till frågan angående "Karelarnes omkring Moskwa", en fråga hvilken såsom sådan för oss måste vara ganska intressant, och derföre icke saklöst borde lemnas å sido — så, enär Argillander sålunda snöpligen besvek sitt löfte, och då jag sjelf icke är i tillfälle att undersöka saken på ort och ställe, har jag likväl här sökt hitta på en genväg att närmare kunna kontrollera sanningen af hans uppgifter. Jag har i sådan afsigt först, åtskilliga gånger, i enskild väg — än åtföljd af läraren vid härvarande Junkarskola kaptenen *Iwanoff*, än i sällskap med min äldsta son (som är Löjtnant vid Woroneschska Infant. Regementet) såsom kunniga i Ryska språket — försökt att, i detta afseende, sätta mig i beröring med den, härstädes i d. s. k. ryska kasernen förlagda, ryska soldatesken, i hopp att, såvida densamma forskrifver sig från olika provinser i Ryssland, möjligen här kunna påträffa s. k. "Karelare", eller Karilakki, från skilda orter i riket; och hvarvid jag, för att begagna mig af tillfället, äfven i ett annat afseende — utom en hop historiska frågor, hvilka jag upptecknat, och hade i beredskap — medtog, liksom då jag 1857 examinerade den finska militären (jemf. sidd. 63, 64) både s. k. *ben- och träkalendrar*, *runstafvar*, diverse *stenverktyg*, m. m. för att, vid fråga om antiqvariska ämnen, kunna göra mig, och saken, så mycket mera begriplig. Men då jag härvid fann att detta sätt att gå till väga icke väl lät sig göra, utan biträde af Regementets eget befäl — vände jag mig slutligen i detta afseende först till Hr Generalen Baron *Nordenstam*, och sedan genom honom till Chefen för staben i Finland, General *Akerblom*. Då den sednare första gången icke af mig anträffades hemma, uppsökte jag undertiden den härvarande Platsadjutanten Kapt. *Barck*, för att genom honom närmare göra mig underrättad —

erfarenhet, känner svårigheten för en hvar att äfven i Sverige, och midt ibland Svenskar, kunna få någon underrättelse

huruvida bland officerskåren, vid det här under Öfverste *Iliaschewitz'* befäl stationerade Ryska Bielomorska Infanteri-Regementet, funnos några infödda finnar? hvilka, med afseende å ryska språket, härvid kunde gå mig tillhanda. Jag erhöll i detta afseende ej blott anvisning på Major *Fraser*, utan tillsades mig det jag rätteligen i detta hänseende borde vända mig till Divisionschefen vid Staben öfverste *Streng*, hvilken, liksom General Åkerblom, bodde i den ryska kasernen, och som med mycken välvilja och beredvillighet, och dessutom med ett särskildt intresse för sjelfva saken — omfattade den på det varmaste; hvarvid allt numera gick till „på militäriski“, som det heter. D. v. s. sedan han härom kommunicerat sig med Divisionsgeneralen *Baumgarten*, erhöilo, på behörig väg, fältväblarne vid samtliga kompanier order att utskrifva listor, eller förteckningar, på allt hvad „karilakki“ heter, och hvilka alla nu ställdes till mitt förfogande — på hvilken timma och stund jag dertill ville bestämma; hvarvid Major *Fraser* blef i detta afseende tillkommenderad mig såsom tolk. Jag blef sjelf verkligen öfverraskad att se med hvilken fermitet allt nu i en handvändning härvid verkställdes. Och likaså gick det till då jag, några dagar derefter, vände mig till General *Gowenius*, som var chef öfver Sveaborgs militärkommando; och genom hvars benägna medverkan, likaledes order afgick till befålet vid fästnings-regementet på Sveaborg, att, på den af mig dertill utsatta timman, gå mig i detta afseende tillhanda. Soldaterna derstädes stodo alla redan i den långa korridoren till Regementskansliet uppställda, raka som pinnar, för att invänta min ankomst; dock såg jag härvid, ej mindre på befålets än manskapets minner och hållning — att man väntade sig här någonting högst viktigt, och ovanligt; och att man med förundran afbadade hvad som härpå följa skulle; ty troligen hade ännu aldrig något sådant inträffat, att, enligt en ordonnans, militären kommenderades att stå till redo för en civil mans historiska och etnografiska vetgirighet. Derföre då jag började med att fråga dem, t. ex. om de icke kände att det fanns karelare, eller finnar, iden eller den provinsen, så var det — som om man, ifrån himmelen, hade nedfallit i dyn, — så underordnad ansåg man frågan: också fick jag vanligen till svar: *niet' wasche blahorodie!* („nej, Eders Exellens"!) Jag märkte snart att äfven denna utväg icke var den rätta, och mindre än den förra ledde till målet; också är jag fullt öfvertygad att äfven om här funnits karelare från sjelfva Moskwa, så hade de likväl, i likhet med Svärdsjö- och Svartnäsboarne i Sverige, förnekat sin finska härkomst (jmf. sid. 126, 127) så mycket mer som den af Ryssarne vanligen, ringa aktad, betraktas nära nog med förakt. Det är således blott sedan man vunnit den ryska allmogens vänskap och förtroende, och genom en noggrann undersökning på ort och ställe, som man i detta fall kan hoppas få sanningen utrönt. För att bevisa detta må jag t. ex. nämna: att då öfverste *J. U. v. Törne* — med hvilken, då han 1831 var stationerad i Twer, jag likaledes (liksom med öfverste *Pelander*, Statsrådet *Sjögren* m. fl.) brevexlade angående derboende Karelare — i fem års tid de suite, d. v. s. 1832—1838, var sysselsatt att leda kanalarbetet nära Moskwa, begagnade han troligen dagligen hundratal af dessa såkallade „Karelare“ i sitt arbete, utan att veta, ja utan att ens ana, det de kände till hans finska modersmål; hvilket, liksom mycket annat, utvisar ett märkvärdigt drag af innesluten förbehåll-

om ibland dem boende Finnar, inser jag omöjligheten för någon annan än en infödd finne (som här minsann icke får vara slöskodd) att på ort och ställe taga reda på saken; hvarföre jag ock afstår från ett så vanskligt försök.

Huru, och på hvad sätt, skulle dessa Finnar då hafva kommit till Levanten? blir en särskild fråga, hvilken är lättare besvarad. Man känner af Historien det Ryssarne, under forntida krig, då de icke funno guld ock silfver till byte i det fattiga Finland, bortförde derifrån med sig en del

samhet, och pröfvad trofasthet, hvilket ligger djupt inprägladt i den genuint finska karakteren, — sådant man svårligen annorstädes torde anträffa. Det har roat mig här, att med flit omtala alla dessa slags mesurer, för att visa huru litet man i allmänhet vinner, eller uträttar, med att i detta fall hoppas på, eller fästa sin tillit till andra — der endast den subjektiva energin, och förmågan, förmår något att uträtta.

Hvad föröfrigt sjelfva hufvudfrågan angår, så är det ju historiskt känt att ej blott storfurstendömet Nowgorod, — och flere andra orter i Ryssland, såsom Bielosero, Rostow, Murom, m. fl. — utan äfven storfurstendömet Susdal (eller det nuvarande Moskwa-guvernemet) ursprungligen fordom (d. v. s. före år 800) till stor del var befolkadt af en Tschudisk eller finsk folkstam, innan Sarmater och Slaver här fattade fast fot; hvarmed de finska folken småningom mer och mer sammansmälte. I detta fall har således den genom Lundin mig meddelta folktraditionen — sin fullkomliga riktighet. Huruvida någon qvarlefva från så aflägsna tider ännu, med afseende å språket, kunnat bibehålla sin nationalitet, är dock föga troligt, ehuru icke omöjligt; hvarföre det vore artigt att närmare känna förhållandet. Åtminstone har Mordwiner, Tscheremisser, Tschuvascher, och andra finska folk-elementer — intill sednaste tider bibehållit sig bland Ryssarne, och det äfven i grannskapet af större städer. Likaså känner man af historien att, äfven sedermera, då Nowgoroder och Susdalare bekrigade Jämerna (ett folknamn som försvunnit från sednare tiders historia, der i det stället Karelarne spelat hufvudrollen) t. ex. åren 1042, 1123, 1186, 1227, 1256, 1292, m. fl. (jempf. sid. 18) hvilka krig, enligt den tidens sed, hufvudsakligen bestodo i att härja och plundra, så bortförde de med sig, vid återtaget, en del af befolkningen, eller „många och otaliga fångar”, (som det heter i de ryska krönikorna) hvilka släpades till det inre af Ryssland, der de dels bortsålades såsom slafvar, dels användes att odla ock befolka större gods och egendomar. Samma taktik följde Ryssarne ännu vid sina sednare krig, under flere följande sekler, eller allt tills fredslutet i Nystad 1721. Detta torde ej blott förklara orsaken hvarföre finnar än i dag anträffas å större lägenheter och föränningar, i grannskapet af rikets förnämsta städer, såsom t. ex. kring Nowgorod, Kostroma, Twer, Moskwa, Kasan, Astrachan, m. fl. utan hvarföre de der (enligt Argillanders uppgift) benämnas „kolonister”. Dessutom torde under framfarna tider, vid stora hungers- och missväxtår, frivilliga utflyttningar hafva skett till Ryssland, någongång kanske äfven till följd af falska rykten och förespeglingar om stora och lofvade förmåner; liksom fallet t. ex. var 1816. (Jempf. Svensk Litter. Tidn. 1817, n:o 50, sid. 798).

af befolkningen, som sedermera i Ryssland bortsålades till slafvar; karlar — stundom för 10 kopek personen, och flickor — för 15 kopek stycket,¹⁴⁾ liksom fallet t. ex. var 1492,¹⁵⁾ 1555, 1557, och under alla påföljande krig, ända till 1716 (jmför *O t a v a 1 D.*, sid. 392, och 2:dra *D.*, sid. 300—303). Sålunda spriddes Finnar, i massa, ej blott allt ända ned till trakternakring Svarta och Kaspiska hafvet,¹⁶⁾ och i Erivan, äfvensom i Persiska Armenien, utan ännu längre bort — allt ända in i stora Bokhariat — in i sjelfva Turan;¹⁷⁾ huru mycket lättare, och snarare, kunde de icke då, likasom Kossackerna och Zigenarne, passera sundet vid Hellesponten, och — sålunda komma till Levanten?

¹⁴⁾ Jmf. Rüh's *Svea Rikets Historia*. 1 D. sid. 148, och Müllers „*Samlung russischer Geschichte*“, B. V. s. 505; Akianders „*Utdrag ur ryska annaler*“, sid. 183 & 191.

¹⁵⁾ Rüh's „*Geschichte Schweden*“, 1 D. § 169.

¹⁶⁾ Jmf. *O t a v a 2 D.* s. 300—303. Kejsrerl. Evangeliska Bibelsällskapet i Ryssland Central-Komité i St. Petersburg reqvirerade 1833, genom Prosten Er. Gust. Ehrström, af K. Finska Bibelsällskapet i Åbo Finska Religionsböcker, bland annat, äfven åt Finnar — som bebodde en holme i Kaspiska hafvet (jmf. sid. 7, och *Turun Wiikko-Sanomats* 1833, n:o 4.

¹⁷⁾ Jmf. *O t a v a 1 Del.* sid. 381.

Hvilka äro då Finnarne i Illyrien?

(och hvad känna vi om dem?)

Under detta namn förstå vi ett folk, som väl icke egentligen, eller i sträng mening taget, äro genuina finnar — såvida de icke ursprungligen förskrifva sig från Finland; men hvilka likväl, i anseende till språket, skola vara så nära beslägtade med oss, att de (enligt uppgift) nästan obehindradt kunna kommunicera sig med Finnar. Så framt denna uppgift är sann, hvarpå vi icke tvifla, så skulle det förutsätta att, såvida Illyrierna höra till den Slaviska folkstammen, dessa bergsboar deremot (hvars språk liknade finskan) vore en under medeltiden måhända bildad liten kolonisation af ett främmande folkslag.

Väl äro våra underrättelser om dem ganska sparsamma och ofullständiga, men som de förskrifva sig ej blott från skilda och olika håll, utan äfven från första hand, anse vi dem så mycket mer förtjenta af uppmärksamhet, som det icke ens kan antagas att någon, emot sanna förhållandet, skulle hafva funnit intresse vid att i thy fall endast historisera.

Sjökaptenen Joh. Simolin, hemma från Uleåborg, berättade sjelf för mig, under min vistelse i Stockholm (på 1830 talet) att då han, förande finska skeppet „Contentance“, var befraktad af franska regeringen att 1829, vid invasionen emot Algier, till Afrika öfverföra en del af kavalleriets hästar, uppstod dervid en så våldsam storm att, såsom bekant är; hela franska flottan härigenom skingrades, och det åt olika håll. Han hade, med sitt fartyg, härvid blifvit väderdrifven allt ända till den spanska ön Minorca. Då han här om aftonen

steg i land, träffade han der, ett stycke ifrån stranden, åtta män — hvilka lägrat sig kring en liten, af dem i skogen uppgjord, stockeld. Redan denna anblick var något ovanlig och främmande för honom i dessa trakter; och fästade han dessutom sin uppmärksamhet vid deras klädsel, och hela deras hållning och beteende, men — ännu mera vid deras språk, hvilket förekom honom såsom ägande flere bekanta ljud, och ord, gemensamma med det finska. Hvarföre, enär ingen förstod dem, han slutligen äfven tilltalte dem på Finska; och fann, till sin stora förundran, att de härvid icke blott något så när förstodo honom, utan att äfven han, å sin sida, temmeligen kunde begripa hvad deras svar innehöll. Ja att han slutligen fick uppträda såsom en slags tolk emellan dem och den franska militären. På hans frågor omtalte de för honom nu att de, såsom passagerare, på en fransk brigg — voro stadde på en resa till Spanien, för att der afyttra sina fina linneväfnader och bomullstyger. De sade sig vara hemma från Ungern¹⁾ eller egenteligen från grannskapet af staden Fjume, vid Venetianska viken. Han beskref noga deras egendomliga klädsel, m. m. som karakteriserade dem. Men som detta skedde hos Handelsmannen Hedman, der vi träffades, hvardera, såsom bjudna gäster i Huset, var jag icke i tillfälle att närmare mig till minnes uppteckna hans ord, såmycket mer som Simolin kort derpå afseglade från Stockholm.

Äfven Ungraren Reguly Antal, med hvilken jag sedermera här i Helsingfors stod i nära beröring,²⁾ sade sig sjelf, personligen, känna till detta folk; hvilket vanligen dessutom sysselsätter sig med att lotsa fartyg i dessa farvatten (nemligen längsmed kusterna emellan Triest ock Grekeland) och instämde till stor del i dessa yttranden, hvad deras språk angick. Men icke nog dermed! Han hade, under sina resor här i Finland, år 1840 någon tid uppehållit sig äfven

¹⁾ Ungerska språket, Magyariskan eller Madschariskan, såväl som d. s. k. Tzecklerskan, ehuru visserligen litet beslägtade med finskan, skiljer sig likväl till den grad från vårt språk, att icke ens den kortaste mening kan förstås, annorlunda än genom öfversättning och tolkning.

²⁾ Jemf. Tidningen „Hufvudstadsbladet” 1865, n:o 44.

i Uleåborg, der sagde kaptan Simolin för honom ej blott upprepat samma historia han förut omtalat för mig; utan dervid äfven tillagt: det han efteråt och ännu sedermera, år 1839, (och således föregående året) anträffat enahanda slags folk i Triest, der de vanligen sysselsatte sig med att dit-släpa (troligen — med sina egna farkoster?) kol, hvarföre de ock af Italienarne äro kända under namn af *carbonari*. Hans dåvarande lots, Fransisco Bonaldi, som lotsat fartyget dit från Konstantinopel, och som var en infödd Ung-rare från Fiume, der ännu hans hustru och barn voro bo-satte, hade berättat för honom — att dessa slags bergsboar, hvilka idkade handel med lärfter och väfnader, voro hemma från trakterna af Carnero-viken; och af hvilka han kände ganska många. Han berättade vidare — det han, för några år sedan, träffat flere af dem på ön Malta, der de blifvit arre-sterade, såvida de icke medhaft något pass, icke heller på något språk kunde göra sig begripliga. Han förstod deras tungomål, och genom honom blefvo de försatta på fri fot. Deras klädsel består af stöflor, ungerska byxor, kort jacka med skinnbräm, och till hufvudbonad — en *pitnilkka* (eller, så-som Savolaxarne benämna den, *putalakki*) d. v. s. en slags nationell rund finnmössa, till formen i det närmaste liknande botten af en gryta. Deras kläder voro till färgen ljusgråa, förfärdigade af vadmal. För öfrigt var det ett starkt och resligt folk. Reguly nämnde, det äfven Handelsmannen Wacklin i Uleåborg sagt sig hafva träffat dylika menni-skor — i Tulon.

Såmycket är åtminstone visst, att — huru än härmed må förhålla sig — saken, såsom för oss högst intressant, för-tjenar att närmare undersökas, till en början — ej så myc-cket genom lärda filologiska forskningar, å teoretisk väg, som icke mera genom anförande af fakta, och komparativa prak-tiska exempel. Jag hoppas också numera om denna sak vinna tillförlitligare underrättelser, sedan en vår landsman, Hr Ingeniören Pekko Heimbürger (hvilken nyligen an-trädt en utländsk resa) just i dessa dagar afrest från Uleå-borg för att besöka Triest; och till hvilken jag i detta

afseende vändt mig, och det så mycket mer som detta folk endast skall bo 7 mil ifrån nämnde stad. Och ej nog härmed! Lektor Nordqvist — som, på statens bekostnad, kommer att företaga en tvåårs resa, för att närmare undersöka de Slawiska språken — har dessutom lofvat mig att, under sin vistelse i Croatien och Dalmatien, äfven uppsöka detta här omtalade folkslag.

Sedan vi skrifvit ofvanstående hafva vi ytterligare, och det ganska oförmodadt, erhållit helt färska notiser uti ifrågavarande ämne, och det från ett håll som vi icke ens kunnat ana. Uti Leipziger „Illustrirte Zeitung,“ för d. 13 Maj 1865, förekommer en plansch föreställande en lång och reslig karl, som leder en åsna, belastad med flere säckar kol, efter hvilken vandrar en gumma, bärande likaledes tvenne väldiga kolsäckar på sin rygg. Undertill läser man orden: „*Tschitscher, hvilka bebo berget Karst, 1) stadda på väg till Fjume. Efter en teckning af Baron Karl v. Malchus*“. Redan af namnet Fjume, äfvensom af de många kolsäckarne, och af det för oss obekanta folknamnet *Tschitscher*, anade vi att vi här hade att göra med våra förut så kallade „Finnar i Illyrien“; och vid läsningen af de korta om dem jemväl derstädes meddelade underrättelser funno vi denna vår förmodan närmare bekräftad. Vi vilja derföre äfven här intaga dessa af en okänd hand nedskrifna rader, såsom i många afseenden upplysande förhållandet, betraktadt äfven ifrån en viss annan synpunkt. De lyda såsom följer:

„Innebyggare på Karst“. På det ödsliga *Steingeberige*, hvilket under detta namn sänker sig ned ända till Adriatiska hafvet, bor allt ända ifrån urminnes tider en „Slawisk folkstam 2) i sitt primitiva tillstånd, hvilket i Eu-

1) *Karst* är ett namn, hvilket hos oss torde vara alldeles obekant.

2) Att författaren, såsom troligen obevandrad i de finska språken och mundarterna, anser detta folk — såsom på alla sidor omgifvet af Slawer (af Istrier, Krainer, Croater och Dalmatier) — äfven tillhöra den Slawiska folkstammen, är ganska naturligt; också om detta icke vore fallet. På samma sätt anses finnarne i Sverige vara — svenskar, och finnarne i Ryssland — ryssar.

„ropa icke mera har sin like. Dess namn *Tschitscher* är
 „— vid kusten nedanføre, och hos sjelfva de ännu icke ge-
 „nom någon kultur särdeles hyfsade Krainerna — et öknamn,
 „och skall bemärka en mycket tölpig och rå människa. ³⁾
 „Så snart man från Fjume, i granskapet af poststationen
 „Feistritz, beträdt *Tschitschernas* mark, ser man sig försatt
 „i en ny, och ganska egendomlig, verld. Man kan icke tänka
 „sig öfvergången här mera plötslig, än den som försiggår
 „då man — från den sydliga, redan den nästan Italienska
 „omgifningen — kommer till denna kusliga, mer än nor-
 „diska ödemarken. Vi sågo Graubünder- bygderna, hvilka
 „endast under tre till fyra månaders tid framträdde utur sin
 „is- och snöbetäckelse, men de gjorde ej ett så pinsamt in-
 „tryck som dessa *Tschitscher*-byar uppå Karst. Förgäfves
 „spanar ögat — i den oöfverskådliga dal upp- och ned-löpnin-
 „gen, i det långt bort sig sträckande stenhafvet — efter en
 „buske, eller efter någotslags träd. Emellan klippblocken,
 „hvilka här tallöst, och utan ordning, äro öfverallt liksom af
 „en sjelfsväldig hand kringkastade, framtränger sig sparsamt
 „gräs och örter, som tjena till föda åt invånarnes får. E-
 „mellan dessa samma stenblock uppför nu äfven *Tschitschen*
 „sin hydda, vanligtvis blott af en mans höjd, hvilken han be-
 „täcker med ett bristfälligt tak af halm. Sålunda, liksom
 „ett fågelbo, inklämndt emellan gråbergen, trotsar det vindar-

³⁾ För vår del tro vi likväl icke att denna mera föraktliga be-
 märkelse af ordet *Tschitsch* — är den primitiva och ursprungliga,
 utan tillkommit sedermera till följd af folknamnet, derigenom att man
 först förläknade en „dummer jöns“ vid en *Tschitsch*, och sedermera så
 äfven kallade honom. Det var eljest (i synnerhet förr) mycket vanligt
 att ej blott främmande nationer, utan att äfven deras namn, nedsat-
 tes oförtjent, och föraktades, i det allmänna folkomdömet. Ja detta
 träffade stundom äfven skilda delar af samma nation. Sålunda har t. ex.
 hos oss namnen *Sysmäläinen*, *Hämäläinen*, och *Savolainen* i förra
 tider spelat i det allmänna folkomdömet en mera sämre och tvetydig
 roll. Folknamnet *Tschitscher* kansåledes ej, i sig sjelft, hafva en mera
 kränkande betydelse än folknamnet *Tschuktscher*, m. fl. a. Äfven
 finnarne hafva under namn af *Tschuhni* (*Tschuder*, *Scyter*) varit ned-
 satte i Ryssarnes, och förut äfven föga aktade i Svenskarnes ögon. Lik-
 som ordet *Rysse* icke är något rekommenderande i Sverige, så är
 också ordet *Svensk* ingenting att skryta med i Ryssland; ty af ren
 okunnighet om främmande nationer, har man hittills, af en inbilsk egen-
 kärlek, varit nog korttänkt att tro sig sjelf vara bättre än alla andra.

„na, och framförallt nordanvädret, som så ofta förskräckligt „stormar öfver Karstberget. Och, märkvärdigt nog, har naturen — på denna torra och sterila mark, som knappt tyckes kunna frambringa någon näring för deras små och magra „boskap — liksom till en motsats af sina egna lagar, låtit „ett människoslägte trifvas, hvilket — både till storlek och „styrka — icke så lätt torde blifva af andra folkslag öfverträffadt. När dessa Trogdolyter komma utkrypandes från „sina hålor, och utsträcka sig i solskenet, förvånas man öfver „deras smärta och atletiska kroppsbyggnad. Detta gäller „visserligen blott om männerna; qvinnorna se ofta på afstånd „ut som groft tillyxade trädstammar, såsom en gammal Historie- „skrifvare yttrar sig om Hunnerna. Männernas klädsel består i hvitulliga tätt tillsittande benkläder, i en brun, vid „jacka, och i en bred filthatt.⁴⁾ På fötterna begagna de, liksom Slovakerna, mjuka skor (*oponken*). De synas dem, vid „marschen på deras steniga mark, vara dem oundgängligen „nödvändiga; ty, utom den allmänna landsvägen, upptäcker „man här inga banade stigar. Deras föda består, år ut och „år in, af *Pollenta*,⁵⁾ fårost, och stundom (då de nedkomma till hafskusten) i en slags billig fisk. Till marknaderna „i Triest och Fjume införa de ost, trädrötter eller kol, hvilka „de af de förra erhålla. De små uthållande hästarne ifrån „Istrien släpa omkring deras landtmannaprodukter. Och så „strängt de dermed än belastas, anser dock Tschitschers hustru „sig äfven böra taga en börda på sina egna skuldror, förutan „hvilken belastning det icke synes henne vara såsom sig bör⁶⁾.

⁴⁾ Att detta folk här omtalas, begagna sig af hatt, till hufvudets betäckning, då det nyss förut sades att de härtill nyttjade en egen slags mössa, bevisar blott att der (liksom annorstädes) bruket är olika, och klädseln äfvenså.

⁵⁾ *Polenta* är en slags italiensk rätt, tillredd d. v. s. kokad af mjöl utaf Turkiskt vete, hvilken, torkad, skall ätas skuren i skifvor. Det utgör det fattiga folkets vanliga föda.

⁶⁾ Redan den i Illustrerad Tidning aftecknade Tschitscher gummans nuna är så äkta lik en gammal Finsk kärings fysiologi, att man derpå icke gerna kunde misstaga sig; hvartill kommer att hennes skoplagg tyckas vara s. k. „*finn-piexor*“, hos oss vanligen kända under namn af *Kurpoiset*, *Lapikkaat*, m. m. Mannen deremot har en mera krigisk och martialisk hållning, än hvad man vanligen finner hos en finsk bonde.

„Denna märkvärdiga folkstam skall in alles icke räkna
 „mera än 100,000 själar, och håller allt fortfarande sig skarpt
 „afskild från sina närmaste grannar, såväl från Croater, som
 „Istrier och Krainer. Den Slawiska skrifställaren felas oss
 „ännu, som kunde gifva oss en fullständig underrättelse om
 „deras härkomst och nationalitet. De påminna oss i många
 „afseenden om Morlakerna i Dalmatien. Också kunde endast
 „en Slaw afgöra om de hafva med dessa en närmare slägt-
 „skap än med de öfriga Slawstammarna; och hvilka endast
 „ogerna vilja erkänna detta arma folkslag såsom tillhörande
 „deras eget slägte“.

Af denna lilla beskrifning hafva vi åtminstone ej blott
 närmare fått reda på namnet å sjelfva stället der de bo, utan
 hafva vi nu äfven fått veta namnet på detta för oss främ-
 mande, och i sanning egna slags folk (och hvilket vi förut
 icke kände). Och, vägledde häraf, hafva vi härom ytterligare
 kunskapat så godt vi kunnat. Men, i brist på dertill erforder-
 liga källor, hafva våra bemödanden haft ringa framgång. Uti ett
 gammalt tyskt Historiskt-Politiskt-Geografiskt Lexikon, utgif-
 vet i Leipzig på 1740 talet af Mr. *Bruzen la Martiniere*, om-
 nämnes i Elfte Delen sid. 1141: „Tscitschen, also werden
 „die Einwohner gewisser Gegend des innern Hertzogthums
 „Crain, gegen Trieste zu, genennet, welche in der Sprache,
 „Tracht und Gebräuche von den andern Crainern unterschie-
 „den, dabey vortreffliche Schleuderer sind, und sich mehren-
 „theils vom Saltz-Fuhrwercke ernähren. Sie sollen die wahr-
 „hafften Nachfolger der alten *Japidier* seyn ⁷⁾ welche vor al-

⁷⁾ *Japidierna*, *Japoderna* eller *Japyderna* (som de äfven kallas)
 var ett stridbart folk, hvilket (enligt somliga uppgifter) sammanblan-
 dadt af Illyrier och Galler, bodde i *Liburnia*, och innehade det nuva-
 rande Croatien. Det födde sig af ett slags vete och hers; och, som de
 voro begifne på rövveri, blef Keisar Augustus, i anledning af deras
 grannars klag mål, nödsakad att tukta dem. Ifrån den tiden blefvo
 de under romerskt välde. Enligt andra uppgifter, kallades Istrien förut
Japidia, och var en provins af Illyrien, hvars invånare ursprungligen
 härstammade från *Colchis*, och nyttjades af Konung *Aeeta* (eller *Aetes*)
 för att af Argonauterna återtaga det „gyllene skinnets“ och *Medea*, som
 desse borttagit. När de med sina skepp inlupit, och voro inkomne i floden
Ister, antogo de namnet efter floden. De öfvervunnos först af konsu-
 lerne *Scipio* och *Minucius*, i Roms år 533; men sedermera af *Claudius*

„ters in dieser Gegend gewohnet haben.“ Och angående berget Karst heter det i 6:te Delen af samma verk, sid. 786: „Karst, oder Carst, ist ein Strich Landes in dem innern „Crain, so von Laytenburg und Senesesch bis zu der Stadt „Triest und dem Adriatischen Meere geht; man nennet die- „se Gegend auf dem Karst. Die Einwohner davon ha- „ben ihren Sitz bey Neykösel, Tynein, und St. Johannis. „Sie behalten ihre absonderliche Sprache und Kleidung, sind „starck, gesund, arbeidsam, und suchen ihre Nahrung meh- „rentheils aus den Weinbergen.“ Der Grund im diesem „Lande ist zwar so steinicht, dass fast gar keine Erde zu „sehen, es werffen sich auch kleine Hügel, wie im Meere die „Wellen, auf; dessen ohnegeacht aber wächst zwischen die- „sen Steinen schönes Gras, und der herrlichste Wein. Sie „haben auch gute Viehzucht, weil ihnen aber das Getrayde „abgehet, so behelffen sie sich armseelig, und leiden an man- „chen Orten noch Mangel an Holtz und frischen Wasser. Es „werden allhier vortreffliche Pferde gezogen, so sehr dauer- „haft sind, und ihren Reuter über Gebürge tragen, wo an- „dere Pferde nicht hingelangen können,” m. m. (och hvilka meddelanden säges vara hemtade från *Univ. Lex. Hübn. Geogr. III The.*

Jag har således nu i mer än 30 år laborerat med forskningar äfven angående detta ämne, resultatet blir — att jag nu, år 1865, icke är blifven mycket klokare än hvad jag var år 1831, då Simolin först för mig omtalte sitt sammanträffande med de Illyriska finnerne på Minorea; och hvilket må tjena som ett ytterligare bevis på de svårigheter man har att bekämpa vid etnografiska forskningar af forntida förhållanden, äfven der de afspegla sig i spåren af nutidens iakttagelser.

fullkomligen bragte under Romerska väldet. Landet är fullt af berg, men bär många vin, och olje-trän, samt har skeppsvirke, marmor, och godt salt, (jempf. Ol. Lindb. Lex.)

Bref från Finland.

(Till svar å de i åtskilliga Svenska Tidningar införda s. k. „Bref från Norrige“, angående våra Finska syften — språket, och — nationaliteten.

Att Svenskarne, såväl som Norrmännen, misskänna och (af välförstådda skäl) missunna det hos oss i sednare tider vaknade nationalmedvetandet, må man icke undra sig öfver, emedan det småningom leder till detronisation af svenska språkets supremati här i landet, och till någon del kanske afbryter de broderliga och intima förhållanden, som under flere framfarna sekler ägt rum folken emellan på hvardera sidan om hafvet. Att skandinavismen för att, om möjligt, afvärja detta, söker — först varna, och — sedan skrämman oss för följderna häraf, är således i sin ordning, och i det hela — ganska naturligt. Vi undra fast mera att man icke gjort det redan långt för detta, och meddelat oss sina faderliga eller broderliga råd, varande oss härvid — nu, liksom alltid, — „en vän i viken“.

Det är den Norrska Historieförfattaren Professor P. A. Munch som denna gång visat oss pekfingeret, eller ropar till oss hvad klockan är slagen, för att vi derefter måtte veta rätta oss; och som upplyser oss att finska språkets emansipation, d. v. s. svenskans degradation här i Finland, är hos oss första steget till införande af ryska språket, och med ett ord — är återgång till ett fullkomligt barbari &c. &c. o. s. v.

Väl hafva vi ännu icke varit i tillfälle att få se hans skrift, hvilken — (citerad i Afton Upplagan af Nya Dagl. Alle-

handa för d. 29 Mars 1865, n:o 73 (B)) — lär hafva till rubrik: „*Anmärkingar om den finska nationalitetens ursprung, och förhållande till den svenska*“; men som deraf redan åtskilliga utdrag blifvit meddelade såväl i Aftonbladet som i tidningen Nya Dagligt Allehanda, hvaraf jag dock hittills endast fått läsa n:o 76 för den 1:a April 1865, så torde det vara tid på att härvid fästa behörigt afseende, och dervid utpeka, och vederlägga, författarens uppgifter och misstag; sin tro och sin spådom må han föröfrigt gerna behålla för sig sjelf. Det förundrar oss fast mer, att våra finska tidningar, som annars ofta nog rusa åstad i ogjordt väder, stillatigande låtit detta obemärkt passera genom fingrarne. Ja — hvar äro väl nu våra fennomaner då? och alla Finska litteratursällskapets vänner och gynnare? hvilka här tilltygas, nedsättas och bannlysas. Blunda de väl, eller sofva de? då de härvid ej ens öppnat ögonen. Men lika godt, vi vilja här litet nagelfara med den Norrska skribenten, och väcka honom från sina drömmar och fantasier; dock det vore skada om ej äfven läsaren sjelf finge det nöjet att taga en närmare kännedom af hans opus. Vi meddela derföre här, in extenso, så mycket som vi sjelfve deraf läst, reproduceradt i en korrespondent-artikel till Redaktionen af Nya Dagl. Allehanda, daterad Kristiania d. 27 Mars 1865, och tillåta oss endast att, efter vanligheten, i noterna dertill — vidfoga några små anmärkingar.

Artikeln lyder som följer:

„I möjligaste korthet skall jag nu afsluta mina — med anledning af det Ryska dekretet om finska språkets upphöjelse till hufvudspråk i Finland, och Aftonbladets yttranden i ämnet, ¹⁾ — i ett föregående bref påbörjade, från vår „store fornforskare“ ²⁾ professor *P. A. Munch* i samman-

¹⁾ Skada nog att vi icke äfven fått taga kännedom om dessa yttranden. De torde till alla delar korrespondera med en Aftonbladets föregående artikel angående finnerne i norra delen af Sverige och Norrige, den vi redan ha omrafistulerat (jempf. sid. 101—124).

²⁾ Hvad nu först den „stora fornforskaren“ beträffar, så vill jag åtminstone i detta fall, för min del, icke betala mycket för honom. Ty, såsom bekant är, tillhör Prof. Munch nordens moderna histo-

drag hemtade meddelanden om den finska nationalitetens ursprung och förhållanden till den svenska.

rieskribenter, ibland hvilkas teorier det t. ex. hör, att — af ren patriotism (om jag så får säga) påstå att Skandinavien ursprungligen, och allraförst varit befolkad af Svenskar, eller Göter, innan Finnar och Lappar dit hittade vägen; och vi få längre fram höra honom påstå att äfven Finland, före finnarnes ankomst, varit populariserad af svenskar; men åter litet längre fram upplyser han oss deremot att i Vesterbotten fordom uppehölo sig quaener och finnar, innan Svenskarne efter hand utbredde sig från kusten. Huru dessa finnar kommit dit — upplyser han oss naturligtvis icke. Det är både ymkeligt och löjligt att höra såbeskaffade fornforskare. Dock det är annars icke första gången som s. k. "lärde män", i vetenskapliga frågor, begått de största dumheter, hvilka de med sitt pennfäkeri trott sig kunna försvara och öfverskylda; och hvarvid vi, bland Svenskarne, räkna Hallenberg — i första rummet. Andra (och deribland Tuneld, i sin Geogr. p. 412) hafva gått ännu längre, och påstått t. ex. att det fordna Bjarmaland låg i Medelpad, emedan i Sättna socken förekommer en by benämnd Bjärme, (*Voi pahuus!*); och hvarvid de gjort Selånger socken till det bekanta Glysiswall, liksom man velat återfinna Gandviken i den i Alnö socken belägna Gångviks-backen (*Oikeen! oikeen!*). På samma sätt, och med samma rätt, hafva andra åter i Helsingeland velat placera Qvenland, Hunaland, Risaland, Jotunheim och Rid-Göta-land m. fl. (*Kaikkiapa tähän pannaanki!*). Af lika naturliga skäl förklarar t. ex. Rudbeck (Atlant. Tom. III. p. 89, 404, 412) att Grekernas "Tyndarides" (*Castor och Pollux*) ursprungligen förskrefvo sig från Tynderö församling i Medelpad. (*No, oleppas nyt väit!*). Det är verkligen förvånande att se hvilken grof okunnighet, ofta under lärdomens sken, röjer sig i de lærdes skrifter. Så t. ex. utgaf Professor And. Berch, 1753 i Upsala, ett godkändt Akademiskt Specimen, under rubrik: "Försök till åkertägt af sänkjord," deruti han — missledd på betydelsen af ordet *träsk*, som han trodde vara synonymt med *moras* — bland annat uppmanade Regeringen att, till rika sädesfält, låta uppodla *Torneo-* och *Enara-träsk*. (*Äläs nyt joutavia!*). Enaraträsk, som är djupare än Östersjön. Ett förslag lika klokt, d. v. s. lika dårhusmessigt, som att vilja förvandla Venern till en åker, och Vettern till en äng. Liksom medeltidens filosofiska lärdom bestod i en viss dialektisk färdighet att, medelst sofismer och syllogismer, tro sig kunna bevisa — äfven det orimligaste, så utmärkte sig, ännu i sednare tider, den historiska vetenskapen ej blott genom hyllande af de vidunderligaste sagor och myter, utan med ett visst yligt flaxande inom tankarnes värld. Ej underligt derföre om dessa slags funderingar, och metafysiska grublerier, småningom äfven bekajade Finnarne. Så t. ex. påminner jag mig hafva läst en gammal disputation — deri vi, bland annat, under rättas att *Europa* erhållit sitt namn af Euräpäa (rättare Äyräpäa) Härad, eller Gislalag, i f. d. Karelen. (*Aivan niin, niin kaikitekkil!*). En upptäckt som, troligen på sin tid, väckte lika mycken — ja väl kanske en större uppmärksamhet, än då Castrén påstod sig hafva funnit finnarnes vagga i trakterna af de Altaiska fjällen. En annan lärd Donquixote, Matthias Martini, *Tavastensis* (som han kallar sig) utgaf 1686 i Åbo ett klassiskt arbete, på klingande latinsk vers, deri han besjunger de Svenska regenternas idrotter — börjandes alltifrån Japhets son, Mag og. (*No sanoppas sitä!*). Det är således icke utan skäl som

Resultatet af professor Munchs forskningar uttryckes på följande sätt: „*Finland var icke något utifrån förvärfvadt bihang till, utan en utväxt af Sverige.*”³⁾ Skild ifrån Sverige kan dess civilisation nästan jemföras med en afhuggen lem, som, afsöndrad från kroppens blodcirkulation, genast måste förvissna.⁴⁾ I hvilket besynnerligt förhållande Finland derföre kom genom skilsmessan från Sverige — är lätt att inse.⁵⁾ Ryssland var bland alla angränsande europeiska stater den, hvartill Finland — om det skulle fortfara att vara ett civilise-

Konsistorium mer än en gång yttrat, att mina skrifter väl ägde värde, (vackert så! eller — hvad skulle de väl mera äga?) men icke vittnade om (denna slags) lärdom, som icke duger — ja icke ens för hönsen. Men som dessa Historiens gengångare (för att återkomma till Munch) ändå alltid måste anföra något skäl, till stöd för sina hypoteser, så är deras skäl äfven här ganska kostligt, för att ej förtjena anföras. De säga nemligen: „huru var det väl möjligt, för den till Skandinavien nya (?) med Odin skedda invandringen, att med landets fordna invånare komma till rätta, eller slå sig ut, om de icke kände deras språk. De voro följaktligen folk af samma språkstam.” Säg — är icke detta ett historiskt bevis? Och dessutom ett bevis — som stoppar. Andra åter (och deribland Wilde) påstå att finskan och svenskan ursprungligen äro systerspråk, hvilka — härstammande af samma modersmål — intill XII seklet ganska mycket liknade hvarandra. (*Niin kyllä, totta kaikki!*). Denna förmenta likhet bestod förmodligen endast deruti, att åtskilliga ursprungligen finska ord ingingo, och upptogos, i svenskan (såsom t. ex. *hässja, håf, känga, käpp, perta, pörte, mjärda*, m. fl.) liksom åtskilliga svenska ord fingo burskap i finskan (som t. ex. *lasi, lasku, likka, lykkä, rikas, riski*, m. fl.) och att fordom i svenskan åtskilliga ord skrefvos (och troligen prononcerades) nog mycket efter finskt uttal, och med diftongliud (som t. ex. *hawk, hög; kaup, köp; kiusa, tjusa; kirkioherra, kyrkoherde; provastr, prost; pundare, besman*; m. fl.) hvilket endast bevisar att finskan — åtminstone på somliga ställen, eller hos vissa personer — då, mera än nu, inverkade på det svenska tungomålet; hvilket småningom, och med tiden, härifrån allt mer och mer emansiperat sig. Vi hafva redan en gång förut härutinnan så tillräckligt, och så grundligen, gendrifu det dessa slags fornforskare, angående finnarnes ursprung i Norden, att vi nu kunna spara oss mödan härmed, (jmf. *Försök att förklara Taciti omdömen angående Finnarne. Stockholm 1834, sidd. 122, 123*).

³⁾ Hvad vill nu detta säga? Troligen ingenting. Är icke hvarje ny acquisition, eller utvidgning af ett land (eller af ett rike) en „tillväxt” deraf? hvarföre skall det då kallas utväxt eller bihang?

⁴⁾ Liknelsen skulle visserligen här kunna hafva sin tillämpning, om ej i den afsöndrade delen funnes så tillräcklig egen (inneboende) lifskraft, att den ej blott kunde statuera och utveckla sitt eget bestånd, utan äfven skyddet af sin existens. Ifrån en afskuren telning af ett träd uppspirar ju ofta en växt, större än sjelfva moderstammen, och barnet växer ofta sin fader öfver hufvudet.

⁵⁾ Måne väl detta förhållande var så „besynnerligt”, som förf. här låter påskina? Oss synes det deremot vara mera naturligt.

radt land — minst passade.⁶⁾ Den ryska civilisationen, om den ens kan förtjena detta namn⁷⁾ var alltför främmande för finnarne, för att kunna ersätta dem förlusten af den svenska; och den svenska inflytelsen⁸⁾ kunde åter den ryska regeringen af politiska skäl icke låta obehindradt fortfara; men å andra sidan hotade en fullkomlig afsöndring att åter försänka landet i barbari.⁹⁾ Den ryska regeringen, som ville hafva ett ryskt, men ej var betjent med ett barbariskt Finland,¹⁰⁾ hjälpte sig här på ett sätt, som i betraktande af omständigheterna måste erkännas var förståndigt nog,¹¹⁾ och som kanske uträttar hvad som från rysk ståndpunkt kan synas vara tillräckligt; men svårligen i längden skall lända Finland till båtнад. Finland behandlades, som bekant, jemförelsevis mycket mildt; man lät till att börja med de svenska institutionerna och lagarna samt det svenska språket vid offentliga förhandlingar äga bestånd, och sökte blott att ge-

⁶⁾ Troligen menar förf. att bland angränsande länder hade Sverige säkert för Finland varit det bäst passande att hylla sig till. Ja-ha! — — Vi förstå . . .

⁷⁾ Invektiver emot Ryssland, framkastade i Sverige, äro ganska vanliga, och härflyta likamycket af okunnighet, som af en lätt förklarad antipati.

⁸⁾ Hvad förf. här egentligen förstår med den „Svenska inflytelsen“ — är litet tvetydigt sagdt, enär det sättes i förening med begreppet civilisation. Vi tro icke att ryssarne söka hindra, eller utestänga, inflytelsen af litteratur och civilisation, lika litet som de vilja stänga handel och kommunikation — vare det ifrån Sverige eller hvilket annat land som helst. Tvärtom söka de befordra den. Men blir det fråga om vissa andra politiska inflytelser, då är det icke underligt om ryssarne söka förhindra inflytelser från Sverige, af samma skäl som svenskarne söka hindra såbeskaffade inflytelser ifrån Ryssland.

⁹⁾ I hurudant „barbari“ landet försjunkit efter „afsöndringen“ ifrån Sverige, torde vi sjelfve bäst kunna uppfatta. Hela landet bevittnar tvärtom den fullkomligaste motsats.

¹⁰⁾ Hvad förf. här menar med ett „barbariskt Finland“ blir litet svårt att veta; troligen får det heta så — från den stund det förenades med Ryssland; ehuru det sedermera säges att ryssarne, som sjelfve antydvas vara ett barbariskt folkslag, icke voro dermed betjenta; hvilket synes oss vara en *contradictio in adjecto*. Man finner dock af det följande att förf. tilldelar Finland denna hedersbevisning, för det det häfdat sitt språk, och bevarat sin nationalitet; hvilket, som han säger — „svårligen skall lända Finland till båtнад.“

¹¹⁾ Ja skada nog, att icke Sverige betett sig lika förståndigt! Det skulle då åtminstone icke hafva att frukta denna Nemesis, som ännu efter 700 år hämnande utsöker sin rätt.

nom ett strängt censurväsande hindra den politiska inflytelsen från Sverige. Allt detta var nödvändigt för att under ett par generationer vänja icke endast de nationela finnarne utan — hvilket var det svåraste — svenskarne i Finland,¹²⁾ den egentliga civilisationens bärare, att finna det ryska herreväldet dragligt, och framför allt för att hindra, att de skulle märka någon tvär öfvergång.¹³⁾ För att ännu mera försona det svenska elementet bland befolkningen, hvilket var oombärligt för civilisationen,¹⁴⁾ med det ryska herreväldet och betaga det dess politiska farlighet, sökte man dels att skaffa

¹²⁾ „Svenskarne i Finland“ är ett oegentligt och insidiöst uttryck, hvarmed förf. förstår alla dem i Finland som förstå och kunna tala svenska. Vi vilja därför låta honom förstå att desse därför äro inga svenskar — långt derifrån — utan äro lika goda och trogna finnar, som trots de hvilka blott och endast tala finska.

¹³⁾ Der ingen såbeskaffad „tvär öfvergång“ är, der är ock ingenting, i detta fall, att märka.

¹⁴⁾ Förf. är egenkär nog, eller nog inbilsk, att på flere ställen låta märka såsom det svenska språket, eller det svenska elementet bland befolkningen, vore „oombärligt för civilisationen.“ Det vore sannerligen olyckligt, om så vore förhållandet. Vi hafva visserligen medelst, och genom, det svenska språket ursprungligen först, och närmast, stått i beröring med Europas mera bildade nationer. Dock torde vi, äfven i detta fall, hafva härvid oss sjelive mera att tacka än svenskarne. Icke förty att vi gerna och med tacksamhet erkänna de fördelar vi genom dem i detta fall njutit, och hvilka vi tro oss mer än tillräckligt hafva godtgjort, derigenom att — enär vårt land varit en ständig tummelplats för krigens herjningar — vi äfven ständigt fått kläda en blodig skjorta för svenskarne; hvilket härefter kanske icke torde blifva fallet. Men hvad svenskarne deremot icke känna, och hvad de torde hafva svårt att fatta, är att ej blott en viss mindre del af allmogen hos oss, utan äfven att allt hvad hos oss herrskap heter — redan så godt som ifrån födelsen, d. v. s. att deras barn redan vid 2 å 3 års ålder — obehindradt tala tvenne språk (*finska* och *svenska*) samt att den bildade klassen i östra Finland, och isynnerhet uti Viborgs län, likaledes redan från barndomen, allmänt talar fyra språk (nemligen *svenska*, *finska*, *ryska* och *tyska*) hvarigenom den finska nationaliteten, på vetandets gebit, står ett långt steg framom den svenska, som endast talar ett språk. Eller vi stå sålunda redan genom födseln, i språkligt afseende, i en större och närmare beröring med Europas civiliserade nationer, — än någonsin svenskarne, hvars språk sträcker sig utöfver gränssorna af deras eget land. Således om vi förlora tillflödet, eller inflytelsen från Sverrige, äro vi därför icke förlorade, eller lemnade på vår hals, mycket mindre utgöra vi ett „barbariskt Finland“, som förf. behagat kalla det. Vi stå nemligen i kommunikation med tvenne vida större nationer — den ryska, och den tyska. Dock vill jag hoppas att äfven den svenska kontingenten af språk och bildning, ännu länge skall behålla sig i vårt land.

de näringsidkande borgarne, den egentliga medelklassen, så stora fördelar, att de efter skiljmessan från Sverige hade utsigt till större förtjenst och materiellt välbefinnande än förr, dels också att hålla den uppvoxande generationen i politisk omyndighet, och vänja den vid de undersåtliga former, i hvilka den *tysk-absolutistiska principen, som sedan Peter den stores tid är acklimaticerad i Ryssland*, finner behag.¹⁵⁾ Derigenom hade man utsigt till att det svenska elementet efter hand skulle blifva oskadligt, så att när den tid komme, då man skulle draga in tyglarna, det vill säga upphöra att behandla Finland med mera foglighet, och annorlunda än hvilken annan rysk provins som helst, intet motstånd och knappt något knot skulle gifva sig tillkänna.¹⁶⁾

„Men detta var icke nog: språkgemenskapen med Sverige — och följaktligen möjligheten af en större andlig samfärdsel med moderlandet, än man önskade — skulle dock lika fullt fortfares, och erbjuda en möjlighet till ny inflytelse från vestern,¹⁷⁾ och det gälde derföre att förbereda en sakernas ordning, att en sådan fara icke ägde rum.¹⁸⁾ Då man nu icke såg någon möjlighet att på engång, och genom ett makt-språk, sätta det ryska språket i stället för det Svenska, påfann man en utväg — som skulle kallats rätt klok, om den

¹⁵⁾ Hvad förf. här menar med dessa ord — „den tysk-absolutistiska principen,“ m. m., må han själf förklara; också är det en fråga som icke angår oss. Den tyckes vara utkastad som en lockmat åt Ryssarne.

¹⁶⁾ Skall missbelåtenhet och knot nödvändigt „gifva sig tillkänna?“ Är det icke lika skadligt, och riksförderfligt, om det förefinnes någonstades — utan att gifva sig tillkänna. Ja vi tro det vara vida farligare, der det döljer sig, och hemligen undergräfvat det allmänna förtroendet.

¹⁷⁾ Förf. tyckes verkligen tro att Sverige hos oss spelar en stor roll, derföre att här begagnas det svenska språket. Detta är ett stort misstag, och kommer sig af inbilskhet och egenkärlek. Huru litet samfärdsel i språk (ensamt, och i och för sig) i politiskt afseende väcker sympatier i olika länder, bevisar bäst Sveriges och Danmarks historia, Rysslands och Polens, Portugals och Spaniens, Englands och Förenta Staternas.

¹⁸⁾ En „andlig samfärdsel“ kan och bör icke förhindras. Det hör till tidens anda, hvilken inga murar torde kunna emotstå. Dertill sträfvar ju nuförtiden hela världen, genom litteratur och kommunikationer. Också är dervid ingen fara för handen. Men förf. begagnar sig af dessa vackra epiteter — för sina politiska syften.

varit fullständigt utförbar; man begagnade sig af det öfvervägande Tschudiska elementet bland befolkningen, för att framkalla en ny och särskild *finsk nationalitet*, som med tiden skulle helt och hållet uppsluka den svenska.¹⁹⁾ Det inses lätt, att om detta fullkomligt lyckades, skulle för det första den andliga bro till Sverige, som språket bildar,²⁰⁾ blifva alldeles upprifven, och Finland blifva fullkomligt isolerad från det hållet; men för det andra skulle vidare äfven större utsigt uppstå till en sammansmältning af finnarne med den öfriga rysk-tschudiska befolkningen i deras grannskap, och man hade då möjlighet att efter hand — under förövändning af att lätta den inbördes samfärdseln mellan de beslägtade folken — införa enhet i skrift, det vill säga ryska bokstäfver,¹²⁾ hvarigenom de lägre klasserna omsider skulle blifva alldeles utestängda från blotta möjligheten att läsa svenska, medan det deremot då blef så mycket lättare att

¹⁹⁾ Här ser man huru förf. extravagerar, när han riktigt kommit i sitt *esse*. Han påstår ju att det var ryssarne som påfann en medel-utväg, att genom det öfvervägande tschudiska elementet — framkalla en ny och särskild *finsk nationalitet*. Såvida nu härmed menas finska språkets emansipation från sitt dåvarande förtryck, och från sin långvariga förnedring, så är här åter ett stort misstag begånget. Ty nog var det allraförst en *finsk yngling* (om 21 år) som 1817 utkastade den första elektriska gnistan, hvilken antände det länge nog utslocknade nationalmedvetandet, och som sedermera 1828, och ytterligare 1832 — offentligen, och kraftigt, hos regeringen yrkade på finska språkets förmenta rätt (jmf. *Svensk Literatur Tidning* 1817, n:o 25, sidd. 394—398, och *O t a w a* 1 Del. föret. sidd. XL—LXXX; samt dedikationen till *Andra Delen*). Och ej nog härmed! Vi kunna dessutom upplysa förf. att det ej var från Ryssland, utan — *horribile dictu* — att det tvärtom var från Sverige, från dess Högskola (Upsala) och från själfva dess hufvudstad (Stockholm) som dessa förderfliga irrläror först utspriddes; hvarföre man också den tiden tillvitade honom att stå i den ryska regeringens sold (jmf. sid. 120 och *O t a w a*, 1 D. Föret. sid. LXXVII i noten.)

²⁰⁾ Om den „andliga bro“, som språket bildar, hafva vi nyss talt, och visat att det finnes flere så beskaffade bryggor, än den som leder till Sverige.

²¹⁾ Männe väl förf. här verkligen varit så tankfadd, att han kunnat tro det den Kejsarl. Ryska regeringen, som i sina handlingar och tänkesätt alltid visat sig lika klok och upphöjd som nobel och rättsinnad, skulle kunna nedsänka sig till den grad att den beginge den stora dårskapen att vilja i finska språket införa det ryska alfabetet, liksom svenskarne införde det svenska? Nej han vill blott litet skrämma oss, ty tänker han — under solen är ju ingenting omöjligt

lära dem ryska; litet om sänder skulle ryskan blifva mera allmänt förstådd, slutligen talad; med språket skulle äfven lagstiftning och grekisk-katolsk religion följa, kort sagdt *genom det finska elementet* skulle en fullständig denationaliserings-process lättast kunna försiggå,²²⁾ ty det är väl att märka, att den hel- eller half-barbariska finska nationaliteten skulle utveckla en långt ringare motståndskraft än den svenska, som är i full besittning af den makt, som endast civilisationen skänker, och på det så till sägandes skrifna blad, som en från alla främmande elementer rensad finskhet skulle framvisa, kunde rysk statskonst²³⁾ efter behag skrifva sina underliga bokstäfver. Sålunda kom det sig att en s. k. finsk nationalitet började uppdyka, hvilken den ryska regeringen ögonskenligen sökte omhulda och gynna.²⁴⁾ Då den i verkligheten icke förefanns utom bland de lägsta klasserna²⁵⁾

²²⁾ Här hafva nu både fennofiler och fennomaner fått sig en hård nöt att bita på, ty här får den „halfbarbariska finska nationaliteten“ sig påskrifvit, hvilken „utvecklar en långt mindre motståndskraft än den svenska“, (hvars förmåga i detta fall ännu aldrig blifvit pröfvad) att nemligen motstå införandet af Ryska lagar och den Grekiska religionen. Vi hoppas att något sådant aldrig ens skall komma i fråga, och tro föröfrigt att den finska motståndskraften skall blifva seg nog. Men det hör till det toma skroderiets munväder att förkunna det svenska språket „är i full besittning af den makt, som endast civilisationen skänker“ — liksom icke äfven andra språk vore i besittning deraf.

²³⁾ Den ryska statskonsten har ej blott vid viktiga politiska tilldragelser visat sig vara vuxen sitt uppdrag; den har äfven i inhemska stats- och rättsfrågor företett ett efterdöme, som få andra länder torde kunna framvisa, och hvilket endast klokheten och billigheten kan förestäfa.

²⁴⁾ Icke var det så „ögonskenligen“ som den ryska regeringen sökte omhulda och gynna den uppdykade finska nationaliteten, ty det drog ut närmare femtio år innan den härvid fästade någon större uppmärksamhet. Och upphofsmannen härtill har tvärtom lidit förföljelser — ej blott i Sverige, utan äfven i Ryssland, och i Finland. Huru litet Ryssarne i detta fall gynnade och uppmuntrade det finska språket, skönjes dessutom bäst af det Kejsrerliga reskriptet af d. 8 April 1850, som förbjuder finskans begagnande i tryck, utom i religiösa och ekonomiska ämnen; och hvilket förbud kostade mig flere ansträngningar, och mycken möda, för att i behörig väg få det formligen upphäfvat, som skedde d. 27 Febr. 1860 (jmf. *Fredmanin Lau-luja ja Loiluja*, 1 Häft. Föret. sid. X).

²⁵⁾ Åter ett stort misstag! Det var just de lägsta folkklasserna som mest af alla nedsatte, och föraktade, sitt eget språk — i samma mån som de ärade och högaktade svenskan. Hos dem skulle aldrig någon tanke ens kunnat vakna på en reaktion.

och nästan blott och bart gaf sig tillkänna genom olikhet i språk — medan det svenska elementet, om icke ännu med hänseende till språket, dock åtminstone med hänseende till seder, bruk och inrättningar, från urminnes tider varit det öfvervägande — måste man här utgå från en sjelfskapad förutsättning,²⁶⁾ nemligen att Finland var ett af Sverige eröfradt och underkufvadt land, som nu genom skilsmessan befriades från det svenska oket och återkom till sin rätt.²⁷⁾ Denna visa har nu så länge sjungits för finnarnes öron, att de flesta af dem, ja till och med många utom Finland, verkligen tro derpå. Men man kan af hvad ofvan utvecklats klarligen inse att ingen åsigt kan vara oriktigare. Finland existerade icke utan med och genom Sverige;²⁸⁾ dels hade det redan från äldre tider, äldre än all nordisk historia, ock efter all sannolikhet till och med äldre än finnarnes eget fotfäste i landet, blifvit befolkadt från Sverige;²⁹⁾ dels hade provinsen såsom sådan endast uppstått genom gradvis försiggången

²⁶⁾ Är det då endast en „sjelfskapad förutsättning“, (såsom förf. säger) att Finland är ett af Sverige eröfradt och underkufvadt land? Är det icke fastmer — ett historiskt faktum? Och hvartill behöfves ens denna förutsättning?

²⁷⁾ När svenskarne voro nog inskränkta, och obilliga, att icke ens tillstodja de i deras land bosatta finska kolonier att få utgöra egna församlingar, och att få förrätta sin gudstjenst på deras modersmål, så kunde denna svenskarnes motvilja och antipati mot det finska språket, eller elementet, likväl icke utsträcka sig till Finland, af det enkla skäl att det här icke, vid reformationens införande, lät sig göra. Deremot har den Ryska regeringen numera äfven i detta afseende bevisat sig vara oändligen mera liberal, och frisinnad, än den svenska, (jempf. sid. 5—9) och den skall säkert derföre äfven alltid skörda finnarnes sanna tillgifvenhet och kärlek.

²⁸⁾ „Finland existerade icke utan med, och genom, Sverige“ — hvad vill detta säga? Således existerade icke Finland t. ex. åren 1714—1721, då det innehades af Ryssarne. Ja, det är sant, det existerade icke då för Sverige — annorlunda än måhända i drömmen; hvilket här lär vara förf:s mening. Man ser hvartill dessa paradoxer leda. Författaren slår ikring sig med blixtrande karpuser; men de missleda ingen.

²⁹⁾ Här hafva vi ägget, hvarpå den stora fornforskaren rufvat; dock har han äfven härtiinnan haft andra, lika värdiga, föregångare. Så t. ex. finnes det dem som påstått att Finlands äldsta befolkning bestått än af Vender, Vandaler, Hunner, Burgunder, Kelter, Kymbre och gud vet ej af hvilka nationer. Ty att Finnar och Lappar, hvilka icke spelt någon roll i historien, skulle hafva varit nordens äldsta bebyggare, synes dem hafva varit omöjligt.

utbredning af svenskt språk och civilisation, jemte kristendomen. Hvad som ej rönnte inverkan deraf blef icke heller något Finland.³⁰⁾ På annat sätt har icke heller Vesterbotten blifvit till, äfven här uppehölo sig i forntiden quaener och finnar, medan svenskarne efter hand utbredde sig från kusten och införde svenskt språk och svensk kultur,³¹⁾ men det faller likväl ingen in att kalla Vesterbotten eller ens Lappmarken ett eröfradt landskap. Då en verklig s. k. provins³²⁾ Finland bildat sig, var den likaså mycket en del af Sverige som Östergötland, Småland, Gestrkland och mer eller åtminstone lika svensk som de från Danmark och Norge eröfrade provinserna Skåne, Bohuslän och Jemtland. Men förutsättningen att Finland var ett eröfradt landskap måste den ryska politiken finna så mycket mera önskligt att rotfästa, som den ej allenast nödvändigt måste medföra den föreställningen, att den tid nu vore kommen, då den finska nationaliteten, som engång i tiden, såsom det påstods, varit allena rådande i landet, behörigen understödd och begagnad, var särdeles egnad att framkalla ett konstladt nationalhat

³⁰⁾ Förf. vill här åter begagna sig af en aforism, och vill så deraf sedermera göra en slags syllogism, för att riktigt kunna fånga oss i sina grillfängerier. För att således blifva ett Finland (säger han) måste landet först röna inverkan af det svenska språket och den svenska civilisationen, (för att ej tala om kristendomen) — är icke det så? Mycket riktigt! Således när dessa faktorer upphöra — är det icke mera något Finland — eller huru? Hvertill tjena väl alla dessa krumbugter, och alla dessa luftsprång — om ej endast att göra sig löjlig? Nog veta äfven vi att Finland, i thy fall, företett andra förhållanden — måhända mera naturliga.

³¹⁾ Jemf. noten 1.

³²⁾ Förf. gör sig här som annorstädes mycken möda att tydligt göra det Finland endast var en „provins“, eller ett landskap, af Sverige. Nå detta känna vi ju förut. Men meningen lär här vara att bekämpa det af några utaf våra tidningar ständigt framhållna argumentet att Finland var ett (eget?) Storfurstendöme, på grund af hvilket påstående de vilja stödja och bygga vissa slutsatser, dem förf. här gerna tyckes vilja se annihilerade. Han påstår dock emellanåt, och på andra ställen, att Finland icke var en provins (ehuru Ryssarne så velat uppfatta det) utan endast en utväxt af Sverige. Ja han påstår, och medger, att Skåne, Bohuslän och Jemtland voro eröfrade provinser, men Finland deremot icke (*bra!*) Med ett ord, författaren kör, och vänder — ut, och in, och beskriver härvid cirklar som yra; — han vet icke sjelf engång hvad han påstår. Han är med ett ord en silmän-keäntäjä och mielen-murtaja.

mot det svenska folket,³³⁾ af hvilket det finska folket i så lång tid skulle varit underkufvad. — Ännu några slutanmärkningar återstå till en annan gång.“

Så hafva vi då nu gått igenom det norrska brevet, och — hvad hafva vi deraf funnit? Jo att nästan hvarje mening haltar, och är ett *nonsens*. Att alltsammans är byggdt på toma sofismer, som kanske i mängdens ögon skimra med granna färger, lik en såpubla; men hvaraf, då man derpå aldrig så litet blåser, ej ens återstår en våt fläck. Hufvudsumman är att man först på ryssarne kastar en förhatlig skugga, att vilja denationalisera och russificera Finland — medelst införande af ryska språket; och vill sålunda, på grund deraf, stifta agg och missförhållande emellan Finnarne och Ryssarne. Man säger väl att den människa, som tänker och talar illa, eller ondt, om sin nästa — sjelf måste vara stygg; och detsamma torde måhända äfven här kunna tillämpas på skilda nationer. Sedermera förban-
nar man det finska språket och nationaliteten, såsom ett

³³⁾ D. s. k. „finska syftena“, eller den finska „språkfrågan“ förklarar förf. slutligen — „var särdeles egnad att framkalla ett konstladt nationalhat mot det svenska folket.“ Vi kunna försäkra att det visst icke är „konstladt“; — nog är det ganska naturligt; utan att det dock derföre leder till några vidare följder. Finska nationaliteten, i och för sig, har ingenting emot den svenska nationaliteten; tvärtom respekterar hon henne, liksom hon respekterar den ryska, och likaså hvilken annan nationalitet som helst. Men då den svenska nationaliteten vill förqväfva, och utrota, den finska — då är det väl icke underligt att den sednare uppreser sig emot den förra. Vi upprepa det ännu en gång: hade svenskarne i sitt eget land aldrig så litet medgifvit det finska språket sin naturliga rätt, hade det troligen icke så högt proklamerat denna sin rätt, i ett land, dit de svenska förföljerserna numera icke kunna tränga sig. Vi hafva redan föröfrigt — med anledning af en artikel (införd i „Aftonbladet“ för d. 13 Juni 1864, n:o 134) under rubrik „Ett Svenskt-Norrskt Schleswig“, hvaruti förf. i sin vishet föreslår nödvändigheten att denationalisera de i norra delen af Sverige och Norrige bosatta Finnar — så tillräckligen och så grundeligen, i en afhandling „Angående Finnarne i Sverige och Norrige“ (sidd. 104—124) vederlagt och öfverända kastat alla författarens luftslott och teorier, så vi numera icke tro oss behöfva tillgöra annat än anvisa först läsaren, och sedan den store förforskaren och hans vänner och beundrare — till ifrågavarande afhandling.

redskap i ryssarnes hand för att barbarisera landet.³⁴⁾ Förf. är dock hvarken den första, eller den enda, som kommit på dessa tankar. Vi äro öfvertygade att ej blott de flesta i Svergie, utan att äfven ganska många här i Finland, tänka kanske på samma sätt. Ja än mer! det torde finnas dem äfven i Ryssland, som lefva i dessa för dem ljufva, men dåraktiga, förhoppningar. Men hvad bevisar väl detta annat, än att man ibland alla nationer finner enskildta exemplar, de der äro fäkunniga och korttänkta.³⁵⁾ Vi hafva sjelfve re-

³⁴⁾ En viss annan Professor (Professor Hwasser i Upsala) kom deremot till helt andra resultat i anledning af Finlands förening med Ryssland; och vi tro att han i detta fall kanske insett djupare i saken. Han påstod nemligen att den fria och lagbundna statsförfattning, och den allmänna bildning, som redan gjort sig gällande hos flertalet i vårt land, icke kunde undgå att mäktigt inverka äfven på Ryssland. Med ett ord — i stället att Ryssarne (enligt Munchs tanke) skulle barbarisera Finland, borde deremot (enligt Hwassers förmenande) Finnarne i sin mån civilisera Ryssland. Båda hafva troligen i så måtto gått kanske litet för långt, och deras åsigtter torde till någon del i detta fall kunna neutralisera hvarandra, eller låta pruta med sig. Dock är det mer än troligt att Ryssland, äfven i detta fall, skall draga mycken nytta af Finland. I anledning häraf böra vi kanske söka försingra en fördom, som är allmän ibland svenskarne (och anträffas mångenstädes kanske äfven hos oss) den nemligen att de tänka sig ryssarne ännu stående på samma punkt, eller under samma kategori, som i Tzar Peter den stores tid; hvilket utvisar svenskarnes egen okunnighet. Ryssland är ett land som i alla afseenden, sedan den tiden, gått fram med stora steg, såväl i materielt som i intellektuelt hänseende; och som gör att de folk, och de länder, som äro dermed förenade, eller derunder subordinerande — äfven måste gå fram. Det är sant — en viss „ytlighet“ tyckes ligga i karakteren hos hela nationen, hvilket troligen är en naturlig följd af det sätt hvarunder den hittills subsisterat. I Ryssland återstår visserligen ännu ofantligt mycket att göra, och hvartill det äfven sjelf äger medel och moyenger. Så t. ex. står folkbildningen i allmänhet på en låg fot; men genomgripande åtgärder äro redan i detta afseende vidtagna, och den ryska bonden är i allmänhet läraktig, och (såsom fri) idog, välvillig och fromsint. Vetenskaperna och de sköna konsterna hafva redan i Ryssland slagit djupa rötter, och nått en litteratur, hvarmed — den svenska kanske knappt numera kan täfla; och då kommunala och sociala förhållanden vinna mera stadga, och då den personliga friheten, säkerheten, och den ägande rätten, finner det hägn och skydd, som lagarne dem lemna, torde knappt något mera vara att önska.

³⁵⁾ Liksom det funnits, och ännu finnas, idioter i Sverige, som yrkat, och ännu yrka, att finska språket inom deras landamären skall deprimeras till förmån för det svenska, så hafva såbeskaffade pragtexemplar äfven funnits i Ryssland, hvilka önskat uppoffra andra språk till fromma för Ryskan. Det har också någongång lyckats dem att vinna gehör hos Regeringen; men man säger att stränga herrar regera icke länge, och deras förslager hafva derföre gått i qvaf, eller för-

dan för närmare 40 år sedan, och således långt förr än frågan om finska språket här ens blifvit väckt, offentligen uppkastat alla de svårigheter, och betänkligheter, som dermed äro mer eller mindre nära förknippade, och deribland äfven den: „huruvida ej Ryska regeringen vid denna språk-katastrof ville påtruga oss det ryska språket“? Och vi hafva vid ett moget öfvervägande, och ett djupare begrundande, funnit det vara rakt stridande emot det ryska rikets sanna intressen, hvarföre vi också icke tvekat att offentligen förkunna det. (Jemf. Otava 1. Del. Stockholm 1828. Företallet sid. LVIII.) Och att vi härvid icke misstagit oss, bevisar att våra aningar redan 36 år derefter slagit in; hvilket vi närmare framställt i en afhandling om det „*Ryska språkets framtida utsigter i Finland, jemte Finskans existens i Ryssland; äfvensom ett och annat om det finska språkets forntida öden, och närvarande ståndpunkt, såväl i Sverige som i Norrige* (sid. 1–14).

skingrats såsom en dimma. Så t. ex. läser man ministerns för folkupplysningen i Ryssland *Sergeji Uwarows* embetsmemorial, eller skrifvelse, till H. M. Kejsaren af d. 15 Dec. 1839 (infördt i St. Petersburgische Zeitung 1839, n:o 296, och uti Senats Zeitung 1839, n:o 101) hvaruti föreslås Ryska språkets införande såsom ett allmänt officiellt språk vid Läroverken i Östersjöprovinserna, hvilket projekt likväl ramlat öfver ända. Förslaget att sålunda russificera Polen, är af ett sednare datum; och hvarvid erfarenheten måhända en dag skall besanna hvad vi yttrat sid. 12—14.

Också ett ord om våra Zigenare.

(Jemte en blick öfver Tattar-lifvet i allmänhet.*)

Den från Tidningen Suometar öfversatta, och i n:o 89 af Helsingfors Tidningar införda artikeln „Några ord om Zigenarne“, hvilken andas af en sann och kristlig kärlek, och yttrar ett medlidande för detta vanlottade folk, hvilket i sanning hedrar dess författare, tyckes i visst afseende numera komma *post festum*, enär Landtdagen redan är upplöst, der frågan rätteligen kunnat vara på sin plats. Detta hindrar dock icke dem som intressera sig för ämnet, att härom rådgöra och öfverlägga. Med sann tillfridsställelse erfar man, af hvad härvid blifvit yttradt, att stiftarne af det hos oss 1855 inrättade Missionssällskapet ej blott verkligen varit i beråd att stiffta ett Sällskap för hedningarnes omvändande till kristne, i vårt eget land (hvertill Zigenarne, med skäl, kunna hänföras) utan att ej mindre såväl Keiserl. Senaten som tvenne af Domkapitlen tillstyrkt härtill. Med såmycken större förundran mottager man således underrättelsen derom att deremot det tredje, eller Domkapitlet i Åbo, „utverkat förbud“ häremot; och hoppas vi derföre att nämnde Domkapitel närmare upplyser oss om det rätta förhållandet härmed, ty det synes oss i sanning oförklarligt att — just der, hafva funnit ogunst och motvilja, hvarest man bort hoppas röna ett ömmande deltagande. Än mera stegras hos oss

*) Äfven denna uppsats var i vårast inlemnad till Red. af Finl. Allm. Tidn. för att i bladet införas. Sedermera, och på hösten läste man i de flesta af hufvudstadens Tidningar åtskilligt angående Zigenarne, särdeles af Prokuratorn en längre afhandling i ämnet, införd i Finl. Allm. Tidn. för Oktober månad, 1864. n:o 236, 237, 239, 240.

denna förundran, då man anför att skälet till detta förbud varit ett „befaradt intrång i den presterliga verksamheten“. (!!) I sanning vi förstå icke detta språk! Eller skulle meningen väl möjligen kunna vara, att Zigenarne (hvilka äro kända såsom de största skälmar, de der i hög grad äga konsten att kunna bedraga den världsliga visheten) i detta fall — d. v. s. om de skulle blifva omvända till sanna kristne — skulle kanske komma att konkurrera med presterskapet, eller göra intrång i dess verksamhet? Omöjligt kan väl detta vara Domkapitlets mening! Eller vore kanske meningen att Zigenarne, liksom presterskapet, härigenom skulle komma att utbreda sig i lära och lefverne? Nå detta göra de ju i alla fall — äfven såsom hedningar. Eller hvaruti skulle väl detta intrång i presterskapets verksamhet, egentligen kunna besticka sig?

Man har i sednare tider ofta hört det finska presterskapet klaga öfver för mycket arbete, och föregifvit sig vara öfverhopade med en hop kommunala ärender, hvilka de derföre undanbedt sig, och önskat att — i egenskap af församlingens herdar och lärare — härefter få undslippa; under det de, å andra sidan, i det stället anhållit om större löneförmåner, såsom mera öfverensstämmande med tidens fordringar. Vi tro att de som fört denna klagan likväl minst haft skäl dertill; då deremot de verkligen flitiga och oförtrutne arbetarne i vår Herres vingård, härvid icke upphäft något jemmer- eller klagorop. Fast mera torde de anse det som en för dem likaså kär som dyrbar och helig pligt, att — till lindrande af de lidandes nöd — härefter, liksom hittills, få t. ex. deltaga i församlingarnes fattigvård och undsättningskomité; ett besvär hvaröfver flere afståndet klagat. Ja, manne vi icke äfven här skulle kunna tillämpa det gamla finska ordsäfvat: „*aina aikaa viireällä, laiska töitänsäk luetteleo*“. Äfven de fordna, och feta, klostermunkarne klagade stundom att tiden för dem icke ville räcka nog till att äta och sofva. Och narraktigt nog hände det sig vid sednaste landtdag, att då en representant afståndet — för att i någon mån minska presterskapets världsliga besvär, och omsorger,

jemte deras ekonomiska bekymmer — proponerade att de å sina boställen skulle öfverlåta skötseln af sitt jordbruk åt någon annan, och sjelfve endast åtnöja sig med en liten trädgårdstappa, så väckte detta förslag en sådan allmän ovilja hos hela ståndet, att det mangrant uppreste sig emot ett så äfventyrligt och vådligt företag. Nu är det mycket möjligt att Domkapitlet i Åbo — med orden „intrång i den presterliga verksamheten“ — menar att detta Zigenarnes (och hedningarnes) omvändande till sann kristendom, skulle gifva presterskapet för mycket arbete och sysselsättning, eller göra intrång i deras verksamhet, och hvad som vore än värre — utan annan ersättning än medvetandet af att hafva uppfyllt sin pligt, och utöfvat en ädel, en god och kristlig, handling; den nemligen — att hafva uppsökt de vilseförda fåren. Men det är ju just härpå missionssällskapet arbetar. Hvarföre då alltid gå öfver ån efter vatten?

Snarare måhända hade man af Domkapitlet i Åbo haft skäl att förvänta ett förbud emot det af Tidningarne nyligen omtalade och af några missionsfantaster i Viborg uppväckta förslaget, att derstädes låta sy färdiggjorda kläder för de blifvande nyomvända af Afrikas negrer; troligen — på det de icke måtte se sin egen skröplighet. Ett barmhertighetsverk som sannerligen, till följd af den kristna kärleken, måhända snart skall gå ett steg än längre, i det man kanske från Finlands kuster skall tillförsända dessa Afrikas vildar en skuta med ved, för att dermed uppvärma deras förhärdade själar.

Men för att nu återkomma till Zigenarne, tro vi att så vacker och ädel än idén är — att till sann kristendom och civilisation söka befordra detta vanslägtade följe, och göra dessa kringstrykande vagabonder till stadigblifvande, flitige och idoge, medborgare i staten — så torde likväl denna fromma önskan höra till de utopiska drömmar, som svårligen lära låta realisera sig, emedan erfarenheten visat att folk som redan under en tid af flere sekler, och i mera än 30 — 40 generationer, så till sägandes vanslägtats, och som redan i och med sjelfva modersmjölken, d. v. s. i sjelfva blo-

den, insupit en viss såbeskaffad depraverad karakter, icke är så lätt att omskapa; ty hafva också alla försök i denna väg hittills misslyckats. Vi se ju huru långsamt har icke det gått äfven för andra folkslag, ehuru begåfvade ej blott med stora materiela krafter, utan äfven med rika andeliga gåfvor, att tillegna sig någon högre grad af bildning och kultur. — Hvad skola vi då tala om detta folk, hos hvilket hitintills man ännu icke upptäckt ett enda vackert drag, en enda ädel handling, och som icke ens begriper hvad *dygd* vill säga ¹⁾) eller om de det begripa — likväl icke vilja begripa det; ett folk som nedsjunkit och förhärdat sig i de gröfsta brott och laster, och hos hvilket man hittills, i detta fall, icke upptäckt andra känslor än dem naturen äfven nedlaggt hos skogens vilddjur; den nemligen att äfven t. ex. tigrinnan älskar, och omhuldar, sina ungar. Det enda tänkbart möjliga vore att genom croisering med andra raser — småningom kunna förädla släktet, och äfven detta måste gå långsamt, medelst nya slägtleder och generationer.

Redan sjelfva den önskan, att i mensklighetens namn böra göra någonting till bättnad för denna människoklass, är redan en i sig sjelf så vacker tanke, en så upphöjd idé, att vi deråt böra skänka vårt bifall; liksom den hedrar vår tid, och de motiver som förestafvat den. Äfven vi skulle således yrka på en menskligare och kärleksrikare behandling af detta i grunden förderfvade och vanartade folk, änskönt erfarenheten visat oss att dem bevisad godhet alltid blifvit vedergäld med hån och förakt, ja stundom med den gröfsta otacksamhet, och ej sällan rekompenserad med illgärningar och brott. Zigenarne äro dock människor, och såsom sådane måste de äfven äga ett mennisko-hjerta, tillgängligt både för ondt och godt.

¹⁾) Dock i ett fall vore man likväl frestad att tillerkänna dem en dygd. Man har knappt något exempel uppå att deras qvinfolk — som annars ofta sig emellan skifta makar, och dessutom ingalunda utgöra några s. k. vestaler — tillåtit sig någon beblandelse med andra nationer; hvilket skall vara vid lifsstraff strängt dem förbjudet. Förgäfves har derföre mången vällusting sökt förföra de unga, täcka och formsköna, Zigenarflickorna. Hvilket misslyckats — icke till följd af deras moralité och sedlighet, som icke mera — till följd af deras fanatism.

Första frågan blir då likväl: huruvida i Finland för det närvarande verkligen finnes så mycket af dessa människor, att det skulle förtjena att härvid fästa någon större uppmärksamhet? Sällan anträffas de åtminstone numera annorstädes än i fångelserna, och någongång kanske — på marknaderna. Det torde endast vara i östra delarne af landet de ännu hufvudsakligen stå att sökas; och såsom en sällsynthet må (såsom undantag) nämnas, att det finnes Socknar i Savolax, der Zigenare verkligen äga ej blott egna torp utan stundom äfven egna hemman, der de bo; men der de icke kunna qvarhållas marknadstiderna, eller vid sina kamraters gemöten, då lusten att svärma omkring åter påkommer dem såsom en feber. Det vore i sanning artigt att äga tillförlitliga och statistiska uppgifter ej blott på deras mängd och antal, utan äfven på deras lefnadsvillkor och sysselsättning.

Detta högst egna och märkvärdiga folks härkomst, och ursprung, är i historiskt afseende insvept i det största dunkel; och ju mera de lärde, genom sina forskningar, sökt utreda förhållandet, desto mera hafva de endast borttrasslat och förvecklat det. Hvad som åtminstone är säkert, är att de år 1417 första gången uppträdde i det vestliga Europa, vanligtvis i små hopar eller horder, under anförande af någon stamchef, utan att man visste hvarifrån de kommo, eller hvart-hän de åter hastigt försvunno. En sådan trupp — bestående af omkring 300 personer, män och qvinnor, oberäknadt barn, alla sluskiga, svartmuskiga och snuskiga, beledsagade af några höfdingar, och anförde af en s. k. „Hertig“, och en „Grefve“, i lysande drägter — lägrade de sig nämnde år utanför Hamburgs tullport. Deras framträdande väcker vanligtvis en hemsk förundran; deras försvinnande efterlemnar en pinsam ovisshet; och de sjelfva äro liksom en den onda andens uppenbarelse; — med ett ord, hela kristenheten stirrar på dem med en viss hemsk känsla af förakt och fruktan. Sedan den tiden hafva de utbredt sig öfverallt, så i den gamla som i den nya verlden, så det knappt torde finnas ett ställe på jorden, der de icke äro kände åtminstone till namnet, ²⁾

²⁾ Engelsmannen Borrow, som lemnat oss härom de tillför-

ehuru de visserligen benämnas olika i olika länder, och på olika språk. ³⁾)

Utan rast och ro, utan hem och utan bo, ett ständigt kringirrande slägte, ingenkännas de ej mindre genom sitt asiatiska och österländska utseende än genom sitt eget tungomål, ⁴⁾) i det de, under detta sitt kringflackande lefnads-sätt — ofta vildt stojande, ja högst oblygt och tilltagset, än med böner och än med pock — endast söka lifnära sig genom tiggeri och betlande, genom tjufknep och bedrägeri; i

litligaste underrättelser, säger: „det finnes näppeligen någon del af den bebodda jorden, hvarest *Rommanerna* icke finnas; deras tält äro uppslagne på Brasiliens och på Himalayas bergssluttningar, och deras tungomål höres i Moskwa och i Madrid, på Londons och Stambuls gator”. En fransman har (ehuru approximativt) beräknat deras antal till omkring 5 millioner, hvaraf en million skulle belöpa sig på Europa. I Ungern t. ex. befanns, vid en formlig folkräkning, 30,000; i Moldau och Walachiet angafs de vara, enligt säkra data, 250,000, och likaså mycket skall det finnas i Turkiet; i Spanien uppgår antalet till 40 – 50,000, i England 10 – 20,000, o. s. v. mest torde de dock kanske finnas i Ryssland.

³⁾) Detta folk kallar sig sjelfve för *Sekaner* (*Secani*) hvilket namn sedermera mer och mindre öfvergått i olika språk, så t. ex. kallas de i Ungern *Cigany*, i Turkiet *Jingani*, i Böhmen *Cykan*, i Ryssland *Tzügen*, i Italien *Zingaro*, i Tyskland *Zigeuner*, o. s. v. På latin benämnas de *Secani*, *Cigani*, *Cingani*, *Cingari*, *Cingali*, och *Cigareni*. Men då, till följd af deras uppförande, detta ord sedermera allmänt begagnades såsom ett öknamn, att utmärka skälmar och bedragare, så ville Tattarne sjelfva icke engång längre vidkännas detsamma, utan antogo nu namnet *Rom*, *Rommani*, *Rommanisäl*. I Frankrike heta de *Egyptiens*, emedan man först trodde dem (efter deras egen uppgift) — vara hemma från Egypten; och, då man ej fann dem der, trodde man (såvida man i alla fall ansåg dem förskrifva sig från Afrika) att de åtminstone voro komna från Nubien, hvarföre de ofta äfven blefvo kallade *Nubiani* eller *Kopter*. Annars är det allmänna namnet på franska *Bohèmiens*, emedan man en tid trodde dem vara från Böhmen. I Grekland benämnas de *Gyphtoi*, i England *Gypsies*, i Spanien *Gitanos*; namn hvilka alla tyckas antyda Egypten såsom deras hemland. På Svenska benämnas de *Tattare*, emedan man ansåg dem ursprungligen vara Tatarer; på finska hafva de fått namnet *Mustolaiset* (det svarta folket), med afseende å deras svarta hår och mörkbruna utseende; och i Persien kallas de *Luris*; hvarremot Norrmännen benämna dem *Fanter*, som egentligen torde vara ett dem tillagdt öknamn.

⁴⁾) Såsom något karakteristiskt med afseende å Zigenarnes språk, förtjenar kanske nämnas, att gud på deras tungomål heter *devel*, *debel*, som tyckes göra en anspeglning på svenska ordet *djefvul*, och det latinska ordet *diabolus*; hvarvid vi få anmärka att alla dessa ord, och dessutom många andra, ursprungligen härleda sig från samma radix som latinska ordet *Deus*, *divus*, m. fl. (jempf. *Jumalasta*, ja *hüenen monenai-sesta nimittämisesestä moailman erinäisillä kieliltä*, p. 112, 131). *Djefvul* heter, deremot på Zigenerska, *beng*.

hvilket fall de äro utstuderade och de mest utbasade skälmar; hvilket ofta utvisar ett godt hufvud, och mången gång — ett skarpt förstånd. Redan deras första uppträdande i Europa företer i detta fall ett mästerstycke i sitt slag. För att så mycket mer kunna göra sig räkning på människors gifmildhet och välvilja, föregåfvo de sig vara kristna pilgrimer, hemma från Egypten; berättade vidt och bredt huru deras förfäder begått den stora synden att, vid ett tillfälle, hafva vägrat, eller förnekat, frälsaren — Jesusbarnet, en dryck af Nilens vatten. Till straff för denna grofva förseelse, hade deras folk ej blott blifvit undertryckt af Turkar och Saracener — hvilka äfven voro Keisarens arffiender — utan hade de nu sjelfve, enligt Guds befallning, till bot och bättring, blifvit af sina Biskopar ålagde 7 års pilgrimsfärd, eller vallfart, i främmande länder. Denna uppdukade fabel blef trodd, och med entusiasm omfattad, ej blott af det vidskepliga och kristligt enfaldiga folket, utan äfven af sjelfva Kejsaren Sigismund, den de — under det Tyskland och Böhmen invärtes skakades af de Hussitiska oroligheterna — anträffade vid Kyrkomötet i Constanz, och af hvilken de härigenom tillnarrade sig ett ampelt rekommendationsbref, ställdt såväl till verldsliga som andliga Herrar och Furstar. Hedningarne hafva dock någon religion, men Tattarne deremot hafva ingen, hvarföre de ock ganska skickligt förstå sig att hyckla den nations religiösa begrepp och dogmer, bland hvilken de för tillfället vistas; och hvilka de derföre, vid öfvergåendet af hvarje gräns, ständigt omskifta. Det dröjde dock icke länge innan man såg hvad andas barn de voro; ty allt efter det de foro fram försvann både mat och pengar, höns och grisar. År 1419 hvimlade de redan öfverallt i Schweitz, der deras låtsade ånger och sjelfförsakelse rikeligen belöntes med hjertligt deltagande, under det de *per fas et nefas* tillskansade sig allt hvad de öfverkommo, till och med små barn, då det så bar sig till; för att sedan så mycket lättare tigga sig allmosor — under sken, och pretext, att det skedde till deras försörjande.

En svärm af detta sällskap hade till och med den oförskämtheten att år 1422 våga begifva sig ned till Rom, verdens heliga stad, i akt och mening — icke mer, och icke mindre, än — att äfven här lura sjelfva Påven, såsom sjelf den största lurifax. Och minsann lyckades det icke dem! Efter att hafva gifvit dem full aflat för sina många synder, anbefallte han dem till hela kristenhetens behjertande; och med hans bref på fickan kunde de nu, så mycket mer trygge, ej blott obehindradt vandra kring land och riken, utan äfven att härunder beskatta den lättrogna katolicismen. Då det lyckats dessa gyckelmakare att sålunda näslede både Kejsaren och Påven, med hvilken lätthet förstodo de sig icke då att bedraga alla andra. — År 1427 uppslogo de sitt läger för första gången utanför Paris, der de nyfikne Fransoserna hade det nöjet att få göra deras närmare bekantskap. Men här, liksom annorstädes, emottogos de med böner och välsignelser, och affärdades med svordomar och de gröfsta förbannelser. — År 1447 ankom det första Zigenarbandet, om parhundra personer, till Spanien. Här måste de hafva trivvats utmärkt väl, och befunnit sig särdeles bra, ty redan hundra år derefter, vid anställd folkberäkning, befunnos de utgöra ett antal af 30—40,000 personer. — 1438 anträffades de öfverallt i Böhmen och Ungern; men redan år 1500 hegynete man i Polen och Lithauen utfärda lagar och förbud emot dessa besvärliga gäster. — År 1513 eller 1514 visade de sig åtminstone redan i Sverige, under Riksföreståndaren Sten Sture d. yngres tid; dit de kommo från Ryssland, tågandes genom Finland, hvarest de troligen varit synliga långt förut; ja man har anledning att förmoda det ordet *Sculuara*, som förekommer i ett gammalt edikt af 1303, skall betyda *skojare*, och hafva afseende på Zigenarne. — 1531 voro Zigenarne redan så manstarka i England, att regeringen fann sig föranlåten att söka utrota dem; något som likväl icke lyckades, och der än i dag skola finnas af dem från 10 till 20,000 personer.

Dessutom har man vid djupare forskningar funnit att Tattare redan funnits på Cypern 1332, och i Walachiet 1386;

och synes det som de ej blott i 10:de seklet, utan redan länge förut, funnits i Persien; hvarifrån de redan omkring 1250 tros hafva utbreddt sig i östra delen af Europa. Ej blott den Persiska skalden Firdusi, som då lefde, utan äfven åtskilliga Persiska och Arabiska historiska urkunder omförmåla huruledes Persiska Konungen Behramgur år 420 e. Chr. afsändt gesanter till Indiska konungen Kandosche, med anhållan det denne ville sända honom några Spelmän, som skulle kunna uppmuntra hans undersåtare — med sång och musik. Med anledning af denna bön, och vänliga inbjudning, sände denne dit 12,000 af dessa *Luri* (Zigenare) män och qvinnor, hvilka sedan der qvarstannade, och förökade sig. Sådän är nu berättelsen, och har man i anledning häraf trott att våra Zigenare till en del kanske härstamma af dessa dansmästare. Eget är det emellertid att dans och musik än i dag utgör ett af deras hufvuddrag.⁵⁾ Och säkert är att då de icke mera ens hafva några traditionela minnen af någonslags egen religion, några historiska efterrättelser om något gemensamt fädernesland, m. m. så hafva de i tal af flere sekler äfven redan saknat det.⁶⁾ Man trodde först allmänt i Europa att de utgjorde en indisk folkstam, som af den mongoliska eröfraren Tatar-CHANEN Timur blifvit fördrifven från sitt ursprungliga hem; men då det blifvit upp-

⁵⁾ Enligt berättelse skall i Ryssland ännu för det närvarande finnas ett stort Zigenarsällskap, bestående af ända till 80 personer, hvilket, ständigt vankande af och an emellan Moskwa och S:t Petersburg, årligen, i hvardera af dessa rikets stora hufvudstäder uppför vissa egnaslags, storartade, konserter.

⁶⁾ Vid en hastig jmförelse synes det nästan såsom *Judar* och *Zigenare*, i detta fall, vore försatte ungefär i samma predikament; ty hvardera, utan fädernesland, tyckes det öfver dem hvila vår Herres förbannelse, i det de blifvit liksom utkastade till mensklighetens spott och spe. Men vid närmare skärskådande finner man likväl dem emellan en himmelsvid skilnad. Judarne äro bosatta, äga och hafva emottagit alla bildningens och civilisationens välsignelser, och stora förmåner, de hafva sin egen religion, sin historia, sin litteratur, sina egna bildnings- och uppfostringsanstalter. Hos dem har uppstått lärde, vetenskapsmän och konstnärer af alla grader; och de äro i allmänhet ett nyttigt, idogt, fredligt och sedligt folk. Zigenarne äga intet af allt detta, och utgöra i allt — fulla motsatsen. Slutligen hafva Judarne härigenom förvärfvat sig stora skatter och rikedomar; hvaremot Zigenarne allt ännu gå och tigga.

lyst att de redan flere sekler före hans tid svärmat omkring i österlanden, tror man med anledning af deras språk — hvilket dock är uppblandadt med de många skilda slags tungomål hos de olika folkslag bland hvilka de en längre tid vistas — sig hafva funnit att de ursprungligen härstamma af ett ytterst rått och ociviliseradt folk, kalladt *D'om*, ⁷⁾ hemma från bergstrakterna i provinsen *Assam*, uti Indien; hvilket utan något större samhällslif, sjelf splittradt i flere små stammar, fordom utgjort urbefolkningen i d. s. k. Gangesdalen, hvilken konstituerade liksom en liten verld för sig, med Vindhja-åsarne i söder, och Himalaja alpkedjorna emot norr; men hvarifrån detta bergsfolk blifvit af sina grannar, det mera bildade Indiska bygdfolket, utträngdt; och hvilket till en del öfverensstämmer med hvad äfven de norrska Zigenarne uppgifvit för Sundt, nemligen att de på sitt eget språk kallas *Rom* eller *Rommani*, och äro långväga ifrån komne från staden *Assas* i landet *Assaria*, östanom Ryssland. ⁸⁾

Så kallade hästskojar och landstrykare, till professionen, och lata vid allt strängare arbete, men deremot ganska qvicka att uppskörta och pungrycka sin nästa, utgöra de en verklig kräftåkomma i samhället, der deras äldre qvinnor, fullkomligen likt hexor och furier, gå ikring — för att spå i händerna på Evas lättrogna döttrar, under det deras män förege sig kunna trolla, och både bota och skada; men hufvudsakligen för att se sig om hvad de kunna korpa åt sig, för att medföras på resan. Deras barn, nakna och trasiga, följa tåget

⁷⁾ Benämningen *D'om* torde dock icke egentligen vara ett Nomen proprium, utan ett Nom. appellativum, som betyder „Folket”. I detta fall är det således af samma rot som latinska ordet *homo*, det finska *ihmi*, och det Tangutiska eller Tibetanska *my* (menniska) m. fl. Så t. ex. var *omoki* namnet på en fordom talrik, numera förgången, folkstam vid Kolyma i Norra Sibirien, som skiljde sig ifrån Ryssarne derigenom att de förra förstodo sig på jernbruk; och hvarom traditionen berättar att de vandrat åt Europa, och nedsatt sig i trakterna kring Pitschora.

⁸⁾ Namnet *assaria* tyckes annars hafva spelat en stor roll angående nationernas vagga. Äfven Göterna sade sig vara komna från *Asgård*, och kallade sina ättefäder *Asar*. Vi tro oss, på ett lika enkelt som egendomligt sätt, hafva förklaradt grundbetydelsen af detta ord (se *De Finska Stamordens uppkomst*, sid. 29, och *Jumalasta* sid. 110, 103)

åt — i sällskap med några grisar; hvarigenom de ej blott från sin spädaste ålder vänjas vid detta kringstrykande lif, utan redan tidigt härdas, och pröfvas, vid att tåligt kunna lida och fördraga lifvets olika skiften, — ena gången, med att frossa och suppa, — andra gången, med att svälta och hungra, eller att slita ondt. Det är icke någonting ovanligt att finna Zigenarflickor, hvilka — både till växt och utseende — kunna förete de skönaste former. En i högsta grad lasciv dans, och sång, utgör deras tidsfördrif, och söka de dermed äfven förtjena pengar; hvarvid de utgöra en stor ögonfägnad för mången adelsjunkares vällustdruckna blickar. För den minsta förseelse bestraffas de ofta till lifvet — om de bemänga sig utom sin egen stam; hvaremot man ej sällan får se deras män sloss, på lif och död, om förmånen att få äga — ofta en och samma hustru. Föröfrigt vet man icke när, och huru, de gifta sig; hvarken när de födas, eller dö. Lika sällan hör man dem vara sjuka, om ej till följd af undfångna knifshugg; i hvilket fall de likväl äro ganska seglifvade.⁹⁾ Icke heller har man ännu någonsin hört att de, såsom andra människor, begrafva sina lik. I detta fall lefva de således samma naturlif som djuren i skogen, eller såsom fåglarne i luften. Det enda de äro berömde före, så äro de eldiga och qvicka, såsom betjenter, att passa upp (men — huru trogna? lemna vi derhän). Äfven skola de vara goda fiskare, och någongång försvarliga smeder, hofslagare och kopparslagare. Ehuru goda carbonari, och skicklige att föra dolken, äro de likväl, såsom soldater, icke mycket att skryta med; änskönt det visserligen berättas att ej blott Danskarne, vid belägringen af Hamburg 1686, haft i sin här 3 kompanier

⁹⁾ Denna Zigenarnes stora vitalitet, kan jag — af egen erfarenhet, själf besanna. Vid ett tumult, och under ett handgemäng i skogen d. 28 Sept. 1820, med några af dem, hvilka — samma dag, och under påståande marknad, midt uti sjelfva folkhopen — hade, af hemdgirighet, föröfvat ett mord på marknadsplatsen i St. Michel, blef hufvudet på deras anförare, innan han gaf sig, nästan klufvet midt i tu af ett kraftigt sabelhugg. Hvarje annan människa hade troligen härvid genast tillsatt lifvet; men efter några veckors nästan sanslösa tillstånd, sväfvande — utan vård och skötsel — emellan lif och död, kom han sig småningom åter före.

Tattare, utan äfven att Gust. Adolf i trettio åra kriget begagnat Zigenare i sin arme, hvilka såsom kringsvärmande tiraljörer troligen gjort god tjänst. Också under Karl XII:s krig påstås det att den finska gerillachefen major Långström — skall, till börden, hafva varit en Zigenare.

Efter att här sålunda hafva kastat en flyktig blick på Zigenarnes första ankomst, och sedermera med afseende å deras vistelse i Europa — vilja vi äfven, med några ord, beröra de skilda regeringarnes beteenden emot dem.

Ferdinand den Katolske i Spanien, sedan han från sitt rike förjagat flere tusende flitiga och idoge jud- och Maurerfamiljer, var den första som redan 1499 utgaf ett edikt, — att alla inom riket befintliga Zigenare skulle inom 60 dagar skaffa sig laga försvar, eller drifvas i landsflykt. Exemplet följdes straxt af andra furstar, af Frans I i Frankrike, af Henrik VIII i England, ja i hvarje af Europas stater (utom i Ungern, Ryssland och Turkiet). Resultatet var att Zigenarne svärmade omkring öfverallt lika talrika som förr, och om de utdrefvos — från det ena riket, kommo de åter in — från det andra. Detta ansågs såsom ett bevis på deras laglöshet och fräckhet, ock dessa landsförvisnings-åtgärder följdes nu öfverallt af de hårdaste och skoningslösaste frilysningsförklaringar, hvarigenom Zigenarne förklarades fågelfria i hvarje land, och af hvarje ny regent; hvarvid det anställdes efter dem formliga klappjagter,¹⁰⁾ vid det att det i hvarje rike förkunnades att en hvar, obesträffadt, var berättigad att skjuta ned dem, hvarhelst de anträffades, antingen ensame eller tillsammans med andra, män och qvinnor, ungdom och barn — utan åtskilnad.¹¹⁾ De betraktades ej mera såsom menniskor,

¹⁰⁾ Så t. ex. omförmäles huruledes vid ett litet Hof i Rehntakterna, vid ett der anställt jagtparti, då hundarne i skogen uppvädrat en Zigenerska med sina barnungar, hade man — i brist på annat villebråd — roat sig med att nedskjuta dem. Kan väl något afskyvärdare dåd vara tänkbart? — ej ens af en Tattare.

¹¹⁾ Äfven i Sverige utkom 1662 en Förordning, som (jemlikt några föregående) bestämde att Tattarne skulle gripas, hvarhelst de anträffades, och bringas öfver riksgränsen, med det besked att, om de återkommo, skulle de dräpas. Äfven i Danmark och Norrige ansågs Zigenarnes utrotelse för en af de viktigaste Statsangelägenheter, hvilket hvarje Regent, vid sitt tillträde till styrelsen, skyndade sig att genom ett nytt

utan såsom odjur, hvars tillvaro redan ansågs såsom ett brott. Med ett ord Tattarne skulle utrotas, och det på hvilket sätt som helst. Och lagarne härom förblefvo ingalunda toma på pappret stående bokstäfver. Den af vantro vidskepliga allmogen betraktade ofta med ett visst nöje huru dessa arma menniskor plågades och pinades, hvilka de nu tillskrefvo skulden för hvarje eldsvåda, eller annan enskild olycka, som träffat dem; och äfven sjelfva presterskapet instämde från predikstolen i den allmänna fördömsen; i anledning hvaraf man läser de rysligaste och mest fasaväckande beskrifningar, huru de nitiske Embetsmännen, vid det de fingo fatt på någon Zigenarfamilj, satte tortur-redskaper, galgar och hjul, i rörelse. Och kunde man anse det såsom bevis på en ovanlig mildhet, om man någongång tillät de stackars menniskorna undslippa med uppfläktade näsor, och afskurna öron. Detta omenskliga barbari fortsattes genom flere århundraden, allt ifrån år 1500, då Kejsar Maximilian i Tyskland hade utfärdat den första fördömsedom öfver dem, och ännu 1722 lät Kejsar Carl VI, långsmed landsvägarne i hvarje Österrikisk bygd, uppslå taflor — med det plakat, att icke blott hvarje man skulle slå Tattaren ihjel, utan att en hvar som hyste en sådan olycklig varelse, eller på något vis förhjelpte honom att uppehålla sitt eländiga lif, skulle afstraffas till lifvet. Ja ännu 1748 tillskärpte Fredrik II i Preussen ett af de tidigare edikterna om deras frilyssning.

Men allt detta hjälpte dock till intet. Ty dels voro Zigenarne ständigt på sin vakt, och sökte så mycket som möjligt undgå den hotande faran, dels verkade sjelfva öfver-

edikt upplifva. Sålunda var nu detta folk öfverallt följdt och förklaradt fågelfritt, och det af kristna folk och a. kristna regenter. Denna stränga förföljelse har äfven hos oss räckt intill sednaste tider. Vi äga ännu berättelser om ett mycket stort Tattarband, som efter sin hufvudman var allmänt känt hos oss under namn af "*vanha Koarlen joukko*", (d. v. s. "*gamla Kalles följe*") och som i min barndom blef landsförvist ifrån Finland, och hvilket sedermera tågade genom hela Ryssland och Turkiet — ned till Constantinopel, gick öfver Hellesponten och vandrade så in i mindre Asien, der det ännu många år derefter anträffades, uppehållande sig i grannskapet af Smyrna, i Levanten, uti några der (enligt uppgift) af Finnar bebodda byar. (jempf. sidd. 132, 136 och följ.)

driften i de stränga förordningarne — att de mångenstädes ogillades af det allmänna tänkesättet, och att Zigenarne derigenom i det hela fingo flere vänner än fiender; de förra i mjugg, de sednare uppenbart; och — så mycket lättare derföre att akta sig före. Måhända var det ock mången som i hemlighet önskade begagna sig af deras spåkonst och trolldom, eller kanske fruktade de derföre, och för deras hämd. Slutligen var det kanske icke heller alltid så lätt att öfverbevisa dem om deras börd, då de sjelfve, under många slags förevändningar, bestredo det.

Men denna förföljelse-period hade äfven sin öfvergång, och man kan nästan säga att man stundom gick från den ena öfverdriften — till den andra. Det var Spanien som äfven härvid vidtog initiativen. Carl III:je i Spanien var den som först aflöste de gamla blodsdömarne, och utgaf en lag af 1783, deri han ställde Tattarne på samma fot som landets öfriga invånare; ja som öppnade för dem till och med sjelfva möjligheten, och utsigten, att kunna blifva upphöjde till adelsmän, och som börjar med följande ingress: „jag förklarar härmedelst att de som gå under namn af *Gitanos*, hvarken till följd af härkomst eller natur äro det de kallas till, eller nedstamma från någon besmittad rot.“ Ungefär vid samma tid hade Maria Theresia och Joseph II:dra i Ungern och Siebenbürgen sökt genom flere förordningar befordra Zigenarnes civilisation. Barnen skulle med våld tagas ifrån föräldrarne, och uppfostras på statens bekostnad, de fullvuxne skulle icke längre få drifva omkring, utan gå i tienst och blifva jordbrukare, de skulle afkläda sina egendomliga klädedrägter och aflägga sitt språk, o. s. v. Men hvad blef väl följdén? På de få ställen öfverheten sökte genomdrifva dessa bestämmelser, såg man mödrarne gråta och tjuta, liksom skulle man föra deras barn till slagtarbänken, och barnen måste med rep om lifvet föras både till och ifrån skolan. Och berättas det, såsom ett bevis på den förtviflan dessa förordningar väckte, huruledes en man gick till marknaden med sin häst, sålde den der för ett spottpris, levererade sin *romni* penningarne, och stack så — liksom den „sista Zigenaren“, hvilken icke ville öfverleva sitt folks

frihet och vanära — sjelfvilligt, sitt hufvud . . . i elden. Med ett ord, man måste snart öfvergifva dessa fruktlösa bemödanden att tämja Tattarne, och de fingo nu åter lefva liksom förr. Likaså gick det i Preussen, der 1828 ett missionssällskap hade bildat sig i Naumburg, enkom för att antaga sig dessa människors moraliska förbättring; och för hvilket Wilh. Blankenburg och hans hustru sattes till föreståndare, båda ej blott lifvade af kärlek för saken, utan äfven med talenter, kunskaper, och förmåga dertill. Han förstod sig nemligen att öfvervinna Zigenarnes vrånga föreställningar, som de gjorde sig om denna anstalt, och vann derigenom deras förtroende; skolhus, boningsrum, och flere hus uppbyggdes, hvaruti både barn och fullvuxne kunde härbergas; ett jordstykke inköptes för att lära dem agrikultur, och allt tycktes gå framåt med stora steg. Den ena årsberättelsen var gladare och mera lofvande än den andra, och inrättningen väckte såväl allmänhetens som regeringens synnerliga deltagande. Penningemedel fattades ej heller, och regeringen, som utgaf förordningar till dess bästa, anbefallte den i Superintendentens och kretsregeringens synnerliga omtankar. Män med stort anseende, såsom t. ex. Biskop Dräseke och Seminarie-chefen Harnisch — besökte anstalten, och gaf derom det bästa vitsord. Församlingens Prest och Läkare erbjödo Föreståndaren sin tjenst. En med-lärare blef antagen, o. s. v.; 18 barn blefvo här underviste och på det omsorgsfullaste sätt uppfostrade, och gafvo om sig det bästa hopp att blifva sedliga och dugliga människor. Väl blefvo de mera vuxne snart trötte vid denna slags lefnadsordning, hvilken de betraktade som ett tvång; de bortsålde för brännvin de spador och hackor hvarmed man hade försett dem, och slog sig åter på att skoja ikring, liksom förut. Öfver hälften af bandets medlemmar ströfvade omkring i grannskapet, såsom dagdrifvare och tjufvar, och begynte med att locka till sig barnen från uppfostringshuset, till dess regeringen ändtligen fannt sig föranlåten att af sådant skäl låta gripa dem, och insatte dem allesammans på arbetshuset. Detta skedde 1835, och åstadkom för ögonblicket god disciplin och

ordning i räddnings-anstalten, hvars verksamhet nu var bragt till sin högsta höjd, och omfattade 23 barn. Men redan om hösten samma år sluppo de kringvankande vagabonderna åter på fri fot, och bestormade nu uppfostringsinstitutet, för att derifrån uttaga sina barn. Detta blef väl, genom polisens mellankomst förhindradt; men alltjemt lockade Zigenarne några af barnen att derifrån desertera, så regeringen slutligen måste förordna att man i detta afseende skulle gifva efter för de föräldrars önskan, hvilka i sitt uppförande visade sig helst någorlunda anständiga, och låta dem återfå sina barn. Strax infunno sig ett par kringstrykande Zigenare, återhemtade sina älsklingar, och förde dem i triumf in på närmaste värdshus, hvarest de låto dem dricka sig sanslösa af bränvin. Detta blef inberättadt till regeringen, som — inseende det vanmäktiga i försöket att förbättra Tattarnes moralitet, och som ansåg alla dessa slags sträfvanden onyttiga — år 1837 upphäfde hela asylen, då de derstädes nu endast 3 återstående barnen upptogos i en stiftelse i Erfurt.

Af flere såbeskaffade försök, vilja vi ännu här omnämna ett. Brittiska Bibelsällskapets agent, Engelsmannen *George Borrow* — öfverallt känd för sina många, inom en kort tid utsålda, upplagor af hans intressanta meddelanden om Tattarena — är måhända den enda som mest af alla sökt studera sig in i deras språk och seder, ja — till den grad, att han gick och gällde såsom deras blodsförvandt. Redan hemifrån språkkunnig ej blott i många Europeiska tungomål, utan äfven i det Engelska *Gypsies*, eller Tattarspråket *Romani*, företog han sig vidlyftiga resor, i det han med förkärlek uppsökte Tattarne öfverallt, och blef deras trofastaste vän och missionär. Han sofde tillsammans med dem i deras tält, i Rysslands och Ungerns skogar, besökte dem i deras röfvarkulor i Italiens bergsbygder, lefde i 5 fulla år (intill 1810) tillsammans med dem i Spanien, hvarest han för sitt sträfvande att i detta katolska land utbreda Bibeln (han hade sjelf öfversatt, och låtit trycka, ej blott nya Testamentet på Baskiska, utan äfven Luce Evangelium på den Spansk-Tatterska dialekten) en

tid satt arresterad i Madrids fängelser, tillsammans med de värsta af detta tattarbyke. Slutligen reste han öfver till norra Afrika, och letade efter sina Zigenare äfven der. Var det väl då underligt om han, under sitt bemödande att väcka hos dem sedlighet och religionsbegrepp, äfven lärde sig känna alla deras hemliga upptåg och konster. Han berättar sjelf att då han utdelte sin på deras tungomål tryckta bok åt alla dem af sällskapet som kunde läsa, togo de boken och — hvad gjorde de? Jo, de buro den med sig på sina röfvar-tåg, såsom en amulett, eller talisman, till skydd emot polissoldaternas kulor; i hvilket afseende de ansågo den lika god som den magnetsten de annars för samma ändamål insydde i sina kläder. Borrow samlade en hop af Madrids Tattare i sitt logis, hvarest de, trots Spanjorernas miss-tänksamma förundran, regelmässigt hos honom infunno sig. Under det han hörde på deras idkeliga knep och tjufhistorier, sökte han alltid emellanåt bibringa dem ett godt ord, ett språk ifrån Guds ord — ifrån lagen och Evangelium. Omsider vågade han sig att hålla ett längre föredrag för dem, och slutade med att föreläsa dem ett stycke ur Evangelium, Herrans bön och Trons Artiklar, m. m. allt på *rommani*. Han hade just talat sig varm, och hoppades att snart af dem allesammans göra trogna proselyter, då han för en stund afstannade, och såg sig omkring. Och hvad såg han? Jo han såg hos hela församlingen, i allas ansigten, ett förvridet drag af återhållet löje, som nu brast lös i ett gapskratt öfver de nya ting de hade hört på sitt Tattarspråk. Kan man väl tänka sig någon större dementi, något mera nedslående?

Och dock tröttnar icke den kristna kärleken att än vidare uppsöka detta usla, af alla mest föraktade, folk, — för att förmildra och förbättra deras samhällsställning. Den som sednast med värma häråt helgat sin verksamhet, är den norrska Teologie Kandidaten Eilert Sundt. Hvilken först (liksom det ofta är fallet) genom en tillfällig händelse härvid kom att fästa sin uppmärksamhet, och som sedan han på statens bekostnad i detta afseende genomrest hela Norrige, besökt alla fän-

gelsor, och personligen invigt sig med flere medlemmar af detta följe — slutligen i Kristiania 1850 utgaf ett i alla afseenden högst intressant arbete, under rubrik: „Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge“. Det är från denna skrift vi, utan att citera källorne, i utdrag lånat flere här om Zigenarne meddelta notiser. Och hos den, eller hos alla dem, som intressera sig för Zigenarnes emansipation i vårt kära Fädernesland, rekommendera vi denna bok, hvilken väl förtjente att på vårt språk blifva öfversatt — till grundlig genomläsning, innan något vidare i saken tillgöres. Sundt kom, i detta fall, till samma resultat som vi — angående språket och nationaliteten, (i en föregående artikel om d. s. k. „finnskogarne“), att nemligen inga förföljelser förmå utrota eller utjemna dem, utan endast kärleken och humaniteten.

Men vi hafva ännu en viss annan sida ovidrörd, angående Zigenarnes uppträdande i Europa. Likasom språk- och historieforskarnes med en viss slags förkärlek sökte utransaka detta naturfolk och dess öden, så sökte nu äfven, å sin sida, desköna konsterna tillegna sig dem, — målare, musici, poeter, roman- och teaterförfattare — alla kastade sig med begärlighet öfver ett ämne som tycktes gifva dem ett nytt stoff för deras imagination och fantasier. Spaniorerna voro de som åter här gjorde början. Cervantes novell *la Gitanilla* (Tattarflickan) förvandlades snart till operan *Preciosa*, som nu gjorde sin rund på alla Europas teatrar. Dansöser framställde, så vidt det sig göra låter, Tattarflickornas lifliga *romalis*, och sjelfva publiken — ja hela menskligheten måste slutligen dansa efter Strauss' „Zigenarvalser“. Äfven Målarnes sökte att återgifva det sällsamma uttrycket i Tattarnes svarta, glödande, ögon; hvori på engång både djerfhet och klokhet låg förenad. Sjelfva Walter Scott försmådde icke engång att i sina roman-teckningar inlägga pikanta skildringar från Tattarlifvet; och en otalig mängd roman-författare af lägre, och af den lägsta, rangen — hafva, vid såbeskaffade scener, måhända gifvit sina dikter — deras största intresse. Med afseende å denna framdeles starkt tillvexande del af den estetiska

litteraturen — vare det nog att, såsom klassiska representanter från det fjerran östan, nämna den bekanta Ryska Skalden Puschkins „Zigenarne“, och, från den yttersta vestan, den Engelska Romanförfattaren James' „The Gypsy“. Ja sjelfva de trygga och allvarsamma Engelska köpmännen drefvos hän af det allmänna intresset, och döpte ett (troligen svartmåladt) ångfartyg till *The Gypsy Queen* („Tattardrottningen“).

Den successiva verkan, eller följderna, af svält och hunger. *)

(Med anledning af tretton församlingars, i österbotten, begäran att få bränna bränvin.)

I n:o 38 af Helsingfors Tidningar omtalas huruledes vid den sednaste landtdagen här i Helsingfors 1863 Ledamöterna af bondeståndet, Landtdagsmännen *Hagman, Keto, och Slotte*, å tretton församlingars vägnar i södra delen af Österbotten ¹⁾ petitionerat hos Regeringen att få upphäfdt det Kejsrerliga Senatens beslut, hvarigenom dessa socknar, under innevarande år, förmenas rättigheten att bränna bränvin. ²⁾ För oss må de gerna bränna så mycket de vilja och förmå; dock kunna vi icke undgå att härvid meddela dem en och annan behörig tillrättavisning med afseende

*) Också denna lilla artikel, föranledd af dagens händelser, var erbjuden Finl. Allm. Tidning. Vi hafva sedermera sett detta ämne diskuteras i n:o 48 af Helsingfors Dagblad; der man på vetenskaplig d. v. s. på kemisk väg sökt komma till samma resultat, som vi här kommit på praktisk.

¹⁾ Dessa socknar voro *Lappfjerd, Nerpis, Mustasaari, Queflax, Laihela, Lillkyrö, Storkyrö, Wörö, Kronoby, Gamla Karleby, Lappajärvi, Lappo och Ilmola*.

²⁾ Nämnde Tidning omtalar väl i n:o 47, att Regeringen verkli-gen sedermera, i detta fall, villefärit deras begäran; dock med vilkor 1:o att den som vill bränna — förut skall hafva betalt sin spanmålsskuld till kronan, (om han nemligen har någon sådan); och 2:o förklara att han afstår från undfående af allt statsunderstöd detta år, ifall missväxt åter inträffar. Hvilket, om så förhåller sig, skulle bevisa ej blott en viss medgörlighet, å ena sidan, utan — äfven å andra sidan — en berömvärd omsorg om folkets väl, hvarpå man hos få regeringar i så måtto torde hafva exempel. Men som man sedermera kom under fund med att den gjorda petitionen var föranledd af en onödig agitation, fästades dervid icke något afseende.

å denna deras begäran, och det såväl med hänseende till sak som språk.

Först böra vi kanske härvid erinra dem, att då de nyss-förut, straffade af ett svårt hungersår, emottogo allmosor och nådegåfvor ej blott ifrån alla landsorter inom Finland, utan äfven ifrån Sverige, Ryssland, och andra länder, utom hvilket barmhertighetsverk troligen kanske många af dessa bränvinsbrännare hade kreperat, så synes det oss, minst sagdt, i hög grad oväntadt, att — sedan Styrelsen försträckt miljoner till deras och hela landets undsättning, och (med en klok beräkning för deras eget väl) genom förbud af bränvinsbränning, sökt skona och spara deras numera, efter inbergad skörd, erhållna små sädestillgångar — få höra samma allmoge, som nyss förut höll på att svälta ihjel, framkomma och (som oss synes) med en viss arrogans framställa, såsom en stor nödvändighet, denna (enligt vår tanka) obehöriga begäran; och detta på ett språk, som nogsamt vittnar huru litet de påminna sig det framfarna. Sjelfva olyckan och nöden, såsom sådan, må vi gerna glömma och förgäta, om vi det så kunna; men minnet deraf böra vi likväl icke glömma, och den dervid vunna lärdomen, icke heller den hjälp som oss räcktes i behofvets stund. Ja månne det icke är en otacksamhet emot sjelfva försynen, och den dem nyss bevista människokärleken, att ej blott knorra, — utan att derjemte missbruka de små smulor man erhållit? Ty missbruk blir det alltid att bränna den säd till bränvin, som man behöfver till bröd. Och skulle ett nytt hungersår inträffa (det Gud afvärje!) torde det blifva mera osäkert huruvida hjälpsamheten åter städse står till hands, då man — der nöden var som störst, och der döden nyss stod för dörren — får höra denna bränvins-önskan, manifesterad uti lusten att få supa.

Dock vi skola ej döma för tidigt, icke heller för strängt; vi vilja först höra deras skäl, och motiverna härtill! Måhända gäller det här åter sjelfva livvets behof; och hvem skulle väl då hafva hjerta att förmena dem det? Nej! De säga „att bränvinsbränningen är för dem det enda sättet att tillgo-

dogöra sin frostskaadade råg (samt den i mängd skördade omogna hafran och kornet) hvilken icke ens kan användas till foder åt kreaturen“. Det är vid dessa här föga väl valda och (som oss synes) förmättna ord, och talesätt — vi först här vilja fästa oss. Ty då man sjelf nyligen varit till den grad blottställd, att man så tillsägandes tigt om livvets bergning, är det i sanning oväntadt att få höra: „att den omogna eller frostskaadade säden numera icke ens duger till foder åt kreaturen“ (hvilket är oförsynt yttradt) dock för människan vore densamma — förvandlad till bränvin, kanhända ganska — ypperlig.

Hvad nu först d. s. k. „frostskaadade säden“ vidkommer, så (äfvén om förhållandet verkligen vore sådant, som det här uppgifves) få vi upplysa att äfvén den låter använda sig till bröd, lika bra som till bränvin, änskönt båda deraf få en liten bismak, och brödet troligen blir mera mustlöst och kraftlöst. Så t. ex. vill jag omtala att i Sverige, efter flere föregångna missväxtår — hvarvid ej blott de enskilda hjälpkällorna utsinade, utan hvarunder äfvén kronans sädesförråd och magasiner blefvo nästan öfverallt anlitade och uttömda, och hvarvid allmogen (isynnerhet i de norra provinserna) till uppköp af säd, redan ej allenast hade använt sina sista små tillgångar, utan dervid dessutom betydligt skuldsatt sig — så inträffade år 1817, redan tidigt på sommaren, en så stark frostnatt att alla sädesfält, såväl i Öster- som Vesterdalarne dervid hvitnade, och gingo förlorade. Hos oss händer vid frostskaador vanligtvis att åtminstone några ställen (höjder och backbrinkar) blifva skonade, i anseende dertill att landet är kuperadt. Men i dessa Dalbygder är förhållandet ike så. Ty de utgöras af en enda lågländ och smal, mer än 20 mils lång, dal-gång — på hvardera sidan om sjelfva flodbädden; så att när frosten härjar ett ställe, härjar den i och med detsamma alla; och är det till följd häraf, ej mindre än med hänseende till sina små hemmanslotter, som större delen af Dalalmogen måste söka sin utkomst och bergning, medelst arbete, i andra landsorter. Nyssnämnde år erhööll t. ex., af sådan orsak, Kyrkoherden Restadius, i Lima

Socken af Vesterdalarne, icke en enda kappa säd från hela socknen, lika litet som från sina egna åkrar. Förgäfves ned-sände han sina drängar — ena gången till Vesterås, och andra gången till Örebro, — att köpa säd; de återvände tomhändta. ³⁾ Den enda spanmål han till sitt stora hushåll det året erhöill var 20 kappar råg, (hvaraf tunnan, det året, kostade 30 Riksdaler, men stod icke att fås för 50) som hans son, hvilken studerade vid Upsala universitet — derifrån medtog, då han till midsommaren reste hem. På sjelfva prestgården åts det året intet annat bröd än hvad som var bakadt af sammanmalad halm, agnar och sådor; hvori några nypor rågmjöl blifvit tillagde. Men man åt ej blott detta bröd, man välsignade det äfven, och ansåg det såsom en gudsgåfva; ⁴⁾ ty barkbröd var annars det året den allmänna spisen i Dalarne; och sjelf fick jag icke annat i hela sex veckors tid, under min vistelse derstädes. ⁵⁾ Dock begagnade jag — med smör och mjölk — ofta ost, eller poteter, i stället för

³⁾ Såbeskaffade exempel äro icke så sällsynta, så t. ex. omtalas i Carlstds veckoblad 1800 n:o 31, huru en bonde, Lars Jansson från Vallfjäll i Lima socken, nödgats resa 54 mil för att få köpa sig litet råg, efter 10 Rd. tunnan.

⁴⁾ Kyrkoherden Restadius hade om söndagen den 10:de Augusti 1817, troligen för min skull, bjudit några af Socknens Herremän till middagen; hvilka alla med god smak åto af detta stampbröd; och jag kan icke säga att det just smakade illa, men födande tycktes det icke vara. Dock höllo vi alla oss skadeslösa med mjölk, smör, ost, kött, och hvad annat der fanns. I sammanhang härmed kan jag nämna, att jag ännu äger i mitt förvar en liten bit af ett hvetebröd, som jag d. 2 December 1821 (under min vandring i Vermland) erhöill af bonden Matts Henriksson Hämäläinen ibyn Glekärn, å Östmarksfinnskog, hvilket till färgen är askgrått, ja nästan svart, af orsak att allt hans hvete bestod af idel sotax, eller s. k. „mjöldrygor”. Han gaf mig det för att framföras inför thronen, såsom ett intyg på det årets skörd. Dock hade det, det oaktadt, litet smak af hvet.

⁵⁾ Deras barkbröd var, såväl till from som smak, alldeles olik vårt. Ty först och främst bakades det i helt tunna kakor (ej olik tunnbröd, eller knäckebröd). Underligt nog huru de fingo dem att hänga ihop; och för det andra var smaken ej så oäfvnen, af orsak att de med barken blandat och sammanmalat en slags ört, som de kallade Paukku-heinä, derföre att om man med fingrarne fastklämde mynningen till den mycket uppösta blomkalken, och derpå hastigt sammantryckte den, så hörde man en liten smäll — till följd af luftens kompression. Blomman är vår vanliga *Silene nutans*, eller *Cucubalus Behen*. Annars begagna de svenska finnarne ej mindre än 13 slags olika sorts bark- och nödbröd (se Finl. Allm. Tidn. 1852, n:o 176).

bröd, (der tillfället så medgaf) och närde mig föröfrigt med vilda bär från skogarne — isynnerhet med lingon. Öfverallt hörde man icke annat än jämmer och klagan; och på många ställen voro karlarne af hunger så medtagne och orklösa, att de från marken icke ens förmådde upplyfta min reskoffert (som in alles endast vägde 4 *L* 5 *℥*.) på hästrygen, utan måste jag alltid då göra det sjelf.⁶⁾ Också dog det mycket folk det året af svält, såväl i Österdalarne som i Vesterdalarne, hvaraf en del fanns, magra såsom benrangel, hafva stupat, liggande döda vid vägarne⁷⁾ andra åter — till färgen olivegula — voro uppsvällda som svampar, ej af hunger; men deraf att de en längre tid lifnärt sig af bark, utan att derjemte haft tillräcklig tillgång på andra hvarken vegetabiliska eller animaliska näringsmedel, såsom mjölk, fisk, eller kött, m. m.⁸⁾ På bränvin tänkte här ingen.

⁶⁾ Det var blott på små spångar och stigar man kunde komma fram genom dessa stora skogar; hvarvid jag sjelf måste spatsera, under det min koffert framförslades på hästryggen å en träsadel, försedd med tvär-slän å hvardera sidan.

⁷⁾ Sjelf såg jag väl icke någon af dessa olyckliga varelser; men några dagar innan jag t. x. passerade förbi d. s. k. „Kungskällan” (så kallad, emedan man påstod att konung Gustaf hade, under sina vandringar i Dalarne, läskat sig här af dess friska vatten) belägen på skogen emellan Elfdals porfyryverk och Evertsberget — berättades det, att man derifrån bortförslat tvenne nyss förut äfven här anträffade lik eller, till följd af svält, döda människokroppar.

⁸⁾ Jag glömmer aldrig den förfärliga syn, då jag första gången såg dessa offer. Det var då jag från Voxna bruk åtföljde komminister *Hägberg* på resan till Ofvanåkers finnskog, der han d. 20 Juli 1817 skulle hålla läsförhör, predika, och skrifva några och 60 personer; hvilket skedde i byn Qvarnberg, på finska Kasakka kallad. Af den här församlade Finnallmogen befunnos 10 å 11 personer, hvilka — i anseende till sitt gula, pussiga, och slappa utseende — väckte min synnerliga uppmärksamhet. Då jag efterfrågade orsaken, förklarade presten att alla dessa voro dömda att, efter 2 högst 3 månader, nedbäddas i jordens sköte; till följd af sina, genom förmycken barkföda, desorganiserade kroppar. Vid närmare efterfrågande befunnos de alla vara hemma från byn Hofva (på finska Hoavala) å den här närbelägna Ore Finnskogen; en by allmänt känd för sin stora fattigdom. Jag kan ej beskrifva hvilket sorgligt intryck det gjorde på mig. Och jag kan ej nog förundra mig öfver den likgiltighet, och det obekymrade sinneslugn, ej mindre dessa personer, än deras vänner och anförvandter, härvid visade — ehuru de alla voro förvissade, och sjelfmedvetna, af deras förestående öde. Jag tyckte mig i allmänhet märka att kvinnorne längre, och lättare, än karlarne utstodo hungerns plågor.